

שבוע שמחת תורה ה'תשס"ז

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה

זה המזמור אמר דוד כשהעלה הארון לעיר דוד ויהי משורר אותו לפני הארון, וסיפר כל הניסים שעשה במצרים והיאך שלח לפניו יוסף ובא לבית האסורים והוציא אותם עד שבא למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלי רשות פרעה:

א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּלוּ וּמְרוּלוּ לְשִׁיחוּ
בְּכָל־נַפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לָב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעִזּוּ בְּקִשׁוֹ
פָּנָיו תִּמְיֹד: ה זְכְרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתּוֹי וּמִשְׁפָּטֵי־פָיו: ו זֶרַע אֲבָרְהָם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צְוָה לְאַלְפֵי
דוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרְהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן אֶת־אֶרֶץ־כְּנָעַן הַכֹּל נַחֲלַתְכֶם: יב בַּהֲיוֹתֶם מְתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וַיְגַרְמִם
בְּהַ: יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלַכָּה אֶל־עַם אֲחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקֶם וַיִּזְכַּח
עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחֵי וְלִנְבִיאֵי אֱלֹהֵי־תִרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רָעַב עַל־הָאָרֶץ
כָּל־מַטְהַח־לֶחֶם שָׁבַר: יז שָׁלַח לְפָנֵיהֶם אִישׁ לְעַבְדֵי נִמְכָר יוֹסֵף: יח עָנּוּ בַּכֶּבֶל רָגְלוֹ בְּרוֹל בָּאָה
נִפְשׁוֹ: יט עַד־עַתָּה בָּא־דְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרַפְתָּהּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים
וַיַּפְתַּחְהוּ: כא שָׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קַנְיָנוֹ: כב לְאִסָּר שָׂרְיוֹ בְּנִפְשׁוֹ וּזְקָנוֹ יַחֲפֵם:
כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ־חָם: כד וַיִּפַּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמָהוּ מִצְרָיו:
כה הִפְקֵד לֶבֶם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שָׁלַח מִשָּׂה עֲבָדוֹ אֶהֱוֶן אֲשֶׁר בָּחַר־בוֹ:
כז שָׁמוּבָם דִּבְרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתּוֹי בְּאֶרֶץ חָם: כח שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ:
כט הִפְקֵד אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דֹּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם צַפְרֻדָּעִים בְּחֹדְרֵי מְלֻכֵיהֶם:
לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב בְּנֵים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לְהַבּוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּנְדֹּד
גַּפְנָם וַתֵּאֲנַתֶם וַיִּשְׁפַּר עַץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֶבָה וַיִּלַּק וַאֲיִן מִסְפָּר: לה וַיֵּאכַל כָּל־עֵשֶׂב
בְּאֲרָצָם וַיֵּאכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם: לו וַיִּנְדֹּד כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיִּזְצִיאוּם בְּכַסֵּף
וַזָּהַב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי־נִפְלַח פְּחָדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עֲנַן
לְמִסְדָּ וְאֵשׁ לְהַאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלַחֵם שָׁמַיִם יִשְׁבִיעֶם: מא פָּתַח צוּר וַיִּזְוֹבוּ
מַיִם הִלְכוּ בְּצִיּוֹת נַהֵר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת־אֲבָרְהָם עֲבָדוֹ: מג וַיִּזְצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן
כִּרְנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בְּעַבְדוֹ | יִשְׁמְרוּ חֻקּוֹ
וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו

זת המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א תללויה | הודו ליהוה פי טוב פי לעולם חסדו: ב מי ימלל גבורות יהוה ישמיע פלתיחתו:
 ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל-עת: ד זכרני יהוה ברצון עמך פקדני בישועתך:
 ה לראות | בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם-נחלתך: ו חטאנו עם-אבותינו העוינו
 הרשענו: ז אבותינו במצרים | לא-השפילו נפלאותיך לא זכרו את-רב חסדיך וימרו עליהם
 בים-סוף: ח ויושיעם למען שמו להודיע את-גבורתו: ט ויגער בים-סוף ויחרב ויוליכם בתהמות
 במדבר: י ויושיעם מיד שונא וינאלם מיד אויב: יא ויכפסו-מים צריהם אחד מהם לא נותר:
 יב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא-חכו לעצתו: יד ויתאוו תאוה במדבר
 וינסו-אל בישמוני: טו ויתנו להם שאלתם וישלח רוזן בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה לאהרן
 קרוש יהוה: יז תפתח-ארץ ותבלע דתן ותכס על-עדת אכירם: יח ותבער-אש בעדתם להכה
 תלהט רשעים: יט יעשו-עגל בחרב וישתחוו למסכה: כ וימירו את-כבודם בתבנית שור אבל
 עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם נוראות עליהם-סוף:
 כג ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו
 בארץ חמדה לא-האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם
 להפיל אותם במדבר: כז ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות: כח ויצמדו לבצל פעור ויאכלו
 זבחי מתים: כט ויכעיסו במעלליהם ותפרץ-בם מגפה: ל ויעמד פינחס ויפלה ותעצר המגפה:
 לא ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד-עולם: לב ויקציפו על-מי מריבה וירע למשה בעבורם:
 לג כיהמרו את-רוחו ויבטא בשפתיו: לד לא-השמידו את-העמים אשר אמר יהוה להם:
 לה ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם: לו ויעבדו את-עצביהם ויהיו להם למוקש: לז ויזבחו
 את-בניהם ואת-בנותיהם לשדים: לח וישפכו דם נקי דם-בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען
 ותחנף הארץ בדם: לט ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: מ ויחר-אף יהוה בעמו ויתעב
 את-נחלתו: מא ויתנם ביד-גוים וימשלו בהם שנאיהם: מב וילחצום אויביהם ויפגעו תחת ידם:
 מג פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: מד וירא בצר להם בשמעו את-רנותם:
 מה ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו: מז ויתן אותם לרחמים לפני פל-שוכיהם: מז הושיענו |
 יהוה אלהינו וקבצנו מן-הגוים להדות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: מח ברוך-יהוה | אלהי

ישראל מן-העולם | ועד העולם ואמר פל-העם אמן תללויה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ה ק"ו..... ב
- ב) מאמר ד"ה אתה הראת לדעת יום שמחת תורה ה'תשל"ז..... ה
- ג) משיחות ליל ויום שמחת תורה ה'תש"נ..... יב
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) שמיני עצרת שמחת תורה..... כ
- ה) שיעורי תניא לשבוע שמחת תורה..... כד
- ו) לוח "היום יום" לשבוע שמחת תורה..... לב
- ז) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע שמחת תורה..... לד
- ח) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע שמחת תורה..... נו
- ט) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע שמחת תורה..... סד
- י) לקוטי תורה מבואר - אתם נצבים פרק ד..... סו
- יא) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן..... סז
- יב) ספר הזכרונות (בלה"ק) – פרק קל"ד..... סח
- יג) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת וזאת הברכה - שמחת תורה..... עא

בס"ד. יום שמחת תורה ה'תשל"ז*

אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים אין עוד מלבדו¹, הנה פסוק זה הוא פסוק הראשון של י"ז הפסוקים² שאומרים קודם ההקפות. ויש לומר, דפסוק זה הוא גם הראש של כל י"ז הפסוקים שכולל אותם, בדוגמת הראש שכולל את כל אברי הגוף. וצריך להבין השייכות דאתה הראת גו' להקפות. וביותר צריך ביאור ע"פ מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר³ דענין אמירת הפסוקים קודם הקפות הוא שמביאים טעמים⁴ על השמחה דשמע"צ ושמח"ת [וע"ד פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות⁵], דלכאורה, מהי השייכות דאתה הראת לדעת גו' להשמחה דשמע"צ ושמח"ת. ובפרט שאתה הראת לדעת הי' בשעת מ"ת, שהוא בחג השבועות.

(ב) ויובן זה בהקדים המבואר במק"א⁶, בענין אמירת פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות, דזה שצריך להביא ראיה מן התורה על ענינים אלו, הוא, כי הם ענינים נעלים ביותר⁸. ומזה מובן גם בנוגע לאמירת הפסוקים קודם ההקפות, דזה שצריך להביא ראיה מן התורה על ענין ההקפות הוא מפני שהוא ענין נעלה ביותר. וכמבואר בלקו"ת⁹, דזה שבתורה כתוב רק ניסוך היין משא"כ ניסוך המים הוא רק הלכה למשה מסיני¹⁰, הוא, כי ניסוך המים הוא ענין נעלה ביותר שאינו יכול להתלבש באותיות דתורה שבכתב, וזה שענין ההקפות לא נתפרש אפילו בתורה שבע"פ והוא רק מנהג הוא מפני שענין ההקפות הוא נעלה יותר גם מניסוך המים. וזהו גם¹¹ שהשמחה דשמחת בית השואבה, עם היותה שמחה גדולה ביותר, ועד שמי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו¹², מ"מ, היא במדידה והגבלה. כמובן גם מזה שבהשמחה דשמחת בית השואבה, רק חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין, וכל העם באים לראות ולשמוע¹³, דזה שיש הגבלה בנוגע לאלו השמחים בשמחה זו הוא מפני שכללות שמחה זו (גם בהחסידים ואנשי מעשה) היא במדידה והגבלה. משא"כ בשמח"ת, ובפרט בהקפות, מנהג ישראל (שתורה היא¹⁴) שכל ישראל (אנשים נשים וטף) שמחים בה¹⁵, לפי ששמחה זו היא למעלה ממדידה והגבלה.

* יצא לאור בקונטרס שמע"צ ושמח"ת – תשנ"ו, "לקראת שמע"צ ושמח"ת . . . ערב חג הסוכות, שנת ה'תשנ"ו".

1) ואתחנן ד, לה.

2) בסה"מ ה'תש"ד שבהערה הבאה, שהשייכות ד"ז (פסוקים) להקפות היא, כי י"ז בגימטריא טוב ואין טוב אלא תורה (אבות פ"ו, ג).

3) סד"ה לעושה נפלאות ה'תש"ד (סה"מ ה'תש"ד ע' 54).

4) כ"ה הלשון בסה"מ ה'תש"ד שם. וצע"ק, דלכאורה הול"ל "שמביאים ראיה מן התורה על השמחה דשמע"צ ושמח"ת", ע"ד הלשון בכ"מ (נסמנו בהערה 7) בענין פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות.

5) סה"מ ה'תש"ד שם.

6) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1146 הערה 14.

7) סידור (עם דא"ח) רלח, ב. המשך וככה תרל"ז פרק פב-פג. סה"מ תרצ"ט ע' 28. ובכ"מ. וראה גם לקו"ת דרושים

לר"ה נו, ג.

8) ראה בארוכה המשך תרס"ו ע' תקלו ואילך.

9) לקו"ת דרושים לסוכות פ, ב-ג. סידור (עם דא"ח) שער

הסוכות רסח, ד ואילך.

10) סוכה לד, רע"א. וש"נ. רמב"ם הלי' תמידין ומוספין פ"י ה"ו.

11) בהבא להלן ראה ג"כ לקו"ש ח"ד ע' 166-67.

12) סוכה נא, א (במשנה).

13) סוכה שם. רמב"ם הלי' לולב פ"ח הי"ד.

14) ראה תוד"ה נפסל, מנחות כ, ב. ושם: מנהג אבותינו תורה היא. ועד"ז במהרי"ל הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד.

15) 153: והמנהג תורה היא. ובשו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קפ: ומנהגן של ישראל תורה היא. וראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א.

15) ראה סידור שם רסט, א 'ושמחת ההקפות כו' גבוהה

[ולהוסיף, שההקפות בפעם השני' (בליל שמח"ת) מנהגן להיות בשמחה גדולה יותר מבפעם הראשונה (בליל שמע"צ), כי כאשר השמחה היא באותה המדה שבהקפות הקודמות, בלי הוספה וריבוי, אינה שמחה בשלימות, כיון שנתיישנה. ואדמו"ר הזקן כותב בסידורו¹⁶, שגם כשערך את ההקפות בשמחה בבית הכנסת שלו, כשבא לבית הכנסת אחר שלא גמרו ההקפות ירנן וישמח גם עמהם]. וי"ל שדוגמתו העבודה דתמליכוני עליכם שבר"ה¹⁷, שבה שוים כל ישראל, כמ"ש¹⁸ אתם נצבים היום כולכם גו', שבהיום דר"ה כל עשרה הסוגים דישראל (מראשיכם שבטיכם עד חוטב עציך ושואב מימך) הם לאחדים כאחד¹⁹.

ג) והנה בההתאחדות של כל הסוגים דישראל בר"ה, שני ענינים²⁰. שבכל אחד יש מעלה דילי', ומשלימים זה את זה. וזה שיש מעלה בדרגות התחונות לגבי ראשיכם יש לקשר עם הא דנעוץ סופן בתחילתן²¹, שדוקא דרגות התחונות (סופן) הן נעוצות בהתחילה (היינו ששרשם הוא בהתחילה שלפני סדר ההשתלשלות, דהמעלה שבראשיכם הוא שהם ההתחלה והראש דסדר ההשתלשלות, והשרש דדרגות התחונות (סופן) הוא בתחילה שלפני סדר ההשתלשלות²²). ועוד ענין בהאחדות דישראל שבר"ה, שכל ישראל הם קומה אחת, ענין אחד שלמעלה מהתחלקות, שאין בו ראש וסוף. וכמ"ש²³ ויהי בישורון מלך, דזה שישראל נק' בשם ישורון מלשון שיר הוא לפי שהם כמו העיגול (שיר הוא דבר עגול²⁴) שאין בו ראש וסוף. ועד"ז הוא בהשמחה והריקודים דהקפות דשמע"צ ושמח"ת, שיש בהם דוגמת שני ענינים הנ"ל. דזה שהריקוד הוא ברגלים והרגלים מנשאים ומגביהים את הראש הוא מפני שנעוץ סופן בתחילתן, היינו שיש התחלקות דראש ורגל וברגל יש ענין שהוא למעלה מהראש²⁵. וזה שאופן השמחה דשמח"ת היא (לא ע"י לימוד ועיון אלא) שלוקחים ספר תורה כפי שהיא כרוכה ומכוסה במפה ומרקדין עמה, הוא מפני שהשמחה דשמח"ת קשורה עם התורה כפי שהיא למעלה מגילוי, המקיף תורה (שאינו יכול להתלבש בחכמה), כתר תורה²⁶, דמקיף אין בו ראש וסוף. ועפ"ז יש לבאר השייכות דהפסוק אתה הראת להשמחה דהקפות, כי בפסוק אתה הראת דוגמת שני ענינים אלה, כדלקמן.

25) ראה סהמ"צ להצ"צ קכד, ב "מהו"ע נמצא למטה כמו שנמצא למעלה ממש בלי שום חילוק ושינוי כלל . . כי אינו בבחי' גדר עלמין כלל וכדכתיב (תהלים קמח, יג) כי נשגב שמו לבדו רק הודו על ארץ ושמים הודו בלבד . . ואף גם בבחי' זו ארץ קדמה לשמים". והיינו שגם הענין דארץ קדמה לשמים הוא גדר עלמין. וזה שאינו בגדר עלמין הוא נמצא למטה כמו למעלה ממש, בלי שום חילוק (גם לא החילוק דמעלת המטה). ועצ"ע.

26) ראה סה"מ ה'תש"ב ע' 49. ולהעיר מהמבואר שם שזהו"ע ויהי בישורון מלך. — שמזה מובן, שהמקיף דשמח"ת הוא דוגמת המקיף דר"ה.

היא הרבה גם מבחי' שמחת בית השואבה וכל ישראל ראויים לה".
16) ב"סדר הקפות בשמחת תורה" (לפני "אתה הראת").
17) ר"ה טז, א. לד, ב.
18) נצבים כט, ט-י.
19) לקו"ת ר"פ נצבים.
20) כן מובן מאריכות הלשון בלקו"ת שם. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1141 ואילך.

21) ספר יצירה פ"א מ"ז.
22) ראה המשך תרס"ו ע' שלח. שם ע' שמה-ו. ובכ"מ.
23) ברכה לג, ה. וראה לקו"ת שם (מד, א. מה, א).
24) ראה שבת נא, ב ובפרש"י שם. וראה סה"מ ה'תש"ב ע' 48.

(ד) ויובן זה בהקדים שבהחילוק שבין אתה לשון נוכח (גילוי) והוא לשון נסתר (העלם), שני פירושים. שאתה הוא למטה מהוא²⁷. דהוא לשון נסתר הוא האור שלמעלה מגילוי [דבכללות הוא אור הסובב שהשפעתו בעולמות אינה בגילוי אלא בהסתר והעלם²⁸] ואתה לשון נוכח (גילוי) הוא אור הממלא שהוא בגילוי בעולמות. ואתה הוא למעלה מהוא. כידוע בענין אתה²⁹ הוא הוי' לדרך³⁰, שהוא קאי על האור שלמעלה מגילוי, ואתה הוא העצמות, שהוא בכל מקום בהתגלות, דשם שמים שגור כפי כל. וכן הוא גם באתה הראת לדעת, דשני פירושים בזה. דבלקו"ת ד"ה וידעת³¹ מבואר דמ"ש³² וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים גו', אף שכבר נאמר אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים גו', הוא, כי זה שאתה הראת לדעת הוא הידיעה בממלא כל עלמין³³, והציווי וידעת גו' הוא שתהי' הידיעה בסובב כל עלמין. ובכ"מ מבואר שאתה הראת לדעת קאי על העצמות. וכפירוש אדמו"ר הזקן³⁴ אתה דו עצמות א"ס ב"ה הראת האָסט זיך באַוויזן לדעת אַז מען זאָל דיך וויסן. דזה שהעצמות הוא בהתגלות (שלכן אומרים עליו אתה לשון נוכח) הוא שהוא בהתגלות כמו שהוא בעצמותו³⁵, וזה שכולם יודעים שיש אלוהים מצויו³⁶ אין זה ידיעה והשגה. וזה שאפשר להיות ידיעה והשגה באלקות הוא ע"י שהתגלות העצמות בשעת מ"ת (אתה הראת) היתה באופן דלדעת, שיוכל להיות ידיעה באלקות בכלל, ויתירה מזו, שעיי"ז יהי' אפשר להיות ידיעה בהעצמות, אַז מען זאָל דיך וויסן. וממשיך בכתוב כי הוי' הוא האלקים אין עוד מלבדו, שהידיעה בו ית' (עיי"ז שאתה הראת לדעת) היא בשני ענינים, שהוי' הוא האלקים ושאין עוד מלבדו. וצריך להבין, הרי הוי' ואלקים הם שמות, דשם הוא רק הארה, ומהי השייכות של הידיעה שהוי' הוא האלקים לאתה הראת לדעת אַז מען זאָל דיך וויסן.

(ה) ויובן זה ע"פ המבואר בהדרושים עה"פ אתה הראת³⁷ דענין אתה הראת לדעת הוא זה שהוא ית' האציל ענין הידיעה בעצמותו בכדי שעיי"ז יוכל להיות בנבראים ידיעה באלקות. והנה בכ"מ³⁸ מבואר שהטעם להאצלת הע"ס דאצילות הוא בכדי שעל ידם יהי' גילוי אלקות בעולם. כי עיקר הגילוי אלקות שבעולם (בפנימיות) הוא בעיקר בהמוחין ומדות שבהנבראים, זה שהנבראים יכולים לידע ולהשיג אלקות ולהתפעל מזה. וענין זה נמשך מהע"ס דאצילות. דע"י שנעשה כביכול באלקות (אצילות) הציור דמוחין ומדות, עיי"ז נמשך גם בהנבראים (ששרשם הוא מהע"ס דאצילות) הידיעה וההתפעלות באלקות.

הראת תרפ"ט (סה"מ קונטרסים ח"א נו, א. סה"מ תרפ"ט ע' 227). ה'תש"ג (סה"מ ה'תש"ג ע' 59). סד"ה לעושה נפלאות ה'תש"ד (סה"מ ה'תש"ד ע' 54).
 (35) כ"ה ברוב המקומות שנסמנו בד"ה הנ"ל ה'תשכ"ח הע' 13.

(36) תו"א וירא יד, ב.
 (37) ד"ה הנ"ל תרפ"ט (סה"מ קונטרסים שם נח, ב. סה"מ תרפ"ט ע' 233 ואילך) וה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 147).
 (38) ראה המשך תערוב"ב ח"א פמ"ז (ע' פב). סה"מ ה'תש"ג ע' 131.

(27) סידור (עם דא"ח) לט, ג.
 (28) תניא פמ"ח (סח, רע"א).
 (29) נחמ"י ט, ו.
 (30) ראה ד"ה וחזקת והיית לאיש ה'תשכ"ח ס"ב (לקמן ח"ד ע' קד). וש"נ.
 (31) הא' – לקו"ת ואתחנן ד, א ואילך. עיי"ש ד, ד.
 (32) ואתחנן ד, לט.
 (33) וכ"ה גם בסה"מ עת"ר שבהערה 48.
 (34) הובא ברד"ה אתה הראת דש"פ ואתחנן ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ס"ע 146). סה"מ ה'תש"ד ע' 220. וכ"ה ברד"ה אתה

דהתפעלות באלקות שבנבראים נמשך מהמדות דאצילות, והידיעה וההשגה באלקות שבנבראים נמשך מהמוחין דאצילות. וזה שמבואר בהדרושים ע"פ אתה הראת לדעת שבכדי שתהי' בנבראים ידיעה באלקות האציל ענין הידיעה בעצמותו (אף שבכדי שתהי' בנבראים ידיעה באלקות הי' מספיק לכאורה הידיעה בחב"ד דאצילות), יש לומר, שזהו בכדי שתהי' ידיעה כביכול גם בהעצמות, מען זאָל דיך וויסן. דע"י שהידיעה דחב"ד דאצילות נמשכה מענין הידיעה בעצמותו, לכן, הידיעה באלקות של הנבראים שנמשכת מחב"ד דאצילות, היא שייכת גם לאוא"ס שלמעלה מאצילות, ועד לידיעת העצמות.

וזהו אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים, כי בע"ס דאצילות (גם בחב"ד דאצילות) יש אורות וכלים. דשרש האורות הוא מהוי' ושרש הכלים הוא מאלקים. וע"י הידיעה שהוי' הוא האלקים, דהוי' ואלקים כולא חד³⁹, באים להידיעה שאין עוד מלבדו. כי שני השמות הוי' ואלקים כמו שהם מצד עצמם, הם שני ענינים שונים, ויתירה מזו שהם שני ענינים הפכיים, דהוי' הוא גילוי ואלקים הוא צמצום והעלם. וזה שהוי' ואלקים כולא חד הוא מפני ששניהם הם שמותיו של הקב"ה שלמעלה משניהם⁴⁰, אלא שכך עלה ברצונו ית' שהגילוי שלו יהי' בשני הקוין דבל"ג וגבול (גילוי וצמצום), ולכן, גם לאחרי שנמשכו בגילוי בענין השמות, שאז הם שני ענינים הפכיים, הם מתכללים זמ"ז, ועד שהוי' ואלקים כולא חד.

ו) והנה זה שהאורות והכלים (הוי' ואלקים) בשרשם הם כולא חד, כמה מדריגות בזה. דבכללות הו"ע עשר ספירות הגנוזות. שגם בע"ס הגנוזות יש (דוגמת) אורות וכלים⁴¹, והם השרש של האורות וכלים שבע"ס הגלויות, אלא שבע"ס הגנוזות הם כולא חד. דכמו שענין ההתחלקות דהספירות (חכמה, בינה וכו') הוא בספירות הגלויות משא"כ ע"ס הגנוזות הם כלולים כולם כאחד בבחינת התערבות והתאחדות⁴², עד"ז הוא גם בענין ההתחלקות דאורות וכלים, שבע"ס הגנוזות הם (האורות והכלים) בהתאחדות. אבל בפרטיות, גם בע"ס הגנוזות, אורות וכלים הם שני ענינים. וזה שהוי' ואלקים כולא חד הוא בכללות האור שלפני הצמצום. דהנה ידוע⁴³ שבהאור שלפני הצמצום יש שתי מדריגות בכללות. שהאור מצד עצמו הוא אין סוף [והספירות שמצד האור עצמו הם ספירות אין קץ], והוא השרש דאור הסובב, ומצד זה שעלה ברצונו להאציל כו' יש בו גם השרש דעשר ספירות (ע"ס הגנוזות), והוא השרש דאור הממלא. וזהו ששמו הגדול שלפני הצמצום הוא דוגמת הוי' בניקוד אלקים, שמצד עצמו הוא א"ס, הוי', אלא שאעפ"כ כלול בו גם השרש דאור הגבול (ממלא), אלקים. וכיון דזה שכלול בו השרש דאור הגבול הוא מפני שעלה ברצונו (דאוא"ס הבל"ג) שיהיו עשר ספירות, דאמיתית ענין הרצון הוא שגם לאחרי שרוצה באיזה דבר ענינו של הדבר שרוצה בו הוא (לא הדבר מצד עצמו, אלא) להשלים זה שהוא רוצה⁴⁴, לכן, השרש דאור הגבול כמו שהוא לפני הצמצום, הוא (לא ענין בפני עצמו, אלא)

(39) ראה זהר ח"ב קסא, א. ח"ג רסד, א.

(40) ראה שעהיה"א פ"ו (פ, ב).

(41) המשך תרס"ו ע' תקי. ובכ"מ.

(42) המשך תער"ב ח"א פ"ט ואילך. ובכ"מ.

ס"ב (לעיל ע' צ ואילך). וש"נ.

(43) ראה בארוכה בכ"ז המשך תרס"ו ע' קפה.

(44) ראה ד"ה שובה ישראל דוא"ו תשרי שנה זו (תשל"ז)

חד עם (הרצון של) אוא"ס הבל"ג. וכמובן גם מזה שמובא לעיל דשמו הגדול שלפני הצמצום הוא דוגמת הוי' בניקוד אלקים, היינו שהוא שם אחד שכולל שני הענינים דהוי' ואלקים. אמנם בפרטיות יותר, מכיון שגם ברצון יש תפיסת מקום להדבר שרוצים בו (שע"י דבר זה דוקא נשלם הרצון), לכן, זה שבהאור שלפני הצמצום יש שרש לאור הסוכב (בל"ג, הוי') ושרש לאור הממלא (גבול, אלקים), הם כמו שני ענינים. ואמיתית הענין דהוי' ואלקים כולא חד הוא בבחינת היכולת (שלמעלה מענין הספירות, שאין שייך בו גם ספירות אין קץ), דזה שביכלתו להאיר (השרש דהוי') ושביכלתו שלא להאיר (השרש דאלקים) הוא חד ממש. וע"ד המבואר במק"א⁴⁵, דבהאור שלפני הצמצום, גם בהאור שקודם עלות הרצון, הגילוי וההעלם הם שני ענינים. ולכן, העבודה כמו שהיא מצד האור שלפני הצמצום היא להמשיך ריבוי אור (ע"ד שקודם הצמצום הי' התגברות כח הגילוי על כח ההעלם). ובכדי שיהי' אתהפכא חשוכא לנהורא, שהחושך עצמו יהפך לאור, הוא דוקא מצד ענין היכולת. דכיון שהיכולת להאיר (שרש האור) והיכולת שלא להאיר (שרש החושך) הם חד ממש, לכן, ע"י שמגיעים בבחינת היכולת, גם החושך נהפך לאור.

וזהו הקשר דהוי' הוא האלקים עם אין עוד מלבדו, שע"י הידיעה דהוי' הוא האלקים באים להידיעה שאין עוד מלבדו (כנ"ל סעיף ה), דמזה שרואים שהוי' ואלקים הם מאוחדים כאחד ממש, שבעבודת האדם הוא ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך בשני יצריך⁴⁶, שגם היצה"ר (ששרשו מההעלם דאלקים) אוהב את הוי' (כמו היצ"ט ששרשו מהגילוי דהוי'), מזה יודעים שאין עוד מלבדו, שהשרש דשני הענינים (של הגילוי דהוי' וההעלם דאלקים) הוא זה שביכלתו להאיר וביכלתו שלא להאיר, דענין היכולת אינו דבר כלל זולת העצמות והוא רק שהעצמות הוא יכול, אין עוד מלבדו. וזהו גם מה שאומר בתחלת הכתוב אתה הראת לדעת, דו האסט זיך באוויזן אז מען זאל דיך וויסן, כי כיון שענין היכולת הוא זה שהעצמות הוא יכול, הידיעה בענין היכולת היא ידיעת העצמות⁴⁷. ז) ועפ"ז יש לבאר גם השייכות דשני הפירושים (דלעיל סעיף ד) באתה הראת לדעת, שאתה הראת לדעת היא הידיעה בממלא כל עלמין ושאתה הראת לדעת היא הידיעה בהעצמות (מען זאל דיך וויסן), כי הידיעה וההתבוננות באור המתלבש בעולמות (אור הממלא) הוא בעיקר בכדי שגם השכל דנפש הבהמית ידע אלקות⁴⁸, וזה שגם השכל דנה"ב יכול להבין אלקות (ובאופן שע"י יבוא לביטול היש, היפך הטבע שלו), הוא ע"י גילוי יכולת העצמות, שע"י גם החושך נהפך לאור. שידיעה זו היא בכח העצמות, אבל הידיעה עצמה היא רק באור הממלא. ולאחרי ידיעה זו, צריכה להיות הידיעה וההתבוננות באור הסוכב [שזהו הציווי וידעת גו', כנ"ל סעיף ד], ושאר הממלא המתלבש בעולמות

47) להעיר מסה"מ קונטרסים שם "כמו שהעצמות הוא

בבחי' אתה כמו"כ הוא בחי' שמו הכלול בעצמותו" (יכולת).
ועפ"ז יומתק יותר מ"ש על גילוי היכולת "אתה הראת לדעת".
48) סה"מ עת"ר ע' כה. ושם, שזהו"ע אתה הראת לדעת, עיי"ש.

45) סה"מ קונטרסים ח"ב שמו, א.

46) ואתחנן ו, ה. ברכות נד, א במשנה. ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ. ובלקו"ת ואתחנן רד"ה וידעת הב' (ז, ד) "היצר טוב והיצר הרע הם שניהם כאחד. . . וכמ"ש בכל לבבך בשני יצריך ומזה וידעת כי כך הוי' הוא האלקים".

הוא רק הארה בלבד שבאין ערוך לגבי אוא"ס שלמעלה מעולמות (אור הסובב), ואז דוקא הוא שייך להתבונן ולידע היתרון בהידיעה דאור הממלא שמוכן גם בהשכל דנה"ב, שידיעה זו היא מצד יכולת העצמות, כנ"ל.

(ח) ועפ"ז יש לבאר גם זה שמובא לעיל (סעיף ה) מהדרושים, דזה שהוא ית' האציל ענין הידיעה בעצמותו הוא בכדי שע"ז יוכל להיות בנבראים ידיעה באלקות, דמזה שהכוונה בהאצלת הידיעה בעצמותו היא בכדי שהנבראים ידעו אלקות, מוכן, שיש יתרון בידיעה זו (שהנבראים יודעים אלקות) לגבי הידיעה שבעצמותו. וע"ד המבואר בתניא⁴⁹ שהתכלית בהשתלשלות העולמות הוא לא בשביל עולמות העליונים, הואיל ולהם ירידה מאור פניו ית', והתכלית דעולמות העליונים הוא זה שעל ידם נתהווה עולם הזה התחתון, שע"ז נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים⁵⁰, דירה לעצמותו⁵¹. ונמצא, דענין זה שבעולמות העליונים, שעל ידם מתהווה עוה"ז התחתון, הוא נעלה יותר מעולמות העליונים עצמם. דעולמות העליונים עצמם הם בבחינת ירידה, וזה שעל ידם נתהווה עוה"ז התחתון, הוא העלי' שלהם. ועד"ז הוא גם בנוגע להאצלת הידיעה בעצמותו, שהידיעה היא כמו ירידה מאור פניו [דעם היות שהאצלת ידיעה זו היא בעצמותו, מ"מ, לגבי העצמות כמו שהוא מצד עצמו (לפני שהאציל הידיעה), הידיעה היא ירידה], והתכלית דהאצלת הידיעה הוא שעל ידה יהי' ידיעת אלקות בהנבראים, עד בהשכל דנפש הבהמית, שע"ז מתגלה יכולת העצמות⁵², וע"י ההמשכה מידיעת עצמו ידיעת אלקות בהנבראים, נעשה עלי' כביכול בידיעת עצמו.

(ט) ויש לומר, שהעלי' שנעשית בידיעת עצמו על ידי ידיעת אלקות בהנבראים הוא ע"ד ההשפעה מהרגל להראש, מצד זה ששרש הרגל הוא למעלה מהראש, נעוץ סופן בתחילתן⁵³. דענין זה שייך עדיין לסדר השתלשלות. ועוד ענין באתה הראת לדעת, שע"י ידיעת אלקות דהנבראים נמשך (אח"כ) הגילוי דאין עוד מלבדו, יכולת העצמות. וזהו שקודם הקפות אומרים אתה הראת לדעת גו' אין עוד מלבדו, שהוא ביאור בגודל העילוי של השמחה דהקפות. דזה שהשמחה היא באופן שהרגלים מגביהים ומנשאים את הראש, הכוונה בזה היא לראש האדם ולהראש שבכל דרגא ודרגא, עד לדרגת ידיעת עצמו. ויתירה מזו, שע"י הריקודים דשמח"ת נמשך בחינת המקיף שלמעלה מהגדרים דראש ורגל, ועד להגילוי דאין עוד מלבדו, יכולת העצמות.

והכלי לשני ענינים אלה הוא האחדות דישראל בשני אופנים. שכל אחד מקבל מחבירו, ושכל ישראל הם קומה אחת. ועד"ז בעבודה הפרטית דכאו"א, שיש בזה שני ענינים אלה. העבודה דעשר כחות הנפש שלו (שהם דוגמת עשרה הסוגים מראשיכם

שלו כמו שהוא מצד עצמו (ולא שנואצלה). וראה המשך תרס"ו

ע' קפו שהיכולת היא שמו שקדמון כקדמותו.

53 ראה סה"מ תרנ"ח ריש ע' ל' ד"כשם שנת"ל . . שיש

יתרון בוא"ע על או"א ובמלכות על כל הע"ס מצד שרשם הקדום כמו"כ הוא בעולמות ב"ע נגר עולם האצילות."

49 פל"ו. וראה סה"מ תרנ"ח ע' ל' ואילך.

50 ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא

שם.

51 המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ. — נסמן לקמן ח"ב ע' שח.

52 ואף שגם היכולת אינה העצמות, מ"מ, הרי היא היכולת

שבטיכם עד חוצב עציך ושואב מימיך⁵⁴) באופן שכל הכחות מקבלים זה מזה ומשלימים זה את זה, והעבודה שמצד יחידה שלמעלה מהתחלקות. וזוהי גם הכנה קרובה לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, כי ענינו של משיח הוא יחידה⁵⁵. וזהו שבכל אחד מישראל יש ניצוץ משיח⁵⁶, שהיחידה הפרטית שבכ"א מישראל היא ניצוץ מהיחידה הכללית דמשיח [וע"ד משה (גואל ראשון⁵⁷) שבכ"א מישראל יש בחינת משה שבו⁵⁸], יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, בגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש.

ואילך. תרצ"ט ע' 207. ועוד.

56) מאור עינים ס"פ פינחס.

57) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שעה"פ להאריז"ל פ'

ויחי. תו"א ר"פ משפטים.

58) תניא פמ"ב.

54) ראה לקו"ת ר"פ נצבים, פרט הכתוב עשר מדריגות כמו

שיש עשר מדריגות בנפש האדם.

55) רמ"ז לזח"ג רס, ב (נדפס במקדש מלך קצ, ב). ל"ת

להאריז"ל עה"פ (בראשית ה, כב) ויתהלך חנוך. ועוד. וראה

אוה"ת נצבים ע' א'רעו. סה"מ תרכ"ז ע' טז. תרנ"ה ס"ע יט

בס"ד. משיחות ליל ויום שמחת תורה ה'תש"נ.

בתור טעמים וראיות מן התורה לעניני ר"ה¹².

וצריך להבין:

מה הם ה"טעמים על השמחה" שבפסוקי "אתה הראת" – דלכאורה, איך מפרשים פסוקי "אתה הראת" כטעם על השמחה דהקפות?

ולאידך – מהו הצורך ב"טעמים על השמחה", הרי מובן שכאשר מסיימים כל התורה כולה¹³, ו"מתכיפין התחלה להשלמה"¹⁴, שמתחילים התורה מחדש (ובפרט באם בפירוש נעלה יותר), אין לך שמחה גדולה מזו? ועכצ"ל, שה"טעמים על השמחה" שבפסוקי "אתה הראת" אינם בנוגע לשמחה סתם (דמאי קמ"ל), אלא בנוגע לענין ואופן מיוחד בשמחה דשמח"ת שמעורר תמיהה ופליאה, ועל זה יש צורך בטעמים וראיות, ולכן מביאים רא"י מפסוקי התורה, ראיות שנתבארו ב"י הפסוקים ד"אתה הראת".

ג. ולהקדים – פלא באופן השמחה דהקפות, שהשמחה אינה בלימוד התורה, אלא בריקוד עם התורה ואופנו:

כיון שהתורה היא חכמתו של הקב"ה, ונעשית "חכמתכם ובינתכם"¹⁵ דישראל, ועל ידה נעשה היחוד והאיחוד דישראל עם הקב"ה באופן ד"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו כו"¹⁶ – הי' מתאים שהשמחה תתבטא בלימוד התורה ("פיקודי ה' ישירים משמחי לב"¹⁷), ובפרט ע"י בירור וליבון ספק בתורה, שאין לך שמחה כהתרת הספיקות¹⁸.

ואעפ"כ, מנהג ישראל ש(עיקר)השמחה דשמח"ת אינה בלימוד התורה, אלא בריקוד עם התורה – ריקוד

א. שמחת תורה הוא סיום וחותם כל מועדי חודש תשרי, החל מ"ה ויוהכ"פ, חג הסוכות¹, ועד לשמיני-עצרת, מלשון קליטה², שעוצר וקולט בפנימיות כל הגילויים דמועדי חודש תשרי, שהם מועדים כלליים על כל השנה כולה³, על מנת להמשיכם בעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו"⁴ במשך כל השנה כולה.

ומכיון שבכל שנה יש ענין מסוים השייך במיוחד לאותה שנה, מסתבר לומר, שהענין המיוחד של אותה שנה מודגש ביותר בשמח"ת, להיותו סיום וחותם המועדים הכלליים על כל השנה כולה⁵.

ובנוגע לשנה זו, שנת תש"נ, שמעלתה המיוחדת מודגשת בהמנהג שנתקבל והולך ומתפשט בתפוצות ישראל⁶ לרמזו בהר"ת דתש"נ תהא⁷ שנת נסים, החל מהנס הכי עיקרי, נס הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו – יש לומר שענין זה (נס הגאולה) מודגש במיוחד בשמחת תורה דשנת נסים.

ונוסף לזה, שהדגשת נס הגאולה בשמח"ת דשנת נסים קשורה גם עם הקביעות דשמח"ת בימי השבוע (שמשתנה משנה לשנה)⁸, שבשנה זו חל שמח"ת ביום הראשון בשבוע⁹, כדלקמן.

ב. ויש לבאר בהקדם ביאור הענין דשמח"ת – "מצות היום בשמחה"¹⁰, ובפרט השמחה והריקוד עם הס"ת בעת ההקפות, אשר, תוכן ענין ההקפות נתבאר ב"י (בגימטריא "טוב", "אין טוב אלא תורה"¹¹) הפסוקים שאומרים לפני הקפות (מ"אתה הראת" עד "כי מציון"), "שמביאים טעמים על השמחה" ("כמו פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות" שאומרים בר"ה

(1) שבו נעשה הגילוי דעניני ר"ה ויוהכ"פ, כידוע פירוש הכתוב "בכסה ליום חגיגנו", שעניני ר"ה ויוהכ"פ שהם באופן של כיוסוי והעלם ("בכסה"), מתגלים "ליום חגיגנו", בחג הסוכות (ראה סידור עם דא"ח שער ר"ה רלה, ב. לקו"ת דרושי ר"ה נד, רע"ד. ובכ"מ).

(2) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד. צא, א. ובכ"מ.

(3) ראה סה"מ תרנ"ד ע' לו. תרנ"ו ע' רעח. תש"ב ע' 49. ועוד.

(4) ל' הכ' – ויצא לב, ב. וראה לקו"ש ח"כ ע' 556. וש"נ.

(5) להעיר, ש"בחוודש תשרי יום שמחת תורה כלל גדול יותר הכולל כל החודש תשרי. . (שנמשך בחי' מקיף העליון הכללי שכולל כולם יחד" סה"מ תרנ"ד ותש"ב שם).

(6) להעיר מפס"ד הרמב"ם (ריש הל' ממרים) שמנהג שנתקבל ונתפשט בתפוצות ישראל יש בו התוקף דמ"ע ומל"ת. ויתירה מזה – שיש בו העילוי דחמורין וחביבין דברי סופרים יותר מדברי תורה (סנהדרין פח, ב במשנה. ירושלמי שם פ"א ה"ד. ועוד), ועד להעילוי דמנהג ישראל שלמעלה אפילו מדברי סופרים, כמודגש במנהג ד"הקפות" שבשמח"ת (ראה סידור עם דא"ח שער הסוכות רסט, ב. לקו"ת דרושי סוכות פ, ג. ובכ"מ).

(7) להעיר מלשון חז"ל "בהווייתה תהא" (קידושין נח, א. ועוד),

שמורה על תוקף המציאות (באופן נצחי).

(8) וכיון שמדובר בענין הקשור עם קידוש חדשים שבו תלוי קביעות המועדים כו' – ה"ו בודאי בהשגחה פרטית ובתכלית הדיוק.

(9) ובפרטיות יותר – הקביעות דשמע"צ ביום השבת ושמח"ת ביום ראשון, ועד"ז בנוגע לחג הסוכות, שיום א' דסוכות חל ביום השבת ויום ב' דסוכות חל ביום הראשון, ועד"ז בנוגע לר"ה, שחל ביום השבת וביום הראשון, כדלקמן ס"ט.

(10) ראה סה"ש תשי"ג ריש ע' 8. תש"ה ע' 58.

(11) אבות פ"ו מ"ג – הובא בסה"מ שבהערה הבאה.

(12) סה"מ תש"ד ע' 54.

(13) תורה שבכתב, שבה כלולה גם תושבע"פ, שניתנה יחד עם תושב"כ – תורה בפירושה ניתנה (הקדמת הרמב"ם לספר הי"ד בתחלתה).

(14) נוסח "מרשות" לחתן בראשית.

(15) ואתחנן ד, ו.

(16) תניא פ"ה.

(17) תהלים יט, ט.

(18) מאמר החכם – הובא בהמשך מים רבים תרל"ו בתחלתו.

להשלמה") הקריאה ד"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", כיון שהכוונה והתכלית היא להמשיך ולגלות ה"אותות והמופתים גו" במציאות העולם.

ה. עפ"ז יש לבאר תוכן הראי' בהפסוקים שאומרים לפני ההקפות, החל מהפסוק הראשון שבו מדובר אודות מתן-תורה – "אתה²⁴ הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים אין עוד מלבדו":

ידוע פירוש רבינו הזקן²⁵ "אתה, דו, עצמות א"ס ב"ה, הראת, האָסט זיך באַוויזן, לדעת, אָז מען זאָל דיך וויסן, כי הוי' הוא האלקים אין עוד מלבדו, שהם ב' אופני ועניני השגה כו".

ובפסוק זה ישנם ב' קצוות: "אתה", עצמות א"ס ב"ה – תכלית העילוי; וביחד עם זה – "הראת לדעת", "לדעת" דייקא, באופן של ידיעה, ועד ש"הוי' הוא האלקים", היינו, שגם ב"אלקים" בגימטריא "הטבע"²⁶ ניכר בגילוי שהוא הוי' שלמעלה מהטבע, ועד ש"אין עוד מלבדו", היינו, לא באופן שאין מציאות כלל, "אין עוד"²⁷, כי אם "אין עוד מלבדו"²⁸, שישנה מציאות העולם, אלא שמציאות העולם אינה "מלבדו", כיון ש"כל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמתת המצאו"²⁹.

ועד"ז בהפסוק השני – "לעושה³⁰ נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו": "נפלאות גדולות לבדו" – נפלאות, שאינם אלא בכח העצמות (שבפסוקי אתה הראת דלפניו), ולא עוד, אלא, ש"גודל הנפלאות ידוע רק לו ית' לבדו"³¹, ע"ד פירוש חז"ל³² ש"אין בעל הנס מכיר בניסו", אלא רק "הוא לבדו יודע שהוא נס"; וטעם הדבר – "כי לעולם חסדו", בשביל ההמשכה והגילוי ד"חסדו" ("חסדו" דייקא, חסד שלמעלה מהשתלשלות³³) בסדר השתלשלות ("לעולם"), ועד שפועל למטה מטה ביותר, בכ"ו דורות שלפני מ"ת שהיו ניזונין בחסדו של הקב"ה³⁴.

עם הס"ת כפי שהיא מכוסה במפה ומעוטרת בכתר תורה (שאז אי-אפשר ללמוד ולקרוא בה)!

ונקודת הענין – שבשמחה דשמח"ת מודגשים ב' קצוות:

השמחה דשמח"ת היא על ההתקשרות ד"ישראל אורייתא וקב"ה כולא חד"¹⁹ שלמעלה מהבנה והשגה, כמובן גם במאמר הזהר²⁰ ששמח"ת קשורה עם "כתר תורה", כתר שלמעלה מהחכמה שבמוח שבתוך גולגולת הראש, ענין הכי נעלה²¹;

ולאידך – ה"ז חודר בכל מציאות האדם עד לדרגא הכי תחתונה שבו, העקב שברגל, כמודגש בהריקוד, שהוא ע"י העקב שברגל דוקא.

ד. ויש להוסיף, שב' הקצוות בהשמחה דשמח"ת מודגשים גם ביום שמח"ת, ובקריאת היום בתורה:

שמח"ת הוא ענין (ובחור"ל גם יום) בפ"ע לגבי שמע"צ, והוא נעלה יותר עד אין-ערוך לגבי שמע"צ, כי, לאחר גודל העילוי דשמע"צ, שעוצר וקולט כל הגילויים דשבעת ימי הסוכות²², ה"ה סו"ס בגדר של "שמיני" ששייך ובא בהמשך להענינים שלפניו, משא"כ שמח"ת הו"ע בפ"ע²³, ומעלתו באין-ערוך להענינים שלפניו. וכמודגש גם באופן השמחה דשמח"ת – שהיא באופן נעלה יותר, עד אין-ערוך, לגבי השמחה דשמע"צ.

וביחד עם זה, להיותו הסיום והחותם דכל מועדי חודש תשרי שהם מועדים כלליים של ועל כל השנה, מודגשת בו הכוונה והתכלית דהמשכת וגילוי כל עניני המועדים בעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" במשך כל השנה כולה.

ועד"ז בקריאת היום בתורה – "וזאת הברכה אשר ברך משה גו'", עד "לכל האותות והמופתים גו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל", "אותות ומופתים" שלמעלה מהטבע דעולם, וגלויים "לעיני כל ישראל"; וביחד עם זה, ממשיכים תיכף ומיד ("מתכיפין התחלה

(25) סה"מ תש"ד שבהערה 12. וראה ד"ה אתה הראת תשל"ז (קונטרס שמע"צ ושמח"ת שנה זו) פ"ד. וש"נ.
 (26) פרדס שי"ב פ"ב. ועוד. שעהיה"א רפ"ו. ובכ"מ.
 (27) ואתחנן שם, לט.
 (28) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 202 הערה 86.
 (29) לשון הרמב"ם בריש הל' יסוה"ת. ומסיים (בהלכה ד') "הוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו כו".
 (30) תהלים קלו, ד.
 (31) סה"מ תש"ד שם.
 (32) נדה לא, א ובפרש"י.
 (33) סה"מ תש"ד שם ע' 49, וע' 54.
 (34) פסחים קח, א.

(19) ראה זח"ג עג, א.
 (20) שם רנו, רע"ב.
 (21) ראה סה"מ תרנ"ד ותש"ב שבהערה 3, ש"הגילוי דכתר תורה מקיף הכללי נמשך בשמחת תורה בהריקודים שאינם ענין המוחין כלל כו".
 (22) כולל גם הקליטה דהגילויים דיום השמיני עצמו – כמודגש בהלשון "שמיני עצרת", שגם הענינים ד"שמיני" הם באופן ד"עצרת".
 (23) להעיר, שאף שמע"צ נקרא רגל בפ"ע (סוכה מח, רע"א. וש"נ), הרי השם "שמיני" מדגיש ההמשך והשייכות לשבעה ימים שלפניו, משא"כ שמח"ת שנקרא בשם בפ"ע (ראה לקו"ש ח"ט ע' 227).
 (24) ואתחנן ד, לה.

ושלימות בריאת עולם הזה שלכך נברא מתחלתו⁴¹, מובן, שמתחלת ברייתו יש בו בכח ובהעלם השלימות דימות המשיח.

ובלשון חז"ל⁴⁶ "כל תולדות שבמקרא חסרים חוץ משנים, אלה⁴⁷ תולדות השמים והארץ, ואלה⁴⁸ תולדות פרץ", כלומר, אע"פ שהשלימות דימות המשיח ("אלה תולדות פרץ גוי וישי הוליד את דוד", דוד מלכא משיחא) היא נעלית יותר מהשלימות ד"תולדות השמים והארץ בהבראם", מ"מ, נאמר בשניהם "תולדות מלא" בשוה, כיון שהשלימות דימות המשיח ישנה כבר בכח ובהעלם בהתחלת הבריאה⁴⁹.

ועאכו"כ בנוגע לישראל שע"י עבודתם פועלים ומגלים בהעולם שלימותו האמיתית בימות המשיח – שכיון שהכח לזה הוא מפני ש"ישראל וקב"ה כולא חד"⁴⁹, שלכן בכחם ויכלתם לפעול חידוש בהבריאה עד שנעשים בבחינת "שותף להקב"ה במעשה בראשית"⁵⁰, מובן, שענין זה ישנו בהם מצד מציאותם (עוד לפני העבודה בפועל)⁵¹, וע"י העבודה בפועל ה"ז נמשך בגילוי.

ולהעיר, שעפ"ז יש לכאר גם סיפור הגמרא⁵² אודות המענה של המשיח לר' יהושע בן לוי על שאלתו "לאימת אתי מר" – "היום", ולאחרי שר' יהושע בן לוי טען לאלהיו "דאמר לי היום אתינא ולא אתא" – (בתמי). פירש אליהו את דבריו של המשיח, "הכי אמר לך היום⁵³ אם בקולו תשמעו":

לכאורה, ה' משיח עצמו צריך לומר "היום אם בקולו תשמעו", ויתירה מזה, שהי' צריך לומר בסדר הפוך, ש"אם בקולו תשמעו" יבוא "היום" (ע"ד לשון הכתוב⁵⁴ "אם בחוקתי תלכו וגוי' ואולך אתכם

ועד"ז בהפסוקים שלאח"ז שבכו"כ מהם מודגש ענין הגילוי וההמשכה דדרגא נעלית עד למטה, כמו: "אין³⁵ כמוך באלקים אדני ואין כמעשיך" – שהגילוי ד"אין כמוך" נמשך גם בהדרגא ד"אלקים", בגימטריא הטבע, ובהדרגא ד"אדני", ע"ש ש"אתה אדון לכל בריותך"³⁶, ועד להדרגא ד"מעשיך"; "יהי³⁷ כבוד הוי' לעולם ישמח הוי' במעשיו", הגילוי דשם הוי' בעולם ובעניני עשי', ועד"ז "יהי³⁸ שם הוי' מבורך (מלשון ברכה והמשכה³⁹) מעתה ועד עולם". ועד"ז בפסוקים שלאחריהם.

וזהו גם תוכן הראי' מפסוקי התורה על אופן השמחה דהקפות – שיש בה דוגמת ב' הקצוות הנ"ל, שמחה מצד ההתקשרות דישראל עם התורה וקב"ה שלמעלה מהשכל, וביחד עם זה, חודרת בכל מציאות האדם עד להעקב שברגל, כנ"ל.

ו. ויש להוסיף בביאור הענין בעומק יותר:

הפסוק "אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים אין עוד מלבדו" נאמר בנוגע למתן-תורה, שהי' מעין ודוגמת הגילוי דימות המשיח, שאז יקויים היעוד⁴⁰ "ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך", כמבואר בתניא⁴¹ ש"כבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה, כדכתיב אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים אין עוד מלבדו".

והנה, אע"פ ש"תכלית השלימות הזה של ימות המשיח . . תלוי במעשינו ועבודתינו"⁴², היינו, שעבודת האדם פועלת חידוש בהבריאה, שנבראת מלכתחילה באופן ד"אשר ברא אלקים לעשות"⁴³, שפירושו "לתקן"⁴⁴, ועי"ז נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית⁴⁵ – מ"מ, כיון ש"ימות המשיח . . הם תכלית

(49) להעיר גם ממארו"ל (ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א) "ורוח אלקים מרחפת על פני המים, זה רוחו של מלך המשיח", היינו, שבהתחלת הבריאה (עוד לפני המאמר "יהי אור") היתה כבר "רוחו של מלך המשיח" ובעוה"ז דעשי'.

(50) להעיר, שגם בענין השותפות יש חילוקי דרגות באופן ההתאחדות של השותפים, וע"י נשיאת חן בין השותפים (ובלשון הכתוב בס"פ בראשית "ונח* מצא חן בעיני הוי'"),** עד כדי כך שענין זה מודגש בשמו, "נח" אותיות "חן"), מתבטל החילוק שביניהם. אבל אעפ"כ, אין זה דומה להעילוי דישראל עצמם – "ישראל וקב"ה כולא חד" ממש.

(51) ולהעיר גם מפס"ד הרמב"ם (הל' גירושין ספ"ב) שרצונו האמיתי דכאר"א מישראל הוא – "להיות מישראל, לעשות כל המצוות כו'".

(52) סנהדרין צח, סע"א.

(53) תהלים צה, ז.

(54) ר"פ בחוקתי.

(35) תהלים פו, ח.

(36) ב"ר פ"ז, ד.

(37) תהלים קד, לא.

(38) שם קיג, ב.

(39) ראה תו"א מקץ לז, ג. ובכ"מ.

(40) ישע"ל, ל, כ.

(41) פל"ו (מו, א).

(42) תניא רפ"ז.

(43) בראשית ב, ג – סיום וחותם הקריאה דפ' בראשית ביום שמח"ת.

(44) ראה ב"ר פ"א ובפרש"י.

(45) ל' חז"ל – שבת י"ד, א. קיט, רע"ב. וראה לקו"ש ח"י ע' 74

הערה 27. וש"נ.

(46) ב"ר פ"ב, ו. שמור פ"ל, ג.

(47) בראשית ב, ד.

(48) רות ד, יח.

(* להעיר מהשייכות דנח לעבודתם של ישראל – כמובן ממ"ש בברכת זכרונות במוסף דר"ה "וגם את נח באהבה זכרת כו'" (ראה המשך תער"ב ח"א פר"א).

(** שם הוי' דייקא, לא רק שם אלקים, "בראשית ברא אלקים".

החדשים והארץ החדשה⁶² שבימות המשיח, שאז תתגלה השלימות ד"אלה תולדות השמים והארץ בהבראם".

ונמצא, שאין זה שמחברים ב' קצוות, ב' דברים רחוקים זמ"ז מן הקצה אל הקצה, ענין הכי נעלה ("האותות והמופתים גו", ועד ל"אתה", עצמות א"ס ב"ה), והמשכתו למטה במציאות עולם (כנ"ל ס"ד-ה), כי אם, שמתגלה בעולם מציאותו האמיתית, היינו, שאין זה דבר נוסף על מציאות הבריאה, כי אם, התגלות מציאות הבריאה לאמיתתה ובשלימותה, שרואים בגלוי שהיש הגשמי מתהווה בכל רגע מ"מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו, ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט כו"⁶³, שזהו התוכן ד"אתה הראת לדעת גו' אין עוד מלבדו".

ועד"ז (ובמכ"ש וק"ו) בנוגע לשמחה והריקודים והקפות (לאחרי הקדמת פסוקי "אתה הראת") – שאין זה חיבור ב' קצוות, ענין שלמעלה מהשכל שנמשך וחדוד עד לעקב שברגל (כנ"ל ס"ג), כי אם, שמתגלה המציאות האמיתית ד"ישראל וקב"ה כולא חד", שכל מציאותו עד להעקב שברגל היא "חד" עם קב"ה⁶⁴, ולכן, ע"י הריקוד בעקב שברגל מגבי' (לא רק את הגוף, הלב (מדות) והראש (שכל), אלא גם את הס"ת, כפתגם הידוע⁶⁵ שיהודי נעשה ה"רגלים" דהס"ת שעל ידו נעשה הריקוד בהס"ת, שבזה מודגשת מעלתן של ישראל שלמעלה מהתורה⁶⁶ (שמחשבתן של ישראל קדמה אפילו לתורה⁶⁷), שלכן בכחם וביכלתם לפעול ריקוד והגבהה בתורה.

ויש לומר, שענין זה הוא בהדגשה יתירה בהקפות יום שמח"ת⁶⁸ שנוהגים להקיף התיבה שלש וחצי פעמים⁶⁹ (ולא שבע פעמים, כבליל שמח"ת ובליל שמע"צ) – שבזה מודגש שפעולתן של ישראל בענין

קוממיות"), ואעפ"כ, לא הקדים התנאי ד"אם בקולו תשמעו", ולא הזכירו כלל, אלא אמר בפשטות שיבוא "היום", ותו לא!?

ויש לומר הביאור בזה – ע"פ האמור לעיל שהשלימות דימות המשיח ישנה כבר מצד הבריאה עצמה ומצד ישראל עצמם, ולכן, כששואלים אצל משיח "לאימת אתי מר", המענה הוא "היום", מבלי שיצטרכו להוסיף דבר; ורק כשרואים שבפועל עדיין "לא אתא", בהכרח "לתרץ" הקושיא היתכן שלא נתקיימו דברי המשיח שיבוא "היום", ע"י ההוספה ד"אם בקולו תשמעו", שכנראה, רצונו של הקב"ה (שיוסיפו עוד יותר בהענין) ד"בקולו תשמעו".

ז. עפ"ז יש להוסיף ביאור בהשייכות ד"אתה הראת לדעת גו' אין עוד מלבדו" (מעין ודוגמת השלימות דימות המשיח) לשמח"ת:

כיון שבשמח"ת נעשה כבר הגילוי והקליטה בפנימיות דעניני ר"ה, "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון"⁵⁵, שנעשה חידוש התהוות הבריאה כולה ע"ז שישאל מכתירים את הקב"ה למלך, "מלך ישראל"⁵⁶, וע"ז "מלך על כל הארץ"⁵⁷ – ה"ז באופן שניכר ומתגלה כח הפועל בנפעל, וכנוסח התפלות דר"ה: "וידע כל פעול כי אתה פעלתו", גם בעולם העשיי⁵⁸, שזהו תוכן הענין ד"אתה הראת לדעת גו' אין עוד מלבדו", כמו הגילוי במתן-תורה, ועד להגילוי בתכלית השלימות שבימות המשיח, שנעשה תיכף "היום" כפשוטו⁵⁹.

ומודגש גם בקריאת היום בתורה – "לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים", ועד"ז בגאולה העתידה לבוא, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁶⁰, ע"י "גואל ראשון (משה) הוא גואל אחרון"⁶¹; ומיד לאח"ז "בראשית ברא אלקים את השמים והארץ" – שרומז על "השמים

רגלי העם אשר אנכי בקרב"ו – דיש לומר, שרומז גם על החיבור דה"רגל" עם "אנכי", "אנכי הוי' אלקיך".

(65) ראה סה"ש תש"ד ע' 36.

(66) להעיר גם מהביאור בלשון הזהר הידוע "חלת קשרין מתקשראן דא ברא, ישראל באורייתא ואורייתא בקב"ה" (זהר שבהערה 19), אע"פ שבין ג' דברים יש רק ב' קשרים – כיון שמלבד הקשר דישאל עם קב"ה ע"י התורה, ישנו הקשר דישאל עם קב"ה שלמעלה מהתורה, ועד שישאל ממשכים גילוי האוא"ס בתורה (ראה ד"ה פתח ר"ש תשל"ד (קונטרס ל"ג בעומר תשמ"ט) פ"ה).

(67) ב"ר פ"א, ד. וראה לקו"ש ברכה תשמ"ח ס"ז. וש"נ.

(68) בפעם השלישית – לאחרי ההקפות בליל שמח"ת, ולפנ"ז בליל שמע"צ.

(69) ספר המנהגים חב"ד ע' 68.

(55) נוסח תפלת מוסף דר"ה, מר"ה כו, א.

(56) ישע"י מז, ו, מפסוקי ברכת מלכיות בתפלת מוסף דר"ה.

(57) נוסח תפלת העמידה דר"ה (ברכת "אלקיני כו' מלוך כו'").

(58) ראה סידור האריז"ל במקומו. לקו"ת מז, א. ובכ"מ.

(59) להעיר, שהפסוק "היום אם בקולו תשמעו" הוא בהמשך להפסוק "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו" שאמר אדה"ר בר"ה כשהכתיר את הקב"ה למלך על כל העולם (זהר ח"א רכא, ב. ח"ג קז, ב. ועוד. וראה פרד"א פ"א).

(60) מיכה ז, טו.

(61) ראה לקו"ש ח"א ע' 8 ואילך. וש"נ.

(62) ישע"י סו, כב.

(63) אגה"ק ס"כ (קל, סע"א) ואילך.

(64) להעיר גם מלשון הכתוב (בהעלותך יא, כא) "שש מאות אף

שבגדרי העולם (מקום וזמן), בכל המקומות ("כל עולמים") ובכל הזמנים ("בכל דור ודור").

"ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה הוי' קוינו לו נגילה ונסמחה בישועתו"⁸³ – מיעודי הגאולה, כולל גם הפירוש ד"ביום ההוא", ש"יום הו"ע הגילוי, ו"ההוא" הו"ע ההעלם, והפירוש ד"ביום ההוא", שגם הבחי' הכי נעלית שמצד גודל מעלתה היא בהעלם, נמשכת ובאה בגילוי, ועד לאופן ש"מראה באצבעו ואומר זה"⁸⁴, וב"פ זה"⁸⁵, ובאופן ד"קוינו", מלשון קו שמורה על ההמשכה, ובלשון רבים⁸⁶, הן הקו דגילוי והן הקו דהעלם, ועד ש"נגילה ונסמחה בישועתו" – ישועת הקב"ה לכאו"א מישראל בעניניו הפרטיים, והישועה הכללית דכלל ישראל, ועד לישועתו של הקב"ה עצמו, כמ"ש⁸⁷ "בכל צרתם לו צר", וכמארז"⁸⁸ "בכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם", ולכן "הכתיב גאולה לעצמו"⁸⁹.

"בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך"⁹⁰ – דרגתו של דוד כפי שהוא "עבדך", ענין הביטול, בבחי' מרכבה, שלכן זכה להיות רגל רביעי דהמרכבה⁹¹, ועד שנעשה "משיחך", דוד מלכא משיחא, ובזה גופא – "פני משיחך", הפנימיות ד"משיחך".

"כהניך ילבשו צדק וחסידיך ירננו"⁹² – עבודת הכהנים בביהמ"ק בהיותם לבושים בגדי כהונה, ועבודת הלויים ("חסידיך", כמ"ש בפרשתנו (פרשת ברכה)⁹³) "וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידיך" בשירה וזמרה.

"קומה ה' למנוחתך אתה וארון עוזך"⁹⁴ – המנוחה האמיתית (מנוחת הקב"ה) בהמקום שבחר להשרות שכינתו, בית המקדש⁹⁵ הנצחי, "מקדש אדני-כוננו ידיך"⁹⁶, שבו מתגלה "אתה", "אתה הראת לדעת", ע"י הארון, ובכל תוקף הגילוי, "ארון עוזך".

ההקפות אינה אלא "מחצית" בלבד ("חצי" משבע הקפות), ואילו ה"מחצית" השני' דההקפות נעשית ע"י הקב"ה (ע"ד ובדוגמת הענין ד"מחצית השקל", שפעולתן של ישראל היא "מחצית" בלבד, וה"מחצית" השני' נעשית ע"י הקב"ה, ובצירוף שניהם נעשה "שקל הקודש"⁷⁰), כיון שישראל הם "תאומתו" של הקב"ה⁷¹, ועד ש"ישראל וקב"ה כולא חד", מציאות אחת שלימה, כפי שמתגלה בשמח"ת, במעמד ומצב ד"ישראל ומלכא בלחודוהי"⁷².

ה. ע"פ האמור לעיל, מובן, שהשמחה דשמח"ת שעיקרה בהקפות קשורה עם הגילוי דימות המשיח⁷³, כמודגש בכל י"ז הפסוקים שאומרים לפני הקפות, ש"מביאים טעמים על השמחה":

לכל לראש – הפסוק הראשון, "אתה הראת לדעת גוי' אין עוד מלבדו", שקאי על הגילוי דמ"ת, ששלימותו תהי' בימות המשיח, כנ"ל; ועד להפסוק האחרון, "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"⁷⁴ – מהיעודים דימות המשיח⁷⁵, ורומז גם על השלימות דגילוי אלקות – "ציון", מלשון סימן, שאינו מציאות בפ"ע, אלא "סימן" על המציאות דאלקות, כמו "אנא סימנא בעלמא"⁷⁶, ו"ירושלים", "ע"ש יראה וע"ש שלם"⁷⁷, שלימות היראה⁷⁸, יראת בושח, שפועלת קירוב ויחוד דהירא עם זה שיראים ממנו, ובפרטיות יותר – ב' אופנים ודרגות בגילוי אלקות לעתיד לבוא, כידוע⁷⁹ ש"ציון" היא בחי' הפנימיות ו"ירושלים" היא בחי' החיצונית, פנימיות המלכות וחיצונית המלכות⁸⁰, "כתר עליון איהו כתר מלכות"⁸¹; ומ"ציון" ו"ירושלים" נמשך גם בכל העולם ע"י "תורה" ו"דבר הוי'".

ועד"ז בנוגע לט"ו הפסוקים שבינתיים – ומן המאוחר אל המוקדם:

"מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור"⁸² – גילוי מלכותו של הקב"ה בכל הדרגות

(70) ראה אוה"ת תש"א ע' איתתמו ואילך. ועוד.

(71) ראה שהש"ר פ"ה, ב.

(72) ראה זהר ח"א סד, א-ב. רח, ב. ח"ג לב, א.

(73) להעיר גם מפיוט "שישו ושמחו בשמחת תורה" שאומרים אחר קר"ה – "אגיל ואשמח בשמחת תורה בא יבוא צנח בשמחת תורה".

(74) ישע"י ב, ג.

(75) כמ"ש בהתחלת הענין "והי' באחרית הימים נכון יהי' הר בית ה' בראש ההרים גוי' ונהרו אליו כל הגוים והלכו עמם רבים גוי' כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

(76) זח"א רכה, א.

(77) תוד"ה הר – תענית טז, א (מב"ר פנ"ו, יו"ד).

(78) ראה לקו"ת פ' ראה כט, ד. דרושי ר"ה ס, ב. ובכ"מ.

(79) ראה לקו"ש חט"ו ע' 234 ואילך. וש"נ.

(80) ראה לקו"ת במדבר ט, א. יהל אור ע' תקעה ואילך.

(81) תקו"ז בהקדמה (ז, א).

(82) תהלים קמה, יג.

(83) ישע"י כה, ט.

(84) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.

(85) שמו"ר שם.

(86) נוסף לכך שנאמר "קוינו" ב"פ.

(87) ישע"י סג, ט. וראה תענית טז, א.

(88) מגילה כט, א.

(89) פרש"י נצבים ל, ג.

(90) תהלים קלב, יו"ד.

(91) זהר ח"א רמת, ב. ח"ג רס"ב, ב.

(92) שם, ט.

(93) לג, ח.

(94) תהלים שם, ל.

(95) להעיר, שג' פסוקים אלו – "קומה ה' גוי'", "כהניך גוי'",

"בעבור דוד גוי'" – אמרם שלמה בחנוכת ביהמ"ק (פי' הרד"ק עה"פ – מודה"ב ו, מא-מב).

(96) בשלח טו, יז. וראה זח"ג רכא, א.

"לעולם", ו"ישמח הוי' במעשיו", ש"י "מעשיו" שנתהוו מעצמותו ומהותו ית' ניתוסף שמחה בשם הוי'.

"אין כמוך באלקים אדני ואין כמעשיך"³⁵ – הגילוי ד"אין כמוך" גם בהדרגות הקשורות עם מציאות "הטבע" ו"כל בריותיך" (תוכן השמות דאלקים ואדני, כנ"ל ס"ה), עד ל"מעשיך".

והכח לזה – "לעושה נפלאות גדולות לבדו", עד לבחי' "אתה", "אתה הראת לדעת גו' אין עוד מלבדו".

ומסיימים "אב הרחמים הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים"¹⁰⁸, כי כך לבד בטחנו מלך א-ל רם ונשא אדון עולמים".

וע"פ מנהג חב"ד בשנים האחרונות מוסיפים לאח"ז הפסוק¹⁰⁹ "והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך" – שכל ענינים אלו נעשים באופן של פריצת גדר, ועד שנמשך ונפעל גם ב"כל משפחות האדמה", כמ"ש¹¹⁰ "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד".

ט. ובכל הנ"ל יש הדגשה מיוחדת בשנה זו – הן מצד המעלה דכללות השנה, והן מצד מעלת הקביעות דשמח"ת בימי השבוע:

המעלה דכללות השנה – שנת תש"נ, "תהא שנת נסים"¹¹¹, נס הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שע"ז ניתוסף עוד יותר בהדגשת השייכות דשמח"ת לימות המשיח שבכל שנה.

ויש להוסיף, שיום שמח"ת בא לאחר שכבר עברו ג' שבועות בשנת נסים, אשר, אפילו שבוע אחד (כל שבעת ימי השבוע) כולל כל ימי השנה, ועאכו"כ ג' שבועות, אופן של "חזקה" ("בתלת זימני הוי חזקה"¹¹²), וכבר נכנסים לשבוע הרביעי, שרומז על

"ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך מפניך"⁹⁷ – שאף שהיתה מציאות ד"אויבך" ו"משנאיך" שהתנגדו להגאולה ובנין ביהמ"ק, מתהפכת (מתחיל מביטול התנגדותם ע"ז ש"פוצו" ו"ינוסו", אבל אינם בטלים, אלא אדרבה – מתהפכים) לטוב.

"ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל" – כולל גם האמירה ד"ויאמר משה", כולל משה שבכאו"א מישראל⁹⁸, שהיא "לרצון לפני אדון כל", ובמילא פועלת פעולתה.

"ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום"⁹⁹ – הגילוי דמ"ת, "אין עוז אלא תורה"¹⁰⁰, וכן ענין ה"שלום", ש"התורה ניתנה לעשות שלום בעולם"¹⁰¹, ועאכו"כ בנוגע לישראל, "יברך את עמו בשלום", ועד להשלימות ד"שלום" לעתיד לבוא.

"ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד" – התגלות מלכותו של הקב"ה בכל פרטי הדרגות דעבר הוה ועתיד, "לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו"¹⁰³.

"ואמרו הושיענו אלקי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך"¹⁰⁴ – תפלתם של כל ישראל יחד ("ואמרו" לשון רבים), האנשים והנשים והטף, על הגאולה.

"יהי ה' אלקינו עמנו כאשר הי' עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו"¹⁰⁵ – כפירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹⁰⁶ ש"הגם שאין אנו יכולים להידמות לאבותינו", מבקשים ובטוחים ש"יהי גו' עמנו כאשר הי' עם אבותינו גו"¹⁰⁷, ויושיענו מן הגלות כו'.

"יהי שם הוי' מבורך מעתה ועד עולם"³⁸ – המשכה וגילוי ד"שם הוי'" באופן נצחי, "עד עולם" מלשון נצחיות.

"יהי כבוד הוי' לעולם ישמח ה' במעשיו"³⁷ – ש"כבוד הוי'" (הארה, כמו שם) נמשך ומתגלה

(97) בהעלותך יו"ד, לה.

(98) ראה תניא רפמ"ב.

(99) תהלים כט, יא.

(100) שהש"ר פ"א, ד. פ"ב, ג.

(101) רמב"ם הל' חנוכה בסופן.

(102) בשלח טו, יח.

(103) פרש"י עה"פ (שם, יז).

(104) דה"א טז, לה.

(105) מ"א ח, נז.

(106) לקו"ד ח"ד תרצא, ב. ועוד.

(107) להעיר גם מהמבואר בד"ה יהי הוי' אלקינו עמנו תרנ"ח

ותרפ"ה, שהבקשה היא ש"יהי הוי' אלקינו עמנו" בעבודה דקיום התומצ" בגשמיות, "כאשר הי' עם אבותינו" בעבודה הרוחנית

דמרכבה לאלקות כו'.

(108) תהלים נא, כ.

(109) ויצא כח, יד.

(110) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

(111) ויש שמוסיפים גם מספר האלפים – ה' אלפים תש"נ – השנה

תהא שנת נסים, שכוללים כל משך הזמן מהרגע הראשון דהתחלת הבריאה, כי, השלימות דימות המשיח ("שנת נסים") שייכת להתחלת הבריאה, כמבואר לעיל (ס"ו) בהשייכות ד"אלה תולדות השמים והארץ" ל"אלה תולדות פרוץ".

(112) ב"מ קו, רע"ב. וש"נ. – ולהעיר שבשיעורי הרמב"ם דשמע"צ

ושמח"ת נתבארו פרטי דיני חזקה בשדות ג' שנים (הל' טוען ונטען פ"א ואילך).

הש"ק, שהוא באופן של "נס", הרמה על מציאות העולם; ונמשך ביום הראשון בשבוע (יום ב' דר"ה), מציאות העולם. וכמודגש גם בעבודת האדם – שביום א' דר"ה שחל בשבת העבודה היא ברוחניות (אמירת הפסוקים כו'), וביום שני דר"ה בחל ביום ראשון בשבוע העבודה היא ע"י תקיעת שופר במעשה בפועל ממש, שע"ז נעשה "לה" הארץ ומלואה גו"ו בפועל ממש.

וכן הוא גם בהקביעות דשמע"צ ושמח"ת ביום השבת וביום הראשון – שבשמע"צ שחל ביום השבת עיקר העבודה היא הקליטה בפנימיות דהענינים הרוחניים, ובשמח"ת שחל ביום הראשון עיקר העבודה היא לגלות המציאות האמיתית דכל הבריאה, ש"לה" הארץ ומלואה גו"ו, "אין עוד מלבדו", וכפי שמתבטא גם במלאכת אוכל נפש שנעשית בשמח"ת (ולא בשמע"צ שחל בשבת) – שרומז גם שכל עניני העולם דבנ"י נעשים בבחינת "אוכל נפש" דישאל, ע"י שמשמשים בהם לצורך העבודה ד"אני נבראתי לשמש את קוני"121, ועד שבאים להגילוי בתכלית השלימות בימות המשיח.

י. ההוראה מהאמור לעיל בנוגע לעבודה במעשה בפועל:

בעמדנו ביום שמח"ת, סיום וחותם כל מועדי חודש תשרי, על מנת להמשיכם בעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" על ובכל השנה כולה – צ"ל הדגשה יתירה ע"ד ענינה המיוחד של שנה זו, "שנת נסים", נס הגאולה האמיתית והשלימה, שלכן, היציאה לעבודה בעניני העולם חדורה בהידיעה וההכרה שהעולם מצד עצמו הוא במעמד ומצב ש"לה" הארץ ומלואה תבל ויושבי בה" (כמודגש בהקביעות דשמח"ת ביום ראשון בשבוע), כפי שמתגלה (ע"י מעשינו ועבודתינו) בנס הגאולה ע"י משיח צדקנו.

ובאותיות פשוטות – שעבודתו של יהודי חדורה בידיעה שמישח צדקנו בא תיכף ומיד, "היום" ממש, וביחד עם זה, אין זה בסתירה לעבודה מסודרת כפי שמתחייב מצד גדרי העולם [כפי ששאלו את כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: היתכן שדורש עבודה מסודרת ע"פ תכנית שאמורה להתמשך כמה ימים,

השלימות דרגל הרביעי שבמרכבה, דוד מלכא משיחא, ועד שנעשה הכנה קרובה לדרגא החמישית – "חמישית לפרעה", ד"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"¹¹³.

ומעלת הקביעות דשמח"ת בימי השבוע – ביום הראשון:

הטעם שבכל שבוע מתחילין למנות מיום ראשון, "היום יום ראשון בשבת", אע"פ ש"כבר עברו רבבות ימים משי"ב עד עתה", הוא, מפני ש"כל יום א' הוא ממש יום ראשון כמו יום א' של ששת ימי בראשית שנחדש הזמן מלמעלה מהזמן, כך מתחדש כל יום ראשון שאחר השבת, שהשבת הוא העלי' באצי' שלמעלה מהזמן, וביום א' נמשך . . בחי' זמן"¹¹⁴.

והמעלה המיוחדת של יום ראשון דשי"ב – שנקרא "יום אחד", "לפי שהי' הקב"ה יחיד בעולמו"¹¹⁵, אלא, שנקרא "אחד" ולא "יחיד", כדי להדגיש שישנה מציאות העולם, ז' רקיעים וארץ (ח') וד', שבטלים להא', אלופו של עולם¹¹⁶, וכמודגש גם בשירו של יום¹¹⁷ – "לה" הארץ ומלואה תבל ויושבי בה"¹¹⁸, היינו, שניכר בגלוי בכל העולם כולו ש"לה" הארץ ומלואה גו"ו, ועד לסיום המזמור – "שאו שערים ראשיכם גו' ויבוא מלך הכבוד גו' סלה"¹¹⁹, שקשור עם הגאולה האמיתית והשלימה ובנין ביהמ"ק (שערי ביהמ"ק¹²⁰), שאז יהי' שלימות הגילוי דמלכותו של הקב"ה ("מלך הכבוד"), ובאופן נצחי ("סלה").

וענין זה שייך גם לשמח"ת בכל שנה ושנה, כיון שבו מתגלה ובא בקליטה בפנימיות ענינו של ר"ה, "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון", וכמודגש גם באמירת המזמור "לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה גו"ו" (שירו של יום ראשון) בסיום תפלת ערבית דכל ליל ר"ה, ולכן קורין בשמח"ת "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" (כנ"ל ס"ז); ובזה ניתוסף עוד יותר בשנה זו (והדומות לה) מצד הקביעות דשמח"ת (וכן יום ב' דר"ה) ביום הראשון בשבוע.

ויש להוסיף ולקשר ב' הענינים – מעלת כללות השנה, ומעלת הקביעות בימי השבוע:

ההתחלה דשנת נסים (יום א' דר"ה) היא ביום

113) זח"א ר"י, א. וראה לקו"ת ס"פ פינחס.

114) לקו"ת שה"ש כה, סע"א.

115) בראשית א, ה ובפרש"י עה"פ (מב"ר פ"ג, ח).

116) ובלשון הגמרא (ברכות יג, ב) – "אמליכת" למעלה ולמטה ולד' רוחות". ולהעיר, שמתעם זה נחשב הפסוק "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" בין פסוקי מלכויות (ר"ה לב, ב. וראה המשך וככה תרל"ז ע' קל). ולהעיר, שגם הפסוק "אתה הראת לדעת גו' אין עוד

מלבדו" הר"ע המלכות (ר"ה שם).

117) ר"ה לא, רע"א.

118) תהלים כד, א.

119) שם, ז ואילך.

120) ראה שבת ל, א.

121) משנה וברייתא סוף מס' קידושין.

העבודה דכל חד וחד לפום שיעורא דילי, ובאופן שמנצל כל כחו בשלימות, היינו, שעבודתו היא באופן ד"תמימין ומובחרין"¹²⁴, ועד ש"כלי שרת מקדשין מלאים" דוקא¹²⁵, בהתאם להאמור שהכוונה היא לגלות את השלימות שבהבריאה מצד עצמה.

והעיקר – שתיכף ומיד ממש נעשים "האותות והמופתים" דגאולה האמיתית והשלימה "לעיני כל ישראל", וכאו"א אנשים נשים וטף "מראה באצבעו ואומר זה", ומסיום התורה באים ל"תורה חדשה מאתי תצא"¹²⁶, ועי"ז נעשים גם "השמים החדשים והארץ החדשה", גילוי השלימות ד"אלה תולדות השמים והארץ", ועד להשלימות דיום השבת, "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם"¹²⁷, במשך כל השנה כולה, שנת נסים, ושנה שראשיתה בשבת – "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"¹²⁸, תיכף ומיד ממש.

שבועות וחדשים כו', בה בשעה שמכריז "עמדו הכן כולכם" לקבלת פני משיח צדקנו – כיון שהעבודה היא לגלות את המציאות האמיתית דהעולם עצמו, כפי שנאמר לישראל כשנעשו לעם, במתן-תורה: "אתה הראת לדעת גו' אין עוד מלבדו", שצריכים לגלות בעולם מציאותו האמיתית ש"אין עוד מלבדו".

ויה"ר – והוא העיקר – שמשיח צדקנו יבוא "היום", היום ממש (בלא מירכאות), ובפרט עי"ז שמקבלים החלטות טובות להוסיף בכל עניני תומ"צ, הוספה בלימוד התורה (כולל ובמיוחד לימוד התורה ב"הלכות משיח"), נוסף על השיעורים השונים לכל נפש, שיעורי חת"ת, וכן שיעורי הרמב"ם, והוספה בקיום המצוות בהידור, כולל ובמיוחד – במצות הצדקה ש"מקרבת את הגאולה"¹²², החל מנתינת הצדקה על כל השנה כולה – "קרן השנה"¹²³, ועד"ז בכל עניני

(126) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
(127) בראשית ב, א.
(128) תמיד בסופה.

(122) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.
(123) ראה לקו"ש ח"ב ס"ע 651 ואילך.
(124) רמב"ם ריש הל' איסורי מזבח.
(125) שם הל' פסולי המוקדשין פ"ג ה"כ.

לקוטי שיחות שמיני עצרת ושמחת תורה כרך ב

מתורגם ללשון הקודש

ונותר במציאותו, ואינם מתאחדים אלא לגבי ענין המצוה. יתר על כן: המצוה היא, הרי, לקחת ארבעה מינים נפרדים, ונמצא, איפוא, שאפילו בעצם המצוה מורגש השוני שביניהם אלא שדברים שונים אלו מתאחדים במצוה אחת.

אך האחדות של שמיני עצרת היא: פר אחד, איל אחד. אין זה איגוד של דברים שונים, כי אם בעצם יש כאן דבר אחד.

כך גם בקשר לענין הריקוד שבשמחת תורה, כשכל בני ישראל, למן הגדול שבגדולים ועד הפשוט שבפשוטים, ורקדים יחד - הרי אין פירוש הדבר שכל אחד מהם רוקד באופן שונה (לפי ערך השגתו וכו'), אלא שכולם משתוים ומתאחדים בדבר הכולל אותם כולם. ענינו של הריקוד הוא שאין בו כל התחלקות.

זו אחדות אמיתית: לא רק התאגדות של פרטים שונים, כי אם שכל אחד מתבטל ממציאותו בפני עצמו.

ומאחר שאין זו התקבצות של נפרדים כי אם השתוות והתאחדות - אין מקום לומר שכשתתבטל הסיבה תתבטל גם התוצאה, כי אם הדבר נשאר בר-קיימא וגם לאחרי החג, בכל השנה, שרויים בני ישראל באחדות ושלו, כלי המחזיק ברכתו של הקב"ה³.

(משיחת יום שמח"ת. תשט"ז)

ג. בענין שדובר שבשמחת תורה רוקדים כל בני ישראל יחד באחדות יש להוסיף עוד נקודה:

ריקוד אינו נעשה בראש, כי אם ברגלים, ובאמצעות הרגלים רוקד גם הראש. לו היה הריקוד "בראש", כלומר - משום ההשגה, היתה השמחה מוגבלת רק בהתאם למדת הבנת גורם השמחה. אך מאחר שהרצון הוא שהשמחה תהא בלתי מוגבלת - רוקדים, לכן, ברגלים. אין הוא יודע מה הוא הקב"ה ומה היא תורתו, אבל יודע הוא שהקב"ה ותורתו הוא דבר יקר שאין כמותו בכל העולם, ודבר זה מעורר בו שמחה בלתי מוגבלת.

זה גם הענין שבשמחת תורה אין מתיישבים ללמוד, כלומר, אין השמחה מחמת העיון שבתורה, כי אם רוקדים בספר התורה כפי שהוא עטוף ב"מעילו". אין יודעים עדיין מה כתוב בה, אך יודעים שהיא דבר יקר ושיש לכן לשמוח בה בלי הגבלה.

כשם שבכל אחד בפרט - הריקוד הוא ברגלים

א. על שמיני עצרת נאמר¹ שתוכנו: "קשה עלי פרידתכם כו', משל למלך כו' אמר לאוהבו: נגלגל אני ואתה במה שתמצא".

לכאורה, בלתי מובן: כיון שסוף סוף יהיה צורך להפרד - מה החשיבות הגדולה ביום נוסף של שהות יחד?

הכרח, איפוא, לומר שיתרונו של שמיני-עצרת הוא בכך שהיום הזה מועיל ושומר שגם אחר-כך לא יהיה פירוד.

הדבר יובן לאחר הקדמת הסבר לדיוק שבכיתוי "פרידתכם", והרי, לכאורה, היה לו לומר "פרידתנו"!

זה הסבר הדבר:

(א) מצדו של הקב"ה אין כל פירוד. מצדו קיים תמיד הקשר עם בני ישראל, פנים בפנים. הפירוד בא רק מצדם של בני ישראל אשר "פנו אלי עורף ולא פנים". "פרידתכם" - הפירוד שלכם.

(ב) מנין נובע הפירוד בין בני ישראל לבין הקב"ה? ע"י הפירוד שבין בני ישראל לבין עצמם: "פרידתכם". שכן כשפגום "כולנו כאחד" פגום גם "ברכנו אבינו".

וזה פירוש הדבר שלאחר חג הסוכות אומר הקב"ה: "קשה עלי פרידתכם" שכן בחג הסוכות מצויה הרי האחדות בין בני ישראל לבין עצמם.

- הרי זה תוכנה של מצות ד' מינים: כל ארבעת המינים, למן האתרוג, שיש בו טעם ויש בו ריח, ועד הערבה, שאין בה לא טעם ולא ריח, מתאחדים יחד למצוה אחת, וכן גם כל בני ישראל² נעשים "אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם".

ברם, זו אחדות משום ולשם המצוה, ואילו עם הכניסה לימי החול שלאחר הסוכות עלול לחזור שוב הפירוד ח"ו, וכלפי זה אומר הקב"ה: קשה עלי פרידתכם.

והתקנה לדבר היא: "בואו ונגלגל במה שתמצא" ביום שמיני העצרת, דבר המביא לידי כך שתישמר האחדות גם לאחר מכן, וכדלהלן.

ב. יתרונה של האחדות של שמיני עצרת לגבי האחדות של סוכות - הוא:

אחדות ארבעת המינים אינה בעצם מציאותם. כלומר, אפילו בשעת התאחדותם מהוה כל אחד מהם סוג מיוחד

הסוגים שבבני ישראל.

(3) ראה לקו"ש כרך ב ע' 37 הערה 28.

(1) רש"י סוף פרשת פנחס. במדבר רבה ותנחומא שם.

(2) כמבואר במדרש רבה (אמור פרשה ל, יב) שד' המינים רומזים לכל

לדידו "ואהבת לרעך - כמוך", עליו לצאת ממציאותו: מציאותו אינה - הוא, כי אם חלק מן העצם של ישראל ואז קיימת אצלו אהבת ישראל אמיתית.

זה גם תוכן הסיפור שסיפר הרבי על אחד גדול, שפעם בהיות ילדו חולה בכה מאד, והתאונן לאחר מכן על כך שעל ילד יהודי אחר לא היה בוכה כל-כך והדבר משמש, איפוא, הוכחה שהוא נמצא עדיין בתחלת עבודת ה', משום שאילו היתה אצלו עבודה אמיתית היו התורה והמצוות מגלים את עצם הנשמה, לגביה כל ישראל הם דבר אחד.

ו. לפי זה תובן משמעות המלים: "ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם". פירוש הדברים הוא: אימתי אפשרי "ויעשו כולם אגודה אחת"? - כשהמטרה היא "לעשות רצונך". אבל כשמטרת האגודה היא דברים אחרים, אף אם הם דברים מותרים, אין זו אגודה אחת, כי:

(א) בעצם מהותם הם אנשים נפרדים, אלא שלשם ענין מסוים התקשרו ביניהם לגבי כחות וענינים נפשיים מסוימים הדרושים לביצוע מטרת האגודה, ואילו בשאר כחותיהם, וכל-שכן - בעצמותם, אין כל שייכות ביניהם.

(ב) גם בענין המסוים עצמו אינם קשורים ביניהם באמת, שכן מאחר שבמציאותם הכללית הם אנשים נפרדים הרי גם בענין מסוים זה - עוסק בו פלוני משום מציאותו הוא ורגשותיו שלו והאחר עושה זאת משום מציאותו ורגשותיו שלו, ורק בבחינה חיצונית, ביחס לפועל ממש, עושים הם דבר אחד.

- הרי זה פירוש הביטוי "מחלוקת קרח וכל עדתו": קרח ועדתו עצמם היו חלוקים ביניהם. למרות שכולם היו בעצה ובדעה אחת - היו חלוקים ביניהם, לפי שכל אחד התכוין למציאותו הוא -

(ג) אפילו בבחינה החיצונית אין זה דבר של קיימא, שכן מאחר שנתרו לחברי האגודה ענינים משלהם ומציאות שלהם העומדים לדידם בדרגה נעלית מן האגודה - הרי בשעה שהדבר יזיק למציאותם הם ייפרדו זה מזה, והאיגוד יתבטל אפילו מבחינה חיצונית.

וכפי שראינו במוחש בכמה וכמה איגודים שהיו נראים כאגודות חזקות, ובסופם של דברים לא השתוו חבריהם ביניהם, והאגודות התמוטטו ולא נשאר מהם דבר.

לפיכך, כשרוצים להקים איגוד לשם מטרה של

ובאמצעותן רוקד גם הראש, כך גם בקומה השלמה של כלל ישראל: שמחת האנשים הפשוטים בתורה, שהיא שמחה בלתי מוגבלת, מביאה תוספת שמחה גם במשכילים היודעים ומבינים את חשיבות התורה ואת גורמי השמחה - גם בהם נוצרת שמחה פשוטה ובלתי מוגבלת.

וע"י שמחת שמיני-עצרת ושמחת-תורה זוכים לבחינת "פר אחד", לא כבחג הסוכות בו מקריבים שבעים פרים כנגד ע' שרים, שכן אז יש מקום גם לאלו, כי אם זוכים לבחינה בה אין לאלו מקום כלל, דרגה בה אין נמצאים אלא הקב"ה ובני ישראל: "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך".

(משיחת ש"פ בראשית תשט"ז)

ד. המלים האחרונות, בהן מסיימים את התורה בשמחת-תורה, הן: "לעני כל ישראל". במלים אלו רמוז ענין האחדות (שהיא ה"עבודה" של שמחת-תורה, כמסובר לעיל) - שכל בני ישראל מאוחדים כאחד. כל ישראל הם גוף אחד, וכל אחד מהם אינו אלא פרט שבכלל, ואף - ביתר עומק: חלק מן העצם⁴, ולפיכך נמצא בכל חלק - כל העצם, כמאמר הבעל-שם-טוב⁵: "העצם, כשאתה תופס במקצתו - אתה תופס בכולו".

כך תובן גם מצות "ואהבת לרעך כמוך", בה נדרשת "כמוך" - ממש: כשם שהאהבה לעצמך אינה אהבה שמסיבה מסוימת, כי אם אהבה עצמותית, כך גם האהבה ליהודי אחר צריכה להיות אהבה עצמותית.

לכאורה: כיצד אפשרי הדבר? והרי "פלוני" ו"אני" הם שני אנשים נפרדים! אך על פי הנ"ל יובן הדבר, שכן אין זו אהבה ל"פלוני" כי אם אהבה ל"אני" עצמו. כאן עצם אחד שמופיע במספר חלקים אך כל חלק הוא אותו עצם. כך יובן גם מאמר הבעל-שם-טוב⁶: אהבת ישראל פירושה - לאהוב יהודי, אף שלא ראה אותו ולא שמע ממנו מעולם.

ולכאורה: כיצד תתכן אהבה לדבר עליו אין לאדם כל ידיעה? - ולפי האמור יובן, שכל כלל ישראל עצם אחד.

ה. לפי זה יובן גם מאמר רז"ל⁷ שלפיו אהבת ישראל היא יסוד כל התורה, בהתאם למוסבר ב"תניא"⁸ בהרחבה שיסוד כל התורה הוא "להגביה ולהעלות הנפש על הגוף" ודבר זה מתבטא באהבת ישראל.

- שכן כשאדם רואה וחש את עצמו כמציאות מיוחדת - אין האהבה לזולת יכולה להיות "כמוך". כדי שתהיה

(7) שבת לא, א.

(8) פרק לב.

(9) אבות פרק ה משנה יז.

(4) מעלת חלק מן העצם על פרט מן הכלל נתבאר בהשיחה בארוכה

ואכ"מ.

(5) ראה המשך תרס"ו בסופו.

(6) היום יום, ט"ו כסלו.

אותו. כשאין לאדם רצונות משלו, לא בענינים ארציים ולא בענינים שמימיים, כי אם הוא מסור לגמרי למה - הריהו כלי לקבל את הברכה של ו"זאת הברכה אשר ברוך משה וגו'": ממגד שמים - ענינים רוחניים, ומתהום רובצת תחת - ענינים גשמיים.

ט. וזה הקשר בין "בראשית ברא" לבין "וזאת הברכה" לבין "לעני כל ישראל", שכן לפי האמור לעיל¹⁵ - הרי אהבת ישראל, כל ישראל, אמתית - אפשרית על-ידי שאדם יוצא ממציאותו.

ואם כן - כשנקבעת אצלו האמת שאין לו משלו כלום, כי אם כל אשר לו הוא של הקב"ה המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית - "בראשית ברא" וגו' - וכתוצאה מכך מתמסר הוא למה ואתפשטותא דיליה - "וזאת הברכה" גו' - הריהו יוצא אז ממציאותו, ואין הוא מציאות לעצמו, כי אם חלק של כלל ישראל - "כל ישראל".

י. הקשר בין "לעני כל ישראל" לבין "בראשית ברא" הוא בשנים. כשם ש"בראשית ברא" נותן כח ל"עבודה" של "כל ישראל", כאמור, כך מהוה "כל ישראל" הכנה ל"בראשית ברא".

בשמחת-תורה צריך כל יהודי לסיים את התורה ולהתחיל ללמדה מחדש, ובאופן נעלה יותר¹⁶, וכשיהודי מתבונן במעמדו ומצבו בשנה החולפת עלול הוא להרהר: הרי איני מוכן כלל ולחלוטין, מה מקום לי כאן?

כלפי כך ניתנת לו עצה: "כל ישראל". אם כפרט אינו מסוגל ללמוד כל התורה ולקיימה - יכול עצמו עם יהודים אחרים, יחזיק לומדי תורה, וע"י כך יהיה לו חלק בלימוד התורה של נתמכיו.

וכמאמר רז"ל - וכך נפסקת ההלכה¹⁷ - שע"י כך שזבולון תומך ביששכר יש לו חלק בתורה שלומד יששכר. יא. הדברים אמורים כשמפני טרדותיו לא היה לו זמן ללמוד ויצא ידי חובתו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית. ברם, מה יעשה כשגם אם בזמנו הפנוי לא למד? - בכל זאת אל יתיאש, שכן רבותינו אמרים שבשמחת-תורה, באמצעות קו השמחה, אפשר לעשות באותה מדה כבראש-השנה ויום-הכפורים בקו המרירות. כלומר, אפילו כשכבר עברו חדש אלול, ימי הסליחות, ראש השנה, עשרת ימי תשובה ויום הכפורים, ואפילו ביום

דברי-רשות, הרי העצה הטובה לקיום האגודה היא - להכליל באיגוד ענין של תורה ומצוות כיסוד באיגוד, וע"י כך יהיה זה איגוד של קיימא גם לגבי ענין הרשות.

ז. מכאן אף הסבר לעובדה שכלל ישראל הוא "כבשה אחת בין שבעים זאבים" - והיא משתמרת¹⁰ כי שבעים הזאבים מהוה כל אחד מציאות מיוחדת, ואילו בני ישראל מאוחדים, ויש להם משום כך כח גדול. כך גם ביחס לבני ישראל בינם לבין עצמם: הצד שכנגד - לא זו בלבד שאין לו רוב, אלא שגם שני אנשים אין לו, שכן כל אחד מהם מהוה מציאות נפרדת, ואילו שומרי תורה ומצוות, אפילו כשהו יחיד במקומו יש לו אתו את כל בני ישראל שהיו מאז מתן תורה, כח של מחנה גדול להלחם למען התורה.

ח. כך יובן גם הקשר בין "לעני כל ישראל" לבין הנקרא לאחר-כן: "בראשית ברא" (שהרי מיד עם סיום התורה מתחילים אותה שוב מראשה), וגם בין הנקרא לפני-כן, בתחלת הפרשה: "וזאת הברכה".

תוכנו של "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" - הוא, שעל יהודי לדעת כי את השמים, ענינים רוחניים, ואת הארץ, ענינים גשמיים, ברא אלקים. אל יחשוב ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", כי-אם עליו לדעת שאין לו משלו כלום: כל רכושו, הגשמיות שלו והרוחניות שלו, יש לו משום שהקב"ה מהוה בכל רגע ורגע¹¹ את כלל הבריאה וגם את ההשפעה אליו בפרט.

הרמז שב"וזאת הברכה אשר ברוך משה" - הוא:

משה רבנו הוא רועה ישראל, הוא המדריך אותם שיהיו בכל פרטי התנהגותם כדבעי, ובאמצעותו מושפעים להם כל צרכיהם.

וכמאמר רז"ל¹²: "ירידת המן היתה בזכותו של משה. גם עניי הכבוד, שהיו בזכותו של אהרן, ובארה של מרים, הרי כשנסתלקו אהרן ומרים - חזרו בזכותו של משה"¹³, ולאמתו של דבר היתה גם לפני כן ההשפעה ממשה רבנו, אלא שעברה דרך אהרן ומרים.

שכן ענינו של רועה ישראל הוא שהוא מספק לבני ישראל את כל צרכיהם, הן בגשמיות והן ברוחניות.

אך כדי לקבל השפעתו של משה רבנו, רועה ישראל ואתפשטותיה שבכל דרא ודרא¹⁴, יש להיות בהתבטלות והתקשרות אליו. דרושה התמסרות כצאן אל הרועה: אין לצאן רצונות משלו, והוא הולך למקום שהרועה מוליך

(10) תנחומא תולדות ה. אסתר רבה בסופה.

(11) וענין זה נכלל במילים "ברא אלקים" (ראה להלן סעיף יד).

(12) תענית ט, א.

(13) שם.

(14) תיקוני זהר תיקון סט (קיד, א).

(15) סעיף ה.

(16) שהרי לפיכך קוראים את התורה בכל שנה (הענין נתבאר בשיחה בארוכה ואכ"מ) משום שבכל שנה יש ללמוד אותה ולקיימה באופן נעלה יותר.

(17) שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה ריש סימן רמו.

את עצמו למציאות נפרדת. ראשית העבודה היא, איפוא, להביא לידי כך שהחיות האלקית תהיה בהתגלות - "ברא".

כשם שבכל נברא יש אלקות, אלא שהיא בהעלם, כך, ומכל-שכן, נמצאת אלקות בכל אחד מישראל, היא הנפש האלקית, חלק אלקה ממעל ממש²⁰, שבקרבו. אלא שמשום התלבשות הנשמה בגוף והנפש הבהמית עלול להיות שהגוף והנפש הבהמית יעלימו ויסתירו את אור הנשמה, עד שלעתים הם עלולים אף להלחם בה.

לשם כך יש צורך ב"בראשית ברא אלקים" באדם עצמו, לגלות את הנשמה שבקרבו, שתצא ממאסר הגוף והנפש הבהמית, ותתגלה כמו שהיא, לא רק בכוחותיה הגלויים, כי אם גם בעצם הנשמה שהיא קשורה בעצמותו ית'. והסימן לגילוי עצם הנשמה הוא "ואהבת לרעך כמוך", "לעיני כל ישראל", כנ"ל.

וע"י "בראשית ברא אלקים" שבאדם עצמו - מסוגל הוא לגלות גם את האלקות שבכללות העולם, בצבא השמים ובצבא הארץ, כך שבכל דבר יורגש בגלוי שכל מציאותו היא אך ורק אלקות, "ואין עוד מלבדו".

(משיחת ליל שמח"ת, תשח"י)

הכפורים בשעת נעילה לא שב בתשובה, רחמנא ליצלן, הרי, למרות זאת, כשמגיע שמחת-תורה באפשרותו לחזור בתשובה ע"י קן השמחה. ו"לעיני כל ישראל", להיכלל בישראל, דבר הבא משום התגלות עצם הנשמה, "שהנשמות מתאימות", שממנה נובעת אהבת ישראל האמתית¹⁸, ומאחר שעצם הנשמה שלמה תמיד הרי משום כך יש בכחו תמיד להתחיל שוב את התורה מראשיתה, ובאופן נעלה יותר.

יב. זה הרי הקשר בין "לעיני כל ישראל" לבין "בראשית ברא" כראשית התורה - שע"י "לעיני כל ישראל" יש בכח להתחיל את התורה מחדש, אך מה הקשר לתוכן של "בראשית ברא" בפרט?

הענין שבכך הוא:

"ברא" - מלשון: גילוי¹⁹. "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" - מובנו: ראשית העבודה היא לגלות ("ברא") את אלקים שבשמים וכל צבאם, ובארץ וכל צבאה.

בכל הנבראים, הן בצבא השמים והן בצבא הארץ, טמון הכח והחיות האלקית המהוה, מחיה ומקיימת אותם בכל רגע ורגע, וזו - החיות האלקית - היא כל מציאותו של הנברא, אלא שהחיות היא בהעלם, כך שהנברא רואה

(20) תניא פרק ב.

(18) כפי שמוסבר בתניא, פרק לב.
(19) כמאמר שמה הבריאה - חולין מג, ב.

יום ראשון ט"ז תשרי

משיחותיו¹: כשרבנו הזקן מדבר בפעם הראשונה אודות אב המעניש את בנו ומכה אותו, אין הוא משתמש בתואר "חסיד", ורק לאחר מכן, כשהוא מדבר אודות "מליץ יושר", שם הוא משתמש בתואר זה, שכן, אב המכה את בנו, הוא אכן רחמן וצדיק וחכם, אבל לא

חסיד, כי חסיד אינו מכה! על כל פנים רואים אנו, שאם הבן הוא חכם – לא ינסה לחפש לו עורה או מליץ יושר, רק להיות "ישר יחזו פנימו" – לא עם העורף שלו, כי אם עם הפנים שלו, עם אביו - פנים בפנים, – פנים כנגד פנים, לפיכך הכאותיו באהבה, לשוב לו כל הימים. והנה, למעלה בחינת "פנים" – שלמדנו לעיל, שמצדו של יהודי צריך להיות ללמעלה האופן והבחינה של "ישר יחזו פנימו", ר"פנים בפנים", ההיפך מהחזרת העורף, כי אם לחזות באביו שבשמים פנים אל פנים, הרי הבחינה של "פנים" למעלה הוא הרצון והחשק, אשר אביו משפיע לנו טוב עולמים – גם העולם הרוחני וגם העולם הגשמי, וחי' נפש

וגוף, – הרי כל זה הוא משפיע, באהבה ורצון, חשיקה וחיפצה, על ידי תורת חיים - שהיא – התורה היא, רצונו ותפודה - אשר נתן לנו, – השפעה כזו, שהיא באהבה ורצון וכו', היא הנקראת בחינת "פנים", השפעה הבאה מהפנים ופנימיות הרצון שלמעלה, כמו שנאמר: – בשמונה עשרה, "כי באור פניך נתת לנו תורת חיים כו" – לעשות בה - ועל ידה, רצונו, ועל זה נאמר: "באור פני מלך חיים, ורצונו כו". מה שאין בן לעובדי גלולים, – לאומות העולם, משפיע חי' נופם, שלא פרצון וחשיקה וחיפצה, לכה נקראים "אלהים אחרים", שיונקים – חיותם, מ"אחרים". – לא ברצון הפנימי, כי אם ברצון החיצוני, כפי שהוסבר בפרק כ"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שבשעה שנותנים דבר לידיד, מסתכלים ישר בפניו כשנותנים לו, שכן, כיוון שבנפש זה בא מהפנים ומהרצון הפנימי של הנפש, כך גם בגוף מתבטא הדבר על ידי ההסתכלות בו בפנים, ואילו כשנותנים דבר

אך האמת אניד לשומעים לי, כי אהבה מקלקלת השורה, והנה היא – האהבה היא כסות עינים שלא לראות האמת, מרב אהבתם לחיי הגוף – שבגלל כך באים חסידים לבקש עצות בעינים גשמיים, כפי שירש להלן; בינתיים מציין רבנו הזקן, שלא

מדובר כאן חס ושלוש על אהבת הגוף סתם, כי אם הכוונה היא אכן: לשם שמים, – רוצים בחיי גוף וטובים, לשם שמים, לעבד בו – עם הגוף, את ה', ברשפי אש ושלחבת גדולה מאהבת נפשם את ה', – הרי למרות שזה אכן לשם שמים, אך כיוון שהם על כך שקועים בזה, עד שיש להם גם אהבה לחיי הגוף, אהבה כזו המפריעים לסדר, הרי במילא – ועל בן היטב חרה להם בצער הגוף חס ושלוש ה' ירחם, ואין יכולין לקבל כלל, – צער ויסורים, עד ש' – הצער מעבירם על דעתם, לכתת רגליהם מעיר לעיר, לשאל עצות מרחוק, – מהו אכן הטעם שהקדוש ברוך הוא נותן יסורים, ואיך יש להתייחס על פי תורה לבעיות החיים

הגשמיים – אם הדרך היא לא לבקש עצות על כך אצל תלמידי חכמים וצדיקים? ממשיך רבנו הזקן ומסביר: אלה המתהלכים לבקש עצות איך להיפטר מהצרות הגשמיות, אין דרכם הדרך הנכונה על פי תורה, שכן, בעשותם כך – ולא שיעו אל ה' לשוב אליו ברוח נמוכה והכנעת הגוף, לקבל תוכחתו באהבה, "כי – הרי, דוקא את אשר יאהב ה' וכו" – יוכיח"² – מכאן, שבמקום להתהלך ולחפש עצות איך להיפטר מעונשים גשמיים, על האדם לחזור בתשובה, שהרי העונשים סימן הם שהקדוש ברוך הוא רוצה שאותו יהודי יעשה תשובה, ויתירה מזו, על יהודי להיות שבע רצון מכה, שכן יש לו הזכות, שדוקא אותו בחר ה' לעוררו לתשובה, כביטוי לאהבתו המיוחדת של הקדוש ברוך הוא אליו.

וכמו אב רחמן וצדיק המכה בנו, שאין לבן חכם להפך ערף לנוס, למצא לו עורה, או אפילו – לא, מליץ ישר, לפני אביו הרחמן והצדיק וחסיד, – הרבי הרי"צ נ"ע העיר באחת

אגרת הקדש

אך האמת אניד לשומעים לי כי אהבה מקלקלת השורה והנה היא כסות עינים שלא לראות האמת מרוב אהבתם לחיי הגוף לש"ש לעבוד בו את ה' ברשפי אש ושלחבת גדולה מאהבת נפשם את ה' וע"כ היטב חרה להם בצער הגוף ח"ו ה' ירחם ואין יכולין לקבל כלל עד שמעבירים על דעתם לכתת רגליהם מעיר לעיר לשאול עצות מרחוק ולא שעו אל ה' לשוב אליו ברוח נמוכה והכנעת הגוף לקבל תוכחתו באהבה כי את אשר יאהב ה' וכו':

וכמו אב רחמן חכם וצדיק המכה בנו שאין לבן חכם להפוך עורף לנוס למצוא לו עורה או אפילו מליץ יושר לפני אביו הרחמן והצדיק וחסיד רק להיות ישר יחזו פנימו עם אביו פנים בפנים לסבול הכאותיו באהבה לשוב לו כל הימים. והנה למעלה בחי' פנים הוא הרצון והחשק אשר אביו שבשמים משפיע לבניו כל טוב עולמים וחיי נפש וגוף באהבה ורצון חשיקה וחיפצה ע"י תורת חיים שהיא רצונו ית' אשר נתן לנו כמ"ש כי באור פניך נתת לנו תורת חיים כו' לעשות בה רצונו וע"ז נאמר באור פני מלך חיים ורצונו כו'. משא"כ לעו"ג משפיע חיי גופם שלא ברצון וחשיקה וחיפצה לכך נק' אלהים אחרים שיונקים מבחי' אחרים וכך הוא באדם הרצון

1. ב"ר פנ"ה, ח. 2. משלי ג, יב. 3. ראה סה"ש תש"ד ע' 15. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע דלכאורה כן הוא גם בחיי נפשם. ראה ח"א פכ"ב וספ"ג."

ישראל ברצון הפנימי של הקדוש ברוך הוא. וְכֵן הוּא בְּאֶרֶם, הַרְצוֹן וְהַחֶשֶׁק – הרצון הפנימי של האדם, הוּא בְּחִינַת "פְּנִים", – וכשאומרים שצריך להיות "פנים בפנים" מהאדם להקדוש ברוך הוא, הכוונה היא לקבל ברצון וחשק (ברצון פנימי) מה שניתן לו

מה"פנים" שלמעלה (מהפנימיות שלמעלה).

ובענינו הכוונה שיש לקבל התוכחה של הקדוש ברוך הוא (שהתבטא ביסורים גשמיים) ברצון פנימי. וְאִם אֵינוּ מְקַבְּלִים – התוכחה, בְּאֶהְבָּה וְרָצוֹן – כְּאֵלוֹ הוֹפֵךְ עֲרֵף וְאֶחָזֵר, חֶסֶם וְשִׁלּוּם.

לשונא – מפנים את הפנים ממנו, שכן כיוון שבנפש, הפנים, פנימיות הרצון הפנימי, מופנים ממנו, והנתינה היא רק ברצון החיצוני מפני טעם איזה שהוא, אבל לא שרוצים לתת לו באמת, הרי כשם שבנפש, הפנים, הרצון הפנימי, מופנה ממנו, משתקף הדבר גם בגוף,

שהפנים מופנים בשעה שנותנים לו ההשפעה. כך גם כאן – השפעת חיי הגוף לאומות העולם ניתנת רק ברצון החיצוני, בחינת

"אחוריים" (הניגוד ל"פנים"), והם נקראים "אלהים אחרים". על כל פנים יוצא, שבחינת "פנים" למעלה היא ההשפעה הניתנת לבני

יום שני י"ז תשרי

– אהבתו של הקדוש ברוך הוא, יְקָרָה וְטוֹבָה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָמִים בְּלֶמֶס, – העולמות הרוחניים והגשמיים, כְּמוֹ שְׂכָתוֹכֵנוּ: "מִה יִקָּרְךָ חֶסֶד וְכֶן כְּתוּבָה": "כִּי טוֹב חֶסֶד מִחַיִּים כו'", כִּי חֶסֶד שְׂהוּא בְּחִינַת אֶהְבָּה, – פנימיות החסד היא אהבה, "אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד", מאהבה בא חסד, הוּא חַיֵּי חַיִּים שְׂכָתוֹכֵנוּ: "מִה יִקָּרְךָ חֶסֶד וְכֶן כְּתוּבָה, עֶשְׂרָה, "מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד". – הרי חסד ואהבה הם המזון והחיים של החיים. וְאִן – כשיבין את אהבתו הגדולה של הקדוש ברוך הוא אליו, המתבטאת ביסורים – וזה יעורר בו אהבה להקדוש ברוך הוא, לקבל את היסורים באהבה, אז – "גַּם ה' יִתֵּן הַטּוֹב", – מה שטוב גם בגלוי, טוב הנראה והנגלה, שרואים בעיני בשר שזה טוב, וְיֵאָדָר

פְּנִי אֱלֹהֵי, – שהפנים והפנימיות שלמעלה יהיו באופן שיהיו נראים בפנים, וטוב לאדם למטה, בְּכַחֲמֵי אֶהְבָּה מְגֻלָּה, אֲשֶׁר הִתְהַלַּח מְלַבֶּשֶׁת וּמְסַתֶּרֶת בְּתוֹכָהּ מְגֻלָּה, – הבאה מאהבה מסותרת, הרי זה יבוא באהבה גלויה ובחסדים גלויים, וְיִתְמַתְקוּ הַגְּבוּרוֹת בְּשֶׁרֶשֶׁן, – שבשורש הרי הגבורות הן טוב, אלא שהן יורדות למטה בענין של גבורות ויסורים – הרי הגבורות יתמתקו בשרשן, וְיִתְבַטְּלוּ הַדִּינִין נֶצַח סֶלָה וְעַד:

– שיהיה בכוחו של אדם לקבל את היסורים באהבה, הוּא עֲצַת ה' בְּפִי חוֹלֵ: "לְשִׁפְשֵׁף בְּמַעֲשָׂיו", – כפי שהגמרא⁵ אומרת: "אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו", אחרי אלה ממעשיו שיש לעשות תשובה עליהם, ויעשה תשובה, וְיִמְצָא לוֹ עֲוֹנוֹת הַצְּרִיכִין מִרוּק יְסוּרִים, וְיִרְאֶה לְעֵין גְּדֹל אֶהְבָּתוֹ – של הקדוש ברוך הוא, אֱלֹהֵי, – אהבה מְקַלְקֶלֶת הַשּׁוֹרָה, כְּמִשָּׁל מֶלֶךְ גְּדוֹל וְנֹרָא הַרוּחִין בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ צוֹאֵת בְּנֵי יְחִידוֹ, מְרַבֵּ אֶהְבָּתוֹ, – לבנו, שהרי זה חריגה מהסדר, שאכן המלך עצמו רוחץ ומנקה את הצואה, רק אהבתו הרבה של המלך אל בנו יחידו מקלקלת את השורה, שהוא עצמו רוחץ צואתו. כך יש לראות

אהבתו הגדולה של הקדוש ברוך הוא אליו – בנקותו עונותיו על ידי יסורים. כְּמוֹ שְׂכָתוֹכֵנוּ: "אִם רָחִץ ה' צוֹאֵת בְּנוֹת צִיּוֹן כו'", בְּרוּחַ מְשֻׁפָּט כו"¹⁰. וְכַמּוֹס הַפְּנִים אֶל פְּנִים, – כשמסתכלים עם הפנים במים, משתקפים במים אותם פנים, כך הרי גם לב האדם לאדם, לב האדם למטה לאדם העליון – ללמעלה, תְּתַעַרְרַר הָאֶהְבָּה בְּלֶב כָּל מְשֻׁבָּל וּמְבִיֵן יִקָּרְ מֵהוּת אֶהְבָּתוֹ ה' אֶל הַתְּחַתּוֹנִים, – לאלה הנמצאים בתחתיות העולם הזה, אֲשֶׁר הוּא

– אהבתו של הקדוש ברוך הוא, יְקָרָה וְטוֹבָה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָמִים בְּלֶמֶס, – העולמות הרוחניים והגשמיים, כְּמוֹ שְׂכָתוֹכֵנוּ: "מִה יִקָּרְךָ חֶסֶד וְכֶן כְּתוּבָה": "כִּי טוֹב חֶסֶד מִחַיִּים כו'", כִּי חֶסֶד שְׂהוּא בְּחִינַת אֶהְבָּה, – פנימיות החסד היא אהבה, "אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד", מאהבה בא חסד, הוּא חַיֵּי חַיִּים שְׂכָתוֹכֵנוּ: "מִה יִקָּרְךָ חֶסֶד וְכֶן כְּתוּבָה, עֶשְׂרָה, "מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד". – הרי חסד ואהבה הם המזון והחיים של החיים. וְאִן – כשיבין את אהבתו הגדולה של הקדוש ברוך הוא אליו, המתבטאת ביסורים – וזה יעורר בו אהבה להקדוש ברוך הוא, לקבל את היסורים באהבה, אז – "גַּם ה' יִתֵּן הַטּוֹב", – מה שטוב גם בגלוי, טוב הנראה והנגלה, שרואים בעיני בשר שזה טוב, וְיֵאָדָר

פְּנִי אֱלֹהֵי, – שהפנים והפנימיות שלמעלה יהיו באופן שיהיו נראים בפנים, וטוב לאדם למטה, בְּכַחֲמֵי אֶהְבָּה מְגֻלָּה, אֲשֶׁר הִתְהַלַּח מְלַבֶּשֶׁת וּמְסַתֶּרֶת בְּתוֹכָהּ מְגֻלָּה, – הבאה מאהבה מסותרת, הרי זה יבוא באהבה גלויה ובחסדים גלויים, וְיִתְמַתְקוּ הַגְּבוּרוֹת בְּשֶׁרֶשֶׁן, – שבשורש הרי הגבורות הן טוב, אלא שהן יורדות למטה בענין של גבורות ויסורים – הרי הגבורות יתמתקו בשרשן, וְיִתְבַטְּלוּ הַדִּינִין נֶצַח סֶלָה וְעַד:

אהבתו הגדולה של הקדוש ברוך הוא אליו – בנקותו עונותיו על ידי יסורים. כְּמוֹ שְׂכָתוֹכֵנוּ: "אִם רָחִץ ה' צוֹאֵת בְּנוֹת צִיּוֹן כו'", בְּרוּחַ מְשֻׁפָּט כו"¹⁰. וְכַמּוֹס הַפְּנִים אֶל פְּנִים, – כשמסתכלים עם הפנים במים, משתקפים במים אותם פנים, כך הרי גם לב האדם לאדם, לב האדם למטה לאדם העליון – ללמעלה, תְּתַעַרְרַר הָאֶהְבָּה בְּלֶב כָּל מְשֻׁבָּל וּמְבִיֵן יִקָּרְ מֵהוּת אֶהְבָּתוֹ ה' אֶל הַתְּחַתּוֹנִים, – לאלה הנמצאים בתחתיות העולם הזה, אֲשֶׁר הוּא

אהבתו הגדולה של הקדוש ברוך הוא אליו – בנקותו עונותיו על ידי יסורים. כְּמוֹ שְׂכָתוֹכֵנוּ: "אִם רָחִץ ה' צוֹאֵת בְּנוֹת צִיּוֹן כו'", בְּרוּחַ מְשֻׁפָּט כו"¹⁰. וְכַמּוֹס הַפְּנִים אֶל פְּנִים, – כשמסתכלים עם הפנים במים, משתקפים במים אותם פנים, כך הרי גם לב האדם לאדם, לב האדם למטה לאדם העליון – ללמעלה, תְּתַעַרְרַר הָאֶהְבָּה בְּלֶב כָּל מְשֻׁבָּל וּמְבִיֵן יִקָּרְ מֵהוּת אֶהְבָּתוֹ ה' אֶל הַתְּחַתּוֹנִים, – לאלה הנמצאים בתחתיות העולם הזה, אֲשֶׁר הוּא

5. ברכות ה, א. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע דבנמשל כ' גדול (איכות?) ובמשל רוב (כמות?)". 7. ישעי' ד, ד. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכתוב – את". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מש' הכולל ליה"ד דביעור חמץ". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה פרש"י שם". 11. תהלים לו, ח. 12. שם סג, ד.

יום שלישי י"ח תשרי

מהזולת ומעניינים חיצוניים, ביד חזקה - כמשמעו, - כפי משמעותו הפנימית של הביטוי "ביד חזקה", שהוא "רצון יראיו", אשר למעלה מן החכמה והתבונה אשר נתן ה' בהמה לדעת לעשות את כל אשר צוה ה' בהשכל ודעת, - חכמה והבנה

אלו העניק הקדוש ברוך הוא, שהרי "אתה חונן לאדם דעת" וכו'; אך הרצון שלמעלה מהבנה - זו היא עבודתו של יהודי ירא שמים להשיג רצון זה על ידי קבלת עול, רק רצון פשוט - רצון מופשט מהציור וההגבלה של הרצון הבא מצד השכל, ו"רוח נדיבה", - להתמסרות עצמית, ככל איש אשר ידבנו לבו לעבד עבודה תמה, - שאין בה שום ענין אחר מלבד רק לעשות נחת רוח ליוצרו. ועל זה - על רצון כזה שלמעלה לגמרי מהבנה, נאמר: "בי עם קשה ערף הוא, וסלחת",

- כלומר, הסליחה באה, מפני שזה "עם קשה עורף"¹⁴, היינו עקשנות ורצון שלמעלה מהבנה - זהו הטעם שיהיה "סלחת", כי הסליחה היא גם כן למעלה מן החכמה, - כשם שבאדם הרצון הפשוט שלו הוא למעלה משכלו וחכמתו - כך למעלה ענין הסליחה הוא למעלה מהחכמה שלמעלה, כי "שאלו לחכמה כו"¹⁵, - מה יאה דינה של הנפש החוטאת - וענתה חכמה; נפש כי תחטא תישפט ותיענש, ולא תשובה תכפר ותביא סליחה לחטא, כפי שמובא בירושלמי¹⁶, ומשה רבנו עליו השלום כקש מדה בנגד מדה¹⁷, - באותה מדה שהאדם עושה תשובה ברצון שלמעלה מהבנה - כך תומשך לו סליחה ממדרגה שלמעלה מחכמה, שמשם באה הסליחה, ונדי למבין.

האגרת הבאה נדפסה ונוספה כאן על ידי מסדרי "אגרת הקודש" (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לאחרי הוצאות הראשונות דאגה"ק - ראה בהרשימה הדפוסים"), כהוספה לאגרת הקודש סימן כ"ב, למרות שבאופן גלוי לא נראה הקשר בינה לבין האגרת הקודמת.

פרט לכך, שבחלק אגרת הקודש סימן כ"ב, שלא נדפס כאן (ב"אגרת הקודש") מתאונן רבנו הזקן על ששאלת עצות בעניינים גשמיים מעסיק אותו רבות - אולי יש לכך שייכות לחלק הבא של האגרת, שם הוא גם כן מתאונן על העיסוקים הרבים המקיפים אותו מכל עבר. אהובי, אחי ורעי! - כך קורא רבנו הזקן לחסידים אליהם הוא כותב אגרת קודש זו, מגדל סדרתי¹³ אשר הקיפו עלי וחדד¹⁴ וספני כמים, כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו - לא אוכל מלמ משא¹⁵ לאמר עם הספר כל אשר בלכבי אך

בקצרה באתי, כמזכיר ומחזיר על הראשונות ככלל, - על אותם דברים שרבנו הזקן כבר עורר אליהם, ובפרט אל המתנדבים בעם, - המקריבים עצמם, מרצונם החופשי, בענין עבודת התפלה - שעבודת התפלה תהיה הרבה יותר מאשר הסדר הרגיל בזה, לעמוד על העבודה זו תפלה, - כפי שחכמינו ז"ל אומרים¹⁶: "איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה", שהתפלה נקראת עבודה שבלב - עבודה שבלב ועם הלב, בקול רם, - להתפלל בקול רם, - מובן שהכוונה היא מחוץ לשמונה עשרה שעליה להיות בלחש, פרט לימים הנוראים, כנזכר בשולחן ערוך¹⁷. להתחזק מאד בכל עז ותעצומות נגד כל מונע - מעבודת התפלה, מפיית ומחזין, - להתחזק כנגד המניעות של עצמו הוא, וכנגד המניעות

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בדפוסים - דלכאורה צ"ל סדרותי ל' רבים כהמשך". 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד תהלים פח, יח (בהיפך הסדר) - [וכן כמה ל' כאן שלאח"ה]". 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתניא שלפנינו: לא אוכל משא, אבל ב"לוח התקון" תיקן ככפנים. והוא ע"ד לשון הכתוב ישעי' מו, ב. 16. תענית ב, א. 17. אדה"ז סק"א ס"ב - ג. 18. תשא לב, ט. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דמזה מובן שזהו למעליה". 20. מכות פ"ב ה"ו. 21. דב"ר פ"א, ט.

יום רביעי י"ט תשרי

בהוספה "כל אחד מתוקן מחבירו" היא, שעל ידי הזולת נעשה האדם עצמו מתוקן. וכתוב: "וכתיב: - וכתוב²⁶: "כל [איש] ישראל כאיש אחד חברים", כמו שאיש אחד מחבר מאכרים רבים, ובהפרדם - אחד מהשני, נוגע בלב, "כי ממנו תוצאות חיים",

- כך גם, כפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט באגרת הקודש סימן ל"א - שפירוד חס ושלום בין בני ישראל נוגע כביכול בשכינה שהוא ה"לב" של בני ישראל. אם כן אנתנו היות בלנו כאיש אחד ממש - תבון העבודה בלב, - עבודת התפלה שהיא - כנזכר לעיל - "עבודה שבלב", שענינה לחבר את הנשמה עם מקורה בשכינה, הרי על ידי שבני ישראל הם באחדות, דבר המביא לאחדות עם השכינה - תביא האחדות לחיזוקה ולקיומה של העבודה שבלב בתפלה, ומכלל הן כו', - כפי הלשון²⁷ "מכלל הן אתה שומע לאור", שבשעה

שחסרה האחדות חס ושלום, חסר בהעבודה שבלב בתפלה. ועל כן - ולכן, נאמר²⁸: "ולעבדו - את הקדוש ברוך הוא, שכם אחר" דוקא. - כלומר, באותה כוונה, מתי הוא הענין האמיתי של "לעבדו"? - כשזה "שכם אחד" דוקא, כשכולם הם באחדות. ועל כן - ולכן, אהובי ידידי, - אומר רבנו הזקן לחסידים, נא ונא לטרח פכל לב ונפש לתקע אהבת רעהו בלבו, ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם" כתיב²⁹, ולא תעלה על לב לעולם, - לא רק שלא לחשוב, שמשמעותו יכולה להיות מחשבה ממש, כי אם גם שלא יעלה על הלב אף פעם, ואם תעלה - שאדם סתם, גם מי שהוא במדרגת "בינוני", הרי איננו בעל-הבית על עצמו שלא יעלה בו הרהור כזה - הרי אם יעלה בו הרהור כזה, יהדפנה מלבו כהנדה עשן, וכמו מחשבת עבודה זרה ממש³⁰. - כך יגרש ממחשבתו כל מחשבה רעה על יהודי שני. פי גדולה - עבירת לשון הרע כנגד - העבירות, עבודה זרה וגלו עריות ושפיכות

ועוד זאת אדרש ממעלתכם, - בתחילה, כשהוא מדבר בענינים שבין אדם למקום, השתמש רבנו הזקן בלשון "כמוכיר ומחזיר על הראשונות", ואילו כעת, כשהוא מתחיל לדבר אודות בין אדם לחבירו - הוא משתמש בלשון דרישה, שלא להשליך דברי

אחריכם, אשר ערכתי שיה, להיות כל איש ישר והולך בתמו, כאשר עשה האלקים את האדם ישר²², ולא לבקש השבונות רבים²², מעלילות מצעדי גבר ומחשבות אדם ותחבולותיו, - שלא לחשוב אודות אדם שני שחשבונותיו וכוונותיו הם, כי זו מלאכת שמים היא ולא מלאכת בשר ודם. - הקדוש ברוך הוא יודע הכל, "עלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו, ויצרי מעללי איש" - כפי הנוסח בתפלת ראש השנה. ולתאמין באמונה שלמה במצות חו"²³: "והוי שפל רוח בפני כל אדם" בכלל, - בלי יוצא מן הכלל²⁴. כי

ויציבא מלתא ותקין פתגמא, שכל אחד מתקן מחברו, - שכן, אמת הדבר ונכון הביטוי שכל אחד "מתוקן" מחבירו, כל אחד נהיה יותר טוב על ידי חבירו, שכן, לכל אחד מעלתו המיוחדת שאיננה בשני, ועל ידי האחדות של כולם יחד מיתוספת לכל אחד המעלה שישנה בשני ואיננה בו. על מה שרבנו הזקן אומר כאן "ועוד זאת אדרש ממעלתכם", אמר כ"ק אדמו"ר מהור"י"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות²⁵, שאין הכוונה שרבנו הזקן כתב זאת אל בני עליה, רבנו הזקן כתב זאת אל חסידים, ופירוש המלים "אדרש ממעלתכם" הוא, עוררו מעלותיכם. להלן אומר רבנו הזקן: "שלא להשליך דברי אחריכם אשר ערכתי שיה" - "שלא להשליך דברי אחריכם" הוא מקיף, "אשר ערכתי שיה" הוא פנימי (כלומר, שרבנו הזקן פעל בחסידים גם בדרך מקיף וגם בפנימיות), ומה שאומר לאחר מכן: "במצות חכמינו ז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם בכלל כי יציבא מלתא ותקין פתגמא שכל אחד מתוקן מחבירו" - הכוונה

22. ל' הכתוב - קהלת ז, כט. 23. אבות פ"ד מ"ו. 24. בתניא פ"ל מובא גם כן מארז"ל זה בשינויים, ועל כך מעיר הרבי שליט"א: "בפ"ל מדובר בנוגע לעבודה בעצמו, במלחמת היצר בסומוע"ט וכו' - בזה נוגע התבוננות שתיבא לפועל במחדו"מ ולכן צ"ל, ופרטית ובהתנהגה דוקא דפ' הקל ממנו וכו' ואין זה שייך לאמונה - ובלבד ששכלו יכריחו להתנהג בפו"מ כו'; באגה"ק מדובר בנוגע שיצטרף (לכל איש ישראל - כולנו כאיש א' ממש, אלא שצריך באווארענען שאם נדמה לו חסרון בפ' או בקבוצת אנשים (אל יחשוב ע"ז וכו' כדלקמן) יאמין (ובכדי שיהי' ממש צ"ל) באמונה שלימה - ואדרבא לא יתבונן בפרטי הנהגת פ' ופ". 25. סה"ש תש"ה ע' 51. 26. שופטים כ, יא. 27. ספרי עקב יא, יט. 28. צפני ג, ט. 29. זכרי' ח, יז. 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי י"ל הדיוק בזה ע"פ מחז"ל דרק על מח' ע"ז נענשין (קדושין מ, א)".

מחשבות טובות – השפעה בנפש יותר מאשר לדיבור, וגם בענינים לא טובים, שמחשבות לא טובות יש להן השפעה הרסנית יותר מאשר דיבורים לא טובים, שכן מחשבה היא לבוש המאוחד עם הנפש יותר מאשר דיבור, שלכן מחשבה ישנה תמיד כשם שהנפש ישנה תמיד, ואילו דיבור הרי "עת לדבר" ו"עת לחשות מלדבר"³³, שכן דיבור אינו מאוחד כל כך עם הנפש כמו מחשבה. וה' הטוב המקבץ את עמו בשלום, וישם עליכם שלום וחיים עד העולם, כנפש אוהב נפשים מלב ונפש:

דמים, – כפי שהגמרא³⁴ אומרת "כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים", ואם קדבור קף בו, – שלשון הרע שקול כנגד עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, הרי לשון הרע במחשבה – לחשוב לשון הרע – גרוע מזה בהרבה. וכבר נודע לכל חכם לב יתרון הקשר המחשבה על הדיבור, – שהמחשבה פועלת על הנפש יותר מאשר הדיבור, הן לטוב והן למוטב³⁵. – בדברים שהם לא טוב אלא שעליהם להיות טוב כשמהפכים את הרע לטוב, הרי, גם בענינים טובים יש למחשבה –

יום חמישי כ' תשרי

הגבוהה לעולם זה – הרי תכלית ירידה זו היא לצרף עליה זו, – שהנשמה מתעלית על ידי לימוד תורה בציבור, אשר אין עליה למעלה הימנה. – כלומר, העליה שבגללה היתה ירידת הנשמה, נעשית לא רק אחרי הירידה, כשהנשמה עוזבת את הגוף, אלא בעוד הנשמה היא בגוף ישנה כבר עליה שגבוה ממנה אי אפשר להיות כלל בענין השראת השכינה – שנעשה ביהודי על ידי לימוד התורה ברבים, כי שכינת עזו אשר פגבתי מרומים, והשמים ושמי השמים לא יכלכלו אימתה – תשכן ותתגדל בתוך בני ישראל, כמו שכתוב: "כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל" – על ידי עסק התורה והמצות בעשרה דוקא, –

באגרת קודש זו, סימן כ"ג, מעורר רבנו הזקן, לעשות קביעות בלימוד "עין יעקב" ברבים בין מנחה למעריב, וכן בהלכה למעשה בשולחן ערוך, ובתור הקדמה לכך הוא מסביר ההפלאה והגדלות העצומות בהשראת השכינה שורה בבני ישראל בשעה שהם לומדים תורה בציבור, וזהי מדריגת השכינה שקבלתה בגילוי בתור שבר יכולים רק בעולם הבא, אך בדרך השראה, היא שורה על ובתוך בני ישראל בשעה שלומדים תורה בציבור.

אגרת הקדש

כג בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין חכמי המשנה ע"ה שישנו

במשנתם עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם כי זה כל האדם ואף גם זאת היתה כל ירידתו בעוה"ז לצורך עליה זו אשר אין עליה למעלה הימנה כי שכינת עוזה אשר בנבחי מרומים והשמים ושמי השמים לא יכלכלו אימתה. תשכון ותתגדל בתוך בני ישראל כמ"ש כי אני ה' שוכן בתוך בני ע"י עסק התורה והמצות בעשרה דוקא קלו כמ"ש רז"ל אתיא תוך תוך כו' וע"ז נאמר בקרבך

עשרה יהודים הם "עדה" ו"ציבור", כמו שאמרו רז"ל³⁶: "אתיא תוף תוף כו'". – למדים גזירה שוה מ"תוך" "תוך", כתוב "ונקדשתי בתוך בני ישראל"³⁷, ובמרגלים שהיו עשרה כתוב "מתוך העדה" – למדים מכך שדבר שבקדושה הוא בעשרה יהודים דוקא. באחת משיחותיו הקדושות³⁸ מעיר כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"ע, מדוע ענין זה ש"עדה" הכוונה לעשרה, למדו רבותינו ז"ל מה"תוך" של העדה הרעה של המרגלים, עליהם כתוב³⁹: "הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת?" והוא אומר שם, שמשו רבנו הזהיר את ה"הבדלו" על המקיף של הרע, שכן את הפנימי היה בכוחו לתקן, במילא יש לומר שגם בקדושה הכוונה כאן למקיף של קדושה, כלומר שבעדה של עשרה מיתווסף אור מקיף של קדושה המובדל

בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין, – הדברים, ובמאמר המלאכים נאמרים הנקראים "קדישין" (קדושים). זהו לשון הפסוק⁴⁰ שחכמינו ז"ל⁴¹ (ורבנו הזקן כאן) משתמשים בה על תלמידי חכמים שהם כמלאכי השרת⁴², שחכמי המשנה שהם כמלאכים אמרו כך, חכמי המשנה עליהם השלום, שישנו כמשנתם⁴³: "עשרה שיושבין ועוסקין בתורה - שכינה שרויה ביניהם", – זה ענין גבוה יותר מאשר הענין של "אבל ב' עשרה שכינתא שריא"⁴⁴, על כל עשרה יהודים הנמצאים יחד במקום אחד שורה שכינה – שכן, אותה השראת השכינה היא רק עליהם, בבחינת מקיף, כפי שאומר בחלק הראשון של ספר ה"תניא" סוף פרק י"א, אך כשעשרה יהודים לומדים תורה ביחד – שורה השכינה "ביניהם", בפינימות, כי זה כל האדם. – כפי שהגמרא מפרשת בברכות⁴⁵ את הפסוק⁴⁶: "כי זה כל האדם": "כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה", ואף גם זאת היתה כל ירידתו בעולם הזה – ירידת הנשמה ממדרגתה

31. ערכין טו, ב. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פי' 'למוטב' - בלקו"ת (ס"פ קרח)". 33. ע"פ קהלת ג, ז. 34. דניאל ד, יד. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פסחים לג, א". 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רש"י שם, עיי"ש". 37. אבות פ"ג משנה ו'. 38. סנהדרין לט, א. 39. ו, ב. 40. קהלת יב, יג. 41. שלח לה, לד. 42. ברכות כא, ב. 43. אמור כב, לב. 44. קרח טז, כא. 45. ספר השיחות תש"ד ע' 29.

צריכים רבותינו ז"ל לימוד מיוחד על כך. ואף גם זאת, לא מצאו לו סמך מן המקרא אלא לקביעת שְׂכָר בְּלִבָּהּ, לְיַחֲדֵי לְפִי עֲרָבוּ לְפִי [נסח אחר: ולפי] עֲרָב הַמְרָבִים, – אם היחיד הוא חלק ממרובים יותר אך פחות מעשרה – מקבל כל אחד מהם את השכר

לפי ערך המרובים המשתתפים בזה. בהתאם לגירסא "לפי ערך" הכוונה היא, שהיחיד מקבל שכרו לפי הערך שיוצא בחלקו בתור חלק מהמרובים, ובהתאם לגירסא "ולפי ערך", בוא"ו, הכוונה היא, שככל שהיחידים מרובים יותר כך גדל שכרו של כל

יחיד לעצמו. אָכֵל לְעֵנֵן הַשְּׂרָאָת קְדוּשַׁת הַקְּדוּשֵׁי בְּרוּךְ הוּא⁴⁹ – אין לו עֲרָב אֲלֵיהֶם כָּלָל. – הקדושה הנמשכת על ידי לימוד התורה של יחידים, אין לה שום ערך לקדושה הנמשכת מלימוד התורה של ציבור, וְהַפְּרֵשׁ שְׁבִין הַשְּׂרָאָת לְקַבְּעוֹת שְׂכָר – בין השראה של קדושה שנעשית על ידי תורה בציבור, לבין קביעת שכר שנעשה על ידי תורה של יחיד, מוֹבֵן לְמַבְיֵי מַדְעָ:

לגמרי מהאור השורה על פחות מעשרה. וְעַל זֶה – על ההשראה של קדושה הנמשכת על ידי עסק התורה והמצוות בעשרה, נִמְאָר⁴⁸: "בְּקִרְבָּךְ קְדוּשָׁה", – שבחינת "קדוש" שבעצם היא קדוש ומובל – נמשכת "בקרבת", בפנימיות, בבני ישראל. וכפי שמפרש

בשיחה הקדושה האמורה, שלעיל מדובר כשהאור נמשך בבחינה של מקיף, ועתה כשהוא מביא את הפסוק "בקרבת קדוש" הכוונה היא כפי שהמקיף נמשך בפנימיות, וְ"אֵין דְּבָר שְׂפָקְדָהּ פְּפֹחוֹת מַעֲשֶׂה". – כפי שהגמרא אומרת שם בברכות, כנזכר לעיל, הרי, כדי שיהיה "בקרבת קדוש" הרי זה דוקא על ידי לימוד התורה בעשרה. וּמְשׁוּם הַכִּי נְמִי, אֲצַמְרִיךְ לְהוֹ לְרוּ"ל לְמִילָף מְקָרָא: "מֵנִין שְׂאֵפְלוֹ אֶחָד שְׁיֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה כו". – ולכן צריכים גם חכמינו ז"ל ללמוד מפסוק מהיכן יודעים אנו שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה – קובע לו הש"ת שכר, כפי שהמשנה למדה זאת באבות⁴⁷ מהפסוק⁴⁸ "ישב בדד וידום כי נטל עליו",

אגרת הקדש

קדוש ואין דבר שבקדושה בפחות מעשרה ומשום הכי נמי אצמריך להו לרו"ל למילף מקרא מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה כו' ואף גם זאת לא מצאו לו סמך מן המקרא אלא לקביעת שכר בלבד ליחיד לפי ערכו לפי [נ"א ולפי] ערך המרובים אבל לענין השראת קדושת הקב"ה אין לו ערך אליהם כלל וההפרש שבין השראה לקביעות שכר מובן למביני מדע.

יום שישי כ"א תשרי

מוגבל. ובלשון רבנו הקזק: לְכֵן גַּם אֹרֵךְ ה' הַמַּאִיר בָּהּ – בנפש, הוא גְּבוּלִי, מְצַמְצֵם, וּמְתַלַּבֵּשׁ בְּתוֹכָהּ, – בתוך הנפש, שהנפש תופסת את אור ה' בפנימיות, וְעַל כֵּן – ולכן, יתפעל לב מבקשי ה' בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, כִּי בּוֹ יִשְׁמַח לָבָם, וְיִגַּל – בגילה

גלויה, המתבטאת בִּיאָף גִּילַת וְרָגָה, וְתִתְעַנֵּג נַפְשָׁם בְּנִעֻם ה' [נסח אחר: על ה' – עם הקדוש ברוך הוא עצמו] וְאוֹרֵה, בְּהַגְלוֹתָו – כשאור ה' מתגלה מִפְּעֻמָּה לְבוֹשׁוֹ שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, וְיִצָא כְּבָרֵךְ חֲצוֹ, – אור כזה שהתחלתו יוצא מלבוש התורה כחץ של ברק לנפש⁵². וְזוֹ הִיא קַבְּעוֹת שְׂכָר הַתּוֹרָה, הַקְּבֻעָה תְּמִיד בְּנַפְשׁ עֲמֻלָּה בָּהּ. –

הרי שהשכר של תורה קבוע תמיד בנפש, לא רק בעולם הבא כשיהיה שכר המצוה ש"בהאי עולמא ליכא"⁵³ (שאינו ניתן בעולם הזה), אלא תמיד, גם בהיות הנשמה בגוף קבוע בה שכר זה של

כִּי קַבְּעוֹת שְׂכָר הוּא, שְׂמַאִיר ה' לְנַפְשׁ תְּדַרְשֵׁנוּ, בְּאוֹר תּוֹרָתוֹ, שְׁהוּא מְעַמָּה לְבוֹשׁוֹ מְבֹשָׁה, – שהקדוש ברוך הוא מתעטף ומתלבש בתורה – ועל ידי לבוש זה מאיר הקדוש ברוך הוא לנפשו של יהודי המחפש את ה', החיפוש יכול להיות בעבודת התפלה

שלפני תורה, או בתורה עצמה, כפי שהוא אומר בחלק הראשון של ספר ה'תניא" סוף פרק ל"ז, ש"קורא בתורה" זה כמו בן הקורא לאביו שיבוא אליו ויהיה אתו יחד, וְלִכֵּן נִקְרָאת הַתּוֹרָה "אוֹר", שְׂמַאִיר⁵⁰: "עֲמָה אֹר כְּשֶׁלְמָה"⁵¹, – שזה מוסב על אור התורה שהוא "לבוש" (שלמה), מפני שהוא בהגבלה, וְהַנְּפֵשׁ הִיא בְּעֵלַת גְּבוּל וְתַכְלִית כָּל כַּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הֵם מוּגְבָלִים, וכיוון שהאור המאיר לנפש באיכות כל כוחות הנפש הם מוגבלים, מן ההכרח הרי שגם האור יהיה צריך להתקבל בתוך כוחות הנפש, מן ההכרח הרי שגם האור יהיה

אגרת הקדש

כי קביעת שכר הוא שמאיר ה' לנפש תדרשנו באור תורתו שהוא מעטה לבושו ממש ולכן נקראת התורה אור שנאמר עומה אור כשלמה והנפש היא בעלת גבול ותכלית ככל כחותיה לכן גם אור ה' המאיר בה הוא גבולי מצומצם ומתלבש בתוכה וע"כ יתפעל לב מבקשי ה' בשעת התפלה וכיוצא בה כי בו ישמח לבם ויגיל אף גילת ורגן ותתענג נפשם בנועם ה' [נ"א על ה'] ואורו בהגלותו ממעטה לבושו שהיא התורה ויצא כברק חצו וזו היא קביעת שכר התורה הקבועה תמיד בנפש עמלה

הרי שהשכר של תורה קבוע תמיד בנפש, לא רק בעולם הבא כשיהיה שכר המצוה ש"בהאי עולמא ליכא"⁵³ (שאינו ניתן בעולם הזה), אלא תמיד, גם בהיות הנשמה בגוף קבוע בה שכר זה של

46. ישע"י יב, ו. 47. פרק ג' משנה ב'. 48. איכה ג, ח. 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ידועה הקושיא בזה, דבאבות שם (מ"ב) שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת שכינה שרוי ביניהם. וי"ל ע"פ משנ"ת באוה"ת עקב ע' תקמב. ברכות ו, א. במגן אבות סוף ח"ו 1) גירסא אחרת באגה"ק זו. (2) ע"פ הבי' שם (כנראה לקוח מהצ"צ) – יש לתרץ הנ"ל. ראה גם תניא מהדו"ק ע' רסא הערה 13 שורה 48 50. תהלים קד, ב. 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכ"מ מובא ע"ז הכתוב כי נר מצוה ותורה אור – אבל כאן הכוונה להביא רא' ש"מאיר ה'" ע"י תורה אור, "אור תורתו" כמו שע"י "שלמה" מתגלים כמה ענינים שהמלוכב בה. [ולכן נק' אור – שזהו עילוי לגבי תורה אור מצ"ע – מפני שהוא שלמה שע"י יתגלה ה']. ועיין הצ"צ עה"פ עוטה אור". 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סו"ס טו שזהו ממקור כו". 53. קידושין לט, ב.

שהוא בלי גבול, ועל זה אמרו רז"ל⁵³: "שכר מצוה כהאי עלמא ליקא", - שכר מצוה בעולם הזה - אין. שזה מוסב על האור וההתגלות הבלתי מוגבלות, הבאים על ידי מצוה - התגלות זו איננה בעולם הזה, שכן, העולם הזה הרי מתנהג בצורה מוגבלת -

ולכן אין בעולם הזה התגלות אור בלתי מוגבל, כי אי אפשר לעולם להשיגו, - את האור שהוא בלי-גבול, כי אם בהתפשטות הנפש מהגוף. - אז, כשאין על הנפש ההגבלות שמן הגוף, בכוח הנפש להשיג התגלות שבלי גבול, ואף גם זאת - שבכוח הנפש להשיג זאת אז - הרי זה על דרך החסד, - הרי זה חסד מהקדוש ברוך הוא שנותן הכוח לנפש "לתפוס" התגלות כזו, כמו שכתוב⁵⁶: "ולך ה' חסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו"⁵⁷, - שתשלום השכר לפי מעשי האדם הוא חסד מהקדוש ברוך הוא, וכמו שאמרו רז"ל⁵⁸, שחקדוש שרבוהו הוא נותן כח בצדיקים ב' - לקבל את שכרם לעתיד לבוא, שכן, השכר הוא הרי בלתי

מוגבל, וכדי שהנשמה שהיא מוגבלת - גם אחרי שהיא מתפשטת מהגוף ואין עליה הגבלות הגוף - תוכל לקבל שכר שהוא בלתי מוגבל, צריך הקדוש ברוך הוא להעניק לה כוח על כך, מה שאין בן במלאכים⁵⁹, - שאין בכוחם לקבל התגלות בלתי מוגבלת, כמו ששמעתי מרבותי, - הכוונה על הבעל שם טוב והמגיד ממזריטש, כי אלו נמצא מלאך⁶⁰ אחד⁶¹ עומד כמעמד עשרה מישראל בחד, - הרי זה רק מה שעשרה יהודים נמצאים יחד - ש"אכל בי עשרה שכינתא שריא" - שורה הרי שם השכינה, אף שאינם מדברים בדברי תורה - תפל עליו אימתה ופחד פלי גבול ותכלית, משכינתא דשריא עליהו, - מהשכינה השורה עליהם, עד שהיה מתבטל ממציאיתו לגמרי. - מצד הביטול והפחד הגדולים שהיתה משרה עליו השראת השכינה השורה על עשרה מישראל יחד למרות שאין הם עוסקים בשעת מעשה בתורה⁶². בספר השיחות תשי"ד⁶³ מביא כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, כשאביו למד אתו

תורה, זה שכר ואור מוגבלים שיכולים "להתפס" בנפש גם כשהיא מלוכשת בגוף. לכן אומרים, גם כשאחד יושב ולומד תורה קובע לו הקדוש ברוך הוא שכר. אבל השראה - השראת השכינה, מה שאומרים "שכינה שרויה ביניהם", היא הארה עצומה מאור ה'

אגרת הקדש

בה. אבל ההשראה היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה בלי גבול ותכלית ואינו יכול להתלבש בנפש גבולית כ"א מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד רגלה כמו שאמרו חז"ל אכל כי עשרה שכינתא שריא כלומר עליהם מלמעלה כמ"ש ויהי נועם ה' עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו כלומר כי נועם ה' אשר הופיע במעשה ידינו בעסק התורה והמצוות דאורייתא וקוב"ה כולא חד יתכונן וישרה עלינו מלמעלה להיותו בלי גבול ותכלית ואינו מתלבש בנפשנו ושכלנו וע"כ אין אנו משיגים בשכלנו הנעימות והעריבות מנועם ה' וזיו השכינה בלי גבול ותכלית אשר מתכונן ושורה עלינו במעשה ידינו בתורה ומצוות כרכים דוקא. וע"ז ארו"ל שכר מצוה כהאי עלמא ליכא כי אי אפשר לעולם להשיגו כי אם בהתפשטות הנפש מהגוף ואף גם זאת על דרך החסד כמ"ש ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו וכמו שארו"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים כו'. משא"כ במלאכים כמו ששמעתי מרבותי כי אילו נמצא מלאך אחד עומד כמעמד עשרה מישראל ביחד אף שאינם מדברים בדברי תורה תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא עליהו עד שהיה מתבטל ממציאיתו לגמרי

המאיר בה - בנפש עצמה, לא בכוחות הנפש שהם מוגבלים, כי אם בנפש עצמה, פלי גבול ותכלית, ואינו יכול להתלבש - בפנימיות, בנפש גבולית - בנפש מוגבלת, כי אם - בבחינה של אור מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד רגלה, - מהמדריגה העליונה שבנפש עד למדריגה התחתונה, שכל כוחות הנפש מוקפים ב"אור ה'" הבלתי מוגבל, כמו שאמרו חז"ל⁵⁸: "אכל כי עשרה שכינתא שריא", - על כל עשרה יהודים שורה שכינה, כלומר עליהם מלמעלה, - הרי על דרך שרבותינו ז"ל אומרים בענין השראת השכינה השורה על כל בני ישראל, גם כשאין הם לומדים תורה (כפי שיסביר להלן), שם הרי ודאי שהכוונה היא להשראה

בבחינת מקיף, וכפי הלשון "אכל", "על כל", שעליהם בבחינת מקיף מאירה השראת השכינה, על דרך זה גם בהשראת השכינה שעל ידי תורה של רבים - הרי עיקר האור הוא גם כן באופן מקיף, שכן, זה אור שבבחינת בלי-גבול שיכול להתקבל בנפש רק באופן של מקיף. כמו שכתוב⁵⁶: "ויהי נעם ה' עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו", כלומר, כי "נעם ה'" אשר הופיע ב"מעשה ידינו"⁵⁵, בעסק התורה והמצוות, דאורייתא וקדשא-בריה-הוא פלא חד - שהתורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד לגמרי, יתבונן וישרה עלינו מלמעלה, - "עלינו", מעלינו, בבחינת מקיף, להיותו פלי גבול ותכלית ואינו מתלבש בנפשנו ושכלנו, ועל כן - ולכן, אין אנו משיגים בשכלנו הנעימות והעריבות מ"נעם ה'" וזיו השכינה - שהוא, פלי גבול ותכלית, אשר מתבונן ושורה עלינו ב"מעשה ידינו", בתורה - הנלמדת, ומצוות - הנעשות, ברכים ודוקא. - שדוקא בתורה ובמצוות שברבים, ישנה השראה מאור

54. תהלים צ, יז. 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע הפי' ב"מעשה ידינו" שזהו 'עסק התומצ' צ"ל. 56. תהלים סב, יג. 57. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה באם זהו כמעשהו - מהו החסד - אלא שזהו שיכול לקבלו". 58. סנהדרין ק, ב. 59. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלא ניתן להם הכח". 60. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שהרי מלאכים מעלים התפלות גם דצבור". 61. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע - הכוונה?". 62. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והא דהעשרה אינם בטלים כו' ואינם כפחד כו' עכ"ל משום דלא חזי אפילו מזליהו (דאז צ"ל בחרדה וכמזל בחברי דניאל [מגילה ג, א]), ומוכרח להיות כן דאם לאו - בטלה הבחירה כמובן ממצב חברי דניאל. והתועלת דשכינתא שריא - סיוע (בהעלם) להעבודה". 63. ע' 97 - 98.

שאינן הם מדברים בדברי תורה, והוא – ממשיך כ"ק אדמו"ר מוהרריי"צ נ"ע לספר – סיפר לי שמונה סיפורים בנוגע להלכות שלומדים בגן עדן, וסיים: וכל זה הוא ב"תניא" הקדמה לכך, לעשות קביעות בכל יום ללמוד "עין יעקב", שהוא אומר על כך שרוב סודות התורה מוסתרים בו וזה מכפר על עוונות האדם. להלן⁶⁴ הוא מביא שם, שהרבי (מוהרש"ב) נ"ע אמר לו גם אז, שלחסידי מלפנים היתה קביעות בחק לימודים (בלימודים שהיו לומדים כל יום כחוק בל יעבור). שנוסף על השיעורים במשניות, עמוד גמרא ותניא, היו גם לומדים פסקא ב"עין יעקב", ועל כל פנים הלכה אחת בקיצור שולחן ערוך שני סעיפים⁶⁵, אם היה זה סעיף גדול היו לומדים באופן כזה שהיה זה הלכה אחת, ועל פי רוב הלכה אחת חלוקה בשני סעיפים,

אגרת קדושה זו בפעם השניה, הרי בשעה שהגיע למה שרבנו הזקן מדבר אודות מעלת הנשמות לגבי מלאכים ומסיים "כמו ששמעתי מרבתי" וכו' – דיבר הרבי (מהורש"ב) נ"ע אודות הלשון "שמעתי מרבתי" – שלעיל ב"תניא" פרק ל"ה (בהגדה) כתוב הלשון "שמעתי ממורי", ואילו כאן הוא אומר הלשון "שמעתי מרבתי", והוא אמר על כך: "שמעתי ממורי" הוא מתכוון להוד כבוד קדושת הרב המגיד ממוריטש, ו"שמעתי מרבתי" הכוונה למורנו הבעל שם טוב והרב המגיד ממוריטש. לאחר מכן, אומר שם כ"ק אדמו"ר מוהרריי"צ נ"ע, אמר הוד כבוד קדושת אאמו"ר (אדוני אבי מורי ורבי), שאלו הן מההלכות שלומדים בגן עדן אודות מעלת הנשמות לגבי מלאכים, כפי שהם (המלאכים) מתבטלים מ"אור הוי"ו" ששכינתא שריא (שהשכינה שורה) במעמד עשרה מישראל, למרות

שבת קודש שמחת תורה כ"ב תשרי

בְּרָבִים - דוּחַק כָּל שְׁעוֹר קוֹמָה שֶׁל יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית כְּבִיכּוֹל⁶⁶, כְּמוֹ שְׂאֵמָרוֹ רַז"ל⁶⁷: "אֵין אֲנִי וְהוּא וְכוּ", - יְכוּלֵן לְדוֹר בְּעוֹלָם", הָרִי שְׁהוּא דוּחָה אֶת הַשְּׂכִינָה לְגַמְרִי, שְׂאֵין הִיא יְכוּלָה לְשֵׁרוֹת שֶׁם. אֶלָּא שְׂ"מֶלֶךְ אֲסוּר בְּרַהֲטִים" כּוּ⁶⁸. - הַשְּׂכִינָה הִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל "אֲסוּר" -

אגרת הקדש

וע"כ רע

בעיני המעשה אשר נעשה תחת השמש בכלל ובפרט בין אחיי ורעיי הנגשים אל ה' הגשה זו תפלה ואחר התפלה או לפני נעשה מושב לצים ר"ל כמו שארז"ל שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת כו' ואם נעשה מושב לצים בעשרה דשכינתא שריא עלייהו אין לך עלבונא וקלנא דשכינתא גדול מזה רחמנא ליצלן ואם אמרו רז"ל על העובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה ח"ו העובר עבירה ברבים דוחק כל שיעור קומה של יוצר בראשית כביכול כמ"ש רז"ל אין אני והוא וכו' אלא שמלך אסור ברהמים כו'. אבל ווי למאן דדחקין לשכינתא כד יוקים לה קודשא ב"ה ויימא לה התנערי מעפר קומי וגו' ועל תלת מילין מתעכבי ישראל בגלותא על דדחקין לשכינתא ועל דעבדין קלנא בשכינתא וכו' כמ"ש בזה"ק.

וְעַל כֵּן, - וּלְכֵן, רַע בְּעֵינֵי הַמַּעֲשֶׂה⁶⁶ אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כְּבָלָל, - כְּלוּמַר, בְּאַלֶּה שְׁעוּסָקִים בַּעֲסָק אוּ בַעֲבוּדָה, שְׁהֵם עֲנִינִים שְׁתַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ (לֹא כְמוֹ תוֹרָה שְׁהִיא "לְעֵילָא מִן שְׁמַשׁ", לְמַעַלָּה מִן הַשֶּׁמֶשׁ), הָרִי גַם כְּשֶׁהֵם עוֹשִׂים מַה שְׁהוּא אוֹמֵר לְהֵלֵן, שְׁלַפְנֵי הַתְּפִלָּה אוּ אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה, אֵין הֵם לּוֹמְדִים תּוֹרָה, אֶלֶּא זֶה נַעֲשָׂה מוֹשֵׁב לְצִים - הָרִי זֶה "רַע בְּעֵינֵי", וּבִפְרָט בֵּין אֲחֵי וְרַעֲי הַנְּגֻשִׁים אֶל ה' ⁶⁷, "הַגִּישָׁה" - זֶה תְּפִלָּה ⁶⁸, - כְּלוּמַר אֵלֶּה הַעוֹסְקִים בַּעֲבוּדַת הַתְּפִלָּה, וְאַחַר הַתְּפִלָּה אוּ לְפָנֶיהָ נַעֲשָׂה "מוֹשֵׁב לְצִים" רַחֲמָנָא לְצִלָּן, כְּמוֹ שְׂאֵמָרוֹ רַז"ל⁶⁹: "שְׁנַיִם שְׂיוֹשְׁבֵין וְאֵין בֵּינֵיהֶם דְּבָרֵי תוֹרָה כּוּ", - הָרִי זֶה מוֹשֵׁב לְצִים, וְאִם נַעֲשָׂה "מוֹשֵׁב לְצִים" בַּעֲשָׂרָה, - מִיִּשְׂרָאֵל, דְּשְׂכִינָתָא שְׂרִיא עֲלֵיהּ - שְׁהַשְּׂכִינָה שוֹרָה

עליהם, אין לך עלבונא וקלנא דשכינתא – עלבון וקלון השכינה, גדול מזה רחמנא ליצלן, ואם אמרו רז"ל⁷⁰ על העובר עברה בפסטר ש' דוחק רגלי השכינה" הם ושלום, – הרי, העובר עברה

64. ע' 101. 65. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אינו ט"ה: 1) לא ה"י נפוץ לימודו ברוסיה אפילו בדורות האחרונים. (2) ע"פ רוב כל סעיף - ה' בפ"ע. (3) נדפס לראשונה - בסוף ימי הצ"צ ומחוץ לרוסיה. (4) שו"ע אדה"ז נדפס בתחלת נשיאות אדהאמ"צ, ובטח נקבעו שיעורים בו מאז. וה"ז לימוד ה' פסוקות. ומה יגרום לשנות ולהחליף? !". 66. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב - קהלת ב, יז". 67. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פרש"י יתרו יט, כב. ותפלות במקום קרבנות תקנום". 68. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ט. פרש"י עה"פ. 69. אבות פרק ג' משנה ב'. 70. קידושין לא, א. 71. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ע"ח ש' השמות פ"ז. יהל אור ע' תקנע ואילך". 72. סוטה ה, א. 73. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת רפ"ז". 74. כמ"ש בישיב"ב נב, ב. 75. ח"ג עה, ב.

יום שישי

טז תשרי, ב דהג הסוכות [בחור"ל]

ה'תש"ד

בקדוש הלילה: שהחינו ואח"כ לישב בסוכה. במנחה א"א הודו אבל אומרים פתח אליהו.

שיעורים. חומש: ברכה, ששי עם פירש"י.

תהלים: עט-פב.

תניא: אהובי . . . או"נ מלו"נ.

יום

ראשון

הצ"צ סיפר: תקס"ט האָבען מיר געהערט פון זיידען דעם זעקסטען מאָל דעם ושאתם מים – הראשון – פון לקו"ת, און עס איז געווען ע"ד ווי די גמרא זאָגט (ירוש' סוכה פ"ה ה"א) שמשם שואבים. יונה האָט מקבל געווען בשמחת בית השואבה גילוי הנבואה, מיר האָבען מקבל געווען עד אין סוף, דער סוף איז אז משיח וועט קומען, שנעוץ תחלתן בסופן.

תרגום חפשי

בשנת תקס"ט שמענו, מהסבא [אדמו"ר הזקן], בפעם הששית את [המאמר] "ושאתם מים" – הראשון – שב"לקוטי-תורה", וזה היה בדומה למה שהגמרא אומרת (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א) – שמשם שואבים. יונה [הנביא] קיבל בשמחת בית השואבה את גילוי הנבואה, אנו קבלנו עד אין-סוף, הסוף הוא שמשיח יבא, שנעוץ תחלתן בסופן.

שבת

יז תשרי, שבת חוהמ"ס

ה'תש"ד

גם בשמחה ובצהלה.

שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא, ויתן לך - אומרים בלחש. במוסף - ומנחתם ונסכיהם אחרי פסוקי כל יום ויום. בשבת א"א הושענות.

שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פג-פז.

תניא: כג. בגזירת . . . קלו' כלל.

יום

שני

על ידי העבודה דנסיונות מתגלה בחי' יחידה שבנפש, כמאמר חבוקה ודבוקה בך – התקשרות הנשמה באלקות, ועי"ז – טוענת עולך – בקיום התורה ומצות במסירות נפש, הנה – יחידה ליחדך – שמתגלה בחי' יחידה שבנפש, דע"י התגלות זו נהפך יחידה שבנפש הבהמית לאלקות, שהו"ע התוקף בקיום התומ"צ בחיות פנימי, ובהרגש תענוג גדול והנאה מרובה בעבודת ה', ובכל עניני העולם הן ולאן שוין אצלו בהשוואה אמיתית, כי נלקח ממנו התענוג וטוב טעם שבענינים הגשמיים.

יום ראשון

יח תשרי, ב דחוהמ"ס [בחור"ל]

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: פח-פט.

תניא: וההפרש . . . קלו' עמלה בה.

יום

שלישי

אומרים אום אני חומה וגם אדון המושיע, אבל אין מקיפים אלא פ"א. אומרים תיבת "הושענא", הן בראש והן בסוף - באותם האותיות שאומרים הש"ץ בקול רם, בהשאר אומרים רק פעם אחת.

מנהגינו להתחיל בקול רם מאות "ס" או "ע".

מדייקים לעשות היקף שלם ומשלימים באות "ת".

יום שני **יט תשרי, ג דחומ"ס** [בחו"ל] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.

תניא: אבל ההשראה . . . 272" לגמרי.

איתא שכל השנה באומרו בש"ע ואת כל תבואתה לטובה, צריך לכוון לחטים למצה ואתרוג - במקום אחד נזכר מלבד הנ"ל גם יין לקידוש - ואז במילא תהי' כל התבואה לטובה.

יום

רביעי

יום שלישי **כ תשרי, ד דחומ"ס** [בחו"ל] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז"קג.

תניא: וע"כ . . . כמ"ש בזה"ק.

בעת הנענועים צריך להגיע עד החזה מקום שמכים באמירת "אשמנו".
אמר אאמו"ר באחת ההתוועדות, שיש לומר שזהו כמו הענין שע"י הכובד ראש שקודם התפלה, שמתמרמר בנפשו, עי"ז דוקא יכול להיות אח"כ התפעלות המדות בתפלה.

יום

חמישי

יום רביעי **כא תשרי, הושענא רבה** ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.

תניא: ע"כ אהוביי . . . בפירש"י ז"ל שם.

בתקון ליל הו"ר גם פרשת ברכה אומרים רק פ"א מקרא - היו יחידים שאאמו"ר ציום לאומרה בהו"ר עם פירש"י ואינה הוראה לרבים - ובערב שמחת תורה אומרים אותה שנים מקרא ואחד תרגום.

קודם הלל מסירים שתי הכריכות שעל הלולב, ונשארים רק הג' המאגדים ג' המינים יחד. עירוב תבשילין. בהושענא רבה טובלים פרוסת המוציא בדבש, אבל לא בשמע"צ ושמח"ת.

יום

שישי

יום חמישי **כב תשרי, שמיני עצרת** [בארץ ישראל - שמע"צ ושמח"ת] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו"קז.

תניא: ובשבת קדש . . . יהי רצון.

מקדשים ואוכלים ושותים בסוכה בין בלילה בין ביום. הקפות בליל שמיני עצרת. הפטורה: ויהי ככלות - ולישראל עמו.
אין אומרים יהיה רצון ביציאה מן הסוכה.

שמע"צ ור"ה משתווים בכמה עניני כוונות ויחודים עליונים, אלא שבר"ה הם בענין העלי' ובשמע"צ הם בענין ההמשכה. בר"ה העבודה בתחנונים בהכנעה ובמרירות עצומה, ובשמע"צ היא בקו השמחה.

שבת

קודש

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ט"ז תשרי כ"ב תשרי ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות קדוש החדש פּרָק ו

א. בזמן שעושין על הראיה, היו מחשבין ויודעין שעה [של ה"מולד"] שיתקבץ [נפגש] בה הירח עם החמה בדקדוק הרבה [בחישוב מדויק], כדרך שהאצטגנינין [החוזים בכוכבים] עושין, כדי לידע אם יראה הירח או לא יראה. ותחלת אותו החשבון [הבסיס לחשבון זה], הוא החשבון שמתשבין בקרוב [במחצית] ויודעין שעת קבוצם בלא דקדוק; ושעת קבוצם בלא דקדוק אלא במהלכם האמצעי, הוא הנקרא 'מולד'. ועקרי החשבון שמתשבין בזמן שאין שם בית דין שיקבעו על הראיה, והוא חשבון שאנו מחשבין היום - הוא הנקרא 'עבור'; ואלו הן:

ב. היום והלילה, ארבע ועשרים שעות בכל זמן, שתיים עשרה ביום, ושתיים עשרה בלילה. והשעה, מחלקת לאלף ושמונים חלקים; ולמה חלקו השעה למגן זה? לפי שמגן זה יש בו חצי ורביע ושמין, ושליש ושתיים ותשיע, וחמש ועשור, והרבה חלקים יש לכל אלו השמות.

ג. משייתקבץ הירח והחמה לפי חשבון זה, עד שיתקבצו פעם שניה במהלכם האמצעי - תשעה ועשרים יום ושתיים עשרה שעות מיום שלשים מתחלת לילו, ושבע מאות שלשה ותשעים חלקים משעת שלש עשרה; וזה הוא הזמן שבין כל מולד ומולד, וזה הוא חדשה של לבנה.

ד. שנה של לבנה - אם תהיה שנים עשר חדש מחדשים אלו - יהיה כללה שלש מאות וארבעה ותשעים יום ושמונה שעות ושמונה מאות וששה ושבעים חלקים; ואם תהיה מעברת, ותהיה השנה שלשה עשר חדש - יהיה כללה שלש מאות שלשה ושמונים חלקים. ושנת החמה, היא שלש מאות חמשה וששים יום ושש שעות. נמצא תוספת שנת החמה על שנת הלבנה, עשרה ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים וארבעה חלקים.

ה. כשתשליף ימי חדש הלבנה שבועה שבועה, שהם ימי השבוע - ישאר יום אחד ושתיים עשרה שעות ושבע מאות ושלושה ותשעים חלקים, סימן להם א' י"ב תשצ"ג; וזו היא שארית חדש הלבנה. וכן כשתשליף ימי שנת הלבנה שבועה שבועה - אם שנה פשוטה היא - ישאר ממנה ארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות וששה ושבעים חלקים, סימן להם ד' ח' תתע"ו; וזו היא שארית שנה פשוטה. ואם שנה מעברת היא - תהיה שאריתה חמשה ימים ואחת ועשרים שעות וחמש מאות ותשעה ושמונים חלקים, סימן להם ה' כ"א תקפ"ט.

ו. כשיהיה עמך ידוע מולד חדש מן החדשים, ותוסיף עליו א' י"ב תשצ"ג - יצא מולד שאחריו, ותדע באי זה יום מימי השבוע ובאי זו שעה ובכמה חלקים יהיה.

ז. כיצד? הרי שהיה מולד ניסן באחד בשבת בחמש שעות ביום ומאה ושבעה חלקים, סימן להם א' ה' ק"ז. כשתוסיף עליו שארית חדש לבנה, והוא א' י"ב תשצ"ג - יצא מולד איר כליל שלישי חמש שעות בלילה ותשע מאות חלקים, סימן להם ג' ה' תת"ק. ועל דרך זו עד סוף העולם, חדש אחר החדש.

ח. וכן כשיהיה עמך ידוע מולד שנה זו, ותוסיף שאריתה על ימי המולד - אם פשוטה היא שארית הפשוטה, ואם מעברת היא שארית המעברת - יצא לך מולד שנה שלאחריה. וכן שנה אחר שנה, עד סוף העולם. והמולד הראשון שממנו תתחיל, הוא מולד שהיה בשנה ראשונה של יצירה, והוא היה כליל שני חמש שעות בלילה ומאתים וארבעה חלקים, סימן להם ב' ה' ר"ד; וממנו היא תחלת החשבון.

ט. בכל החשבונות האלו שתדע מהם המולד, כשתוסיף שארית עם שארית, כשייתקבץ מן החלקים אלף ושמונים, תשלים שעה אחת ותוסיף אותו למגן השעות; וכשייתקבץ מן השעות ארבע ועשרים, תשלים יום ותוסיף למגן הימים; וכשייתקבץ מן הימים יותר על שבועה, תשליף שבועה מן המגן ותניח השאר - שאין אנו מחשבין לידע מגן הימים, אלא לידע באיזה יום מימי השבוע ובאיזו שעה ואיזה חלק יהיה המולד.

י. כל תשע עשרה שנה, שיהיו מהן שבע שנים מעברות ושתיים עשרה פשוטות - נקרא 'מחזור'; ולמה סמכנו על מגן זה? שבוזמן שאתה מקבץ מגן ימי שתיים עשרה שנה פשוטות ושבע מעברות ושעותיהן וחלקיהן, ותשלים כל אלף ושמונים חלקים שעה, וכל ארבע ועשרים שעות יום, ותוסיף למגן הימים - תמצא הכל תשע עשרה שנה משני החמה, שכל שנה מהן שלש מאות וחמשה וששים יום ושש שעות בשנה. ולא ישאר ממגן ימי החמה בכל תשע עשרה שנה זו, חוץ משעה אחת וארבע מאות ושמונים וחמשה חלקים, סימן להם א' תפ"ה.

יא. נמצא במחזור שהוא כזה, החדשים כלם חדשי הלבנה, והשנים שני החמה; והשבוע השנים המעברות שבכל מחזור ומחזור לפי חשבון זה, הם שנה שלישית מן המחזור וששית ושמינית, ושנת אחת עשרה ושנת ארבע עשרה ושנת שבע עשרה ושנת תשע עשרה.

יב. כשתקבץ שארית כל שנה משתיים עשרה שנה הפשוטות, שהיא ד' ח' תתע"ו, ושארית כל שנה משבע שנים המעברות, שהיא ה' כ"א תקפ"ט, ותשליף הכל שבועה שבועה - ישאר שני ימים ושש עשרה שעות וחמש מאות וחמשה ותשעים חלקים, סימן להם ב' י"ו תקצ"ה; וזה הוא שארית המחזור.

יג. כשיהיה לך ידוע מולד תחלת מחזור, ותוסיף עליו ב' י"ו תקצ"ה, יצא לך מולד תחלת המחזור שאחריו; וכן

ה. וכן אם יצא מולד תשרי ביום שני בשלש שעות ביום ונחמש מאות ושמונים ותשעה חלקים משעה רביעית, סימנה ב' ט"ו תקפ"ט, או יתר על כן - אם היתה אותה השנה מוצאי המעברת, שהיתה השנה הסמוכה לה שעברה מעברת - אין קובעין ראש החדש בשני בשנה זו, אלא בשלישי.

ו. היה מולד השנה הפשוטה שאמרנו שתדחה לחמישי פחות חלק אחד, כגון שיצא סימנה ג' ט' ר"ג או פחות מזה - קובעין אותה בשלישי; וכן אם היה מולד מוצאי המעברת פחות חלק, כגון שהיה סימנה ב' ט"ו תקפ"ח או פחות מזה - קובעין אותה בשני. נמצא הדרך קביעת ראש החדש תשרי לפי חשבון זה, כך הוא: מחשב ונדע המולד באי זה יום יהיה, ובכמה שעות מן היום או מן הלילה, ובכמה חלקים מן השעה. ויום המולד הוא יום הקביעה לעולם, אלא אם כן היה באחד בשבת או ברכיעי או בערב שבת, או אם היה המולד בחצות היום או אחר חצות, או אם היה במאתים וארבעה חלקים משעה עשירית מליל שלישי או יותר על זה והיתה שנה פשוטה, או שהיה המולד בחמש מאות תשעה ושמונים חלקים משעה רביעית מיום שני והיתה השנה פשוטה שאחר המעברת - שאם יארע אחד מארבעה דברים האלו, אין קובעין ביום המולד, אלא ביום שלאחריו או שלאחר אחריו, כדרך שבארנו.

ז. ומפני מה אין קובעין בחשבון זה בימי אד"ו? לפי שהחשבון הזה הוא לקבוץ הירח והשמש בהלכותם האמצעי, לא במקומם האמתי, כמו שהודענו; לפיכך עשו יום קביעה ויום דחיה, כדי לפגוע ביום קבוץ האמתי. כיצד? בשלישי קובעין, ברכיעי דוחין, בחמישי קובעין, בששי דוחין, בשבת קובעין, באחד בשבת דוחין, בשני קובעין.

ח. ועקר שאר הארבע דחיות האלו, הוא זה העקר שאמרנו, שהחשבון הזה במהלך אמצעי; וראיה לדבר, שהרי המולד יהיה בליל שלישי וידחה לחמישי, ופעמים רבות לא יהיה ירח בליל חמישי. ולא עוד, אלא בליל ששי, מפלל שלא נתקצו השמש והירח קבוץ אמתי אלא בחמישי.

הלכות קדוש החדש פ"ק ח

א. חדשה של לבנה - תשעה ועשרים יום ומחצה וחלקים, כמו שבארנו. ואי אפשר לומר שראש החדש יהיה במקצת היום, עד שיהיה מקצת היום מחדש שעבר ומקצתו מהבא, שנאמר: "עד חדש ימים" - מפי השמועה למדו, שימים אתה מחשב לחדש, ואי אתה מחשב שעות. ב. לפיכך עושין חדשי הלבנה, מהם חדש חסר תשעה ועשרים יום בלבד, ואף על פי שחדשה של לבנה יתר על זה בשעות, וחדש מלא משלשים יום, ואף על פי שחדשה של לבנה פחות מזה בשעות - כדי שלא לחשב בחדש שעות, אלא ימים שלמים.

מולד כל מחזור ומחזור, עד סוף העולם. וכבר אמרנו, שמולד תחלת המחזור הראשון היה ב' ה' ר"ד. ומולד השנה, הוא מולד תשרי של אותה השנה.

יד. ובדרך הזאת תדע מולד כל שנה שתראה, ומולד כל חדש שתראה, משנים שעברו, או משנים שעתידים לבוא. כיצד? תקח שני יצירה שעברו וגמרו, ותעשה אותם מחזורין של תשע עשרה תשע עשרה, ותדע מנין המחזורין שעברו, ומנין השנים שעברו ממחזור שעדין לא נשלם; ותקח לכל מחזור ומחזור ב' י"ו תקצ"ה, ולכל שנה פשוטה משני המחזור שלא נשלם ד' ח' תתע"ו, ולכל שנה מעברת ה' כ"א תקפ"ט, ותקבץ הכל, ותשלים החלקים שעות, ותשלים השעות ימים, והימים תשליכם שבועה שבועה; והנשאר מן הימים ומן השעות והחלקים, הוא מולד שנה שתראה לידע מולדה.

טו. מולד השנה שיצא בחשבון זה, הוא מולד ראש החדש תשרי. וכשתוסיף עליו א' י"ב תשצ"ג, יצא מולד מרחשון; וכשתוסיף על מולד מרחשון א' י"ב תשצ"ג, יצא מולד פסלו; וכן לכל החדש וחדש זה אחר זה, עד סוף העולם.

הלכות קדוש החדש פ"ק ז

א. אין קובעין לעולם ראש החדש תשרי לפי חשבון זה, לא באחד בשבת, ולא ברכיעי בשבת, ולא בערב שבת - סימן להן אד"ו; אלא כשיהיה מולד תשרי באחד משלשה ימים האלו, קובעין ראש החדש ביום שלאחריו. כיצד? הרי שהיה המולד באחד בשבת, קובעין ראש החדש תשרי בשני; ואם יהיה המולד ברכיעי, קובעין ראש החדש בחמישי; ואם יהיה המולד בששי, קובעין ראש החדש בשביעי.

ב. וכן אם יהיה המולד בחצי היום או למעלה מחצי היום, קובעין ראש החדש ביום שלאחריו. כיצד? הרי שהיה המולד ביום השני שש שעות ביום או יתר על שש שעות, קובעין ראש החדש בשלישי. ואם יהיה המולד קדם חצי היום, אפלו בחלק אחד - קובעין ראש החדש באותו יום המולד עצמו; והוא, שלא יהיה אותו היום מימי אד"ו.

ג. כשיהיה המולד בחצות היום או אחר חצות, וידחה ליום שלאחריו - אם יהיה יום שלאחריו מימי אד"ו - הרי זה נדחה לשלאחר אחריו, ויהיה ראש החדש קבוע בשלישי מיום המולד. כיצד? הרי שיהיה המולד בשבת בחצות היום, סימן ז' י"ח - קובעין ראש החדש בשנה שמולדה פנה, בשני בשבת; וכן אם היה המולד בשלישי בחצות או אחר חצות, קובעין ראש החדש בחמישי בשבת.

ד. מולד תשרי שיצא בחשבון זה בליל שלישי בתשע שעות בלילה ומאתים וארבעה חלקים משעה עשירית, סימנה ג' ט' ר"ד, או יותר על זה - אם היתה שנה פשוטה, דוחין את ראש החדש, ואין קובעין אותו בשלישי בשנה זו, אלא בחמישי בשבת.

זו בשבת, ובשנה שלא תהיה בשלישי בשבת, היו חדשי שנה זו חסרין. ועל דרך זו תחשב לשנה המעברת, כמו שבארנו.

י. יש שם סימנין שתסמך עליהם כדי שלא תטעה בחשבון סדור חדשי השנה, והן בנויין על עקרי זה החשבון והקביעות והדחיות שבארנו דרךם; ואלו הן: כל שנה שיהיה ראש השנה בה בשלישי, תהיה לעולם כסדרם לפי חשבון זה, בין פשוטה, בין מעברת; ואם יהיה ראש השנה בשבת או בשני, לא תהיה כסדרם לעולם, בין בפשוטה, בין במעברת; ואם יהיה ראש השנה בחמישי - אם פשוטה היא, אי אפשר שיהיה חדשיה חסרים לפי חשבון זה, ואם מעברת היא, אי אפשר שיהיה חדשיה כסדרם לפי חשבון זה.

יום שני

הלכות קדוש החדש פ'ק ט

א. שנת החמה - יש מחכמי ישראל שהיא אומר, שהיא שלש מאות חמשה ושלשים יום ורביע יום, שהיא שש שעות; ויש מהם שהיא אומר, שהיא פחות מרביע היום. וכן חכמי יון ופרס, יש ביניהם מחלוקת בדבר זה.

ב. מי שהוא אומר שהיא שלש מאות וחמשה ושלשים יום ורביע יום, ישאר מכל מחזור של תשע עשרה שנה, שעה אחת וארבע מאות וחמשה ושמנים חלקים, כמו שאמרנו. ויהיה בין תקופה לתקופה, אחד ותשעים יום ושבע שעות וחצי שעה; ומשתדע תקופה אחת באיזה יום ואיזו שעה היא, מתחיל למנות ממנה לתקופה השניה שאחריה, ומן השניה לשלישית, עד סוף העולם.

ג. תקופת ניסן, היא השעה והחלק שתכנס בו השמש לתחלת מזל טלה; ותקופת תמוז, היות השמש בתחלת מזל סרטן; ותקופת תשרי, היות השמש בראש מזל מאזניים; ותקופת טבת, היות השמש בראש מזל גדי. ותקופת ניסן היתה בשנה הראשונה של יצירה לפי חשבון זה, קדם מולד ניסן בשבעה ימים ותשע שעות ושש מאות ושלשים וארבעים חלקים - סימנה ז' ט' תרמ"ב.

ד. דרך חשבון התקופה, כך הוא: תדע תחלה כמה מחזורין שלמים משנת היצירה עד מחזור שתמצא, וקח לכל מחזור מהם שעה אחת וארבע מאות וחמשה ושמנים חלקים; וקבץ כל החלקים שעות, וכל השעות ימים, ותגרע מן הכל שבעה ימים ותשע שעות ושש מאות ושלשים וארבעים חלקים; והשאר תוסיף אותו על מולד ניסן של שנה ראשונה מן המחזור, יצא לך באיזו שעה ובכמה בחדש תהיה תקופת ניסן של אותה השנה הראשונה באותו מחזור. וממנה מתחיל למנות אחד ותשעים יום ושבע שעות ומחציה, לכל תקופה ותקופה. ואם תמצא לידע תקופת ניסן של שנה זו שהיא שנת כך וכך במחזור שאתה עומד בו, קח לכל המחזורין השלמים שעה וארבע מאות וחמשה ושמנים חלקים לכל מחזור; ולכל השנים הגמורות ששלמו מן המחזור, עשרה ימים

ג. אלו היה חדש של לבנה תשעה ונעשרים יום ומחציה בלבד, היו כל השנים חדש מלא וחדש חסר, והיו מי שנת הלבנה שלש מאות ארבעה וחמשים יום, ששה חדשים חסרים וששה מלאים; אבל מפני החלקים שיש בכל חדש וחדש יותר על חצי היום, יתקבץ מהם שעות וימים, עד שיהיו מקצת השנים חדשים חסרים יותר על המלאים, ובמקצת השנים חדשים מלאים יותר על החסרים.

ד. יום שלשים, לעולם עושין אותו ראש חדש בחשבון זה: אם היה החדש שעבר חסר, יהיה יום שלשים ראש החדש הבא. ואם היה החדש שעבר מלא, יהיה יום שלשים ראש חדש, הואיל ומקצתו ראש חדש, ויהיה תשלום החדש המלא שעבר; ויהיה יום אחד ושלשים ראש החדש הבא, וממנו הוא המנין, והוא יום הקביעה. ולפיכך עושין ראשי חדשים בחשבון זה, חדש אחד יום אחד בלבד, וחדש אחד שני ימים.

ה. סדר החדשים המלאים והחסרים לפי חשבון זה, כך הוא: תשרי, לעולם מלא; וחדש טבת, לעולם חסר; ומטבת ואילך, חדש אחד מלא ואחד חסר על הסדר. ביצד? טבת חסר, שבט מלא, אדר חסר, ניסן מלא, אייר חסר, סיון מלא, תמוז חסר, אב מלא, אלול חסר. ובשנה המעברת, אדר ראשון מלא, ואדר שני חסר.

ו. נשאר שני החדשים, שהם מרחשון וכסלו - פעמים יהיו שניהם מלאים, ופעמים יהיו שניהם חסרים, ופעמים יהיה מרחשון חסר וכסלו שלם. ושנה שיהיה בה שני חדשים אלו מלאים, היא שנקראו חדשיה 'שלמים'; ושנה שיהיה בה שני חדשים אלו חסרים, נקראו חדשיה 'חסרין'; ושנה שיהיה בה מרחשון חסר וכסלו מלא, נקראו חדשיה 'כסדרן'.

ז. דרך ידיעת השנה, אם חדשיה מלאים, או חסרים, או כסדרן לפי חשבון זה - כך הוא: תדע תחלה יום שנקבע בו ראש השנה שתמצא לידע סדור חדשיה, כמו שבארנו בפרק שביעי; ותדע יום שנקבע בו ראש השנה שלאחריה, ותחשב מנין הימים שביניהן חוץ מיום הקביעה של זו ושל זו. אם תמצא ביניהם שני ימים, יהיו חדשי השנה חסרים; ואם תמצא ביניהם שלשה ימים, יהיו כסדרם; ואם תמצא ביניהם ארבעה ימים, יהיו שלמים.

ח. כמה דברים אמורים? בשעתה השנה שתמצא לידע סדור חדשיה פשוטה. אבל אם היתה מעברת - אם תמצא בין יום קביעתה ובין יום קביעת שנה שלאחריה ארבעה ימים, יהיו חדשי אותה שנה המעברת חסרים; ואם תמצא ביניהם חמשה, יהיו כסדרם; ואם תמצא ביניהם ששה, יהיו שלמים.

ט. ביצד? הרי שרצינו לידע סדור חדשי שנה זו, והיה ראש השנה בחמישי והיא פשוטה, וראש השנה שלאחריה בשני בשבת; נמצא ביניהן שלשה ימים, ידענו ששנה זו חדשיה כסדרם. ואלו היה ראש השנה שלאחריה בשלישי, היו חדשי שנה זו שלמים; ואלו היה ראש השנה בשנה

ז. כיצד? הרי שרצינו לידע בכמה בחדש תהיה תקופת ניסן של שנת שלשים ותשע מאות, שהיא שנה תשיעית ממחזור מאתים ושלשים - מצאנו ראש חדש ניסן נקבע בה בתמישי, ותקופת ניסן בתמישי, ולפי שהיתה שנה זו לשנת תשיעית למחזור, יהיו השנים הגמורות שמונה; כשתקח לכל שנה מהן אחד עשר יום, יהיו כל הימים שמונה ושמונים; תוסיף שבועה, הרי הכל חמשה ותשעים; תשליף הכל שלשים ושלשים, נשארו חמשה ימים; כשתתחיל למנות חמשה ימים מראש חדש ניסן שהיה בתמישי, יגיע החשבון ליום שני. וכבר ידענו שאין התקופה בשני בשבת, אלא בתמישי; לפיכך תוסיף יום אחר יום, עד שתגיע לחמישי שהוא יום התקופה - נמצאת תקופת ניסן בשנה זו, ביום שמיני מחדש ניסן. ועל הדרך הזאת תעשה בכל שנה ושנה.

ח. זה שאמרנו 'תוסיף יום אחר יום עד שתגיע ליום התקופה', לעולם לא תהיה צריך להוסיף אלא יום אחד או שנים או שלשה; ופלא גדול הוא, שתהיה צריך להוסיף ארבעה. ואם מצאת שאפה צריך להוסיף יתר על זה, תדע שטעית בחשבון, ותחזר ותחשב בדקדוק.

הלכות קדוש החדש פרק י

א. שנת החמה, למי שהוא אומר שהיא פחות מרביע מחכמי ישראל, אומר שהיא שלש מאות חמשה ושלשים יום וקמ"ש שעות ותשע מאות שבועה ותשעים חלקים ושמונה ארבעים רגע; והרגע, אחד מששה ושבועים בחלק. ולפי חשבון זה, תהיה תוספת שנת החמה על שנת הלבנה עשרה ימים ואחת ועשרים שעה ומאה ואחד ועשרים חלק ושמונה ארבעים רגע - סימן להן 'כ"א קכ"א מ"ח. ולא תמצא תוספת במחזור של תשע עשרה כלל, אלא בכל מחזור מהם ישלמו שני החמה עם שני הלבנה הפשוטות והמעברות.

ב. בין כל תקופה ותקופה לפי חשבון זה, אחד ותשעים יום ושבוע שעות וקמ"ש מאות ותשעה עשר חלקים ואחד ושלשים רגע - סימן להם צ"א ז' תקי"ט ל"א. וכשתדע תקופה מן התקופות אימתי היתה, תחשב מאותו רגע מנן זה, ותדע תקופה שאחריה, על הדרך שבארנו בתקופת השנה שהיא רביע.

ג. תקופת ניסן לפי חשבון זה, היתה בשנה ראשונה של יצירה קדם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים - סימן להם ט' תרמ"ב. וכן היא לעולם בכל שנה ראשונה של כל מחזור, קדם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים.

ד. כשתדע תקופת ניסן של שנה ראשונה מן המחזור, תחשב ממנה אחד ותשעים יום ושבוע שעות וקמ"ש מאות ותשעה עשר חלקים ואחד ושלשים רגע לכל תקופה ותקופה, עד סוף המחזור.

ה. אם תרצה לידע מתי תהיה תקופת ניסן לפי חשבון זה, תדע תחלה שנים גמורות שעברו מן המחזור, ותקח

ואחת ועשרים שעות ומאתים וארבעה חלקים לכל שנה; וקבץ הכל, ותגרע ממנו שבועה ימים ותשע שעות ושש מאות שנים וארבעים חלקים, והשאר תשליכם חדשי לבנה תשעה ועשרים יום ושתיים עשרה שעות ושבע מאות שלש ותשעים חלקים. והנשאר פחות מחדש לבנה, תוסיף אותו על מולד ניסן של אותה השנה, ותדע זמן תקופת ניסן של אותה השנה, בכמה יום בחדש היא ובכמה שעה. תקופת ניסן לפי חשבון זה, אינה לעולם אלא או בתחלת הלילה, או בחצי הלילה, או בתחלת היום, או בחצי היום; ותקופת תמוז, לעולם אינה אלא או בשבע שעות ומחציה, או בשעה אחת ומחציה, בין ביום, בין בלילה; ותקופת תשרי, לעולם אינה אלא או בתשע שעות, או בשלש שעות, בין ביום, בין בלילה; ותקופת טבת, לעולם אינה אלא או בעשר שעות ומחציה, או בארבע שעות ומחציה, בין ביום, בין בלילה. אם תרצה לידע באיזה יום מימי השבוע ובאיזו שעה תהיה התקופה - קח שנים גמורות שעברו משנת היצירה עד שנה שתראה, והשלף הכל שמונה ועשרים שמונה ועשרים; והנשאר פחות משמונה ועשרים, קח לכל שנה ושנה יום אחד ושש שעות, וקבץ הכל, והוסף עליו שלשה, והשלף הכל שבועה שבועה; והנשאר מן הימים ומן השעות, תתחיל למנותו מתחלת ליל אחד בשבת. ולאשר יגיע החשבון בו, תהיה תקופת ניסן. ולמה מוסיפין שלשה? לפי שתקופה ראשונה של שנת היצירה היתה בתחלת ליל רביעי.

ה. כיצד? הרי שרצינו לידע תקופת ניסן של שנת שלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה - כשתשלף הכל שמונה ועשרים שמונה ועשרים, תשאר שנה אחת תקח לה יום אחד ושש שעות, ותוסיף עליו שלשה, נמצאת תקופת ניסן, בליל חמישי שש שעות בלילה. וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחציה, תהיה תקופת תמוז וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחציה, תהיה תקופת תשרי וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחציה, תהיה תקופת טבת בארבע שעות ומחציה מליל ששי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחציה, תהיה תקופת ניסן הבאה בתחלת יום ששי. ועל הדרך זו, עד סוף העולם, תקופה אחר תקופה.

ו. אם תרצה לידע בכמה יום בחדש תהיה תקופת ניסן של שנה זו - תדע תחלה באיזה יום מימי השבוע תהיה, ובאיזה יום יקבע ניסן של שנה זו, וכמה שנים גמורות עברו מן המחזור; ותקח לכל שנה אחד עשר, ותוסיף על סכום הימים שבועה ימים בזמנים אלו, והשלף הכל שלשים ושלשים; והנשאר פחות משלשים, תתחיל למנותו מראש חדש ניסן. אם יגיע ליום התקופה, מוטב; ואם לאו, הוסף יום או שני ימים או שלשה ימים על המנן. עד שיגיע ליום התקופה. ואם תהיה השנה מעברת, תתחיל למנות מראש חדש אדר שני; וליום שיגיע החשבון, באותו היום מן החדש תהיה התקופה.

דעתו שנתעלם ממנו דבר זה ולא ידענו שיש באותה הדרך קרוב. אל יעלה זה על דעתו - אלא כל דבר שלא דקדקנו בו, מפני שידענו בעקרי הגימטריאות בראיות ברורות, שאין דבר זה מפסיד בידיעת הראיה, ואין חוששין לו; לפיכך לא דקדקנו בו.

ו. וכן פשיאא בדרך מן הדרכים חסרון מעט מחשבון הראוי לאותה הדרך - בכונה עשינו זה; לפי שיש כנגדו יתרון בדרך אחרת, עד שיצא הדבר לאמתו בדרכים קרובים בלא חשבון ארך - כדי שלא יבהל האדם שאינו רגיל בדרכים אלו, ברב החשבונות שאין מועילין בראית הירח.

ז. העקרים שצריך אדם לידע אותם תחלה לכל חשבונות האצטגנינות, בין לרכי חשבון הראיה, בין לשאר דברים - אלו הם: הגלגל, מחלק בשלש מאות וששים מעלות; כל מזל ומזל שלשים מעלות, וההתחלה מתחלת מזל טלה. וכל מעלה ומעלה, ששים חלקים; וכל חלק וחלק, ששים שניות; וכל שניה ושניה, ששים שלישיות. וכן תדקדק החשבון, ותחלק כל זמן שתראה.

ח. לפיכך, אם יצא לך בחשבון שפוכב פלוני מקומו בגלגל בשבעים מעלות וששים חלקים וארבעים שניות, תדע שפוכב זה הוא במזל תאומים בחצי מעלת אחת עשרה ממזל זה - לפי שמזל טלה שלשים מעלות, ומזל שור שלשים, נשאר עשר מעלות ומחצה ממזל תאומים, וארבעים שניות מחצי המעלה האחרון.

ט. וכן אם יצא מקומו בגלגל בשלש מאות ועשרים מעלות, תדע שפוכב זה במזל דלי בעשרים מעלה בו. ועל דרך זו, בכל המנינות. וסדר המזלות, כך הוא: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזניים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.

י. בכל החשבונות כלם, כשתקבץ שארית לשארית או כשחוסף מנין על מנין - תקבץ כל מין עם מינו: השניות עם השניות, והחלקים עם החלקים, והמעלות עם המעלות. וכל זמן שיתקבץ מן השניות ששים, תשים חלק ותוסיף על החלקים; וכל שיתקבץ מן החלקים ששים - תשים אותו מעלה, ותוסיף אותה על המעלות; וכשתקבץ המעלות, תשליך אותן שלש מאות וששים שלש מאות וששים, והנשאר משלש מאות וששים ולמטה, הוא שתופסין לחשבון.

יא. בכל החשבונות כלם, כשתראה לגרע מנין ממנין - אם יהיה זה שגורעין אותו יתר על זה שגורעין ממנו אפלו בחלק אחד - תוסיף על זה שגורעין ממנו שלש מאות וששים מעלות, כדי שיהא אפשר לגרע זה המנין ממנו.

יב. כיצד? הרי שהצריך החשבון לגרע מאתים מעלות וחמשים חלקים וארבעים שניות, סימן ר' נ' מ', ממאה מעלות ועשרים חלקים וששים שניות, סימן ק' כ' ל' - תוסיף על המאה שלש מאות וששים, יהיו המעלות ארבע מאות וששים; ותתחיל לגרע השניות מן השניות. תבוא לגרע ארבעים משלשים, אי אפשר; תרים חלק אחד מן

לכל שנה מהן תוספתה, והיא י' כ"א קכ"א מ"ח; וקבץ כל הרגעים חלקים, וכל החלקים שעות, וכל השעות ימים, בדרך שתחשב במולדות; ותגרע מן הכל תשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים, והנשאר - תשליכו חדשי לבנה; והנשאר שאין בו חדש לבנה, תוסיף אותו על מולד ניסן של אותה שנה. וברגע שיגיע בו המנין, תהיה תקופת ניסן של אותה השנה.

ו. מראין לי הדרכים, שעל חשבון תקופה זו היו סומכין לענין עבור השנה בעת שבית דין הגדול מצוי, שהן מעברין מפני הזמן, או מפני הצורך - לפי שחשבון זה, הוא האמת יותר מן הראשון, והוא קרוב מדרכים שנתבארו באצטגנינות יותר מן החשבון הראשון שהיתה בו שנת החמה שלש מאות וחמשה וששים יום ורביע יום.

ז. וחשבון שתי התקופות האלו שבאנו דרכם, הכל בקרוב הוא, ובמחלה השמש האמצעי, לא במקומה האמתי; אבל במקום השמש האמתי - תהיה תקופת ניסן בזמנים אלו, בכמו שני ימים קדם שתי התקופות שיוצאין בחשבון זה, בין בחשבון מי שמחשב רביע יום גמור, בין למי שמחשב לפחות מרביע יום.

הלכות קדוש החדש פרק יא

א. לפי שאמרנו בהלכות אלו, שבית דין היו מחשבין בדקדוק ויודעים אם יראה הירח או לא יראה - ידענו שכל מי שרוחו נכונה ולבו תאב לדברי החכמות ולעמד על הסודות, יתאנה לידע אותן הדרכים שמחשבין בהם - עד שיידע אדם אם יראה הירח בליל זה, או לא יראה.

ב. ודרכי החשבון, יש בהם מחלוקות גדולות בין חכמי הגוים הקדמונים שחקרו על חשבון התקופות והגימטריאות. ואנשים חכמים גדולים נשתבשו בהם, ונתעלמו מהם דברים ונולדו להם ספקות; ויש מי שמדקדק רבה, ולא פגע בדרך הנכונה בחשבון ראית הירח, אלא צלל במים אדירים, והעלה חרש בידו.

ג. ולפי ארך הימים ורב הבדיקות והחקירות, נודע למקצת החכמים דרכי חשבון זה; ועוד, שיש לנו בעקרים אלו קבלות מפי החכמים וראיות שלא נכתבו בספרים הידועים לכל. ומפני כל אלו הדרכים, כשר בעיני לבאר דרכי חשבון זה, כדי שיהיה נכון לכל מי שמלאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות אותה.

ד. ואל יהיו דרכים אלו קלים בעיניך, מפני שאין אנו צריכין להם בזמן הזה; שאלו הדרכים, דרכים רחוקים ועמקים הם, והוא סוד העבור שהיו החכמים הגדולים יודעים אותו, ואינן מוסרין אותו לכל אדם אלא לסמוכים נבונים. אבל זה החשבון בזמן שאין בית דין לקבוע על הראיה שאנו מחשבין בו היום, אפלו תינוקות של בית רבן מגיעין עד סופו, בשלשה ארבעה ימים.

ה. שמא יתבונן חכם מחכמי האמות, או מחכמי ישראל שלמדו חכמת נון, בדרכים אלו שאני מחשב בהן לראית הירח - ויראה קרוב מעט במקצת הדרכים, ויעלה על

יום שלישי

הלכות קדוש החדש פרק יב

א. מהלך השמש האמצעי ביום אחד, שהוא ארבע ועשרים שעות, תשעה וחמשים חלקים ושמונה שניות - סימנם נט"ח. נמצא מהלכה בעשרה ימים, תשע מעלות ואחד וחמשים חלקים ושלוש ועשרים שניות - סימנם ט"ג. נמצא מהלכה במאה יום, שמונה ותשעים מעלות ושלושה וחמשים חלקים ושלוש וחמשים שניות - סימנם צ"ח ל"ג נ"ג. נמצא שארית מהלכה בארבע יום, אחר שתשליף כל שלש מאות וששים מעלות כמו שבארנו, מאתיים וחמש וששים מעלות ושמונה ושלושים חלקים וחמשים שניות - סימנם רס"ה ל"ח נ'. נמצא שארית מהלכה בעשרת אלפים יום, מאה שש ושלושים מעלות ושמונה ועשרים חלקים ועשרים שניות - סימנם קל"ו כ"ח כ'. ועל הדרך הזה, תכפל ותוציא מהלכה לכל מנין שתמצא; וכן אם תרצה לעשות סימנין ידועים אצלך למהלכה לשני ימים, ולשלושה, ולארבעה, עד עשרה - תעשה. וכן אם תרצה להיות לך סימנין ידועים מוכנין למהלכה לעשרים יום, ולשלושים, ולארבעים, עד מאה - תעשה; ודבר גלוי הוא וידוע, מאחר שידעת מהלך יום אחד. וראוי הוא להיות מוכן וידוע אצלך, מהלך אמצע השמש לתשעה ועשרים יום, ולשלוש מאות וארבעה וחמשים יום, שהם ימי שנת הלבנה בזמן שהדשית כסדרם - והיא הנקראת 'שנה סדורה'; שבזמן שיהיו לך אמצעיות אלו מוכנין, יהיה החשבון קל עליך לראות הירח, לפי שתשעה ועשרים יום גמורים מליל הראיה עד ליל הראיה של החדש הבא; וכן בכל חודש וחודש אין פחות מתשעה ועשרים יום ולא יותר, שאין תפוצנו בכל אלו החשבונות אלא לדעת הראיה בלבד. וכן מליל הראיה של החדש זה עד ליל הראיה לאותו החדש לשנה הבאה, שנה סדורה או שנה ויום אחד; וכן בכל שנה ושנה. ומהלך השמש האמצעי לתשעה ועשרים יום, שמונה ועשרים מעלות וחמשה וחמשים חלקים ושניה אחת - סימנם כ"ח ל"ה א'; ומהלכה לשנה סדורה, שלש מאות ושמונה וארבעים מעלות וחמשה וחמשים חלקים וחמש עשרה שניות - סימנם שמ"ח נ"ה ט"ו.

ב. נקדה אחת יש בגלגל השמש, וכן בשאר גלגלי השבעה כוכבים, בעת שיהיה הכוכב בה, יהיה גבוה מעל הארץ כל מאדו; ואותה הנקדה של גלגל השמש ושאר הכוכבים חוץ מן הירח, סובבת בשנה, ומהלכה בכל שבעים שנה בקרוב, מעלה אחת. ונקדה זו, היא הנקראת 'גבה' גבה השמש - מהלכה בכל עשרה ימים, שניה אחת וחצי שניה, שהיא שלשים שלישיים; נמצא מהלכו במאה יום, חמש עשרה שניות, ומהלכו בארבע יום, שני חלקים ושלושים שניות; ומהלכו בעשרת אלפים יום, חמשה ועשרים חלקים. ונמצא מהלכו לתשעה ועשרים יום, ארבע שניות; ומהלכו בשנה סדורה, שלש וחמשים

ועשרים חלקים, ותשעה אותו ששים שניות, ותוסף על השלשים, ונמצאו השניות תשעים; תגרע מהם הארבעים, ישאר חמשים שניות. ותחזור לגרע החמשים חלקים מתשעה עשר חלקים, שכבר הרימות מהם חלק אחד ועשיתו שניות - ואי אפשר לגרע חמשים מתשעה עשר; לפיכך, תרים מעלה אחת מן המעלות, ותעשה אותה ששים חלקים, ותוסף על התשעה עשר, ונמצאו החלקים תשעה ושבעים; תגרע מהן החמשים, ישאר תשעה ועשרים חלקים. ותחזור לגרע המאתים מעלות מן ארבע מאות ותשע וחמשים מעלות, שכבר הרימות מעלה אחת ועשיתיה חלקים; ישאר מאתיים ותשע וחמשים מעלות. ונמצא השאר, סימנו רנ"ט כ"ט נ'. ועל דרך זו, בכל גרעון וגרעון. השמש והירח,

יג. וכן שאר השבעה כוכבים - מהלך כל אחד ואחד מהן בגלגל שלו, מהלך שנה: אין בו לא קלות, ולא כבדות - אלא כמהלכו היום, כמו מהלכו אמש, כמו מהלכו למחר, כמו מהלכו בכל יום ויום. וגלגלו של כל אחד מהם, אף על פי שהוא מקיף את העולם, אין הארץ באמצעו.

יד. לפיכך, אם תערך מהלך כל אחד מהם לגלגל המקיף את העולם שהארץ באמצעו, שהוא גלגל המזלות - ישפנה הלוכו, ונמצא מהלכו ביום זה בגלגל המזלות פחות או יותר על מהלכו אמש או על מהלכו למחר.

טו. מהלך השנה שמהלך הכוכב או השמש או הירח בגלגלו, הוא הנקרא 'אמצע המהלך'; והמהלך שיהיה בגלגל המזלות שהוא פעמים יותר ופעמים חסר - הוא המהלך האמתי, ובו יהיה מקום השמש או מקום הירח האמתי.

טז. כבר אמרנו, שאלו הדרכים שאנו מבארים בהלכות אלו, אינן אלא לחשבון ראית הירח בלבד; לפיכך, עשינו העקר שפמנו מתחילין לעולם לחשבון זה, מתחלת ליל חמישי שיזמו יום שלישי לחודש ניסן משנה זו - שהיא שנת שבע עשרה ממחזור מאתיים וששים, שהיא שנת שמונה ושלושים ותשע מאות וארבעת אלפים לציורה, שהיא שנת תשע ושמונים וארבע מאות וארבע לשטרות, שהיא שנת תשע ומאה וארבע לחרפן בית שני. וזו היא השנה שאנו קוראים אותה 'שנת העקר' בחשבון זה.

יז. ולפי שהראיה לא תהיה אלא בארץ ישראל, כמו שבארנו, עשינו כל דרכי חשבון זה בנויים על עיר ירושלים, ולשאר המקומות הסובבין אותה בכמו ששה שבעה ימים - שבהם רואין את הירח תמיד, ובאים ומעידים בבית דין. ומקום זה הוא נוטה מתחת הקו השנה המסבב באמצע העולם כנגד רוח צפונית, בכמו שתיים ושלושים מעלות - עד חמש ושלושים, ועד תשע ועשרים; וכן הוא נוטה מאמצע הישוב כנגד רוח מערב, בכמו ארבע ועשרים מעלות - עד שבע ועשרים, ועד אחת ועשרים.

הלכות קדוש החדש פּרָק יד

א. הַיָּרַח, שְׁנֵי מַהְלָכִים אֲמָצְעִים יֵשׁ לוֹ - הַיָּרַח עֲצָמוּ מִסִּבָּב בְּגִלְגַל קָטָן שְׂאִינוּ מִקִּיף אֶת הָעוֹלָם, וּמַהְלָכוֹ הָאֲמָצְעִי בְּאוֹתוֹ הַגִּלְגַל הַקָּטָן נִקְרָא 'אֲמָצַע הַמְסֻלּוּל'; וְהַגִּלְגַל הַקָּטָן עֲצָמוּ מִסִּבָּב בְּגִלְגַל גָּדוֹל הַמִּקִּיף אֶת הָעוֹלָם, וּמַהְלָךְ אֲמָצְעִי זֶה שֶׁל גִּלְגַל הַקָּטָן בְּאוֹתוֹ הַגִּלְגַל הַגָּדוֹל הַמִּקִּיף אֶת הָעוֹלָם, הוּא הַנִּקְרָא 'אֲמָצַע הַיָּרַח'. מַהְלָךְ אֲמָצַע הַיָּרַח בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת וְעֶשְׂרֵה חֲלָקִים וְחֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם י"ג י' ל"ה.

ב. נִמְצָא מַהְלָכוֹ בְּעֶשְׂרֵה יָמִים, מֵאָה וְאַחַת וּשְׁלֹשִׁים מַעְלוֹת וְחֲמֵשֶׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים וְחֲמֵשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם קל"א מ"ה ג'. וְנִמְצָא מַהְלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם, מֵאֲתֵיּם וְשִׁבְעֵה וּשְׁלֹשִׁים מַעְלוֹת וּשְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְשִׁבְעֵה וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם רל"ז ל"ח כ"ג. וְנִמְצָא שְׂאֵרִית מַהְלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם, מֵאֲתֵיּם וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת וּשְׁלֹשֶׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְחֲמֵשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם רי"ו כ"ג ג'. וְנִמְצָא שְׂאֵרִית מַהְלָכוֹ בְּעֶשְׂרֵת אֲלָפִים יוֹם, שֶׁלֹּשׁ מַעְלוֹת וּשְׁמוֹנֶה וְחֲמֵשִׁים חֲלָקִים וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ג' נ"ח כ'. וְנִמְצָא שְׂאֵרִית מַהְלָכוֹ בְּתִשְׁעֵה וְעֶשְׂרִים יוֹם, שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים מַעְלוֹת וְשֵׁשׁ חֲלָקִים וְחֲמֵשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם כ"ב ו' נ"ו. וְנִמְצָא שְׂאֵרִית מַהְלָכוֹ בְּשָׁנָה סְדוּרָה, שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וְאַרְבָּעִים מַעְלוֹת וְשֵׁשֶׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְשִׁבְעֵה וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ש"ד כ"ו מ"ג. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה, תִּכְפַּל לְכָל מִנְיַן יָמִים אוֹ שָׁנִים שֶׁתִּרְצֶה.

ג. וּמַהְלָךְ אֲמָצַע הַמְסֻלּוּל בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת וּשְׁלֹשֶׁה חֲלָקִים וְאַרְבַּע וְחֲמֵשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם י"ג ג' נ"ד. וְנִמְצָא מַהְלָכוֹ בְּעֶשְׂרֵה יָמִים, מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים מַעְלוֹת וְתִשְׁעֵה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ט"ו ט"ז ט"ט. וְנִמְצָא שְׂאֵרִית מַהְלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם, מֵאֲתֵיּם וְשֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים מַעְלוֹת וְתִשְׁעֵה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְשִׁבְעֵה וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם רכ"ו כ"ט ג"ג. וְנִמְצָא שְׂאֵרִית מַהְלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם, מֵאָה וְאַרְבַּע מַעְלוֹת וּשְׁמוֹנֶה וְחֲמֵשִׁים חֲלָקִים וְחֲמֵשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ק"ד נ"ח ג'. וְנִמְצָא שְׂאֵרִית מַהְלָכוֹ בְּעֶשְׂרֵת אֲלָפִים יוֹם, שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעֵה וְעֶשְׂרִים מַעְלוֹת וּשְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם שכ"ט מ"ח כ'. וְנִמְצָא שְׂאֵרִית מַהְלָכוֹ לְתִשְׁעֵה וְעֶשְׂרִים יוֹם, שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת וּשְׁלֹשֶׁה חֲלָקִים וְחֲמֵשִׁים וְאַרְבַּע שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם י"ח נ"ג ד'.

ד. וְנִמְצָא שְׂאֵרִית מַהְלָכוֹ בְּשָׁנָה סְדוּרָה, שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְחֲמֵשֶׁה מַעְלוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת בְּלֹא חֲלָקִים - סִימָנָם ש"ה י"ג. מִקּוֹם אֲמָצַע הַיָּרַח הֵיזָה בְּתַחֲלַת לַיִל חֲמִישִׁי שֶׁהוּא הָעֶקֶר לְחֻשְׁבוֹנוֹת אֵלוֹ, בְּמִזֹּל שׁוֹר מַעְלָה אַחַת וְאַרְבָּעֵה עֶשְׂרֵה חֲלָקִים אַרְבָּעִים וּשְׁלֹשׁ שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם א' י"ד מ"ג. וְאֲמָצַע הַמְסֻלּוּל הֵיזָה בְּעֶקֶר זֶה, אַרְבַּע וּשְׁמוֹנֶה מַעְלוֹת וּשְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְשְׁתֵּים וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם פ"ד כ"ח מ"ב. מֵאַחַר שֶׁתִּדְעַה מַהְלָךְ אֲמָצַע הַיָּרַח, וְהָאֲמָצַע שֶׁהוּא הָעֶקֶר שֶׁעָלִיו תּוֹסִיף, תִּדְעַה מִקּוֹם אֲמָצַע הַיָּרַח בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה, עַל דֶּרֶךְ שֶׁעֲשִׂיתָ בְּאֲמָצַע הַשָּׁמֶשׁ;

וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אֶחָד וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשׁוּה, אֵינן לוֹ מִנָּה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, אֲלָא מִקּוֹם הַשָּׁמֶשׁ הָאֲמָצְעִי, הוּא מִקּוֹמָה הָאֲמִתִּי.

ה. הֵיזָה הַמְסֻלּוּל יוֹתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעְלוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִׁים מַעְלוֹת, וְתִדְעַה מִנְתּוֹ. כִּיצַד? הַרִי שֶׁהֵיזָה הַמְסֻלּוּל מֵאֲתֵיּם מַעְלוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִׁים, יִשְׁאַר מֵאָה וְשִׁשִׁים מַעְלוֹת; וּכְבָר הוֹדַעְנוּ, שֶׁמִּנְתּוֹ מֵאָה וְשִׁשִׁים מַעְלוֹת, שְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים - וְכֵן מִנְתּוֹ הַמֵּאֲתֵיּם, שְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים.

ו. וְכֵן אִם הֵיזָה הַמְסֻלּוּל שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת מַעְלוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִׁים, יִשְׁאַר שִׁשִׁים; וּכְבָר יִדְעָתָּ, שֶׁמִּנְתּוֹ שִׁשִׁים מַעְלוֹת, מַעְלָה אַחַת וְאַחַד וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים - וְכֵן הִיא מִנְתּוֹ הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מַעְלוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה, בְּכָל מִנְיַן יִמְנֵן.

ז. הַרִי שֶׁהֵיזָה הַמְסֻלּוּל חֲמֵשׁ וְשִׁשִׁים מַעְלוֹת - וּכְבָר יִדְעָתָּ שֶׁמִּנְתּוֹ הַשִּׁשִׁים, הִיא מַעְלָה אַחַת וְאַחַד וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וּמִנְתּוֹ הַשִּׁבְעִים, הִיא מַעְלָה אַחַת וְאַחַד וְחֲמֵשִׁים חֲלָקִים; וְנִמְצָא בֵּין שְׁתֵּי הַמִּנּוֹת עֶשְׂרֵה חֲלָקִים, וּלְפִי חֻשְׁבוֹן הַמַּעְלוֹת יִהְיֶה לְכָל מַעְלָה חֶלֶק אֶחָד - וְיִהְיֶה מִנְתּוֹ הַמְסֻלּוּל שֶׁהוּא חֲמֵשׁ וְשִׁשִׁים, מַעְלָה אַחַת וְשֵׁשֶׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים.

ח. וְכֵן אִלוֹ הֵיזָה הַמְסֻלּוּל שִׁבְעֵה וְשִׁשִׁים, הֵיזָה מִנְתּוֹ מַעְלָה אַחַת וּשְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה תִּעֲשֶׂה בְּכָל מַסְלוֹל שֶׁיִּהְיֶה בְּמִנְיָנוֹ אַחֲדִים עִם הָעֶשְׂרוֹת, בֵּין בְּחֻשְׁבוֹן הַשָּׁמֶשׁ בֵּין בְּחֻשְׁבוֹן הַיָּרַח.

ט. כִּיצַד? הַרִי שֶׁרְצִינוּ לִידַע מִקּוֹם הַשָּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי בְּתַחֲלַת לַיִל הַשַּׁבָּת אַרְבָּעָה עֶשְׂרֵה יוֹם לְחֻדְשׁ תְּמוּזָה מִשְׁנַה זו - תּוֹצִיא אֲמָצַע הַשָּׁמֶשׁ תַּחֲלָה לַעֲת הַזֹּאת, וְסִימָנוּ ק"ה ל"ז כ"ה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ; וְתוֹצִיא מִקּוֹם גְּבַה הַשָּׁמֶשׁ לַעֲת הַזֹּאת, יֵצֵא לָךְ סִימָנוּ פ"ו מ"ה כ"ג. וְתִגְרַע מִקּוֹם הַגְּבַה מִן הָאֲמָצַע, יֵצֵא לָךְ הַמְסֻלּוּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת וּשְׁנַיִם וְחֲמֵשִׁים חֲלָקִים וְשְׁתֵּי שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם י"ח נ"ב ב'. וְאֵל תִּקְפִּיד בְּכָל מַסְלוֹל עַל הַחֲלָקִים, אֲלָא אִם יִהְיוּ פְחוֹת מִשְׁלֹשִׁים אֶל תִּפְנֶה אֲלֵיהֶם; וְאִם הֵיוּ שְׁלֹשִׁים אוֹ יוֹתֵר, תַּחֲשֹׁב אוֹתָם מַעְלָה אַחַת, וְתוֹסִיף אוֹתָהּ עַל מִנְיַן מַעְלוֹת הַמְסֻלּוּל. לְפִיכָף, יִהְיֶה מַסְלוֹל זֶה תִּשְׁעֵה עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת, וְתִהְיֶה מִנְתּוֹ עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבְּאַרְנוֹ שְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים.

י. וּלְפִי שֶׁהַמְסֻלּוּל הֵיזָה הֵיזָה פְחוֹת מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים, תִּגְרַע הַמִּנָּה שֶׁהִיא שְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים מֵאֲמָצַע הַשָּׁמֶשׁ, יִשְׁאַר מֵאָה וְאַרְבַּע מַעְלוֹת וְתִשְׁעֵה וְחֲמֵשִׁים חֲלָקִים וְחֲמֵשֶׁה וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ק"ד נ"ט כ"ה. וְנִמְצָא מִקּוֹם הַשָּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי בְּתַחֲלַת לַיִל זֶה, בְּמִזֹּל סָרְטָן בְּחֻשְׁבוֹן מַעְלוֹת בּוֹ, פְּחוֹת שְׁנִיּוֹת. וְאֵל תִּפְנֶה אֶל הַשְּׁנִיּוֹת כֻּלָּל, לֹא בְּמִקּוֹם הַשָּׁמֶשׁ, וְלֹא בְּמִקּוֹם הַיָּרַח, וְלֹא בְּשָׂרָה חֻשְׁבוֹנוֹת הַרְּאִיָּה - אֲלָא תִקַּר עַל הַחֲלָקִים בְּלֶבֶד; וְאִם יִהְיוּ הַשְּׁנִיּוֹת קְרוֹב לְשְׁלֹשִׁים, עֲשֵׂה אוֹתָם חֶלֶק וְהוֹסִיפוּ עַל הַחֲלָקִים.

יא. וּמֵאַחַר שֶׁתִּדְעַה מִקּוֹם הַשָּׁמֶשׁ בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה, תִּדְעַה יוֹם הַתְּקוּפָה הָאֲמִתִּי כָּל תְּקוּפָה שֶׁתִּרְצֶה, בֵּין תְּקוּפוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרָיו עַד זֶה שֶׁמִּנְיָנוֹ הַתַּחֲלָנוּ, בֵּין תְּקוּפוֹת שֶׁעָבְרוּ מִשָּׁנִים קְדָמוֹתָיו.

ואחר שתוציא אמצע הירח לתחלת הלילה שתתקנה - התבונן בשמש, ודע באי זה מזל הוא.

ה. אם היתה השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה, תניח אמצע הירח כמות שהוא; ואם תהיה השמש מחצי מזל טלה עד תחלת מזל תאומים, תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל תאומים עד תחלת מזל ארנה, תוסיף על אמצע הירח שלשים חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל ארנה עד חצי מזל בתולה, תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מחצי מזל בתולה עד חצי מזל מאזניים, הנח אמצע הירח כמות שהוא; ואם תהיה השמש מחצי מזל מאזניים עד תחלת מזל קשת, תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל קשת עד תחלת מזל דלי, תגרע מאמצע הירח שלשים חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל דלי עד חצי דגים, תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים.

ד. ואחר כך תראה כמה מעלות הוא המסלול הנכון - אם היה פחות ממאה ושמונים מעלות, תגרע מנת המסלול הזה הנכון מאמצע הירח לשעת הראיה; ואם היה המסלול הנכון יותר על מאה ושמונים מעלות עד שלש מאות וששים, תוסיף מנת זה המסלול הנכון על אמצע הירח לשעת הראיה. ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו, הוא מקום הירח האמתי לשעת הראיה.

ה. ודע, שאם יהיה המסלול הנכון מאה ושמונים בשנה, או שלש מאות וששים בשנה - אין לו מנה, אלא יהיה מקום הירח האמצעי לשעת הראיה, הוא מקומו האמתי.

ו. וכמה הוא מנת המסלול? אם יהיה המסלול הנכון עשר מעלות, תהיה מנתו חמשים חלקים; ואם יהיה המסלול הנכון עשרים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושמונה ושלשים חלקים; ואם יהיה המסלול שלשים חלקים, תהיה מנתו שתי מעלות וארבעה ועשרים חלקים; ואם יהיה ארבעים, תהיה מנתו שלש מעלות ושלשה חלקים; ואם יהיה חמשים, תהיה מנתו שלש מעלות וארבעה חלקים; ואם יהיה ששים, תהיה מנתו ארבע מעלות וששה עשר חלקים; ואם יהיה שבעים, תהיה מנתו ארבע מעלות ואחד וארבעים חלקים; ואם יהיה תשעים, תהיה מנתו חמש מעלות; ואם יהיה תשעים, תהיה מנתו חמש מעלות וחמשה חלקים; ואם יהיה מאה, תהיה מנתו חמש מעלות ושמונה חלקים; ואם יהיה מאה ועשר, תהיה מנתו ארבע מעלות ותשעה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה ותשעים, תהיה מנתו מאה ועשרים, תהיה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים; ואם יהיה מאה וששים, תהיה מנתו ארבע מעלות ואחד עשר חלקים; ואם יהיה מאה וארבעים, תהיה מנתו שלש מעלות ושלשה חלקים; ואם יהיה מאה וחמשים, תהיה מנתו חמש מעלות ושתי מעלות ושמונה וארבעים חלקים; ואם יהיה מאה וששים, תהיה מנתו מעלה אחת וששה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה ושבעים, תהיה מנתו תשעה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה ושמונים בשנה, אין לו מנה כמו שאמרנו - אלא מקום הירח האמצעי, הוא המקום האמתי.

ז. ואם יהיה המסלול הנכון יתר על מאה ושמונים מעלות, תגרע אותו משלש מאות וששים, ותדע מנתו, כדרך שעשית במסלול השמש; וכן אם יהיו במנין המסלול אחדים עם העשרות, תקח מן היתר שבין שתי

ואחר שתוציא אמצע הירח לתחלת הלילה שתתקנה - התבונן בשמש, ודע באי זה מזל הוא.

ה. אם היתה השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה, תניח אמצע הירח כמות שהוא; ואם תהיה השמש מחצי מזל טלה עד תחלת מזל תאומים, תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל תאומים עד תחלת מזל ארנה, תוסיף על אמצע הירח שלשים חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל ארנה עד חצי מזל בתולה, תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מחצי מזל בתולה עד חצי מזל מאזניים, הנח אמצע הירח כמות שהוא; ואם תהיה השמש מחצי מזל מאזניים עד תחלת מזל קשת, תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל קשת עד תחלת מזל דלי, תגרע מאמצע הירח שלשים חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל דלי עד חצי דגים, תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים.

ו. ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו, או תגרע ממנו, או תניח אותו כמות שהוא - הוא אמצע הירח לאחר שקיעת החמה בכמו שליש שעה באותו הזמן שתוציא האמצע לו, וזה הוא הנקרא 'אמצע הירח לשעת הראיה'.

יום רביעי

הלכות קדוש החדש פרק טו

א. אם תרצה לידע מקום הירח האמתי בכל יום שתתקנה, תוציא תחלה אמצע הירח לשעת הראיה לאותו הלילה שתתקנה, וכן תוציא אמצע המסלול ואמצע השמש לאותו העת. ותגרע אמצע השמש מאמצע הירח, והנשאר תכפל אותו - וזה הוא הנקרא 'מרחק הכפול'.

ב. וכבר הודענו, שלא באנו בכל אלו החשבונות שעשינו בפרקים אלו, אלא לדעת ראית הירח; ולעולם אי אפשר שיהיה מרחק זה הכפול בליל הראיה שראה בה הירח, אלא מחמש מעלות עד שתים וששים מעלות - ואי אפשר שיוסיף על זה, ולא יגרע ממנו.

ג. הואיל והדבר פן, התבונן במרחק זה הכפול - אם יהיה המרחק הכפול חמש מעלות או קרוב לחמש, אין חוששין לתוספת ולא תוסיף פלוס; ואם יהיה המרחק הכפול ממש מעלות עד אחת עשרה מעלות, תוסיף על אמצע המסלול מעלה אחת; ואם יהיה מרחק הכפול משתים עשרה מעלות עד שמונה עשרה מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שתי מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול מתשע עשרה מעלות עד ארבע ועשרים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שלש מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול מחמש ועשרים מעלות עד אחת ושלשים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול ארבע מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול משתים וששים מעלות עד שמונה ושלשים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול מתשע ושלשים מעלות עד חמש

שהודענו, תדע מנות של כל מנינות המסלול; שאם יהיה המסלול יתר על תשעים עד מאה ושמונים - תגרע המסלול ממאה ושמונים, והנשאר תדע בו המנה. יד. וכן אם היה המסלול יתר ממאה ושמונים עד מאתיים ושבעים - תגרע ממנו מאה ושמונים, והנשאר תדע בו המנה.

טו. ואם היה המסלול יתר על מאתיים ושבעים עד שלש מאות וששים - תגרע אותו משלש מאות וששים, והנשאר תדע בו המנה.

טז. כיצד? הרי שהיה המסלול מאה וחמשים - תגרע אותו ממאה ושמונים, נשאר שלשים. וכבר ידעת, שמנת שלש מאות וששים, שתי מעלות וששים חלקים; וכך תהיה מנת מאה וחמשים, שתי מעלות וששים חלקים.

יז. הרי שהיה המסלול מאתיים - תגרע ממנו מאה ושמונים, נשאר עשרים. וכבר ידעת, שמנת עשרים, היא מעלה אחת ושלושה וארבעים חלקים; וכן אם תהיה מנת מאתיים, תהיה מעלה אחת ושלושה וארבעים חלקים.

יח. הרי שהיה המסלול שלש מאות - תגרע אותו משלש מאות וששים, נשאר עשרים. וכבר ידעת, שמנת עשרים, היא מעלות ועשרים חלקים; וכך היא מנת שלש מאות, ארבע מעלות ועשרים חלקים. ועל דרך זו, בכל המנינות.

יט. הרי שרצינו לידע רחב הירח כמה הוא, ובאיזו רוח הוא אם צפוני ואם דרומי, בתחלת ליל ערב שבת שני לחדש איר משנה זו; וכבר ידעת, שמקום הירח האמתי, היה בליל זה בשמונה עשרה מעלות וארבעים חלקים מפזל שור - סימנו י"ח מ'; ומקום הראש היה באותה העת, בשבע ועשרים מעלות ושלושים חלקים מפזל בתולה - סימנו כ"ז ל'. תגרע מקום הראש ממקום הירח, יצא לך מסלול הרחב מאתיים אחת ושלושים מעלות וששה חלקים - סימנו רל"א ו' - לפי שאין משגיחין על החלקים בכל המסלול. ונמצאת המנה של מסלול זה בדרוכים שבארנו בפרק זה, שלש מעלות ושלושה וחמשים חלקים; וזה הוא רחב הירח בתחלת ליל זה, והוא דרומי - שהרי המסלול יתר על מאה ושמונים.

הלכות קדוש החדש פ"ק יז

א. כל הדברים שהקדמנו פ"ד שיהיו עתידים ומוכנים לידעת הראיה, וכשתרצה לידעת זאת, תתחיל ותחשב ותוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ומקום הראש לשעת הראיה, ותגרע מקום השמש האמתי ממקום הירח האמתי; והנשאר, הוא הנקרא ארץ ראשון.

ב. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הירח, תדע רחב הירח כמה הוא, ואם הוא רחב צפוני או דרומי; והוא הנקרא רחב ראשון. והנהר בארץ הנה הראשון וברחב הראשון, ויהיו שניהם מוכנים לפניהם.

ג. והתבונן בארץ זה הראשון: אם יצא לך תשע מעלות בשנה או פחות - תדע בודאי שאי אפשר לעולם שיראה הירח באותו הלילה בכל ארץ ישראל, ואין אתה צריך

הוא הולך כנגד הראש, תדע שהירח נוטה לדרום השמש. ח. הנטיה שנוטה הירח לצפון השמש או לדרומה, היא הנקראת רחב הירח; אם היה נוטה לצפון, נקרא רחב צפוני, ואם היה נוטה לדרום, נקרא רחב דרומי. ואם היה הירח באחת משתי הנקודות - לא יהיה לו רחב, כמו שבארנו.

ט. לעולם לא יהיה רחב הירח יתר על חמש מעלות, בין בצפון בין בדרום; אלא כף הוא דרכו: תתחיל מן הראש, ויתרחק מעט מעט, והמרחק הולך ונוסף עד שיגיע לחמש מעלות; ויחזור ויתקרב מעט מעט, עד שלא יהיה לו רחב כשיגיע לזנב; ויחזור ויתרחק מעט מעט, והמרחק נוסף עד שיגיע לחמש מעלות; ויחזור ויתקרב, עד שלא יהיה לו רחב.

י. אם תרצה לידע רחב הירח כמה הוא בכל עת שתראה, ואם צפוני הוא או דרומי - תוציא מקום הראש ומקום הירח האמתי לאותה העת, ותגרע מקום הראש ממקום הירח האמתי; והנשאר, הוא הנקרא מסלול הרחב. אם יהיה מסלול הרחב ממעלה אחת עד מאה ושמונים, תדע שרחב הירח צפוני; ואם היה המסלול יתר על מאה ושמונים, תדע שרחב הירח דרומי; ואם היה מאה ושמונים בשנה או שלש מאות וששים בשנה, אין לירח רחב כלל. ותחזור ותראה מנת מסלול הרחב כמה היא, והוא שעור נטייתו לצפון או לדרום; והוא הנקרא רחב הירח הדרומי או הצפוני, כמו שבארנו.

יא. וכמה היא מנת מסלול הרחב? אם יהיה מסלול הרחב עשר מעלות, תהיה מנתו שנים וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול הנה עשרים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושלושה וארבעים חלקים; ואם יהיה המסלול שלשים, תהיה מנתו שתי מעלות ושלושים חלקים; ואם יהיה המסלול ארבעים, תהיה מנתו שלש מעלות ושלושה עשר חלקים; ואם יהיה המסלול חמשים, תהיה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול ששים, תהיה מנתו ארבע מעלות ושלושים חלקים; ואם יהיה המסלול שמונים, תהיה מנתו ארבע מעלות וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול תשעים, תהיה מנתו חמש מעלות.

יב. ואם יהיו אחרים עם העשרות - תקח הראוי להם לפי היתר שבין שתי המנות, כמו שעשית במסלול השמש ובמסלול הירח. כיצד? הרי שהיה מסלול הרחב שלש וחמשים מעלות - וכבר ידעת שאלו היה המסלול חמשים, היתה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים, היתה מנתו ארבע מעלות וששים חלקים; ונמצא היתר בין שתי המנות, שלשים חלקים, שלשה חלקים לכל מעלה; ונמצא לפי חשבון מסלול זה שהוא שלש וחמשים, מנתו שלש מעלות ותשעה וחמשים חלקים. ועל דרך זו, תעשה בכל מנין ומנין.

יג. מאחר שתדע מנתו של מסלול הרחב עד תשעים כמו

במזל בתולה, ארבעה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל מאזניים, ששה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל עקרב, חמשה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל קשת, ארבעה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל גדי, ששה ושלושים חלקים; ואם יהיה במזל דלי, שבעה ועשרים חלקים; ואם יהיה במזל דגים, שנים עשר חלקים.

ט. ומאחר שתדע חלקים אלו, תגרע אותם מן הרחב הראשון, או תוסיף אותם עליו, כמו שהודענוך - ויצא לך הרחב השני. וכבר ידעת אם הוא צפוני או דרומי, ותדע כמה מעלות וכמה חלקים נעשה זה הרחב השני; ותכין אותו לפניך, ויהיה עתיד.

י. ואחר כך תחזור ותקח מן הרחב השני הנה מקצתו, מפני שהנחת גלו מעט במעגלו. וכמה היא המקצת שתקח ממנו? אם יהיה מקום הנחת מתחלת מזל טלה עד עשרים מעלה ממנו, או מתחלת מזל מאזניים עד עשרים מעלה ממנו - תקח מן הרחב השני שני חמשיו; ואם יהיה הנחת מעשרים ממזל טלה עד עשר מעלות ממזל שור, או מעשרים ממזל מאזניים עד עשר מעלות ממזל עקרב - תקח מן הרחב השני שלישיתו; ואם יהיה הנחת מעשר מעלות ממזל שור עד עשרים ממנו, או מעשר מעלות ממזל עקרב עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני רביעיתו; ואם יהיה הנחת מעשרים ממזל שור עד סופו, או מעשרים ממזל מאזניים עד סופו - תקח מן הרחב השני חמישיתו; ואם יהיה הנחת מתחלת מזל תאומים עד עשר מעלות ממנו, או מתחלת מזל קשת עד עשר מעלות ממנו - תקח מן הרחב השני שתותו; ואם יהיה הנחת מעשר מעלות ממזל תאומים עד עשרים ממנו, או מעשר מעלות ממזל קשת עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני חצי שתותו; ואם יהיה מקום הנחת מעשרים ממזל תאומים עד חמש ועשרים ממנו, או מעשרים ממזל קשת עד חמש מעלות ממזל סרטן, או מחמש ועשרים ממזל קשת עד חמש מעלות ממזל גדי - לא תקח כלום, לפי שאין כאן גליות מעגל; ואם יהיה הנחת מחמש ממזל סרטן עד עשר ממנו, או מחמש ממזל גדי עד עשר ממנו - תקח מן הרחב השני רביע שתותו; ואם יהיה מקום הנחת מעשר ממזל סרטן עד עשרים ממנו, או מעשר ממזל גדי עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני חצי שתותו; ואם יהיה מקום הנחת מעשרים ממזל גדי עד עשרים ממנו, או מעשרים ממזל סרטן עד סופו, או מעשרים ממזל קשת עד סופו - תקח מן הרחב השני שתותו; ואם יהיה הנחת מתחלת מזל אריה עד עשר מעלות ממנו, או מתחלת מזל דלי עד עשר מעלות ממנו - תקח מן הרחב השני חמישיתו; ואם יהיה הנחת מעשר מעלות ממזל אריה עד עשרים ממנו, או מעשרים ממזל דלי עד עשר מעלות ממנו, או מעשרים ממזל דגים - תקח מן הרחב

השבון אחר; ואם יהיה הארץ הראשון יתר על חמש עשרה מעלות - תדע בודאי שהנחת נראה בכל ארץ ישראל, ואין אפה צריך חשבון אחר; ואם יהיה הארץ הראשון מתשע מעלות ועד חמש עשרה - תצטרף לדרש ולחקר בחשבונות הראיה, עד שתדע אם נראה או לא נראה.

ד. כמה דברים אמורים? בשהיה מקום הנחת האמתי מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים. אכל אם היה מקום הנחת מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת, ויהיה הארץ הראשון עשר מעלות בשנה או פחות - תדע שאין הנחת נראה כלל באותו הלילה בכל ארץ ישראל; ואם היה הארץ הראשון יתר על ארבע ועשרים מעלות, ודאי נראה בכל גבול ישראל; ואם היה הארץ הראשון מעשר מעלות עד ארבע ועשרים - תצטרף לדרש ולחקר בחשבונות הראיה, עד שתדע אם נראה אם לא נראה.

ה. ואלו הם חשבונות הראיה: התבונן וראה הנחת באיזה מזל הוא - אם יהיה במזל טלה, תגרע מן הארץ הראשון תשעה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל שור, תגרע מן הארץ הראשון מעלה אחת; ואם יהיה במזל תאומים, תגרע מן הארץ שמונה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל סרטן, תגרע מן הארץ שנים וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל אריה, תגרע מן הארץ שלשה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל בתולה, תגרע מן הארץ שבעה ושלושים חלקים; ואם יהיה במזל מאזניים, תגרע מן הארץ ארבעה ושלושים חלקים; ואם יהיה במזל עקרב, תגרע מן הארץ ארבעה ושלושים חלקים; ואם יהיה במזל קשת, תגרע מן הארץ ששה ושלושים חלקים; ואם יהיה במזל גדי, תגרע מן הארץ ארבעה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל דלי, תגרע מן הארץ שלשה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל דגים, תגרע מן הארץ שמונה וחמשים חלקים. והנשאר מן הארץ אחר שתגרע ממנו אלו החלקים, הוא הנקרא 'ארץ שני'.

ו. ולמה גורעין חלקים אלו? לפי שמקום הנחת האמתי אינו המקום שנקרא בו, אלא שנוי יש ביניהם בארץ וברחב, והוא הנקרא 'שנוי המראה'; ושנוי מראה הארץ בשעת הראיה, לעולם גורעין אותו מן הארץ, כמו שאמרנו.

ז. אכל שנוי מראה הרחב - אם היה רחב הנחת צפוני, גורעין חלקים של שנוי מראה הרחב מן הרחב הראשון; ואם היה רחב הנחת דרומי, מוסיפין החלקים של שנוי מראה הרחב על הרחב הראשון. ומה שיהיה הרחב הראשון אחר שמוסיפין עליו או גורעין ממנו אותם החלקים, הוא הנקרא 'רחב שני'.

ח. וכמה הם החלקים שמוסיפין או גורעין אותן? אם יהיה הנחת במזל טלה, תשעה חלקים; ואם יהיה במזל שור, עשרה חלקים; ואם יהיה במזל תאומים, ששה עשר חלקים; ואם יהיה במזל סרטן, שבעה ועשרים חלקים; ואם יהיה במזל אריה, שמונה ושלושים חלקים; ואם יהיה

הראשון; ולפי שהיה הירח במזל שור, יהיה שנוי מראה הארץ מעלה אחת, וראוי לגרע אותה מן הארץ הראשון; יצא לך הארץ השני, עשר מעלות ושבעה ועשרים חלקים - סימנו " כ"ו; וכן יהיה שנוי מראה הרחב עשרה חלקים, ולפי שרחב הירח היה דרומי, ראוי להוסיף עליו שנוי המראה שהוא עשרה חלקים; יצא לך הרחב השני, ארבע מעלות ושלשה חלקים - סימנו ד' ג'; ולפי שהיה הירח בשמונה עשרה מעלות ממזל שור, ראוי לקח מן הרחב השני רביעיתו, והוא הנקרא 'מעגל הירח'; יצא לך מעגל הירח לעת זו, מעלה אחת וחלק אחד, לפי שאין מדקדקין בשניות.

יד. ולפי שרחב הירח דרומי, ומקום הירח האמתי בין ראש גדי וראש סרטן - ראוי להוסיף המעגל על הארץ השני; יצא לך הארץ השלישי, אחת עשרה מעלות ושמונה ועשרים חלקים - סימנו י"ג כ"ח; ולפי שהארץ הנה במזל שור, ראוי להוסיף על הארץ השלישי חמישיתו, שהוא שתי מעלות ושמונה עשר חלקים; ויצא לך הארץ הרביעי, שלש עשרה מעלות וששה וארבעים חלקים - סימנו י"ג מ"ו; וחזרנו אצל הרחב הראשון, ולקחנו שני שלישי - יצא מנת גבה המדינה, והוא שתי מעלות וחמשה ושלשים חלקים; ולפי שהיה הרחב דרומי, ראוי לגרע מנת גבה המדינה מן הארץ הרביעי; ישאר לך אחת עשרה מעלות ואחד עשר חלקים - סימנו י"א י"א. וזו היא קשת הראיה בלילה הנה. ועל דרך זו תעשה ותדע קשת הראיה כמה מעלות וכמה חלקים יש בה, בכל ליל ראיה שתראה, לעולם.

טו. ואחר שתצא קשת זו, תבין בה. ודע, שאם תהיה קשת הראיה תשע מעלות או פחות, אז אפשר שיראה בכל ארץ ישראל; ואם תהיה קשת הראיה יתר על ארבע עשרה מעלות, אי אפשר שלא יראה, ויהיה גלוי לכל ארץ ישראל.

טז. ואם תהיה קשת הראיה מתחלת מעלה עשירית עד סוף מעלת ארבע עשרה - תערוף קשת הראיה אל הארץ הראשון, ותדע אם יראה הירח או לא יראה, מן הקצין שיש לו; והן הנקראין 'קצי הראיה'.

יז. ואלו הם קצי הראיה: אם תהיה קשת הראיה מיתר על תשע מעלות עד סוף עשר מעלות, או יתר על עשר, ויהיה הארץ הראשון שלש עשרה מעלות, או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה.

יח. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על עשר מעלות עד סוף אחת עשרה מעלות, או יתר על אחת עשרה, ויהיה הארץ הראשון שתיים עשרה מעלות, או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה.

יט. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על אחת עשרה מעלות עד סוף שתיים עשרה מעלות, או יתר על שתיים עשרה, ויהיה הארץ הראשון אחת עשרה מעלות, או יותר - ודאי

השני שלישיתו; ואם יהיה הירח מעשר ממזל בתולה עד סופו, או מעשר ממזל דגים עד סופו - תקח מן הרחב השני שני חמשי. וזאת המקצת שתקח מן הרחב השני, היא הנקראת 'מעגל הירח'.

יא. ואחר כך תחזור ותתבונן ברחב הירח, ותראה אם הוא צפוני אם דרומי - אם היה צפוני, תגרע מעגל הירח הנה מן הארץ השני; ואם היה רחב הירח דרומי, תוסיף המעגל הנה על הארץ השני. במה דברים אמורים? בשהיה מקום הירח מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים. אבל אם היה הירח מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת, יהיה הדבר הפך - שאם יהיה רחב הירח צפוני, תוסיף המעגל על הארץ השני; ואם יהיה רחב הירח דרומי, תגרע המעגל מן הארץ השני. ומה שיהיה הארץ השני אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו, הוא הנקרא 'ארץ השלישי'. ודע, שאם לא יהיה שם גליזת מעגל, ולא נתן התשבון לקחת מן הרחב השני כלום - יהיה הארץ השני עצמו, הוא הארץ השלישי בלא פחות ולא יתר.

יב. ואחר כך תחזור ותראה הארץ השלישי הנה, והוא המעלות שבין הירח והשמש - באיזה מזל הוא: אם יהיה במזל דגים או במזל טלה, תוסיף על הארץ השלישי שתותו; ואם יהיה הארץ במזל דלי או במזל שור, תוסיף על הארץ השלישי חמישיתו; ואם יהיה הארץ במזל גדי או במזל תאומים, תוסיף על הארץ השלישי שתותו; ואם יהיה הארץ במזל קשת או במזל סרטן, תניח הארץ השלישי כמות שהוא, ולא תוסיף עליו, ולא תגרע ממנו; ואם היה הארץ במזל עקרב או במזל אריה, תגרע מן הארץ השלישי חמישיתו; ואם יהיה הארץ במזל מאזנים או במזל בתולה, תגרע מן הארץ השלישי שלישיתו. ומה שיהיה הארץ השלישי אחר שתוסיף עליו, או תגרע ממנו, או תניח אותו כמות שהוא - הוא הנקרא 'ארץ רביעי'. ואחר כך תחזור אצל רחב הירח הראשון, ותקח ממנו שני שלישי לעולם - וזה הוא הנקרא 'מנת גבה המדינה'. ותתבונן ותראה - אם יהיה רחב הירח צפוני, תוסיף מנת גבה המדינה על הארץ הרביעי; ואם יהיה רחב הירח דרומי, תגרע מנת גבה המדינה מן הארץ הרביעי. ומה שיהיה הארץ הרביעי אחר שגורעין ממנו, או שמוסיפין עליו - הוא הנקרא 'קשת הראיה'.

יג. כיצד? הרי שבאנו לחקר אם יראה הירח בליל ערב שבת שני לחדש איר משנה זו או לא יראה - תוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ורחב הירח לשעה זו כמו שהודענוך. יצא לך מקום השמש האמתי, בשבע מעלות ותשעה חלקים ממזל שור - סימנו ז' ט'; ויצא לך מקום הירח האמתי, בשמונה עשרה מעלות וששה ושלשים חלקים ממזל שור - סימנו י"ח ל"ו; ויצא לך רחב הירח, ברוח דרום שלש מעלות ושלשה וחמשים חלקים - סימנו ג' נ"ג, וזה הוא הרחב הראשון; ותגרע מקום השמש ממקום הירח, ישאר אחת עשרה מעלות ושבעה ועשרים חלקים - סימנו י"א כ"ז, וזה הוא הארץ

העבים שמכסין אותו, או מפני שהוא גיא, או שהיה הר גבוה כנגד רוח מערב לאנשי אותו המקום, שנמצאו כאלו הם יושבין בגיא; שהיית לא יראה למי שהוא במקום נמוך, אפלו היה גדול, ויראה למי שהוא עומד בראש הר גבוה ותלול, אף על פי שהיית קטן ביותר; וכן יראה למי ששוכן על שפת הים, או למי שמתהלך בספינה בים הגדול, אף על פי שהוא קטן ביותר.

ב. וכן בימות הגשמים, אם יהיה יום צח, יראה היית יותר ממה שיראה בימות החמה; לפי שבימות הגשמים, אם יהיה צח, יהיה האויר דף הרבה ויראה הרקיע בטהר יותר, מפני שאין שם אבק שיתערב באויר. אבל בימות החמה, יהיה האויר כאלו הוא מעשן מפני האבק, ויראה היית קטן.

ג. וכל זמן שתמצא קשת הראיה והארץ הראשון שתערוף לה עם שני הקצין שלהם בצמצום - יהיה היית קטן ביותר, ולא יראה אלא במקום גבוה ביותר. ואם תמצא קשת הראיה והארץ הראשון ארפין הרבה, והוסיפו על סוף הקצים שלהם מעלות - יראה היית גדול; ולפי ארץ הקשת והארץ הראשון יהיה גדול וגליתו לכל.

ד. לפיכך, ראוי לבית דין לשום שני דברים אלו בלבם - שהן: זמן הראיה, ומקומה; ושואלין את העדים: 'באיזה מקום ראיתם?' שאם הייתה קשת הראיה קצרה, ויתן החשבון שיראה בצמצום, כגון שהייתה קשת הראיה תשע מעלות וחמשה חלקים, והיה הארץ הראשון שלש עשרה מעלות בשנה, וכאו עדים שראוהו - אם היה בימות החמה, או שהיה במקום נמוך - חוששין להם, ובדקין אותם הרבה; ואם היה בימות הגשמים, או במקום גבוה ביותר - ודאי יראה, אם לא יהיו שם עבים המבדילין.

ה. עדים שראו החדש בזמנו וכאו והעידו, וקבלום בית דין וקדשו את החדש הזה הראשון, ומנו תשעה ועשרים יום מן היום המקדש, וליל שלשים לא נראה היית - מפני שאי אפשר לו להראות, או מפני שפסוהו עבים; והרי בית דין מצפין לו כל יום שלשים כמו שבארנו, ולא באו עדים, ועברו את החדש, ונמצא יום ראש החדש השני יום אחד ושלושים כמו שבארנו.

ו. והתחילו למנות תשעה ועשרים יום מן יום ראש החדש השני, וליל שלשים לא נראה היית - אם תאמר שפך מעברין ראש חדש זה ועושין אותו שלשים, וקובעין ראש החדש השלישי יום אחד ושלושים - כף אפשר שלא יראה היית בליל שלשים גם מחדש זה, ונמצאו מעברין והולכין ועושין חדשים שלשים אחר שלשים כל השנה כלה, ונמצא בחדש אחרון, אפשר שיראה היית בליל חמשה ועשרים בו, או בליל ששה ועשרים - ואין לה דבר שחוק והפסד יותר מזה.

ז. ואל תאמר שהדבר הזה, דבר שאינו מצוי הוא שלא יראה היית בכל השנה; אלא דבר קרוב הוא הרבה, ופעמים רבות יאראע זה וכיוצא בו, במדינות שזמן

יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה.

כ. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על שתיים עשרה מעלות עד סוף שלש עשרה מעלות, או יתר על שלש עשרה, ויהיה הארץ הראשון עשר מעלות, או יתר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה.

כא. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על שלש עשרה מעלות עד סוף ארבע עשרה מעלות, או יתר על ארבע עשרה מעלות, ויהיה הארץ הראשון תשע מעלות, או יתר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה. ועד כאן, סוף הקצין.

כב. כיצד? באנו להתבונן בקשת הראיה של ליל ערב שבת שני לחדש איר משנה זו - יצא לנו בחשבון קשת הראיה, אחת עשרה מעלות ואחד עשר חלקים, כמו שידעת; ולפי שהייתה קשת הראיה בין עשר עד ארבע עשרה, ערכנו אותה אל הארץ הראשון; וכבר ידעת שהארץ הזה בליל זה, אחת עשרה מעלות ושבעה ועשרים חלקים. ולפי שהייתה קשת הראיה יתר על אחת עשרה מעלות, והיה הארץ הראשון יתר על אחת עשרה מעלות - ידוע שודאי יראה בליל זה, לפי הקצין הקצובות. וכן תעשה בכל קשת וקשת, עם הארץ הראשון שלה.

כג. וכבר ראית מן המעשים האלו, כמה חשבונות יש בו, וכמה תוספות, וכמה גרעונים - אחר שיגענו הרבה, עד שהמצאנו דרכים קרובים שאין בחשבונם עמק גדול: שהיית, עקלקלות גדולות יש במעגלותיו; ולפיכך אמרו חכמים: "שמע ידע מבואו", רח לא ידע מבואו. ואמרו חכמים: 'פעמים בא בארפה, פעמים בא בקצרה' - כמו שתראה מחשבונות אלו, שפעמים תוסיף ופעמים תגרע, עד שתמצא קשת הראיה; ופעמים תהיה קשת הראיה ארפה ופעמים קצרה, כמו שבארנו.

כד. וטעם כל אלו החשבונות, ומפני מה מוסיפים מנין זה, ומפני מה גורעין, והיא נודע כל דבר ודבר מאלו הדברים, והראיה על כל דבר ודבר - היא חכמת התקופות והגימטריות, שחברו בה חכמי גון ספרים הרבה, והם המצויים עכשו ביד החכמים; אבל הספרים שחברו חכמי ישראל שהיו בימי הנביאים מפני יששכר, לא הגיעו אלינו. ומאחר שכל אלו הדברים, בראיות ברורות הם, שאין בהם דפי, ואי אפשר לאדם להרהר אחריהם - אין חוששין למחבר, בין שחברו אותם נביאים בין שחברו אותם גוים; שכל דבר שנתגלה טעמו, ונודעה אמתו בראיות שאין בהן דפי - אין סומכין על זה האיש שאמרו או שלמדו, אלא על הראיה שנתגלתה והטעם שנודע.

יום חמישי

הלכות קדוש החדש פרק יח

א. דבר ידוע וברור, שאם יוציא לה החשבון שהיית יראה בלילה - אפשר שיראה, ואפשר שלא יראה מפני

המערכות המכוננות כנגד ארץ ישראל, בידוע שלא נראה בארץ ישראל.

טו. וכן אם לא יראה הירח בארץ ישראל, בידוע שלא יראה בכל מדינות העולם שהן למזרח ארץ ישראל ומכוננות כנגדה; ואם יראה בארץ ישראל, אפשר שיראה במדינות מזרחיות, ואפשר שלא יראה. לפיכך, אם יראה במדינה שהיא למזרח ארץ ישראל ומכוננת כנגדה, בידוע שגם בארץ ישראל; ואם לא יראה במדינה המזרחית, אין בזה ראיה, אלא אפשר שיראה בארץ ישראל.

טז. וכל אלו הדברים - בשהיו המדינות שבמערב ושבמזרח מכוננות, כגון שהיו נוטות לצפון העולם משלשים מעלות עד חמש ושלשים מעלות; אבל אם היו נוטות לצפון יותר מזה או פחות, משפטים אחרים יש להן - שהרי אינן מכוננות כנגד ארץ ישראל. ודברים אלו שבארנו בערי מזרח ומערב, אינם אלא להגיד כל משפטי הראיה להגדיל תורה ולהאדירה - לא שהיו בני מזרח או בני מערב סומכין על ראית הירח, או תועיל להם כלום; אלא לעולם אין סומכין אלא על קדוש בית דין שבארץ ישראל, כמו שבארנו כמה פעמים.

הלכות קדוש החדש פרק יט

א. לפי שאמרו חכמים, שבכלל דברים שהיו בודקין בהם את העדים, אומרים להן: 'להיכן היה הירח נוטה' - כשר בעיני להודיע דרך חשבון דבר זה; ואין אני מדקדק בו, לפי שאינו מועיל בראיה כלל. ותחלת חשבון זה, לידע נטיית המזלות תחלה.

ב. העגולה שהיא עוברת במחצית המזלות שבה מהלך השמש, אינה עוברת באמצע העולם מחצי המזרח לחצי המערב, אלא נוטה היא מעל הקו השנה המסבב באמצע העולם, כנגד צפון ודרום - חצינה נוטה לצפון, וחצינה נוטה לדרום.

ג. ושתי נקודות יש בה שפוגעת בהן בעגולת הקו השנה המסבב באמצע העולם - הנקודה האחת ראש מזל טלה, הנקודה השנייה שכנגדה ראש מזל מאזניים. ונמצאו ששה מזלות נוטות לצפון, מתחלת טלה עד סוף בתולה; וששה נוטות לדרום, מתחלת מזל מאזניים עד סוף מזל דגים.

ד. ומראש מזל טלה יתחילו המזלות לנטות מעט מעט, ולהתרחק מעל הקו השנה כנגד הצפון עד ראש סרטן; ויהיה ראש סרטן רחוק מעל הקו השנה לרוח צפון, שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה בקרוב. ויחזרו המזלות להתקרב לקו השנה מעט מעט, עד ראש מאזניים שהוא על קו השנה. ומראש מאזניים יתחילו לנטות ולהתרחק כנגד רוח דרום, עד ראש גדי; ויהיה ראש גדי רחוק מעל הקו השנה לרוח דרום, שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה. ויחזרו המזלות להתקרב מעט מעט כנגד הקו השנה, עד ראש טלה.

ה. נמצא ראש טלה וראש מאזניים, מסבב על הקו השנה; ולפיכך, כשתהיה השמש בשני ראשים אלו, לא

הגשמים שם ארץ והעבים רבים; שאין אנו אומרים שלא יראה הירח בכל השנה, אלא שלא יראה בתחלת החדשים, ויראה אחר כך בימים. פעמים לא יראה מפני שאי אפשר לו שיראה, וחדשים שאפשר שיראה בהם - לא יראה בהם מפני העבים, או מפני שהיה קטן ביותר, ולא נתפון אדם לראותו.

ח. אלא הקבלה שבירד החכמים, איש מפי איש מפי משה רבנו, כך היא: שבזמן שלא יראה הירח בתחלת החדשים אחר חודש, בית דין קובעין חדש מעבר משלשים יום, וחדש חסר מתשעה ועשרים יום. וכן מחשבין, וקובעין חדש מעבר וחדש חסר - בקביעה לא בקדוש, שאין מקדשין אלא על הראיה. ופעמים עושין מלא אחר מלא, או חסר אחר חסר, כמו שיראה להם מן החשבון.

ט. ומתפנין לעולם בחשבונם, שאם יראה הירח בחדש הבא, יראה בזמנו או בליל עבירו, לא שיראה קדם זמנו, שהוא ליל שמונה ועשרים. ובחשבונות הראיה האלו שבארנו, יתבאר לך ותדע מתי אפשר שיראה ומתי אי אפשר שיראה; ועל זה סומכין ומעברין חדש אחר חודש, או עושין חדש חסר אחר חודש חסר. ולעולם אין פוחתין מארבעה חודשים המעברין בשנה, ולא מוסיפין על שמונה חודשים המעברין. וגם לעבור חודשים אלו שמעברין לפי חשבון זה, עושין סעודת עבור החדש שאמרונו בפרק שלישי.

י. וכל שתמצא בתלמוד מדברים שפראין שבית דין סומכין על החשבון, ומפי משה מסיני שהדבר מסור להם, והרשות בידם לחסר או לעבר, וכן זה שחסר רבי תשעה חודשים בשנה, וכל פיוצא כזה - הכל על עקר זה הוא בנוי, בזמן שלא נראה החדש בזמנו.

יא. וכן זה שאמרו חכמים שמעברין את החדש לצרך, הוא בתדשים אלו שמעברין אותם לפי חשבון, ועושין אחד מלא ואחד חסר; ויש להם לעבר חדש אחר חודש, או לחסר - בזה הוא שמעברין לצרך, מפני שלא נראה הירח בזמנו; אלא בעת שיראה הירח בזמנו, שהוא תחלת היותו נראה אחר שנתקבץ עם השמש - מקדשין לעולם, ואי אפשר לא לרחות ולא לעבר.

יב. וכל הדברים האלו, בזמן שיש שם בית דין, וסומכין על הראיה; אבל בזמנים אלו, אין סומכין אלא על הקביעה בזה החשבון האמצעי, הפשוט בפי כל ישראל, כמו שבארנו בהלכות אלו.

יג. יתבאר בספרי חשבון התקופות והגימטריות, שאם יראה הירח בארץ ישראל, יראה בכל מדינות העולם שהן למערב ארץ ישראל ומכוננות כנגדה; ואם יתן החשבון שלא יראה בארץ ישראל, אפשר שיראה במדינות אחרות שהן למערב ארץ ישראל ומכוננות כנגדה. לפיכך, אם יראה הירח במדינה שהיא למערב ארץ ישראל, אין בזה ראיה שגם הירח בארץ ישראל.

יד. אבל אם לא יראה הירח בראש ההרים במדינה

יב. אם תרצה לידע לאיזו רוח מרוחות העולם יראה הירח נוטה, תחשב ותדע מרחקו מעל הקו השנה; אם יהיה על הקו השנה או קרוב ממנו בשמים שלש מעלות, בצפון או בדרום - יראה מכון כנגד אמצע מערב, ותראה פגימתו מכוננת כנגד מזרח העולם בשנה.

יג. ואם יהיה רחוק מעל הקו השנה לצפון העולם - יראה בין מערב העולם ובין צפונו, ותהיה פגימתו נוטה מכנגד מזרח העולם כנגד דרום העולם;

יד. ואם יהיה רחוק מעל הקו השנה לדרום העולם - יראה בין מערב העולם ובין דרומו, ותראה פגימתו נוטה מכנגד מזרח העולם כנגד צפון העולם; ולפי רב המרחק, ולפי רב הנטיה.

טו. ומחקירת העדים, שאמרין להם: 'כמה היה גבוה?' ודבר זה יודע מקשת הראיה - שבזמן שתהיה קשת הראיה קצרה, יראה הירח כאלו הוא קרוב מן הארץ; ובזמן שתהיה ארוכה, יראה גבוה מעל הארץ, ולפי ארך קשת הראיה, לפי גבוהו מעל הארץ בראית העינים.

טז. הרי בארנו חשבונות כל הדרכים שצריכין להם בדיעת הראיה, ובחקירת העדים, כדי שיהיה הכל יודע למבינים, ולא יחסרו דרך מדרכי התורה, ולא ישוטטו לבקש אחריה בספרים אחרים - "דרךשו מעל ספר ה', וקראו - אחת מהנה לא נעדרה".

ברוך רחמנא דסייען

הלכות תעניות

מצות עשה אחת, והיא לזעק לפני ה' בכל עת צרה גדולה שתבוא על הצבור. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות תעניות פ"ק א

א. מצות עשה מן התורה, לזעק [להתפלל בקול] ולהריע בתצורות [שבכלי המקדש] על כל צרה שתבוא על הצבור, שגאמר: "על הצר הצר אתכם - ותרעתם בתצורות"; כלומר, כל דבר שיצר לכם, כגון בצרת ודבר וארבה וכיוצא בהן, וצקו עליהן והריעו.

ב. ודבר זה, מדרכי התשובה הוא: שבזמן שתבוא צרה ויזעקו לה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הרע להן - כפתיב: "צונותיכם הטו אלה" לכם, וזה הוא שיגרים להם להסיר הצרה מעליהם.

ג. אבל אם לא יזעקו, ולא יריעו, אלא יאמרו: 'דבר זה ממנהג העולם ארע לנו, וצרה זו נקרה נקרי' - הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה וצרות אחרות. הוא שפתיב בתורה: "והלכתם עמי בקרי - והלכתי עמכם בחמת קרי"; כלומר, כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו - אם תאמרו שהיא קרי [מקרה], אוסיף לכם חמת אותו קרי.

ד. ומדברי סופרים [חכמים], להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור, עד שירחמו מן השמים. ובימי התעניות האלו, זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין

תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום, ותזרח מחצי מזרח ותשקע בחצי מערב, ויהיה היום והלילה שוין בכל הישוב.

ו. הרי נתברר לך, שכל מעלה ומעלה ממעלות המזלות נוטה לצפון או לדרום, ויש לנטיה שיעור; ורחב הנטיה, לא תהיה יותר על שלש ועשרים מעלות וחצי בקרוב.

ז. ואלו הם השעורים של נטיות, לפי מנין המעלות של מזלות; וההתחלה, מתחלת מזל טלה: עשר מעלות, נטיהם ארבע מעלות; עשרים מעלות, נטיהם שמונה מעלות; שלשים מעלות, נטיהם אחת עשרה מעלות ומחצה; וארבעים מעלות, נטיהם חמש עשרה מעלות; חמשים מעלות, נטיהם שמונה עשרה מעלות; ששים מעלות, נטיהם עשרים מעלות; שבעים מעלות, נטיהם עשרים מעלות; ותשעים מעלות, נטיהם שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה.

ח. ואם יהיו אחרים במנין, תקח להם מנתם מבין שתי הנטיות, כמו שבארנו בשמש ובירח. כיצד? חמש מעלות, נטיהם שתי מעלות; ואם היה מנין המעלות שלש ועשרים, נטיהם תשע מעלות. ועל דרך זו, בכל האחרים שעם העשרות.

ט. ומאחר שתדע הנטיה של מעלות מאחת עד תשעים, תדע נטית כלן כדרך שהודענום ברחב הירח: שאם היה המנין יותר על תשעים עד מאה ושמונים, תגרע אותו ממאה ושמונים; ואם היה יותר על מאה ושמונים עד מאתים ושבעים, תגרע ממנו מאה ושמונים; ואם היה יותר על מאתים ושבעים עד שלש מאות וששים, תגרע אותו משלש מאות וששים. והנשאר, תדע נטיתו, והוא נטית אותו המנין שבידך, בלא גרעון ולא תוספת.

י. אם תרצה לידע כמה מעלות הוא הירח נוטה מעל הקו השנה כנגד צפון העולם, או כנגד דרום העולם - תדע תחלה כמה נטית המעלה שהיא מקום הירח האמתי, ולא יזו רוח היא נוטה לצפון או לדרום; ותחזר ותחשב ותוציא רחב הירח הראשון, ותראה אם הוא צפוני או דרומי. אם נמצאו רחב הירח ונטית מעלתו ברוח אחת, כגון שהיו שניהם צפוניים או דרומיים - תקבץ שניהם; ואם נמצאו בשתי רוחות, כגון שהיה האחד דרומי והאחד צפוני - תגרע המעט משניהם מן הרב, והנשאר הוא מרחק הירח מעל הקו השנה באותה הרוח שהיה בה הרב משניהם.

יא. כיצד? באנו לידע כמה הירח נוטה מעל הקו השנה בליל הראיה שהוא שני לתדש איר משנה זו - וכבר ידעת, שמעלת הירח היתה תשע עשרה ממזל שור, נטיהה בצפון כמו שמונה עשרה מעלות, ורחב הירח היה בדרום כמו ארבע מעלות; תגרע המעט מן הרב, ישאר ארבע עשרה מעלות. ונמצא הירח רחוק מעל הקו השנה ארבע עשרה מעלות לרוח צפון, שהרי המנין הרב שהוא שמונה עשרה מעלות היה צפוני; וכל חשבון זה בקרוב בלא דקדוק, לפי שאינו מועיל בראיה.

ואפלו בשבת. ומתפלל 'עגנו' בכל תפלה, אף על פי שלא קבלה מבעוד יום. והמתענה בשבת - מתענה יום אחר, מפני שבטל ענג שבת.

יג. מתענה אדם שעות [חלק מהיום], והוא שלא יאכל כלום שאר היום. ביצד? הרי שהיה טרוד בתפציו ומתעסק בצרכיו ולא אכל עד חצות, או עד תשע שעות, ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום - הרי זה מתענה אותן שעות, ומתפלל בהן 'עגנו', שהרי קבל עליו התענית קדם שעות התענית; וכן אם אכל ושתה, ואחר כך התחיל להתענות שאר היום - הרי זה תענית שעות.

יד. כל השווי בתענית - בין שהיה מתענה על צרתו, או על חלומו, בין שהיה מתענה עם הצבור על צרתם - הרי זה לא ינהג עדונית בעצמו, ולא יקל ראשו, ולא יתנהג שמח וטוב לב, אלא דואג ואונן, כענין שנאמר: "מה יתאונו אדם חי, גבר על חטאיו". ומתיר לו לטעם את התבשיל, ואפלו בכדי רביעית - והוא שלא יבלע, אלא טועם ופולט. שכח ואכל, משלים תעניתו.

טו. יחיד שהיה מתענה על החולה, ונתרפא, על צרה, ועברה - הרי זה משלים תעניתו. ההולך ממקום שמתענים למקום שאין מתענים, הרי זה מתענה ומשלים; הולך ממקום שאין מתענים למקום שמתענים, הרי זה מתענה עמהן. שכח ואכל ושתה, אל יתראה בפניהם; ואל ינהג עדונית בעצמו.

טז. צבור שהיו מתענים על הגשמים, וירדו להם גשמים - אם קדם חצות - לא ישלימו, אלא אוכלים ושותים, ומתפנסים, וקוראים הלל הגדול; שאין אומרים הלל הגדול, אלא בנפש שבעה וכרש מלאה. ואם אחר חצות - הואיל ועבר רב היום בקדשה, ישלימו תעניתם. וכן אם היו מתענים על צרה ועברה, או על שמד ובטל - אם קדם חצות, לא ישלימו; ואם אחר חצות, ישלימו.

יז. בכל יום תענית שגוזרים על הצבור מפני הצרות, בית דין והזקנים יושבים בבית הכנסת, ובדוקים על מעשה אנשי העיר, מאחר תפלת שחרית עד חצות היום; ומסירים המכשולות של עברות, ומזהירים ודורשים וחוקרים על בעלי חמס ועברות ומפרישים אותם, ועל בעלי זרוע ומשפילים אותם, וכיוצא בדברים אלו. ומתעני היום ולערב - רביע היום קוראים בברכות וקללות שבתורה, שנאמר: "מוסר ה', בני, אל תמאס; ואל תקץ בתוכחתו", ומפטירים בנביא בתוכחות מענין הצרה; ורביע היום האחרון - מתפללים מנחה, ומתחננים וזועקים ומתודים כפי כחן.

יום שישי

הלכות תעניות פָּרָק ב

א. אלו הן הצרות של צבור שמתענין ומתריעין עליהן: על הצרת שונאי ישראל לישראל, ועל חרב, ועל הדבר, ועל חיה רעה, ועל הארבה, ועל החסיל, ועל השדפון, ועל הרקון, ועל המפלה, ועל החללים, ועל המזונות [שהוזלו הסחורות], ועל המטר.

ב. הצוצרות בלבד; ואם היו במקדש, מריעין בהצוצרות ובשופר; השופר מקצר [קול קצר], והצוצרות מאריכות - שמצות היום בהצוצרות. ואין תוקעין בהצוצרות ושופר קאחד אלא במקדש, שנאמר: "בהצוצרות וקול שופר - הריעו לפני המלך ה'".

ה. תענית אלו שגוזרין על הצבור מפני הצרות, אינן יום אחר יום; שאין רב הצבור יכולים לעמד בדבר זה. ואין גוזרין בתפלה תענית, אלא בשני בשבת ובחמישי שלאחריו ובשני שלאחריו; וכן על סדר זה, שני וחמישי ושני, עד שירחמו.

ו. אין גוזרין תענית על הצבור, לא בשבתות ולא בנמים טובים. וכן אין תוקעין בהם, לא בשופר ולא בהצוצרות; ולא זועקים ומתחננים בהם בתפלה, אלא אם כן היתה עיר שהקיפיה גוים, או נהר, או ספינה המטרפת בים. אפלו יחיד הנדרף מפני גוים, ומפני לסטים, ומפני רוח רעה - מתענין עליהם בשבת, וזועקין ומתחננים בתפלות. אבל אין תוקעין, אלא אם כן תקעו לקבץ את העם לעזר אותם ולהצילים.

ז. וכן אין גוזרין תענית בתפלה בראשי חדשים, או בתקנה ופורים, או בחלו של מועד; ואם התחילו להתענות על הצרה אפלו יום אחד, ופגע בהן יום מאלו - מתענין, ומשלימין היום בתענית.

ח. תעניות אלו שמתענין על הצרות - אין מתענין בהן לא עברות, ולא מניקות, ולא קטנים; ומתירין לאכל בלילה, אף על פי שמתענין למחר - חוץ מתענית המטר, כמו שיתבאר. וכל תענית שאוכלין בה בלילה, בין צבור בין יחיד - הרי זה אוכל ושותה, עד שיעלה עמוד השחר; והוא, שלא ישן; אבל אם ישן, אינו חוזר ואוכל.

ט. כשם שהצבור מתענים על צרתו, כך היחיד מתענה על צרתו. ביצד? הרי שהיה לו חולה, או תועה במדבר, או אסור בבית האסורין - יש לו להתענות עליו, ולבקש רחמים בתפלתו; ואומר 'עגנו' בכל תפלה שמתפלל. ולא תענה בשבתות, ולא במועדות, ולא בראשי חדשים, ולא בתקנה ופורים.

י. כל תענית שלא קבלה עליו היחיד מבעוד יום, אינה תענית. ביצד מקבלה? כשיתפלל תפלת מנחה, אומר בתפלה 'עגנו', וגומר בלבו להתענות למחר. אף על פי שהוא אוכל בלילה, לא הפסיד כלום; וכן אם גמר וקבל עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים זה אחר זה - אף על פי שהוא אוכל בכל לילה ולילה, לא הפסיד תעניתו, ואינו צריך פונה לכל יום יום מבעודו.

יא. קבל עליו מבעוד יום להתענות למחר בלבד, והתענה, וללילה נמלך להתענות [גם] ביום שני - אף על פי שלן בתעניתו, אינה תענית, מפני שלא קבלה עליו מבעוד יום; ואין צריך לומר, שהיה אוכל ושותה בלילה, והשכים בבקר ונמלך להתענות - שאין זו תענית כלל.

יב. הרוצה חלום רע - צריך להתענות למחר, כדי שישוב ויעזר למעשיו, ויחפש בהם, ויחזר בתשובה; ומתענה,

כנף אחד בכל ארץ ישראל, מתענים ומתריעין עליהם; ועל הגובאי (מיו ארבה), בכל שהוא. אבל החגב - אין מתענין עליו, ולא מתריעין, אלא זועקין בלבד.

יא. על השדפון ועל הירקון - משפיתחיל בתבואה; ואפלו לא התחיל אלא במקום קטן כמלא פי תנור (שניתן לאפות ממנה לחם הממלא פי התנור), גוזרין עליו תענית ומתריעין.

יב. על המפלת כיצד? הרי שרבתה בעיר מפלת פתלים בריאים [- חוקים] שאינם עומדים בצד הנקר - הרי זו צרה, ומתענים ומתריעין עליה. וכן על הרעש [- רעידת אדמה] ועל הרוחות שהם מפילין את הבנין והורגין, מתענין ומתריעין עליהן.

יג. על החליים כיצד? הרי שירד חלי אחד לאנשים הרבה באותה העיר, כגון אספריה (מחלת גרון) או חרחור (חום) וכיוצא בזה, והיו מתים באותו החלי - הרי זו צרת צבור, וגוזרין לה תענית ומתריעין. וכן חפוף לח, הרי הוא כשחין פורת, ואם פשט ברב הצבור, מתענין ומתריעין עליו; אבל חפוף רב, זועקים עליו בלבד.

יד. על המזונות כיצד? הרי שהוולו דברים של סחורה שרב חיי אנשי אותה העיר מהם, כגון כלי פשתן כבכל ויין ושמן בארץ ישראל, ונתמעט הפשא והפתן, עד שיצטרף התגר למכר שנה עשרה בששה ואחר כך ימצא לוקח - הרי זו צרת צבור, ומתריעין עליה, וזועקין עליה בשבת.

טו. על המטר כיצד? הרי שרבו עליהם גשמים עד שיצרו להם - הרי אלו מתפללים עליהם; שאין לה צרה גדולה מזו, שהבתים נופלין ונמצאו בתיהם קבריהם. ובארץ ישראל אין מתפללין על רב הגשמים, מפני שהיא ארץ הרים, ובתיהם בניויות באבנים; ורב הגשמים טובה להם, ואין מתענים להעביר את הטובה.

טז. תבואה שצמחה ונמנע המטר, והתחילו צמחין ליבש - הרי אלו מתענים וזועקים עד שירדו גשמים, או עד שייבשו הצמחים. וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו בארץ ישראל, שהוא זמן פריחת האילנות שם, ולא ירדו גשמים - הרי אלו מתענים וזועקים עד שירדו גשמים הראוין לאילנות, או עד שיצבר זמנם.

יז. וכן אם הגיע זמן חג הסוכות, ולא ירדו גשמים הרבה כדי למלאת מהם הבורות והשיחין והמערות - הרי אלו מתענין עד שירד גשם הראוי לבורות; ואם אין להם מים לשותות - מתענים על הגשמים בכל עת שלא יהיה להם מים לשותות, ואפלו בימות החמה.

יח. פסקו הגשמים בין גשם לגשם ארבעים יום בימות הגשמים - הרי זו מפת בצרת, ומתענים וזועקים עד שירדו הגשמים, או עד שיצבר זמנם.

הלכות תעניות פ"ג

א. הרי שלא ירדו להם גשמים כל עקר מתחלת ימות הגשמים - אם הגיע שכעה עשר במרחשון, ולא ירדו

ב. כל עיר שיש בה צרה מכל אלו - אותה העיר מתענה ומתרעת, עד שתעבר הצרה; וכל סביבותיה - מתענות ולא מתרעות, אבל מבקשים עליהם רחמים. ובכל מקום, אין זועקים ולא מתריעים בשבת, כמו שאמרנו - חוץ מצרת המזונות, שזועקים עליה אפלו בשבת; אבל אין מתריעים עליה בחצוצרות בשבת.

ג. על הצרת שונאי ישראל לישראל כיצד? גוים שבאו לערף מלחמה עם ישראל, או לטל מהן מס, או לקח מידם ארץ, או לגזר עליהם שמד אפלו במצנה קלה - הרי אלו מתענים ומתריעים, עד שירחמו. וכל הערים שסביבותיהם, מתענים; אבל אין מתריעים, אלא אם כן תקעו להם תקופת לצורתן.

ד. על התרב כיצד? אפלו חרב של שלום, כגון שערבו מלחמה גוים עם גוים ועברו במקום ישראל, אף על פי שאין ביניהם ובין ישראל מלחמה - הרי זו צרה, ומתענים ומתריעין עליה, שנאמר: "וחרב לא תעבר בארצכם", מכלל שראית המלחמה - צרה.

ה. איזה הוא דבר? עיר שיש בה חמש מאות רגלי, ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה; יצאו ביום אחד, או בארבעה ימים - אין זה דבר. היו בה אלה, ויצאו ממנה ששה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - הרי זה דבר; יצאו ביום אחד, או בארבעה ימים - אין זה דבר. וכן לפי חשבון זה. ואין הנשים והקטנים והזקנים ששבתו ממלאכה, בכלל מנין אנשי המדינה לענין זה.

ו. הנה דבר בארץ ישראל, מתענים שאר גליות ישראל עליהם. הנה דבר במדינה, ושירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת - שתיקה מתענות, אף על פי שהן רחוקות זו מזו.

ז. אין מתענין על חיה רעה, אלא בזמן שהיא משלחת (מהשמים. תופעה לא טבעית). כיצד? נראתה בעיר ביום, הרי זו משלחת. נראתה בשדה ביום - אם ראתה שני בני אדם, ולא ברחה מפניהם - הרי זו משלחת. ואם היתה השדה הסמוכה לאגם, ונראתה שני בני אדם וירדפה אחריהן - הרי זו משלחת; לא רדפה אחריהן, אינה משלחת. ואם היתה באגם - אפלו רדפה אחריהן - אינה משלחת, אלא אם כן טרפה שניהן ואכלה אחד מהן. אבל אם אכלה שניהן באגם - אינה משלחת, מפני שנה היא מקומה; ומפני הרעבון טרפה, לא מפני שהיא משלחת.

ח. בתים הבנויים במכרות ובארצות הנשמות (שוממות) - הואיל והם מקום גודדי חיה, אם עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה - הרי זו משלחת; ואם לא הגיעה למדה זו, אינה משלחת, שאלו בני אדם, הם שפסגו בעצמם ובאו למקום החיות.

ט. שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששלחו והזיקו - כגון שלוח נחשים ועקרבים, ואין צריך לומר צרעין ויתושין והדומין להן - אין מתענים עליהם, ולא מתריעים; אבל זועקים בלא תרועה.

י. על הארבה ועל החסיל - אפלו לא נראה מהם אלא

בשני רעבון. וממעטין בשאילת שלום בין אדם לחברו; ותלמידי חכמים לא ישאלו שלום, כגופין וכמגדין למקום, ועם הארץ שנתן להם שלום, מחזירין לו בשפה רפה וכבד ראש.

ט. תלמידי חכמים חוזרין לבדם, ומתענים חמישי ושני וחמישי ושני, עד שיצא ניסן של תקופה; אבל לא הצבור - שאין גוזרין על הצבור בשביל גשמים שלא ירדו יתר משלש עשרה תעניות אלו. וכשמתענים היחידים עד שיצא ניסן, מתרין לאכל בלילה; ומתרין בעשית מלאכה, וברחיצה, וסיכה, ותשמיש, ונעילת הסנדל, כשאר כל התעניות. ומפסיקין לראשי חדשים ולפורים. יצא ניסן של תקופה, והוא כשפגיע השמש לתחלת מזל שור - אין מתענים; שאין הגשמים בזמן הזה, אלא סימן קללה, הואיל ולא ירדו כל עקר מתחלת השנה.

י. במה דברים אמורים? בארץ ישראל, וכל הדומה לה. אבל מקומות שעונת הגשמים שלהן קדם שבועה עשר במרחשון, או לאחר זמן זה - כשיגיע זמנם ולא ירדו גשמים, יחידים מתענים שני וחמישי ושני; ומפסיקין בראשי חדשים, וחדשה ופורים. ושוהין אחרי כן כמו שבועה ימים; אם לא ירדו גשמים - בית דין גוזרין על הצבור שלש עשרה תעניות, על הסדר שאמרנו.

יא. כל תענית שגוזרין הצבור בחוצה לארץ - אוכלין בה בלילה, ודינה כדן שאר התעניות; שאין גוזרין על הצבור תענית כגון צום פפור, אלא בארץ ישראל בלבד, ובגלל המטר, ובאותן עשר תעניות, שהן שלש אמצעיות ושבע אחרונות.

הלכות תעניות פ"ד

א. בכל יום יום משבע תעניות האחרונות של מטר, מתפללים על סדר זה: מוציאים את התבה לרחובת של עיר, וכל העם מתקבצים ומתכפסים בשקים; ונותנין אפר מקלה [- שריפה] על גבי התבה ועל גבי ספר תורה, כדי להרגיל את הבכיה, ולהכניע לבם. ואחד מן העם נוטל מן האפר, ונותן בראש הנשיא ובראש אב בית דין במקום הנחת תפלין, כדי שיפלטו וישובו; וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו.

ב. ואחר כך מעמידין ביניהן, והן יושבין, וקן חכם. לא הנה שם וקן חכם, מעמידין חכם; לא הנה שם לא וקן ולא חכם, מעמידים אדם של צורה [- חשוב]. והוא אומר לפניהם דברי כבושין: אחינו, לא שק ולא תענית גורמין, אלא תשובה ומעשים טובים - שכן מצינו באנשי גינה, שלא נאמר בהם "וירא האלהים את שקם ואת תעניתם", אלא "וירא האלהים את מעשיהם". ובקבלה [שקריבלנו מהנביאים] הוא אומר: "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם". ומוסיף בענינות אלו כפי כחו, עד שיכניע לבם, וישובו תשובה גמורה.

ג. ואחר שגומר זה דברי כבושין, עומדין בתפלה; ומעמידין שליח צבור הראוי להתפלל בענינות אלו. ואם

גשמים, מתחילים תלמידי חכמים בלבד להתענות, שני וחמישי ושני; וכל התלמידים [- ת"ח] ראויים לקר.

ב. הגיע ראש חודש כסלו, ולא ירדו גשמים - בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור, שני וחמישי ושני; ומתרין בהן לאכל ולשתות בלילה. ואנשי משמר נכהנים העובדים במקדש אותו שבוע אין מתענים עמהם, מפני שהם עוסקים בעבודה. וכל העם נכנסים לבתי כנסיות, ומתפללין וזועקים ומתחננים, בדרך שעושין בכל התעניות.

ג. עברו אלו ולא נענו - בית דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור, חמישי ושני וחמישי; ובשלש אלו אוכלין ושותין מבעוד יום, כמו שעושין בצום פפור. ואנשי משמר מתענים מקצת היום, ולא משלימין; ואנשי בית אב, והם העוסקין בעבודה באתו היום, לא יהיו מתענים כל עקר. וכל תענית שאוכלין בה מבעוד יום - אם אכל ופסק, וגמר שלא לאכל - אינו חוזר ואוכל, אף על פי שיש שהות ביום.

ד. בשלש תעניות אלו, כל העם אסורין בעשית מלאכה ביום, ומתרין בלילה. ואסורין ברחיצת כל הגוף בחמין, אבל פניו ידיו ורגליו מתר; לפיכך נוצלים את המרחצאות. ואסורין בסיכה; ואם להעביר את הדימה, מתר. ואסורין בתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל בעיר; אבל בדרך, מתר לנעל. ומתפללין לבתי כנסיות, וזועקים ומתחננים כשאר התעניות.

ה. עברו אלו ולא נענו - בית דין גוזרין שבע תעניות אחרות על הצבור, שני וחמישי ושני וחמישי ושני וחמישי ושני. ובאלו השבע בלבד, עברות ומניקות מתענות, אבל בשאר התעניות, אין עברות ומניקות מתענות; ואף על פי שאינן מתענות, אין מענינין עצמן בפנוקין, אלא אוכלות ושותות כדי קיים הגלגל.

ו. ובשבע תעניות אלו, אנשי משמר מתענין ומשלימין; ואנשי בית אב מתענין מקצת היום, ולא משלימין. וכל דבר שהוא אסור בשלש אמצעיות, אסור באלו השבע האחרונות.

ז. ויתרות אלו, שבהן בלבד מתריעין ומתפללין ברחוב העיר, ומורדין וקן להוכיח לעם כדי שישובו מדרךם, ומוסיפין שש ברכות בתפלת שחרית ובתפלת מנחה - ונמצאו מתפללין ארבע ועשרים ברכות. ונוצלין את התניות, ובשני מטין [- פותחין מעט] לעת ערב ופותחין את התניות; אבל בחמישי, פותחין כל היום, מפני כבוד השבת. ואם יש לחנות שני פתחים, פותח אחת ונוצל אחת; ואם יש לחנות אצטבה [ספסל להנחת הסחורה] לפניה - פותח בדרך בחמישי, ואינו חושש.

ח. עברו אלו ולא נענו - ממעטין במשא ומתן, ובבגנין של שמחה כגון כיוור וציוור [- קישוט הקירות], ובנטיעה של שמחה כגון מיני הדס ואהלים [בשמים]. וממעטין בארוסין ונשואין, אלא אם פן לא קים מצות פריה ורביה; וכל מי שקים מצות פריה ורביה, אסור לו לשמש מטתו

טו. כשהיו מתפללין על הסדר הזה בירושלים, היו מתפנסין בחר הבית כנגד שער המזרח, ומתפללין בסדר הזה, וכשמגיע שליח צבור לומר 'מי ששנה את אברהם', אומר: 'ברוך אתה ה' אלהים אלהינו, אלהי ישראל מן העולם ועד העולם; ברוך אתה ה', גואל ישראל'. והן עונין אחריו: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'; וחזן הכנסת [שמש בית הכנסת] אומר לתוקעים: 'תקעו הפהנים, תקעו! וחזור המתפלל ואומר: 'מי ששנה את אברהם בחר המוריה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה'; ואחר כך תוקעין הפהנים, ומריעין ותוקעין.

טז. וכן בברכה השניה לזו, שהיא ראשונה מן השש שמוסיף אותן, חותם בה: 'ברוך אתה ה' אלהים, אלהי ישראל מן העולם ועד העולם; ברוך אתה ה', זוכר הנשפחות'. והן עונין: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'; וחזן הכנסת אומר להם: 'הריעו בני אהרן, הריעו'. וחזור שליח צבור ואומר: 'מי ששנה את משה ואבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה'; ואחר כך מריעין, ותוקעין ומריעין.

יז. וכן על כל ברכה וברכה, באחת אומר 'תקעו', ובאחת אומר 'הריעו' - עד שיגמר כל שבע הברכות; ונמצאו הפהנים פצעם תוקעין ומריעין ותוקעין, ופעם מריעין ותוקעין ומריעין - שבע פעמים. ואין עושין סדר זה, אלא בחר הבית בלבד. וכשהן תוקעין ומריעין שם, תוקעין בתצורות ובשופר, כמו שאמרנו.

יח. שבע פעמים האלו - כל מקום שגזרין אותם שם - אחר שמתפללין, יוצאים כל העם לבית הקברות, ובוכין ומתחננים שם; כלומר: 'הרי אתם מתים כאלו, אם לא תשובו מדרךיכם'. ובכל פעם מתעניתי הצרות שגזרין על הצבור, מתפללין תפלת נעילה בכל מקום. יט. ירדו להם גשמים - עד מתי יהיו יורדים, ויפסקו הצבור התענית? משיירדו בעמק הארץ התרבה [שאינה מעובדת] טפת, ובביתניית טפחים, ובכבודך [- מעובדת] - עד שיירדו בעמקה שלשה טפחים.

שבת קודש

הלכות תעניות פרק ה

א. יש שם [במציאות] ימים, שכל ישראל מתענים בהן מפני הצרות שארעו בהם - כדי לעורר הלבבות ולפתח דרכי התשובה. ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים, ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה - עד שגורם להם ולנו אותן הצרות; שבוזרון דברים אלו, נשוב להיטיב, שגאמר: "והתנדו את עונם ואת זון אבותם".

ב. ואלו הן: יום שלשה בתשרי - שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ונכתב גחלת ישראל הנשארת, וסבב להתם גלותן [- גלו כשנהרג]; וישירי בטבת - שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים, והביאה במצור ובמצוק; ושבעה עשר בתמוז, חמשה דברים ארעו בו - נשתברו הלוחות, ובטל התמיד מבית ראשון, והבקעה ירושלים

היה אותו שאמר דברי הכבושין ראוי להתפלל, מתפלל; ואם לאו, מורדין אחר.

ד. ואיזה הוא הראוי להתפלל בענינות אלו? איש שהוא רגיל בתפלה, ורגיל לקרות בתורה בנביאים ובכתובים, ומטפל [בילדים] ואין לו [די פרנסתו], ויש לו יגיעה בשדה. ולא יהיה בכניו ובכני ביתו וכל קרוביו והנלוים עליו בעל עברה - אלא יהיה ביתו ריקן מן העברות. ולא יצא עליו שם רע בילדותו, שפל ברוך, ומרצה לעם; ויש לו נעימה, וקולו ערב. ואם היה זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפאך; ואם אינו זקן, הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל.

ה. ושליח צבור מתחיל, ומתפלל עד ברכת גואל ישראל; ואומר זכרונות ושופרות מעין הצרה, ואומר: "אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני", "אשא עיני אל הקרבים", "ממעמקים קראתיד, ה'", "תפלה לעני כי יעטף וגו'".

ו. ואומר דברי תחנונים כפי כחו; ואומר: 'ראה בענינו, וריבה ריבנו, ומהר לגאלנו', ומתחנן; ואומר בסוף תחנוניו: 'מי ששנה את אברהם בחר המוריה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', גואל ישראל'.

ז. ומתחיל להוסיף שש ברכות שהוא מוסיף, זו אחר זו; מתחנן בכל אחת מהן בדברי תחנונים, ופסוקים מדברי קבלה ומכתבי הקדש כפי שהוא רגיל, וחותר בכל אחת מהן בתחיתמות אלו:

ח. בראשונה הוא חותר - 'מי ששנה את משה ואבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', זוכר הנשפחות'.

ט. בשניה הוא חותר - 'מי ששנה את יהושע בגלגל, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', שומע תרועה'.

י. בשלישית הוא חותר - 'מי ששנה את שמואל במצפה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', שומע צעקה'.

יא. ברביעית הוא חותר - 'מי ששנה את אליהו בחר הכרמל, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', שומע תפלה'.

יב. בתמישית הוא חותר - 'מי ששנה את יונה ממעי הדגה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', העונה בעת צרה'.

יג. בששית הוא חותר - 'מי ששנה את דוד ושלמה בנו בירושלים, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', המרחם על הארץ'. וכל העם עונין 'אמן' אחר כל ברכה וברכה, בדרך שנונין אחר כל הברכות.

יד. ואומר 'רפאנו ה' ונרפא' וכו', וגומר התפלה על הסדר; ותוקעין בתצורות. וכסדר הזה עושין בכל מקום.

באב היו מביאין לו לאדם לכהו פת חרבה במלח, ושורה במים, ויושב בין תנור לכירים ואוכלה; ושונה עליה קיתון של מים בדאגה ובשממון ובכביה, כמי שמתו מטל לפניו. וכזה ראוי לתקמים לעשות, או קרוב מזה; ומימינו לא אכלנו ערב תשעה באב תבשיל, אפלו של עדשים, אלא אם כן הנה בשבת.

י. עברות ומניקות, מתענות ומשלימות [- עד טיוס הצום] בתשעה באב. ואסור ברחיצה בין בחמין בין בצונן, ואפלו להושיט אצבעו במים; ואסור בסיכה של תענוג, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה - כיום הכפורים. ומקום שנהגו לעשות בו מלאכה, עושין; ומקום שנהגו שלא לעשות, אינן עושין. ובכל מקום, תלמידי חכמים בטלין בו. ואמרו חכמים, שפל העושה בו מלאכה, אינו רואה סימן ברכה. יא. תלמידי חכמים אין נוהגין זה לזה שלום בתשעה באב, אלא יושבין דוים [מצטערים] נאנחים, כאבלים; ואם נתן להם עם הארץ שלום, מחזירים לו בשפה רפה וכבד ראש. ואסור לקרות בתשעה באב בתורה או בנביאים או בכתובים, ובמשנה ובהלכות ובתלמוד ובהגדות; ואינו קורא אלא באיוב, ובקינות, ובדברים הרעים שביקמיה. ותינוקות של בית רבן בטלין בו. ומקצת חכמים נוהגין שלא להניח בו תפלין בראש.

יב. משחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו הדור, שאין בונין לעולם בנין מסיד ומכיר [מצוייר ציורים] כבנין המלכים, אלא טח ביתו בטיט, וסד בסיד, ומשיר מקום אמה על אמה כנגד הפתח בלא סיד. והלוקח חצר מסידת ומכירת, הרי היא כחוקתה [מצוייר ציורים], ואין מחיבים אותו לקלף הכתלים.

יג. וכן התקינו, שהעורף שלחן לעשות סעודה לאורחים, מחסר ממנו מעט, ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם. וכשהאשה עושה תכשיטיה הפסוק והזהב, משירת מין ממיני התכשיט שנוהגת בהן, כדי שלא יהיה תכשיט שלם. וכשהחתן נושא, לוקח אפר מקלה ונותן בראשו מקום הנחת התפלין. וכל אלו הדברים, כדי לזכר ירושלים, שנאמר: "אם אשפחה, ירושלים, תשפח ימיני. תדבק לשוני לחפי, אם לא אפרכי, אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי".

יד. וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר, כלם; וכל מיני זמר, וכל משמיעי קול של שיר - אסור לשמח בהן, ואסור לשמען, מפני החרבן. ואפלו שירה בפה על היין - אסורה, שנאמר: "בשיר, לא ישתו יין"; וכבר נהגו כל ישראל, לומר דברי תשבות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין.

טו. ואחר כך גזרו על עטרות [- מיו כתר] חתנים פלל [=חוק]: שלא יניח החתן בראשו שום פלל, שנאמר: "הסיר המצנפת, והרים העטרה". וכן גזרו על עטרות פלות, אם היו כסף או זהב; אבל של גדיל [- נחושת], מתרת לפלה.

טז. מי שראה ערי יהודה בחרבן - אומר: "ערי קדשך

בחרבן שני, ושרף אפוסטומוס הרשע ספר תורה, והעמיד צלם בהיכל.

ג. ותשעה באב, חמשה דברים ארעו בו - נגזר על ישראל במדבר שלא ינסו לארץ; וחרב הבית בראשונה, ובשניה; ונלפדה עיר גדולה ובית תורן - ביתר] הנה שמה, והיו בה אלפים ורובות מישראל, והיה להם מלך גדול [בן כוזיבא], ודמו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח, ונפל ביד גוים ונהרגו כלם, והיתה צרה גדולה כמו חרבן המקדש; ובו ביום המוכן לפרענות, חרש טורנוסרופוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו, לקים "ציון - שדה תחרש".

ד. וארבעת ימי הצומות האלו - הרי הן מפרשין בקבלה: "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי". צום הרביעי - זה שבועה עשר בתמוז, שהוא בחדש הרביעי; וצום החמישי - זה תשעה באב, שהוא בחדש החמישי; וצום השביעי - זה שלשה בתשרי, שהוא בחדש השביעי; וצום העשירי - זה עשרה בטבת, שהוא בחדש העשירי.

ה. ונהגו כל ישראל בזמנים אלו, להתענות בשלשה עשר באדר, וזכר לתענית שנתענו בימי המן, שנאמר: "דברי הצמות וזעקתם". ואם חל שלשה עשר באדר להיות בשבת, מקדימין ומתעניין בחמישי, שהוא אחד עשר. אבל אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת, דוחין אותו לאחר השבת; חל להיות בערב שבת, מתעניין בערב שבת. ובכל הצומות האלו, אין מתריעין ולא מתפללין תפלת נעילה; אבל קורין בתורה שחרית ומנחה ב"ויחל משה". ובכלן אוכלים ושותין בלילה, חוץ מתשעה באב.

ו. משינס אב, ממעטין בשמחה. ושבת [שבוע] שחל תשעה באב להיות בתוכה, אסור לספר ולכבס וללבש כלי מגהץ, אפלו כלי פשתן, עד שיעבר התענית; ואפלו לכבס ולהניח לאחר התענית, אסור. וכבר נהגו ישראל, שלא לאכל בשר בשבת זו, ולא ינסו למרחץ, עד שיעבר התענית; ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מראש החדש עד התענית.

ז. תשעה באב - לילו כיומו לכל דבר, ואין אוכלין אלא מבעוד יום; ובין השמשות שלו, אסור כיום הכפורים. ולא יאכל בשר ולא ישתה יין [ישר] בסעודה המפסיק בה; אבל שותה הוא יין מגתו שיש לו שלשה ימים או פחות, ואוכל בשר מליח שיש לו שלשה ימים או יתר. ולא יאכל שני תבשילין.

ח. במה דברים אמורים? שאכל ערב תשעה באב אחר תצות; אבל אם סעד קדם תצות - אף על פי שהוא מפסיק בה, אוכל כל מה שירצה. וערב תשעה באב שחל להיות בשבת - אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שלחנו אפלו כסעודת שלמה; וכן תשעה באב עצמו שחל להיות בשבת, אינו מחסר כלום.

ט. זו היא מדת כל העם, שאינן יכולין לסבל יותר מדי. אבל חסידים הראשונים, כך היתה מדתן - ערב תשעה

מצרינו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו; ברוב אהה ה', האל הנפרע לעמו ישראל מפל צריהם, האל המושיע.

ד. איזה הוא זמן קריאתה? זמנים הרבה תקנו לה, שנאמר: "בזמניהם"; ואלו הם זמני קריאתה: כל מדינה שהיתה מקפת חומה מימי יהושע בן נון, בין בארץ בין בחוצה לארץ - אף על פי שאין לה עכשו חומה, קורין בתמשה עשר לארץ; ומדינה זו, היא הנקראת 'כרף'. וכל מדינה שלא היתה מקפת חומה בימות יהושע, אף על פי שהיא מקפת חומה עתה - קוראין בארבעה עשר; ומדינה זו, היא הנקראת 'עיר'.

ה. שושן הבירה - אף על פי שלא היתה מקפת חומה בימי יהושע בן נון, קוראין בתמשה עשר; שבה היה הגם, שנאמר: "ונוח בתמשה עשר בו". ולמה תלו הדבר בימי יהושע? כדי לחלק כבוד לארץ ישראל שהיתה תרבה באותו הזמן, כדי שיהיו קוראין בכגי שושן, ויחשבו כאלו הם כרפין מקפין, אף על פי שהם עתה תרבינן, הואיל והיו מקפין בימי יהושע; ויהיה זכרון לארץ ישראל בגם זה.

ו. בני הכפרים שאינם מתקבצים בכתי פגסיות אלא בשני ובתמישי, תקנו להם שיהיו מקדימין וקוראים ביום הפגסיה [- יום שנכנסים בו לעיר]. פיצד? אם חל ארבעה עשר להיות בשני או בתמישי, קוראין בו ביום; ואם חל להיות ביום אחר חוץ משני ובתמישי, מקדימין וקוראין בשני או בתמישי הסמוך לארבעה עשר.

ז. פיצד? חל ארבעה עשר להיות באחד בשבת - מקדימין וקוראין בתמישי, שהוא יום אחד עשר; חל להיות בשלישי - קוראין בשני, שהוא יום שלשה עשר; חל להיות ברביעי - קוראין בשני, שהוא יום שנים עשר. וכל אלו שמקדימין וקוראין קדם ארבעה עשר, אין קוראין אותה בפחות מעשרה.

ח. כפר שאין נכנסין בו [לעיר] בשני ובתמישי, אין קוראין אותה אלא בארבעה עשר. וכל עיר שאין בה עשרה בטלנין קבועין בבית הפגסות לצרכי צבור - הרי היא ככפר, ומקדימין וקוראין ביום הפגסיה; ואם אין בעיר עשרה בני אדם, פתגנתו קלקלתו [- כמות האנשים המצומצמת היא הגורמת לקרוא ב"ט], והרי הם כאנשי עיר גדולה, ואין קוראין אלא בארבעה עשר.

ט. פמה דברים אמורים, שמקדימין וקוראין ביום הפגסיה? בזמן שיש להם לישראל מלכות. אבל בזמן הזה - אין קוראין אותה אלא בזמנה, שהוא יום ארבעה עשר ויום תמשה עשר; בני כפרים ובני עירות, קוראין בארבעה עשר; ובני כרפין, קוראין בתמשה עשר.

י. בן עיר שהלך לכרף [עיר המוקפת], ובן כרף שהלך לעיר - אם היתה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה ונתעכב ולא חזר, קורא במקומו; ואם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחר זמן הקריאה, קורא עם אנשי המקום שהוא שם. וכרף, וכל הסמוך לו, וכל הנראה עמו - אם אין ביניהם יתר על אלפים אמה - הרי זה ככרף, וקוראין בתמשה עשר.

היו מדבר, וקורע. ראה ירושלים בתרבה - אומר: "בית קדשנו ותפארתנו וגו'", וקורע. ומהיכן חייב לקרע? מן הצופים; וכשיגיע למקדש, קורע קרע אחר. ואם פגע במקדש תחלה, כשיבוא מדרך המדבר - קורע על המקדש, ומוסיף על ירושלים.

יז. כל הקרעים האלו בלן, קורע בידו מעמד; וקורע כל כסות שעליו, עד שיגלה את לבו. ואינו מאכה [תופר] קרעים אלו לעולם, אבל רשאי הוא לשללן למללן ללקטן [- תפירות חלשות] ולתפרן כמין סלמות [- תפירה שאינה ישרה].

יח. היה הולך וכא לירושלים, הולך וכא - אם תוף שלשים יום, אינו קורע קרע אחר; ואם לאחר שלשים יום, חוזר וקורע.

יט. כל הצומות האלו, עתידים לבטל לימות המשיח; ולא עוד, אלא שהם עתידים להיות ימים טובים ומי ששון ושמחה, שנאמר: "כה אמר ה' צבאות, צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה, ולמעדים טובים; והאמת והשלום אהבו".

ברוך רחמנא דסיען

הלכות מגלה וחנוכה

יש בכללן שתי מצוות עשה מדברי סופרים, ואינן מן המנזן. ובאור שתי מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות מגלה פרק א

א. קריאת המגלה בזמנה, מצות עשה מדברי סופרים; והדברים ידועים, שהיא תקנת גביאים. והכל חייבים בקריאתה - אנשים, ונשים, וגרים, ועבדים משחרין; ומחנכין את הקטנים לקרותה. ואפלו כהנים בעבודתם, מבטלין עבודתם וקוראין לשמע מקרא מגלה; וכן מבטלים תלמוד תורה למקרא מגלה - קל וחמר לשאר מצוות של תורה, שכלן נדחין מפני מקרא מגלה. ואין לה דבר שנדחה מקרא מגלה מפניו, חוץ ממת שאין לו קורבן; שהפוגע בו - קורבן תחלה, ואחר כך קורא.

ב. אחד הקורא, ואחד השומע מן הקורא - יצא ידי חובתו; והוא, שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה. לפיכך, אם היה הקורא קטן או שוטה - השומע ממנו לא יצא.

ג. מצוה לקרות את פלה. ומצוה לקרותה בלילה, וביום; וכל הלילה כשר לקריאת הלילה, וכל היום כשר לקריאת היום. ומברך קדם קריאתה בלילה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על מקרא מגלה'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שהחנינו וקיימנו והגיינו לזמן הזה'. וביום, אינו חוזר ומברך 'שהחנינו'. ומקום שנהגו לברך אתה, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, האל הרב את ריבנו והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו

בשמתכונן לצאת בקריאתה שקרא בספר שמעתיק ממנו, בשעה שהוא כותב; אבל אם נתכונן לצאת בקריאת זו (שקורא מתוך הספר) שכתב - לא יצא, שאינו יוצא ידי חובתו אלא בקריאתה מספר שפלה כתובה בו בשעת קריאה.

ז. הקורא את המגלה וטעה בקריאתה, וקרא קריאה משבשת (אך הענין לא שובש) - יצא, לפי שאין מדקדקין בקריאתה. קראה עומד, או יושב - יצא, ואפלו בצבור; אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחלה, מפני כבוד צבור. קראוה שנים, אפלו עשרה, כאחד - יצאו הקוראים, והשומעים מן הקוראים; וקורא אותה גדול עם הקטן, ואפלו בצבור.

ח. אין קוראין בצבור, במגלה הכתובה [ברצף] בין (שאר 100) הכתובים; ואם קרא, לא יצא - אלא אם כן היתה יתרה על שאר היריעות או חסרה, כדי שיהיה לה הכר. אבל יחיד קורא בה, ואפלו אינה חסרה ולא יתרה, ויוצא בה ידי חובתו.

ט. אין כותבין את המגלה אלא בדיו, על הגויל (עור מעובד) או על הקלף כספר תורה. ואם כתבה במי עפצא וקלקנתום (מיני דיו), כשרה; כתבה בשאר מיני צבעונים, פסולה. וצריכה שרטוט, כתורה עצמה; ואין העור שלה צריך עבודה לשמה. היתה כתובה על הנייר, או על עור שאינו מעבד, או שכתבה גוי, או מין - פסולה.

י. היו בה אותיות מטשטשות או מקרעות - אם רשומן נפר - אפלו היו רבה, כשרה. ואם אין רשומן נפר - אם היה רבה שלם, כשרה; ואם לאו, פסולה. השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים, וקראן הקורא על פה - יצא.

יא. המגלה צריכה תפירה, עד שיהיו כל עורותיה מגלה אחת. ואינה נתפרת אלא בגידין, כספר תורה; ואם תפרה שלא בגידין, פסולה. ואינו צריך לתפר את כל היריעה, כספר; אלא אפלו תפר בגידין שלש תפירות בקצה היריעה, ושלש באמצעה, ושלש בקצה השנית - כשרה, מפני שנקראת 'אגרת'.

יב. וצריך הקורא לקרות עשרת בני המן ו'עשרת' בנשימה אחת, כדי להודיע לעם שכלם נתלו ונהרגו כאחד. ומנהג כל ישראל, שהקורא את המגלה, קורא ופושט כאגרת; וכשיגמר, חוזר וכורכה בלה, ומברך.

יג. שני הימים האלו, שהן ארבעה עשר וחמשה עשר, אסורין בספד ותענית, לכל אדם בכל מקום - בין לבני כפרים, שהן עושין חמשה עשר בלבד, בין לבני עירות, שהם עושים ארבעה עשר בלבד. ושני הימים אסורים בספד ותענית באדר הראשון, באדר השני. אנשי כפרים שהקדימו וקראו בשני או בתמישי הסמוך לפורים, מתרים בספד ותענית ביום קריאתה, ואסורין בשני הימים האלו, אף על פי שאין קוראין בהם.

יד. מצות יום ארבעה עשר לבני כפרים ועירות, ויום חמשה עשר לבני כפרים - להיותם ימי משתה ושמחה, ומשלות מנות לרעים ומתנות לאביונים. ומתר בעשית

יא. עיר שהיא ספק, ואין ידוע אם היתה מקפת חומה בימות יהושע בן נון, או אחר בן הקפה - קוראין בשני הימים, שהם ארבעה עשר וחמשה עשר, ובליליהן; ומברכין על קריאתה בארבעה עשר בלבד, הואיל והוא זמן קריאתה לרב העולם.

יב. קראו את המגלה באדר, ואחר כך עברו בית דין את השנה - חוזרין וקוראין אותה באדר השני, בזמנה.

יג. אין קוראין את המגלה בשבת - גזרה, שמא ישלנה בידו, וילך אצל מי שהוא בקי לקרותה, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים; שהכל חייבים בקריאתה, ואין הכל בקיאין בקריאתה. לפיכך, אם חל זמן קריאתה בשבת, מקדימין וקוראין אותה קדם השבת; ושואלין ודורשין בהלכות פורים באותה שבת, כדי להזכיר שהוא פורים.

יד. כיצד? יום ארבעה עשר שחל להיות בשבת - בני עירות מקדימין וקוראין בערב שבת, ובני כפרים קוראים בזמנם באחד בשבת. חל יום חמשה עשר להיות בשבת - בני כפרים מקדימין וקוראין בערב שבת, שהוא יום ארבעה עשר; ובני עירות קוראין בו ביום, שהוא זמנם, ונמצאו הכל קוראין בארבעה עשר.

הלכות מגלה פרק ב

א. הקורא את המגלה למפרע [הקדים פסוקים אחרונים לראשונים], לא יצא. קרא ושכח פסוק אחד, וקרא פסוק שני לו, וחזר וקרא פסוק ששכח, וחזר וקרא פסוק שלישי - לא יצא, מפני שקרא פסוק אחד למפרע; אלא כיצד עושה? מתחיל מפסוק שני ששכח, וקורא על הסדר.

ב. מצא צבור שקראו חצינה - לא יאמר: 'אקרא חצינה האחרון עם הצבור, ואחזר ואקרא חצינה ראשון'; שזה קורא למפרע. אלא קורא מתחלה ועד סוף על הסדר. קרא ושהה מעט, וחזר וקרא - אף על פי ששהה כדי לגמור את בלה - הואיל וקרא על הסדר, יצא.

ג. הקורא את המגלה על פה, לא יצא ידי חובתו. הלויעז [- מדבר בשפה זרה] ששמע את המגלה הכתובה בלשון הקדש, ובכתב הקדש - אף על פי שאינו יודע מה הן אומרין, יצא ידי חובתו. וכן אם היתה כתובה וזנית ושמעה - יצא, אף על פי שאינו מכיר, ואפלו היה השומע עברי.

ד. היתה כתובה תרגום [ארמית], או בלשון אחרת מלשונות הגוים - לא יצא ידי חובתו בקריאתה, אלא המפיר אותה לשון בלבד; והוא, שתהיה כתובה בכתב אותה לשון. אבל אם היתה כתובה בכתב עברי, וקראה ארמית לארמי - לא יצא; שנמצא זה קורא על פה, וכיון שלא יצא הקורא ידי חובה, לא יצא השומע ממנו.

ה. הקורא את המגלה בלא פונה, לא יצא. כיצד? היה כותבה, או דורשה [קורא ודורש], או מגיחה [בודקה] - אם פנו לבו לצאת בקריאה זו, יצא; ואם לא פנו לבו, לא יצא. קרא, והוא מתנמנם - הואיל ולא נרדם בשנה, יצא. ובה דברים אמורים, שהמכונן לבו בכתבתה יצא?

תבשיל או מיני אכלין, שנאמר: "ומתנות לאביונים" - שתי מתנות, לשני עניים. ואין מדקדקין במעות פורים, אלא כל הפושט ידו לטל, ונתנין לו; ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת.

יז. מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים, מלהרבות בסעודתו ובשלוח לרעיו - שאין שם שמחה גדולה ומפארה, אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האמללים האלו מדמה בשכינה, שנאמר: "להחיות רוח שפלים, ולהחיות לב נדבאים".

יח. כל ספרי הנביאים וכל הכתובים, עתידין לבטל לימות המשיח, חוץ ממגילת אסתר - והרי היא קימת בתמשה חמשי תורה, וכהלכות של תורה שבבעל פה, שאינן בטלין לעולם. ואף על פי שכל זכרון הצרות יבטל, שנאמר: "כי נשכחו הצרות הראשונות וכו'" - מי הפורים לא יבטלו, שנאמר: "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם".

מלאכה; ואף על פי כן, אין ראוי לעשות בו מלאכה. אמרו חכמים: 'כל העושה מלאכה ביום פורים, אינו רואה סימן ברכה'. בגי פורים שקדמו וקראו בשני או בתמישי - אם חלקו מעות לאביונים ביום קריאתם, יצאו; אבל המשטה והשמחה, אין עושין אותה אלא ביום ארבעה עשר, ואם הקדימו - לא יצאו. וסעודת פורים שעשאה בלילה, לא יצא ידי חובתו.

טו. כיצד חובת סעודה זו? שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה, כפי אשר תמצא ידו; ושונה יין, עד שישתכר וירדם בשכרות. וכן תיב לשלח שתי מנות של בשר, או של מיני תבשיל, או שני מיני אכלין - לחברו, שנאמר: "ומשלוח מנות איש לרעהו" - שתי מנות, לאיש אחד. וכל המרבה לשלח לרעים, משבח. ואם אין לו [מנות], מחליף עם חברו - זה שולח לזה סעודתו, וזה שולח לזה סעודתו, כדי לקיים: "ומשלוח מנות איש לרעהו".

טז. ותיב לחלק לעניים ביום הפורים; אין פוחתין משני עניים; נוהג לכל אחד מתנה אחת, או מעות או מיני

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום - ט"ז תשרי כ"ב תשרי ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות קרית שמע פרק ד

לאחר המטה - פטורין; ושאר המלויים שאין למטה צרף בהן, תיבין.

ה. היו עוסקין בהספד, והגיע זמן קרית שמע - בזמן שהמת מנח לפניהן, נשמטים אחד אחד וקוראין וחוזרין להספד. אין המת מטל לפניהם, כל העם קורין קרית שמע; והאבל יושב ודומם, שאינו תיב לקרות עד שיקבר מתו.

ו. קברו את המת, וחרו האבלים לקבל תנחומין, וכל העם הולכין אחריהן ממקום הקבר למקום שעומדין בו האבלים, לעשות שורה לקבל תנחומים - אם יכולין העם להתחיל ולגמר אפלו פסוק אחד קדם שניעו לשורה, ותחילו; ואם לאו, לא יתחילו, אלא ינחמו את האבלים, ואחר שישפטרו מהן יתחילו לקרות. בגי אדם העומדין בשורה - הפנימיים, שהן רואין את פני האבלים - פטורין מקרית שמע; והחיצונים - הואיל ואינן רואין את האבלים, תיבין בקרית שמע במקומן.

ז. כל מי שהוא פטור מלקרות קרית שמע - אם רצה להחמיר על עצמו ולקרות, קורא; והוא, שתהיה דעתו מישבת עליו. אבל אם היה זה הפטור מלקרות מבהל ותמה - אינו רשאי לקרות, עד שתתישב דעתו.

ח. כל הטמאין תיבין בקרית שמע, ומברכין לפניה ולאחריה והן בטמאתן, אף על פי שאפשר להן לעלות מטמאתן בו ביום, כגון הנוגעין בשרץ או בנדה וזכה ומשכבן וכיוצא בהן. וצורא ובית דינו תקנו, שלא יקרא בעל קרי לכהו משאר הטמאין, עד שיתבול; ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא היה כח ברב הצבור לעמוד בה - לפיכך בטלה. וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה

א. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מקרית שמע; ומלמדיו את הקטנים לקרות אותה בעונתה, ומברכין לפניה ולאחריה, כדי לחנכן במצוות. מי שהיה לבו טרוד ונחפו בדבר מצוה מכל המצוות, פטור מקרית שמע. לפיכך, חתן שנשא בתולה - פטור מקרית שמע, עד שיבוא עליה; לפי שאין דעתו פנויה, שמא לא ימצא בתולים. ואם שהה עד מוצאי שבת ולא בעל, תיב לקרות ממוצאי שבת ואילוף, שהרי נתקרה דעתו, ולבו גם [מורגל] בה אף על פי שלא בעל.

ב. אבל הנושא את הבעולה - אף על פי שהוא עוסק במצוה, תיב לקרות, הואיל ואין לו דבר שמשבש את דעתו. וכן כל כיוצא בזה.

ג. מי שמת לו מת שהוא תיב להתאבל עליו - פטור מקרית שמע עד שיקברנו, מפני שאין דעתו פנויה לקרות. ואם היה משמר את המת - אף על פי שאינו מתו, פטור מקרית שמע; ואם היו השומרים שנים - האחד משמר, והשני נשמט [מסתלק] למקום אחר וקורא, וחוזר ומשמר, ונשמט האחר וקורא. וכן החופר קבר למת, פטור מקרית שמע.

ד. אין מוציאין את המת לקברו סמוך לזמן קרית שמע, אלא אם כן היה אדם גדול. ואם התחילו והוציאוהו, והגיע זמן הקריאה והן מלויין את המת - כל שיש למטה צרף בהן, כגון נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן [המחליפים את נושאי המטה], בין היו לפני המטה, בין היו

ה. וכן תקנו, שיהא מנין התפלות קמנין הקרבנות - שתי תפלות בכל יום, כנגד שני תמידין. וכל יום שיש בו קרבן מוסף, תקנו בו תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף. ותפלה שפנגד תמיד של בקר, היא הנקראת 'תפלת שחרית'; ותפלה שפנגד תמיד של בין הערבים, היא הנקראת 'תפלת מנחה'; ותפלה שפנגד המוספין, היא הנקראת 'תפלת המוספין'.

ו. וכן תקנו שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה, שחרי אברי תמיד של בין הערבים מתאפלין [נשרפים] והולכין כל הלילה, שנאמר: "היא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה, עד הבקר", כענין שנאמר: "ערב ובקר וצהרים, אשיחה ואהמה". ואין תפלת ערבית חובה כתפלת שחרית ומנחה; ואף על פי כן נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית, וקבלוה עליהם כתפלת חובה.

ז. וכן תקנו תפלה אחר תפלת המנחה סמוך לשקיעת החמה, ביום התענית בלבד, כדי להוסיף תחנה ובקשה, מפני התענית. וזו התפלה נקראת 'תפלת נעילה', כלומר נעצלו שערי שמים בעד השמש ונסתרה; לפי שאין מתפללין אותה, אלא סמוך לשקיעת החמה.

ח. נמצאו התפלות בכל יום - שלש, ערבית ושחרית ומנחה; ובשבתות ובמועדים ובראשי חודשים - ארבע, שלש של כל יום ותפלת המוספין; וביום הכפורים - חמש, ארבע אלו ותפלת נעילה.

ט. תפלות אלו - אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין עליהן: אם רצה אדם שיתפלל כל היום בלילה, הרשות בידו. וכל אותן התפלות שיוסיף, כמו מקריב נדבות. לפיכך, צריך שיחדש [יוסיף] דבר בתפלה בכל ברכה ובכמה מן האמצעיות, מעין הברכה, ואם חדש אפלו בברכה אחת - דיו, כדי להודיע שהיא נדבה, ולא חובה. ושלש ראשונות ושלש אחרונות - לעולם אין מוסיפין בהן, ואין פוחתין מהן, ואין משנין בהן דבר.

י. אין הצבור מתפללין תפלת נדבה, לפי שאין הצבור מביאין קרבן נדבה; ולא תפלה אפלו יחיד מוסף שמים, אחת חובת היום ואחת נדבה, לפי שאין מתנדבין קרבן מוסף. ויש מן הגאונים מי שהורה, שאסור להתפלל תפלת נדבה בשבתות וימים טובים, לפי שאין מקריבין בהן נדבה, אלא אחת היום בלבד.

יום שלישי

הלכות תפלה פרק ב

א. בימי רבן גמליאל, רבו המינים בישראל, והיו מצריין לישראל, ומסיתין אותן לשוב מאחרי ה'. וכיון שראו שזו גדולה מפל צרכי בני אדם, עמד הוא ובית דינו, והתקין ברכה אחת שתהיה בה שאלה מלפני ה' לאבד המינים; וקבע אותה בתפלה, כדי שתהיה ערוכה בפי הכל. נמצאו הברכות שבתפלה, תשע עשרה ברכות.

ב. בכל תפלה משלש תפלות אלו שבכל יום, מתפלל אדם תשע עשרה ברכות אלו על הסדר. במה דברים

ולקרות קרית שמע, והן בעלי קראין, לפי שאין דברי תורה מקבלין טמאה, אלא עומדין בטהרתן לעולם.

ברוך רחמנא דסייען

יום שני

הלכות תפלה וברכת כהנים

יש בכללן שתי מצוות עשה: אחת, לעבד את ה' בתפלה בכל יום; ושניה, לברך כהנים את ישראל בכל יום. ובאור שתי מצוות אלו - בפסקים אלו.

הלכות תפלה פרק א

א. מצות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר: "ועבדתם את ה' אלהיכם" - מפי השמועה למדו, שעבודה זו - היא תפלה, ונאמר: "ולעבדו בכל לבבכם"; אמרו חכמים: 'איזו היא עבודה שבלב? זו תפלה'. ואין מנין התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה. ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה.

ב. ולפיכך, נשים ועבדים חביבין בתפלה, לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמה. אלא חיוב מצוה זו, כף הוא - שיהא אדם מתפלל ומתחנן בכל יום, ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא, ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה, ואחר כך גותן שבח והודנה לה' על הטובה שהשפיע לו; כל אחד כפי כחו.

ג. אם היה רגיל, מרבה בתחנה ובקשה; ואם היה ערל שפתיים [שאינו רגיל להתפלל], מדבר כפי יכלו ויכול עת שיצאה. וכן מנין התפלות, כל אחד כפי יכולתו - יש שמתפלל פעם אחת ביום, ויש שמתפלל פעמים הרבה. והכל היו מתפללין נכח המקדש, בכל מקום שיהיה. וכן היה הדבר תמיד, ממשה רבנו עד עזרא.

ד. כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנאצר הרשע, נתערכו בפרס וינן ושאר האמות, ונולדו להם בנים בארצות הגוים; ואותן הבנים נתבלבלה שפתם, והיתה שפת כל אחד ואחד מערבת מלשונות הרבה. וכיון שהיה מדבר, אינו יכול לדבר כל צרכיו בלשון אחת אלא בשבוש, שנאמר: "ובגיהם, חצי מדבר אשדודית, ואינם מפירים לדבר יהודית - וכלשון עם ועם". ומפני זה, כשהיה אחד מהם מתפלל, תקצר לשונו לשאל חפציו או להגיד שבח הקדוש ברוך הוא בלשון הקדש, עד שיערב עמה לשונות אחרות. וכיון שראו עזרא ובית דינו כך, עמדו ותקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר: שלש ראשונות, שבח לה'; ושלש אחרונות, הודנה; ואמצעיות, יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות [דברים עיקריים] לכל חפציו איש ואיש, ולצרכי הצבור, כלין - כדי שיהיו צרוכות בפי הכל, וילמדו אותן במהרה, ותהיה תפלת אלו העלגים [שאינם יודעים לערוך תפילות] תפלה שלמה, בתפלת בעלי הלשון הצחה. ומפני ענין זה, תקנו כל הברכות והתפלות הסדורות בפי כל ישראל - כדי שיהא כל ענין, ברכה ערוכה בפי העלג.

לפי - לפניך; ה', צורי וגואלי"; ואחר כך צועד לאחוריו.
 י. בראשי חֲדָשִׁים ובחלו של מועד - מתפלל ערבית ושחרית ומנחה תשע עשרה ברכות, כשאר הַיָּמִים; ואומר בעבודה: 'אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא'. במוסף חלו של מועד, מתפלל תפלת המוסף כמו שמתפלל ביום טוב; ובראשי חֲדָשִׁים, מתפלל שבע ברכות, שלש ראשונות ושלש אחרונות, אמצעית מעין קרבן ראש חֲדָשׁ, וחֲתָמָה בָּהֶן: 'מקדש ישראל וראשי חֲדָשִׁים'.

יא. שבת שחלה להיות בחלו של מועד, וכן ראש חֲדָשׁ שחל להיות בשבת - מתפלל ערבית ושחרית ומנחה שבע ברכות כשאר השבתות, ואומר 'יעלה ויבוא' בעבודה. במוסף מתחיל בברכה אמצעית בענין שבת, ומשלים [לקראת סיום הברכה] בענין שבת, ואומר קדשת היום באמצע הברכה, וחֲתָמָה בָּהֶן בְּרָאשֵׁי חֲדָשִׁים: 'מקדש השבת וישראל וראשי חֲדָשִׁים'; ובחלו של מועד, חֲתָמָה בָּהֶן כמו שחֲתָמָה ביום טוב שחל להיות בשבת.

יב. יום טוב שחל להיות באחד בשבת, מתפלל ברכה רביעית בלילה ככה: 'ותודיענו משפטי צדקך, ותלמדנו לעשות חקי רצונך, ותתן לנו ה' אלהינו קדשת שבת וכבוד יום טוב וחסידת הרגל, ובין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת, יום השביעי הגדול והקדוש מששת ימים קדשת; ותתן לנו ה' אלהינו, מועדים לשמחה'. ובמוצאי שבת ובמוצאי יום טוב של כל השנה - מבדיל ב'אֵתָהּ חוֹנֵן', אף על פי שהוא מבדיל על הכוס.

יג. בחגגה ופורים, מוסיפין בהדין 'על הנסים'; שבת שחלה להיות בחגגה ופורים, מזכיר על הנסים במוסף, כמו שמזכיר בשאר תפלות.

יד. בימי התעניות, אפלו יחיד שהתענה - מוסיף ב'שומע תפלה': 'עננו, ה' אלהינו, עננו'. ושליח צבור אומרה ברכה בפני עצמה בין 'גואל' ל'רופא', וחֲתָמָה בָּהֶן: 'העונה בעת צרה'. ונמצא מתפלל עשרים ברכות. בתשעה באב - מוסיפין ב'בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם': 'רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך, העיר האבלה החרבה השוממה'.

טו. כל ימות הגשמים, אומר בברכה שניה מוריד הגשם; ובימות החמה, מוריד הטל. מאימתי אומר מוריד הגשם? מתפלת המוספין של יום טוב האחרון של חג [סוכות], עד תפלת שחרית של יום טוב הראשון של פסח; ומתפלת המוספין של יום טוב הראשון של פסח, אומר מוריד הטל'.

טז. משבעה ימים במרחשון, שואלין את הגשמים בברכת השנים, כל זמן שמזכיר הגשם. במה דברים אמורים? בארץ ישראל; אבל בשנער [בבל] ובסוריא ובמצרים ומקומות הסמוכין לאלו והדומין להן, שואלין את הגשמים ביום ששים אחר תקופת תשרי.

יז. מקומות שהן צריכין לגשמים בימות החמה, גזון איי הים הרחוקים - שואלין את הגשמים בעת שהן צריכין להן, ב'שומע תפלה'. ומקומות שהן עושין יום טוב שגו

אמורים? בשמצא דעתו מכוננת ולשונו תמהר לקרות; אבל אם היה טרוד ודחוק, או שקצרה לשונו - מתפלל שלש ראשונות, וברכה אחת מעין כל האמצעיות, ושלש אחרונות, ויצא ידי חובתו.

ג. וזו היא הברכה שתקנו מעין כל האמצעיות: 'הביננו ה' אלהינו לדעת את דרכיך, ומול את לבבנו ליראתך, לסולח הנה לנו, להיות גאולים, ורחמנו ממכאוב, ונדשנו ושיכנו בנאות ארצך, ונפוצים מארבע תקבץ, והתועים בדעתך ישפטו, ועל הרשעים תניף ידך, וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתקון היכלך, ובהצמחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לכן ישי משיחך; טרם נקרא ואתה תענה, טרם נדבר ואתה תשמע, כי אתה הוא עונה בכל עת צרה וצוקה, פודה ומציל מכל צרה. ברוך אתה ה', שומע תפלה'.

ד. במה דברים אמורים? בימות החמה; אבל בימות הגשמים - אינו מתפלל 'הביננו', מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים 'ותן טל ומטר'. וכן במוצאי שבתות וימים טובים - אינו מתפלל 'הביננו', מפני שצריך לומר הבדלה בחגגה הדעת.

ה. בשבתות וימים טובים, מתפלל שבע ברכות בכל תפלה ותפלה מארבע תפלות של אותו היום - שלש ראשונות, ושלש אחרונות, וברכה אמצעית מעין אותו היום. בשבתות, חותמין בברכה אמצעית: 'מקדש השבת'; וברגלים, חֲתָמָה בָּהֶן: 'מקדש ישראל והזמנים'. ואם היה שבת ויום טוב, חותמין בָּהֶן: 'מקדש השבת וישראל והזמנים'. בראש השנה, חותמין בָּהֶן: 'מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון'; ואם היה שבת, חותמין בָּהֶן: 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הזכרון'.

ו. במה דברים אמורים? בתפלת ערבית ושחרית ומנחה; אבל תפלת המוספין של ראש השנה, מתפלל תשע ברכות - שלש ראשונות ושלש אחרונות של כל יום, ושלש אמצעיות. ראשונה מן האמצעיות ענינה מלכות, שניה זכרונות, שלישית שופרות; חֲתָמָה בָּהֶן אחת מהן מענינה. ז. ביום הכפורים, מתפלל בכל תפלה מחמש תפלות, שבע ברכות - שלש ראשונות ושלש אחרונות, ואמצעית מעין היום, וחֲתָמָה בָּהֶן: 'מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הכפורים'; ואם חל להיות בשבת, חֲתָמָה בָּהֶן: 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הכפורים'.

ח. במה דברים אמורים? ביום צום של כל שנה ושנה; אבל ביום צום של שנת היובל, מתפלל תפלת המוספין תשע ברכות, כמו שהתפלל במוסף ראש השנה, והן אותן הברכות עצמן, בלא פחות ולא יתר. ואין מתפללין אותן, אלא בזמן שהיובל נהג.

ט. בכל תפלה מן התפלות, פותח קדם לברכה ראשונה, ואומר: "אדני, שפתי תפתח, ופי יגיד תהלתך". וכשהוא חֲתָמָה בָּהֶן בסוף התפלה, אומר: "יהי לרצון אמרי פי, והגיון

ומתפלל אותה בזמנה. ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדחק, אחר שעלה עמוד השחר - יצא. ויש לו להתפלל תפלת ערבית של לילי שבת, בערב שבת קדם שתשקע החמה; וכן מתפלל ערבית של מוצאי שבת, בשבת. לפי שתפלת ערבית רשות, אין מדקדקין בזמנה; ובלבד שיקרא קרית שמע בעונתה, אחר צאת הכוכבים.

ח. כל מי שעבר עליו זמן תפלה, ולא התפלל - במזיד - אין לו תקנה, ואינו משלם; בשוגג, או שהיה אנוס או טרוד - משלם אותה תפלה, בזמן תפלה הסמוכה לה, ומקדים תפלה אחרונה, ואחריה מתפלל את התשלומין.

ט. ביצד? טעה ולא התפלל שחרית עד שעבר חצי היום - תפלל מנחה שמים; הראשונה תפלת מנחה, והשנייה תשלומי שחרית. טעה ולא התפלל מנחה עד שתשקע השמש - מתפלל ערבית שמים; הראשונה ערבית, ושנייה תשלומי מנחה. טעה ולא התפלל ערבית עד שעלה עמוד השחר - מתפלל שחרית שמים; ראשונה שחרית, ושנייה תשלומי ערבית.

י. טעה ולא התפלל לא תפלה זו, ולא תפלה הסמוכה לה - אינו משלם אלא אחרונה בלבד. ביצד? טעה ולא התפלל לא שחרית ולא מנחה - מתפלל ערבית שמים; ראשונה ערבית, והאחרונה תשלומי מנחה; אבל שחרית - אין לה תשלומין, שכבר עבר זמנה. וכן בשאר תפלות. יא. היו לפניו שתי תפלות, של מנחה ושל מוספין - מתפלל של מנחה, ואחר כך של מוספין. ויש מי שהורה שאין עושין כן בצבור, כדי שלא יטעו (יחשבו שכך הסדר).

יום חמישי

הלכות תפלה פרק ד

א. חמשה דברים מעכבין את התפלה, אף על פי שהגיע זמנה - טהרת הידים, וכסווי הערוה, וטהרת מקום התפלה, ודברים החופזין [מטהרים] אותו, וכונת הלב.

ב. טהרת הידים ביצד? רוחץ ידיי במים עד הפרק (חיבור כף היד לזרוע), ואחר כך תפלה. היה מהלך בדרך, והגיע זמן התפלה, ולא היה לו מים - אם היה בינו ובין המים ארבעה מילין, שהם שמונת אלפים אמה - הולך עד מקום המים ורוחץ, ואחר כך תפלה; היה בינו ובין המים יותר מכן - מקנח ידיי בצרור [אבן] או בעפר או בקורה [קרוש], ומתפלל.

ג. במה דברים אמורים? לפניו; אבל אם היה מקום המים לאחרי, אין מחיבין אותו לחזור לאחרי אלא עד מיל. אבל אם עבר מן המים יותר ממיל, אינו חייב לחזור, אלא מקנח ידיו, ומתפלל. במה דברים אמורים, שאינו מטהר לתפלה אלא ידי בלבד? בשאר תפלות, חוץ מתפלת שחרית; אבל שחרית - רוחץ פניו ורגליו, ואחר כך תפלה. ואם היה רחוק מן המים - מקנח ידי בלבד, ומתפלל.

ד. כל השמאין - רוחצין ידיהן בלבד כטהורין, ומתפללין; אף על פי שאפשר להן לטבל ולצלוח

ימים - אומר 'מוריד הגשם' בתפלת מוסף של יום ראשון של שמיני עצרת, ומתפלל והולך כל ימות הגשמים.

יח. כל השנה פלה - חותם בברכה שלישית 'האל הקדוש'; ובברכת אחת עשרה, 'מלך אוהב צדקה ומשפט'. ובשחרית הזמנים שמראש השנה עד מוצאי יום הכפורים - חותם בשלישית 'המלך הקדוש'; ובאחת עשרה, 'המלך המשפט'.

יט. יש מקומות שנהגו בעשרה זמנים אלו להוסיף בברכה ראשונה 'זכרנו לחיים'; ובשנייה, 'מי כמוך אב הרחמן'; ומוסיפין בברכת שמונה עשרה, 'זכר רחמך'; ומוסיפין בברכה אחרונה, 'יבספר חיים'. וכן יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת זמנים אלו בברכה שלישית, 'יבכך תן פחדך'; אבל בראש השנה וביום הכפורים, מנהג פשוט הוא להוסיף בשלישית 'יבכך תן פחדך'.

יום רביעי

הלכות תפלה פרק ג

א. תפלת השחר - מצותה, שיתחיל להתפלל עם הגן החמה; וזמנה, עד סוף שעה רביעית, שהוא שליש היום. ואם עבר או טעה והתפלל אחר ארבע שעות עד חצי היום - יצא ידי חובת תפלה, אבל לא יצא ידי חובת תפלה בזמנה; ששם שמצות תפלה מן התורה, כך מצוה מדבריהן להתפלל אותה בזמנה שתקנו לנו חכמים ונביאים.

ב. כבר אמרנו, שתפלת המנחה, כנגד זמן תמיד של בין הערבים תקנו זמנה. ולפי שהיה התמיד קרב בכל יום בתשע ומחצה - תקנו זמנה מתשע שעות ומחצה, והיא הנקראת 'מנחה קטנה'. ולפי שבערב הפסח שקל להיות בערב שבת, היו שוחטין את התמיד בשש ומחצה - אמרו שהמתפלל מאחר שש ומחצה, יצא; ומשהגיע זמן זה - הגיע חיובה, וזו היא הנקראת 'מנחה גדולה'.

ג. נהגו אנשים הרבה להתפלל גדולה וקטנה, והאחת רשות. והורו מקצת גאונים, שאין ראוי להתפלל רשות אלא הגדולה; וכן הדין נותן, מפני שהיא כנגד דבר שאינו תדיר בכל יום. ואם התפלל הגדולה חובה, לא תפלה הקטנה אלא רשות.

ד. הא למדת, שזמן מנחה גדולה, ממש שעות ומחצה עד תשע ומחצה. וזמן מנחה קטנה, מתשע ומחצה עד שישאר מן היום שעה ורביע; ויש לו להתפלל אותה עד שתשקע החמה.

ה. תפלת המוספין - זמנה אחר תפלת השחר, עד שבע שעות ביום; והמתפלל אחר שבע שעות - אף על פי שפשע - יצא ידי חובתו; מפני שזמנה כל היום.

ו. תפלת הערב - אף על פי שאינה חובה - המתפלל אותה, יש לו להתפלל מתחלת הלילה עד שיעלה עמוד השחר. תפלת נעילה - כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה.

ז. המתפלל תפלה קדם זמנה - לא יצא ידי חובתו, וחזור

בכף כלום. נדבמן לו רק בתפלתו, מבליעו בטליתו או בכגדו; ואם הנה מצטער בכף, זורקו בידו לאחוריו, כדי שלא יצטער בתפלה, ונמצא טרוד. יצא ממנו רוח מלמטה כשהוא עומד בתפלה שלא לדעתו - שותק עד שתכלה הרוח, וחזור לתפלתו.

יב. בקש להוציא רוח מלמטה, ונצטער הרבה ואינו יכול להעמיד עצמו - מהלך לאחוריו ארבע אמות, וממתין עד שתכלה הרוח, ואומר: 'רבון העולמים, יצרתנו נקבים נקבים וחסולים חלולים - גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלמתנו, חרפה וכלמה בחיינו, תולעה ורמה במוותנו; וחזור למקומו, ומתפלל.

יג. הנה עומד בתפלה, ונטפו מי רגליו על בכפיו - ממתין עד שיכלה המים, וחזור למקום שפסק; ואם שהה כדי לגמר את כל התפלה, חוזר לראש.

יד. וכן המשתין מים - שוהה כדי הלוח ארבע אמות, ואחר כך מתפלל; ומי שהתפלל, שוהה כדי הלוח ארבע אמות, ואחר כך משתין, כדי שיפסק דברי תפלה מפיו.

טו. פונת הלב ביצד? כל תפלה שאינה בכונה, אינה תפלה; ואם התפלל בלא כונה, חוזר ומתפלל בכונה. מצא דעתו משבשת ולבו טרוד - אסור לו להתפלל, עד שתתישב דעתו. לפיכך, הבא מן הדרך, והוא עיף או מצר [מצטער] - אסור לו להתפלל, עד שתתישב דעתו. אמרו חכמים: שלשה ימים, עד שינוח ותתקרב דעתו, ואחר כך יתפלל.

טז. ביצד היא הכונה? שיפנה לבו מכל המחשבות, ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה; לפיכך, צריך לישוב מעט קדם התפלה, כדי לכונן את לבו, ואחר כך יתפלל בנחת ובתחנונים. ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משאוי, משליכו והולך לו; לפיכך, צריך לישוב מעט אחר התפלה, ואחר כך יפטר. חסידים הראשונים היו שוהין שעה קדם התפלה, ושעה אחר התפלה, ומאריכין בתפלה שעה.

יז. שכור - אל יתפלל, מפני שאין לו כונה; ואם התפלל, תפלתו תועבה - לפיכך, חוזר ומתפלל כשיתרוגן משכרותו. שתוי [שאינו שיכור] - אל יתפלל; ואם התפלל, תפלתו תפלה. אי זה הוא שכור, ואי זה הוא שתוי? שכור, זה שאינו יכול לדבר בפני המלך; ושתוי, זה שיכול לדבר בפני המלך ואינו משתבש. אף על פי כן, הואיל ושתה רביעית יין - לא יתפלל, עד שישיר יינו מעליו.

יח. וכן אין עומדין להתפלל לא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך מריבה, ולא מתוך פעס - אלא מתוך דברי תורה. ולא מתוך דין הלכה, אף על פי שהם דברי תורה, כדי שלא יהא לבו טרוד בהלכה - אלא מתוך דברי תורה שאין בה עיון, כגון הלכות פסוקות.

יט. תפלות של פרקים [שהם לעיתים ואינם תדירים], כגון תפלת מוסף ראש חודש, ותפלת המועדות - צריך להסדיר תפלתו ואחר כך עומד ומתפלל, כדי שלא יכשל בה. הנה

מטמאתו, אין הטבילה מעכבת. וכבר בארנו, שעזרא תקן שלא יקרא בעל קרי בלבד דברי תורה, עד שישטבל. ובית דין שעמדו אחרי פן, התקינו אף לתפלה, שלא יתפלל בעל קרי בלבד, עד שישטבל. ולא מפני טמאה וטהרה נגעו בה, אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל גשותיהן בתרגולין; ומפני זה תקנו טבילה לבעל קרי לבדו, והוציאוהו מכלל הטמאין.

ה. לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו, שאפלו זב שראה קרי ונדה שפלטתה שכבת זרע והמשמשת שראת נדה, צריכין טבילה לקרית שמע וכן לתפלה מפני הקרי, אף על פי שהן טמאין. וכן הדין נותן, שאין טבילה זו מפני הטהרה, אלא מפני הגזירה, שלא יהיו מצויין אצל גשותיהן תמיד. וכבר בטלה גם תקנה זו של תפלה, לפי שלא פשטה בכל ישראל, ולא היה כח בצבור לעמוד בה. **ו.** מנהג פשוט בספרד ובשנער [בבל], שאין בעל קרי מתפלל עד שהוא רוחץ כל בשרו במים [בתשעה קביו], משום "הכון לקראת אליהו, וישאל". במה דברים אמורים? בכריא או חולה שבעל; אבל חולה שראה קרי לאנסו - פטור מן הרחיצה, ואין בזה מנהג [לרחוץ]. וכן זב שראה קרי ונדה שפלטתה שכבת זרע, אין בהן מנהג, אלא מקנחין עצמן ורוחצין ידיהן, ומתפללין.

ז. פסוי הערוה ביצד? אף על פי שפסה ערותו בדרך שמכסה לקרית שמע, לא יתפלל, עד שיכסה את לבו; ואם לא כסה לבו, או שנגאס ואין לו במה יכסה, הואיל וכסה ערותו והתפלל, יצא; וילתחלה לא יעשה.

ח. טהרת מקום התפלה ביצד? לא יתפלל במקום הטנפות, ולא במרחץ, ולא בבית הכסא, ולא באשפה, ולא במקום שאינו בתוקף טהרה עד שיבדקנו. כללו של דבר - כל מקום שאין קורין בו קרית שמע, אין מתפללין בו. וכשם שמרחיקין מצואה ומי רגלים וריח רע ומן המת ומראית הערוה, לקרית שמע - כך מרחיקין לתפלה.

ט. המתפלל ומצא צואה במקומו - הואיל וחסא מפני שלא בדיק עד שלא התפלל, חוזר ומתפלל במקום טהור. הנה עומד בתפלה, וראה צואה כנגדו - אם יכול להלך לפניו כדי שירקנה [כלומר: ישאירנה] לאחוריו ארבע אמות, יהלך; ואם לאו, יסלקנה [ילך] לצדדין; ואם אינו יכול, יפסיק. גדולי החכמים לא היו מתפללין בבית שיש בו שכר, ולא בבית שיש בו מוריס בעת עפושו [ציר דגים שהתעפשו], מפני שריחו רע, אף על פי שהמקום טהור.

י. דברים החופזין אותו ביצד? שאם היה צריך לנקביו, לא יתפלל, וכל הצריך לנקביו והתפלל - תפלתו תועבה, וחוזר ומתפלל אחר שיעשה צרכיו. ואם יכול להעמיד עצמו כדי פרסה, תפלתו תפלה; ואף על פי כן, לכתחלה לא יתפלל, עד שיבדק עצמו פה פה, ויפקד נקביו, ויסיר פיהו [רוח הגרון] וניעו [רוח הפה] וכל דבר הטורדו - ואחר כך יתפלל.

יא. מי שגהק ופקה ונתעטש בתפלתו - אם לרצונו, קרי זה מגנה; ואם בדיק גופו קדם שיתפלל ובאו לאנסו, אין

כל החכמים ותלמידיהם, שלא יתפללו אלא כשהן עטופין
[בטליתם].

ו. תקון המקום ביצר? יעמד במקום נמוך, ויחזיר פניו
לכתל [לקיר]. וצריך לפתח חלונות או פתחים כנגד
ירושלים, כדי להתפלל כנגדן, שנאמר: "וכוין פתיחן ליה
בעליתיה, נגד ירושלם". וקובע מקום לתפלתו תמיד. ואין
מתפלל בתרבה; ולא לאחורי בית הכנסת, אלא אם כן
החזיר פניו לבית הכנסת. ואסור לישוב בצד העומד
בתפלה, או לעבר לפניו - עד שירחיק ממנו ארבע אמות.

ז. לא יעמד במקום גבוה שלשה טפחים או יתר,
ויתפלל; ולא על גבי מטה, ולא על גבי ספסל, ולא על
גבי כסא. הנה כנגן גבוה - אם יש בו ארבע אמות על
ארבע אמות, שהוא שיעור הבית - הרי הוא כפליה, ומתיר
להתפלל בו. וכן אם הנה מקף מחצה מכל רוחותיו - אף
על פי שאין בו ארבע אמות, מתיר להתפלל בו, מפני שאין
גבהו נפר, שהרי חלק רשות לעצמו.

ח. האמנין שהיו עושין בראש הכתל או בראש האילן,
והגיע זמן התפלה - יורדין למטה ומתפללין, וחוזרין
למלאכתן; ואם היו בראש הנית או בראש התאנה -
מתפללין במקומן, מפני שטרחן מרבה. ומה הן מתפללין?
אם היו עושין בסעודתן [עובדים תמורת מזונם] בלבד,
מתפללין שלש תפלות של תשע עשרה ברכות; היו עושין
בשכרן, מתפללין 'הבינונו'. ובינן כף ובינן כף, אין יורדין
לפני התבה, ואין נושאים את פניהן.

ט. השונת הקול ביצר? לא יגביה קולו בתפלתו, ולא
יתפלל בלבו - אלא מחתף הדברים בשפתיו, ומשמיע
לאזניו בלחש. ולא ישמיע קולו, אלא אם כן הנה חולה,
או שאינו יכול לכוון את לבו עד שישמיע קולו - הרי זה
מתיר; ובלבד שלא יהיה בצבור, כדי שלא תטרף דעתן
מקולו.

י. קריעה ביצר? המתפלל, כורע חמש קריעות בכל
תפלה ותפלה - בכרעה ראשונה בתחלה ובסוף, ובהודיה
בתחלה ובסוף. וכשגומר התפלה, כורע ופוסע שלש
פסיעות לאחוריו כשהוא כורע; ונותן שלום משמאל
עצמו, ואחר כך מימין עצמו, ואחר כך מגביה ראשו מן
הקריעה. וכשהוא כורע בארבע הקריעות, כורע ב'רוף;
וכשהוא זוקף, זוקף בשם. במה דברים אמורים? בהדיוט.
אבל כהן גדול - כורע בתחלת כל ברכה, ובסוף כל ברכה;
והמלך - פיון ששחה בראשונה, אינו מגביה ראשו עד
שגומר תפלתו.

יא. ולמה נותן שלום לשמאלו תחלה? מפני ששמאלו
הוא ימין שפגג פניו; כלומר, שהוא עומד לפני המלך,
נותן שלום לימין המלך ואחר כך לשמאל המלך; וקבעו
שיפטור מן התפלה, כמו שיהיו נפטרין מלפני המלך.

יב. כל הקריעות האלו - צריך שיכרע בהן עד
שיתפקקו [ייראו] כל חליות שבשדרה, ויעשה כקשת;
ואם שחה מעט וצער עצמו, ונראה ככורע בכל כחו - אינו
חושש.

מהלך במקום סכנה, כגון במקום גדודי חיות ולסטים,
והגיע זמן התפלה - מתפלל ברכה אחת, וזו היא: 'צרכי
עמך ישראל מרבין, ודעתם קצרה; והי רצון מלפניך ה'
אלהינו, שתתן לכל אחד ואחד פדי פונסתו, ולכל גויה
וגויה די מחסורה, והטוב בעיניך עשה; ברוך אתה ה',
שומע תפלה. ומתפלל אותה, כשהוא מהלך בדרך; ואם
יכול לעמד, עומד. וכשהוא מגיע לישוב, ונתקרה דעתו
- חוזר ומתפלל תפלה בתקנה, תשע עשרה ברכות.

יום שישי

הלכות תפלה פרק ה

א. שמונה דברים צריך המתפלל להזהר בהן ולעשותן;
ואם הנה דחוק, או נאנס, או שעבר ולא עשה אותן - אינן
מעכבין. ואלו הן: עמידה, ונכח המקדש, ותקון הגוף,
ותקון המלבוש, ותקון המקום, והשונת הקול, והפריעה,
וההשתחויה.

ב. עמידה ביצר? אין מתפללין אלא מעמד. הנה יושב
בספינה או בעגלה - אם יכול לעמד, יעמד; ואם לאו,
ישב במקומו ויתפלל. חולה מתפלל, אפלו שוכב על צדו
- והוא, שיכול לכוון את דעתו. כן הצמא והרעב, הרי הן
בכלל חולים - אם יש בו יכלת לכוון את דעתו, יתפלל;
ואם לאו, אל יתפלל עד שיאכל וישתה. הנה רוכב על
הבהמה - אף על פי שיש לו מי שיאחז את בהמתו, לא
יירד, אלא ישב במקומו ומתפלל, כדי שתהא דעתו מישבת
עליו.

ג. נכח המקדש ביצר? הנה עומד בחוצה לארץ, מחזיר
פניו נכח ארץ ישראל ומתפלל; הנה עומד בארץ, מכון
פניו כנגד ירושלים; הנה עומד בירושלים, מכון פניו כנגד
המקדש; הנה עומד במקדש, מכון פניו כנגד בית קדש
הקדשים. סומה, ומי שאינו יכול לכוון את הרוחות,
והמהלך בספינה - יכוון לבו כנגד השכינה, ויתפלל.

ד. תקון הגוף ביצר? כשהוא עומד בתפלה, צריך לכוון
את רגליו זו בצד זו; ונותן עיניו למטה, כאלו הוא מביט
לארץ; ויהיה לבו פנוי למעלה, כאלו הוא עומד בשמים;
ומניח ידיו על לבו כפותין, הימנית על השמאלית. ועומד
כעבד לפני רבו, באימה ויראה ופחד. ולא יניח ידיו על
תלציו.

ה. תקון המלבוש ביצר? מתקן מלבושיו תחלה, ומציין
עצמו [מתקשט בבגדיו] ומהדר, שנאמר: "השתחוו לה'
בהדרת קדש". ולא יעמד לתפלה באפגדתו [גופיתו], ולא
בראש מגלה. ולא ברגלים מגלות [יחפות], אם דרך אנשי
המקום שלא יעמדו לפני הגדולים אלא בבית הרגלים.
וככל מקום, לא יאחז תפלין בידו וספר תורה בזרועו,
מפני שלבו טרוד בהן; ולא יאחז מעות וכלים בידו. אבל
מתפלל הוא בלובל בידו בימות החג, מפני שהיא מצות
היום. הנה משאוי על ראשו, והגיע זמן התפלה - אם הנה
פחות מארבעת קבין - מפשילו לאחוריו, ומתפלל; הנה
ארבעת קבין - מניחו על גבי קרקע, ואחר כך יתפלל. דרך

[מעט] ועושה מלאכה קדם מוסף, וקדם מנחה; אבל אינו סוּעַד סמוך למנחה.

ה. בין שהגיע זמן מנחה גדולה - לא יבטל לְמַרְחֵץ, אפלו להזיע, עד שיתפּלל, שְׁמָא יתעלה [ייחלש] ויבטל מן התפלה; ולא לְאָכַל, אפלו אכילת עראי, שְׁמָא ימשך באכילה; ולא לדון, אפלו בגמר דין, שְׁמָא יסתר הדין וימשך ויבטל מן התפלה. וכן לא ישב לפני הספר, אפלו תּספּרת הדיוט [פשוטה], עד שיתפּלל, שְׁמָא ישבר הזוג [מספריים]; ולא יבטל לְבִרְסָקִי [בית עיבוד עורות] סמוך למנחה, עד שיתפּלל, שְׁמָא יראה הפסד במלאכתו ויתעסק בה ויתעכב מן התפלה. ואם התחיל באחת מאלו - לא יפסיק אלא גומר, ואחר כך מתפּלל מנחה.

ו. מאימתי התחלת התּספּרת [שאתם התחיל ימשיך]? משיגית מעפּרת [סדין] הספּרין על ברביו. ומאימתי התחלת המרְחֵץ? משִׁיפּשֵׁט בגד הסמוך לְבִשְׂרוֹ. ומאימתי התחלת הברְסָקִי? משִׁיְקָשֵׁר בין כתפיו כמו שהאמנין קושרין. ומאימתי התחלת אכילה? לכגי אָרֶץ ישְׂרָאֵל, משיטל גידו; ולכגי בָּבֶל, משִׁתִּיר תּגוּרוֹ. ומאימתי התחלת הדין? משִׁיתַעֲטֵפוּ הדינים [בטליחם] וישבו; ואם היו יושבין, משִׁיתַחֲלִיו בְּעֲלֵי דִינֵין לְטַעֵן.

ז. אף על פי שתפלת הערב רשות, לא יבוא אדם ממלאכתו ויאמר: 'אכל מעט ואשתה מעט ואישן קמעה, ואחר כך אתפּלל' - שְׁמָא תִּאֲנַס אותו שְׁנָה, ונמצא ישן כל הלילה; אלא מתפּלל ערבית, ואחר כך אוכל ושונה או ישן. ומתּר להספּר ולהכנס לְמַרְחֵץ סמוך לשחרית, מפני שלא גָּרוּ אלא סמוך למנחה שהוא דְּבַר הַמְצוּי, שרב העם נכנסין שם ביום; אבל בשחר, דְּבַר שאינו מצוי, לא גָּרוּ בו.

ח. מי שהיה עוסק בתלמוד תורה, והגיע זמן התפלה - פוסק ומתפּלל; ואם היה תורתו אמונתו ואינו עושה מלאכה כלל, והיה עוסק בתורה בשעת תפלה - אינו פוסק, שמוצות תלמוד תורה גדולה ממוצות תפלה. וכל העוסק בצרכי רבים, פעוסק בדברי תורה.

ט. אין המתפּלל מפסיק תפלתו, אלא מפני סכנת נפשות בלבד. אפלו מִלֶּף ישְׂרָאֵל שואל בשלומו, לא ישיבנו; אבל פוסק הוא [תפילתו] לְמִלֶּף גוי, שְׁמָא יתְהַגְנוּ. היה עומד בתפלה, וראה מִלֶּף גוי או אֲנָס [בעל זרוע] בא כנגדו - יקצר; ואם אינו יכול, יפסיק. וכן אם ראה נחשים ועקרבים באין כנגדו - אם הגיעו אליו, והיה דרִבֵּן באותו המקום שהן ממתין, פוסק ובורח; ואם לא היה דרִבֵּן להמית, אינו פוסק.

י. נשים ועבדים וקטנים, חִיבִין בתפלה. וכל איש שפטור מקרית שמע, פטור מן התפלה; וכל המלוין את המת, אף על פי שאין למטה צרף בהן, פטורין מן התפלה.

יג. השתחויה כיצד? אחר שמגביה ראשו מכריעה חמישית, יושב לְאָרֶץ, ונופל על פניו ארצה, ומתחנן בכל התחנונים שירצה. כריעה האמורה בכל מקום, על ברבים; קדה, על אפים [פנים]; השתחויה - זו פשוט ידים ורגלים, עד שנמצא משל על פניו על הארץ.

יד. כשהוא עושה נפילת פנים אחר תפלה, יש מי שהוא עושה קדה, ויש מי שהוא עושה השתחויה; ואסור לעשות השתחויה על האבנים אלא במקדש, כמו שבארנו בהלכות עבודה זרה. ואין אדם חשוב רשאי לפל על פניו, אלא אם כן הוא יודע בעצמו שהוא צדיק כיהושע; אבל משה הוא פניו מעט, ואינו כובש אותם בקרקע. ומתּר לְאָדָם להתפּלל במקום זה, ונופל על פניו במקום אחר.

טו. מנהג פשוט בכל ישְׂרָאֵל, שאין נפילת פנים בשבתות ובמועדות, ולא בראש השנה, ולא בראשי חודשים וחנוכה ופורים, ולא במנחה של ערבי שבתות וימים טובים, ולא בערבית שבכל יום. ויש יחידים שנופלים על פניהם בערבית. וביום הפורים בלבד, נופלים על פניהם בכל תפלה ותפלה, מפני שהוא יום תחנה ובקשה ותענית.

שבת קודש

הלכות תפלה פרק ו

א. אסור לו לְאָדָם לעבר אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפּללין, אלא אם כן היה נושא משאוי; או אם היה לבית הכנסת שני פתחים בשתי רוחות, שהרואה אומר: 'שְׁמָא לֵךְ ויכנס בפתח האחר'. וכן אם היה בעיר שני בתי כנסיות, יאמר הרואה: 'שְׁמָא לֵךְ לבית הכנסת הרגיל בו'. ואם היה לו תפלין בראשו - מתּר לעבר, ואף על פי שאין שם אָחָד מִכָּל אלו; שהתפלין מוכיחין עליו שהוא רודף אחר המצוות, ואינו ממבטלי התפלה.

ב. המתפּלל עם הצבור, לא יאריך בתפלתו יותר מדי. אבל בינו לבין עצמו, הרשות בידו: אם בא לומר אחר תפלתו, אפלו כסדר יום הפורים - אומר; וכן אם רצה להוסיף בכל ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכה - מוסיף.

ג. כיצד? היה לו חולה - מבקש עליו רחמים בברכת חולים, כפי צחות [רגילות] לשונו; היה צריך לפרנסה, מוסיף תחנה ובקשה בברכת השנים. ועל דרך זו, בכל אחת מהן. ואם רצה לשאל כל צרכיו בשומע תפלה, שואל; אבל לא ישאל לא בשלש ראשונות, ולא בשלש אחרונות.

ד. אסור לו לְאָדָם שיטעם כלום או שיעשה מלאכה, מאחר שיעלה עמוד השחר, עד שיתפּלל תפלת שחרית; וכן לא ישפם לפתח חברו לשאל בשלומו, קדם שיתפּלל תפלת שחרית. ולא יצא לדרך קדם שיתפּלל. אבל טועם

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — ט"ז תשרי-כ"ב תשרי ה'תשס"ז

יום ראשון יום שני יום שלישי יום רביעי

מצות עשה כנג.

המצוה הקנ"ג — הצווי שצונו לתעלה לקדש חֲדָשִׁים וּלְחַשֵּׁב חֲדָשִׁים וְשָׁנִים, וְזוֹ הִיא מִצְוַת קְדוּשַׁת הַחֲדָשׁ (קביעת יום ראש־חדש נקרא "קידוש"), והוא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים" (שמות יב, ב), וּבִפְרוּשׁ נֶאֱמַר (ראש השנה כב.): "עֲדוּת זֹאת הִיא מְסוּרָה לָכֶם", כְּלוּמַר: מִצְוָה זוֹ אֵינָה מְסוּרָה לְכָל־אֶחָד וְאֶחָד כְּשֶׁבֵּת בְּרִאשִׁית (השבת. על-שם שבה שבת הקדוש ברוך הוא ממעשה בראשית) — שְׁפָל־אֶחָד מוֹנֶה שֶׁשֶׁה יָמִים וְשׁוֹכֵת בְּשָׁבִיעִי — כִּי שָׁגַם כָּל־אָדָם הָרוּאֶה אֶת־הַלְכָנָה יַעֲשֶׂנוּ רֹאשׁ חֲדָשׁ, אוֹ יִחַשֵּׁב בְּחֻשְׁבוֹן הַתּוֹרָנִי (חִיּוּבֵי הַלּוּחַ כִּפִּי שִׁקְבָעוּ חֲכָמֵי הַתּוֹרָה) וַיַּעֲשֶׂה רֹאשׁ חֲדָשׁ, אוֹ יִרְאֶה שֶׁהָאֵבִיב אַחַר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וְזוּלָתוֹ (אוֹ סִיבָה אַחֲרָת) מִמָּה שֶׁרְאוּי לְהִתְחַשֵּׁב בּוֹ וְיִוָּסֵף חֲדָשׁ — אֵלָּא מִצְוָה זוֹ לֹא יַעֲשֶׂנָה לְעוֹלָם אֵלָּא בֵּית דִּין הַגָּדוֹל דּוֹקָא וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דּוֹקָא. לְפִיכֹךְ בְּטֻלָּה אֲצִלְנוּ הַיּוֹם הָרְאִיָּה מִחֻמַּת הָעֶדֶר בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבְטֻלָּה הַקְּרֻבָּת הַקְּרַפְנֹת מִחֻמַּת הָעֶדֶר הַמְּקַדָּשׁ. וּבָזֶה טַעַם הַמִּינִים הַנִּקְרָאִים כָּאֵן בַּמִּזְרַח 'קְרָאִים', וְזֶהוּ הַיְסוֹד שָׁגַם לֹא כָּל־הַרְפָּנִים עָמְדוּ עָלָיו, וְהַחֲלוּ מְגַשְׁשִׁים עִמָּהֶם בְּחֻשְׁכַּת הָאֲפֵלָה. דַּע, שֶׁהַחֻשְׁבוֹן הַזֶּה שָׁאֲנוּ מִחֻשְׁבֵּים הַיּוֹם וְיִוָּדְעִים בּוֹ רֹאשֵׁי הַחֲדָשִׁים וְהַמּוֹעֲדִים, אֵין מִתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ אֵלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד; אֲבָל בְּשַׁעַת הַדִּחָק וּבְהַעֲדֵר חֲכָמִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲזַי מִתָּר לְבֵית דִּין הַסְּמוּךְ (הסמוך לכר) בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר שָׁנִים וּלְקַבּוֹעַ חֲדָשִׁים בְּחֻצָּה לְאֶרֶץ, כְּדָרָךְ שֶׁעָשָׂה רַבִּי עֲקִיבָא, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּתַלְמוּד (ברכות סג.) — וּבָזֶה יֵשׁ קִשֵּׁי גְדוֹל, וְהִידוּעַ (ש)כְּמַעַט תְּמִיד בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אֲמָנָם הִיָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהֵם שִׁקְבָעוּ חֲדָשִׁים וַיַּעֲבְרוּ שָׁנִים בְּדַרְכֵים הַמְּקַבְּלוֹת אֲצִלָּם וּבְהַתְקַבְּצָם יַחַד.

וַיֵּשׁ כָּאֵן יְסוֹד גְּדוֹל מְאֹד מִיְסוּדוֹת הָאֲמוּנָה, שֶׁלֹּא יַדְעוּהוּ וְלֹא יִרְגִּישׁוּ בּוֹ אֵלָּא הַמַּעֲמִיקִים חֲקֵר. הֵינּוּ: זֶה שָׁאֲנוּ מִחֻשְׁבֵּים הַיּוֹם בְּחֻצָּה לְאֶרֶץ בְּסֻדֵר

הַעֲבוּר שֶׁבִּיָּדֵינוּ וְאוּמְרִים שִׁיּוֹם זֶה רֹאשׁ חֲדָשׁ וְיּוֹם זֶה חַג — לֹא בְּגִלְלַת חֻשְׁבוֹנָנוּ אֲנוּ עוֹשִׂים אוֹתוֹ חַג בְּשׁוּם אִפְּן, אֵלָּא מִפְּנֵי שְׁבִית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּכֹר קָבָעוּ יּוֹם זֶה חַג אוֹ רֹאשׁ חֲדָשׁ, וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם אָמְרוּ שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ חֲדָשׁ אוֹ הַיּוֹם חַג, הוּא נַעֲשֶׂה חַג אוֹ רֹאשׁ חֲדָשׁ, בֵּין שֶׁהִיָּתָה פְּעֻלָּתָם זֶה עַל פִּי חֻשְׁבוֹן אוֹ עַל פִּי רְאִיָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּמְסַר לָנוּ בְּקַבְּלָהּ (ראש השנה כה.): "אֲשֶׁר־תִּקְרָאוּ אֹתָם (ויקרא כג, ב) — אֵין לִי מוֹעֲדוֹת אֵלָּא אֵלּוּ", כְּלוּמַר: אֲשֶׁר יֹאמְרוּ הֵם שֶׁהֵם מוֹעֲדוֹת, אֲפִלּוּ שׁוֹגְגִין אֲפִלּוּ אֲנוּסִין אֲפִלּוּ מְטַעֲיִן, כְּמוֹ שֶׁבָּא לָנוּ בְּקַבְּלָהּ. וְאֵין אֲנוּ עוֹשִׂים הַיּוֹם חֻשְׁבוֹן אֵלָּא כְּדִי שֶׁנִּדְעַתְּ אֶת־הַיּוֹם שֶׁקָּבָעוּ בּוֹ בְּנֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁבְסֻדֵר זֶה עֲצָמוּ מִחֻשְׁבֵּים וּקְוָבָעִים הַיּוֹם — לֹא בְּרְאִיָּה; וְעַל קְבִיעָתָם אֲנוּ סוּמְכִים — לֹא עַל חֻשְׁבוֹנָנוּ. וְאֵין חֻשְׁבוֹנָנוּ אֵלָּא לְגִלּוּי מַלְתָּא (לגלות דבר שכבר נקבע בזמנו), וְהֵבֵן זֶה הֵיטָב.

וְהֵנְנִי מוֹסִיף לָךְ בְּאוּר: אֵלּוּ הַנַּחֲנוּ, לְמַשָּׁל, שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יַעֲדְרוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — חֲלִילָה לְאֵל מְלַעֲשׂוֹת זֹאת, לְפִי שֶׁכָּבֵר הַבְּטִיחַ שֶׁלֹּא יִמָּחֶה וְלֹא יִשְׁרַשׁ אֶת־שְׂאֵרֵי הָאָמָה לְגַמְרֵי — וְלֹא יִהְיֶה שֵׁם בֵּית דִּין בְּנִמְצָא, וְלֹא יִהְיֶה בְּחֻצָּה לְאֶרֶץ בֵּית דִּין שֶׁנִּסְמָךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — הֵרִי אֲזַי לֹא הִיָּה חֻשְׁבוֹנָנוּ זֶה מוֹעִיל לָנוּ כְּלָל בְּשׁוּם אִפְּן, לְפִי שֶׁאֵין לָנוּ לְחַשֵּׁב בְּחֻצָּה לְאֶרֶץ וּלְעַבֵּר שָׁנִים וּלְקַבּוֹעַ חֲדָשִׁים אֵלָּא בְּאוֹתָם הַתְּנָאִים הַנּוֹצְרִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנּוּ "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדַבְרָהּ מִירוּשָׁלַם" (ישעיה ב, ג). וְאֵם יִתְבוֹנֵן מִי שֵׁיֵשׁ לוֹ דַּעַה שְׁלָמָה בְּדַבְרֵי הַתְּלָמוּד שֶׁבְּעִנְיָן זֶה, יִתְבָּאָר לוֹ כָּל־מַה־שֶׁאֲמַרְנוּ בְּרוּר שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם סִפְק. וְהֵנָּה יֵשׁ רְמִזִּים בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה, הַמּוֹרוֹת עַל יְסוּדוֹת הַסֻּדֵר שֶׁאֲנוּ סוּמְכִים עָלָיו בִּידְעֵת רֹאשֵׁי חֲדָשִׁים וְעַבוּר שָׁנִים, מֵאֲלָה אָמְרוּ: "וְשִׁמְרָתְ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יְמִימָה" (שמות יג, י). אָמְרוּ (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מִלְּמַד שֶׁאֵין מְעַבְרִין אֶת־הַשָּׁנָה אֵלָּא בְּפָרֶק הַסְּמוּךְ לְמוֹעֵד" (בַּחוּדֵשׁ אַדָּר — הַסְּמוּךְ לְמוֹעֵד פֶּסַח) וְאָמְרוּ (שם): "מִנֵּין שֶׁאֵין מְעַבְרִין אֶת־

מקרבנות המועדות, והוא אמרו יתעלה: "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובכראשי חגדשיכם ותקעתם בנצצרת" (במדבר י, י). ובפרוש אמרו (ראש השנה כו:), שמצות היום בנצצרות. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בספרי (פרשת בהעלותך) וראש השנה (כו: ונתעניות טו.) וכן אנו מצויים לתקע בנצצרות בזמן הצרות והרעות כשנצצק אליו יתעלה כמו שאמר: "וכי־תבאו מלחמה בארצכם וגו'" (שם, ט).

יום שישי

מצות עשה נט.

המצוה הנ"ט נדפסה לעיל ביום הקודם.

שבת קודש

מצות עשה נט (מספר משנה תורה):

המצוה הנ"ט נדפסה לעיל יום חמישי.

הלכות מגילה וחנוכה פרק א-ב

נדפס לעיל עמוד נה עד עמוד נו

החדש אלא ביום ואין מקדשין את־החדש אלא ביום? תלמוד לומר: מימים ימימה". ואמר יתעלה: "לחדשי השנה" (שם יב, ב), אמרו (מגילה ה:): "חדשים אתה מחשב לשנה, ואי אתה מחשב ימים" — משמע שההוספה בה לא תהא אלא חדש שלם. ואמר: "חדש ימים" (במדבר יא, כא) — אמרו: "ימים אתה מחשב לחדש ואין אתה מחשב שעות". ואמרו: "שמור את־חדש האביב" (דברים טז, א) — משמע שבשנים שלנו חובה שנשמור בהן תקופות השנה, ולפיכך יהיו שנות חמה (למרות שחשוב החדשים מבוסס על מהלך הירח). וכבר נתבארו כל־דיני מצוה זו בשלמות בפרק א' מסנהדרין (יא.) ובמסכת ראש השנה (ב.) וגם בברכות (סג.).

יום חמישי

מצות עשה קנג. נט.

המצוה הקנ"ג נדפסה לעיל ביום הקודם.

המצוה הנ"ט — הצווי שנצטוינו לתקע בנצצרות במקדש בעת הקרבת כל־קרבן

לקוטי תורה (מבואר) אתם נצבים (פרק ד)

ובנבורותיו, הן הם הצמצומים, אשר אחר ההעלם והתלבשות אור א"ם ב"ה בכמה מיני לבושין ומדרגות שונות, אזי נשפע האור והחיות קו לקו זעיר שם זעיר שם כדי שיוכלו כל העולמות עליונים ותחתונים לקבל חיותם בו.

מלבד המסכים והלבושים המסתירים על אור אין סוף ב"ה בעצמו, הנה שפע החיות גופא צריך להתמצם, צמצום אחר צמצום, שהן הן גבורותיו, ממידת הדין והצמצום, כדי שיגיע לכל נברא ונברא חיות מדוד ומגבל לפי תכונות הנברא ההוא.

לדוגמא: אינה דומה כלל מדריגת החיות שבבעלי חיים למדריגת החיות שבמין הצומח (שהרי גדר החיות שבצומח אינו אלא בכך שצומח מקטנות לגדלות, ולא כבעל חי שיש לו נפש ורצון עם כוחות וחושים, והוא מתענע וכו'). וזה נקרא "צמצום", שהחיות שבמין הצומח הוא יותר מצומצם מהחיות והנפש שבבעלי חיים.

וכך כל נברא ונברא שבכל עולם ועולם, מקבל חיות מיוחד, מצומצם ומדוד לפי ערכו.

וכרוב גודלו, פירוש, שאחר המסכים והצמצומים נתהוו ונאצלו ונבראו ריבוי רבבות עולמות לאין קץ ותכלית, כמ"ש ועלמות אין מספר, ובכל עולם אין מספר לגודליו, ובגודל אחד אלף אלפים בו' (ולכן כתיב כרוב גודלו ולא כגודל גודלו).

לאחרי ההעלמות (רקיע עוזו) והצמצומים (גבורותיו) מתהווה ריבוי עצום של עולמות ונבראים, שזהו מ"ש "כרוב גודלו" (ולא כתיב "כגודל גודלו"), דקאי על ריבוי הנבראים, "מה רבו מעשיך ה'", והריבוי הוא עד אין קץ כמ"ש "ועלמות אין מספר" (וכמאמר "אל תקרי עלמות אלא עולמות"), שיש עולמות עד אין מספר, וגם בכל עולם יש נבראים אין מספר, וכמאמר חז"ל "ולגודליו אין מספר", ובכל גדר של מלאכים יש אלף אלפים בו'.

ובל זה הללוהו להמשיך בתקע שופר, שהוא בחינת תשובה עילאה בחינת פנימיות נקודת הלב, קול פשוט, תקיעה בו', בלא התחלקות אותיות להיות בחינת דיבור כנ"ל.

ומדוע משפיל הקב"ה את אורו יתברך כל כך - על זה ממשיך "הללוהו בתקע שופר", שזהו בגלל

תוכן הפרק: הללו א"ל בקדשו גו' בתקע שופר - הקשר בין "רקיע עוזו . . בגבורותיו" ל"תקע שופר" [בפרק זה יבאר הפירוש הפנימי בכתובים "הללוי" גו' א"ל בקדשו גו' בתקע שופר" (מפסוקי שופרות):]

וזהו הללו יה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע עוזו הללוהו בנבורותיו הללוהו כרוב גודלו הללוהו בתקע שופר.

ע"פ מה שנתבאר בפרק הקודם בתוכנה הפנימי של תקיעת שופר - שהיא הצעקה הפנימית המעוררת את "זכרון הברית", שהוא הקשר הפנימי שבין ישראל והקב"ה - יובנו הכתובים בתהלים (שאומרים בפסוקי שופרות) "הללו א"ל בקדשו . . ברקיע עוזו . . בגבורותיו . . כרוב גודלו . . בתקע שופר". דלכאורה אינו מובן הקשר בין הדברים הללו.

[נקודת הענין היא: הכתוב מתאר את גודל הירידה וההשפלה לפניו יתברך כדי לברוא ולהחיות את כל הברואים ולהיות מלך עליהם; והדבר הגורם שהקב"ה "יסכים" כביכול לירידה והשפלה זו הוא - "בתקע שופר", היינו הצעקה הפשוטה מעומק הלב של בני ישראל, שהיא המעוררת למעלה את הרצון להיות מלך ישראל ובמילא גם מלך העולם.

וזהו שהולך ומבאר:]

פירוש בקדשו, בקדש העליון, שהוא מרום וקדוש, מובדל בבחינת לברו מכל בחינת וגדר השפעה, שהוא בחינת אש אוכלה.

"א"ל בקדשו" - קאי על קדושת הקב"ה בכבודו ובעצמו, שהוא "מרום וקדוש" (קדושה לשון הבדלה), למעלה מגדר השפעה (וכנ"ל בפירוש "אש אוכלה"), וזהו מה שאומר כאן שם "א"ל", הוא בחינת "א"ל עליון".

ומאל עליון הנ"ל נשפע האור והחיות על ידי רקיע עוזו, שהם המסכים רבים שמעלימים ומסתירים גילוי אלקותו ית' בהעלם אחר העלם.

ולפיכך, כדי שיושפע חיות לנבראים מאתו יתברך (שהוא "א"ל עליון", למעלה מגדר השפעה) מוכרח להיות "ברקיע עוזו", דרקיע הוא מסך, ובנמשל הם המסכים הרבים שמעלימים ומסתירים על הקב"ה בכבודו ובעצמו, העלם אחר העלם, "כמשל מי שלא יוכל להביט בגופה של שמש אלא דרך מסך דוקא".

והתחלקות האותיות.

מחיצוניות הלב באה "צעקה" שאפשר להלבישה באותיות, לפי שהוא רגש שיש לו הסבר והגדרה בטעם ודעת, וכל דבר שכלי אפשר להסביר באותיות.

כי מבח השכל נחצבו האותיות, כי אבא יסד ברתא כמ"ש בזהר.

כי השכל הוא מקורן של אותיות, וכמאמר הזהר "אבא יסד ברתא" (האב יסד את הבת), פירושו: "אב" הוא כינוי לחכמה, ו"בת" - בחינת מקבל - היא ספירת המלכות, הספירה היותר תחתונה, המקבלת מכל הספירות שלמעלה ממנה, ו"מדת מלכותו נק' בשם דבר ה' כמ"ש בדבר מלך שלטון", ונמצא ש"בת" קאי על אותיות הדיבור. ועל זה אמרו בזהר, שאין האותיות דבר נבדל מן כח השכל, אלא האותיות (הנוצרות בפה האדם) שרשן ומקורן הוא בכח השכל גופא.

ולפיכך אין בכוחה של העבודה ד"חיצוניות הלב" שהיא על פי טעם, "להגיע" ולעורר במדריגת "א-ל בקדשו" שהיא למעלה מעלה ממדריגת החכמה.

העבודה דתקיעת שופר, שהיא "קול פשוט" (מבלי שיתחלק הקול לאותיות כמו שמתחלק בדיבור), המורה על הצעקה מפנימית נקודת הלב, והיא המעוררת למעלה במהותו ועצמותו יתברך, בחינת "א-ל בקדשו" (שקדוש ומובדל מן העולמות), "שירד ויומשך ברקיע עוזו ובגבורותיו", להחיות את כל העולמות על ידי בחינת דיבור (כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם).

כלומר: על ידי עבודת בני ישראל מפנימיות נקודת הלב (שהיא העבודה דשופר) מעוררים למעלה שהקב"ה ישפיל את עצמו כביכול להיות "מלך ישראל" (וכפי שיבואר להלן ענין השפלה זו), ועל ידי גילוי "בחינת פנימיות מלכותו יתברך עלינו", הרי זה גורם בדרך ממילא שהקב"ה "ירד" וישפיל את עצמו כביכול להיות "מלך העולם", להשפיע קיום וחיות לכל העולמות והנבראים (שכולם נבראו "בשביל ישראל").

משא"כ על ידי חיצוניות הלב שהיא צעקה הבאה מבחינת טעם ודעת, היא באה לכלל דיבור

ד דיני נטילת ידים סעיפים יא-יז:

יא ויערה על ידיו שלש פעמים כדינם כשיאור היום, מפני שאפשר שלילה היא גורמת שישקרה רוח רעה על הידים אפלו בלא שנה. ומכל מקום אפלו השקיב עצמו אחר-כך לישן פעם שניה שנת קבע, ונדאי שורה רוח רעה על ידיו וצריך לערות עליהן שלש פעמים כשיקום ממטתו — אף-על-פי-כן לא יברך על נטילה זו, ולא תקנו ברכת "על נטילת ידים" אלא כשנעשה ברנה תדשה כמו שנתבאר בסעיף א, ובשנה זו השנית לא נעשה ברנה תדשה, דפעם אחת נעשה ברנה תדשה ולא שתי פעמים:

טז אם ישן ביום שעור ששים נשימות — טוב שיערה על ידיו מים שלש פעמים, מפני שאפשר שהשנה [היא] גורמת שתשקרה רוח רעה על הידים אפלו ביום:

טז דוד המלך עליו השלום היה נזהר שלא לישן כל הלילה ששים נשימות רצופין, כדי שלא יטעם טעם מיתה, רק היה מתמננם כסוס עד חצות לילה, ובחצות לילה היה מתגבר קארי:

יז יש נוהגין לרחץ פיהם שחרית, מפני הרירים שבתוך הפה, כדי לברך את שם הגדול בקדשה ובטהרה:

יא ולא ישפף לו על ידיו מי שצדין לא נטל ידיו שחרית, שנגמר: "והנה השחר על הטמא":

יב אם שקשף ידיו לתוף כלי של מים שלש פעמים בכלי אחד — לא עלתה לו נטילה להעביר רוח רעה מעליהן, שמיד ששקשף ידיו פעם ראשונה בתוף הכלי — נטמאו כל המים שבכלי, והיין כמי שופכין. ואם שקשף ידיו שלש פעמים בשלשה מימות מחלפים, או בנהר דקמאי קמאי אזלי להו והני אחריוני ניהו — יש להסתפק אם עלתה לו נטילה להעביר רוח רעה שעליהן. וטוב שיחזור ויטלם כדינם, מפני שאפשר שאין רוח רעה מסתלקת מהידיים אלא על ידי ערוי שלש פעמים מהכלי:

יג אם היה געור כל הלילה — צריך לטל ידיו מיד כשיאור היום, אף-על-פי שבכל הלילה לא הסיח דעתו משמירת ידיו, כגון שהניחן בקתי ידים — אף-על-פי-כן צריך לטל ידיו מן הכלי בלא ברכה כשיאור היום, מפני שאפשר דכשתקנו תקמים נטילת ידים בכל שחר מטעם שנתבאר בסעיף א — לא יצו לחלק בין ישן דנעשה ברנה תדשה, ללא ישן כלל:

יד המשפים קדם עמוד השחר ונטל ידיו — טוב שיחזור

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש

האוצר פרק קל"ד

משך למעלה מארבעים שנה החזיקו טעוול ורעייתו חוה דבורה את הישיבה בפניסק במתן בסתר מבלי שאיש ידע מזה. רק לאחר שבראש הישיבה החדש הועמד רבי נפתלי הירץ מפוזנא, ונודע לו על היקף הצדקה של טעוול ורעייתו עמד על כך שיש לגלות ברבים את מעשיהם הגדולים.

רבי נפתלי גם החל לחקור את מוצאם המשפחתי של טעוול וחוה דבורה, והתברר לו כי אביה של חוה דבורה שנפטר עליה בקטנותה היה צדיק נסתר, וכך אביו של טעוול.

"אתם גם בעלי צדקה וגם יחסנים גדולים, ועל הצבור לדעת מכם ולקחת מוסר השכל" - טען הרב כלפיהם.

בני הזוג, שהיו אז כבר באים בימים, הסכימו לכך בתנאי שיעזבו מיד לאחר מכן את הסביבה.

הם מכרו, איפוא, את אחוזתם והחליטו לעבור לקראקא. לפני כן כינס רבי נפתלי אספה בבנין הישיבה והודיע בה כי הישיבה, שזכתה בינתיים לשם עולמי, הוחזקה כל השנים על-ידי טעוול ורעייתו. באספה זו נתקבלה ההחלטה כי הישיבה תיקרא מאז על שם של טעוול וחוה דבורה. כך החלה להתקיים בפניסק ישיבה הנושאת שם נדיר זה.

ישיבה אחרת בפניסק נקראה על שם ר' שמעון בעל האוצר.

ר' שמעון היה אחיינו של מהרש"ל (רבי שלמה לוריא). אביו ר' ישראל, היה עשיר גדול, למדן ובעל צדקה, ששלח את בנו, כמוכן, לישיבת מהרש"ל, עם זאת לא הצטיין ר' שמעון בכשרונותיו. כך שמבחינת הלימוד לא הועילה לו קירבתו המשפחתית לדודו הגדול.

מאידך הצטיין ביראת שמים ומדות טובות. מצעירותו היתה לו נטיה מיוחדת לתמיכת תורה. עוד בהיותו ילד היה חוסך כל פרוטה שהרוויח ונותן למוסדות תורה.

כשהגיע לפרקו שודך עם משפחה עשירה ומיוחסת בפניסק. שם חותנו היה ר' זלמן ברוך. הוא היה חוכר המס על מלח ונרות.

בחתונתו של ר' שמעון בלטה העובדה שאחד המחותנים הראשיים בה היה מהרש"ל.

למרות שהובטחו לו מזונות על שולחן חותנו העדיף ר' שמעון לעסוק במסחר. הוא סחר בתכשיטי כסף וזהב וביהלומים ואבני חן, מסחר שלמד אצל אביו. הוא היה מגיע עם סחורתו לאחוזות האצילים ומרוויח סכומים גדולים.

שמו נודע לתהלה כאדם מהימן ובעל מדות טובות, והוא התחבב על כולם.

ר' שמעון החליט לנצל את היותו סמוך על שולחן חותנו בצורה מקורית. כיוון שעקב עובדה זו לא היו לו בעיות כלכליות החליט להקדיש את כל רווחיו מן המסחר - לצדקה. הצדקה חולקה כך: שלושים אחוז להחזקת ישיבות קיימות, ששים אחוז לייסוד ישיבות חדשות, ועשרה אחוזים לעניני צדקה נוספים שאינם קשורים בהרבצת תורה.

למהרש"ל היה תלמיד מובהק ששמו היה רבי אליעזר שמעון, ואף הוא היה קרוב משפחה. ר' שמעון הציע לו לעבור לפניסק ולייסד בה ישיבה שתוחזק על-ידי ר' שמעון. מובן שהוא הבטיח לספק גם את כל צרכיו של רבי אליעזר שמואל עצמו.

רבי אליעזר שמואל הסכים לכך. הוא עבר לפינסק והקים שם ישיבה חדשה, שאליה נמשכו מיד אברכים מצויינים. ישיבה זו נקראה על שמו של ר' שמעון. אותה עת החלו לקרוא לישיבת ר' טעוול וחזה דבורה בשם "הישיבה הישנה", כדי להבדילה מן הישיבה החדשה שהוקמה על-ידי ר' שמעון.

שתי ישיבות אלה נוהלו ברוח אלה שהיו רחוקים מדרך הקבלה, דרכם של הנסתרים. כיוון שלשתי הישיבות היתה השפעה גדולה על קהלת פינסק הביא הדבר לידי כך שהעיר תהיה לעיר של מתנגדים לאלה שסללו את הדרך לחסידות שהיתה צריכה לבוא בשנים הבאות.

מצב שונה היה בקרלין, שבעבר השני של נהר דווינא, מול פינסק. יהודי קרלין היו נתונים להשפעת המקובלים והנסתרים. הדבר נבע בעיקר מן העובדה שבשעתם התיישבו שם מספר משפחות יהודיות שגורשו מספרד ופורטוגל. גולים אלה הלכו בדרך הקבלה.

ר' שמעון המשיך לעסוק בביסוס הישיבה שהיתה קרויה על שמו ותוך כדי התרחבו עסקיו, ועושרו גדל מיום ליום.

נוסף על העיסוק בהרבצת תורה התמסרו ר' שמעון ואשתו למצוות הכנסת אורחים. ביתם היה פתוח לרווחה לאורחים תלמידי-חכמים ואורחים סתם. כל מי שנכנס לביתו התקבל בסבר פנים יפות. ברם, את עיקר יעודם בחיים ראו בסיוע לישיבות, הן בתמיכה למוסדות תורה קיימים והן בייסוד ישיבות חדשות בערים וארצות שונות.

כאשר הסתיימו שנות ה"מזונות" של ר' שמעון בבית חותנו כבר היה עשיר עצום בזכות עצמו. הוא הביא ממרחקים אמן גדול שעבד עבורו תכשיטים שונים, כך שמסחרו ורווחיו של ר' שמעון התפשטו מאד, ושמעו יצא במדינות רבות.

לרגל צרכי המסחר שלו היה ר' שמעון עורך נסיעות לארצות רבות. בכל מקום שאליו הגיע ביקר את הישיבות שם והשאיר שם סכומים גדולים.

פעם ערך ר' שמעון מסע ממושך ברחבי קהלות פולין וליטא. הוא נוכח לראות את העוני ששרר בערים ועיירות רבות, וכשחזר הביתה דיווח על כך לרעייתו. הוא סיפר לה שיהודי פולין וליטא צמאים מאד לתורה, אך אין להם כסף להקמת ישיבות והחזקתן.

"יודע אתה בעלי מה שעלה בדעתי?" - הגיבה אשתו - "הרי אנו עשירים ב"ה ועסקינו מצליחים, הבה ונתרום את כל הכסף שצברנו עד עתה לייסוד ישיבות במקומות אלה". ר' שמעון הסכים לכך, ומיד החלו להיפתח ישיבות בפולין וליטא, אלא שככל שהרבו ר' שמעון ורעייתו לתת את כספם לתורה כך גדלו רווחיהם, וככל שהרבו לתרום גדלה שאיפתם לתרום עוד יותר.

כאשר הגיעו לשנות זקנה רכשו לעצמם ר' שמעון ורעייתו חלקות קבר בבית הקברות, וקבעו לעצמם מנהג שמדי שנה, ביום הולדתו של ר' שמעון, שחל בקיץ, יבקרו את החלקות הללו. יום זה היה עבורם יום של חשבון הנפש. בכואם למקום התבוננו בעובדה שבחלקת אדמה זו ייקברו בהגיע יומם, והדבר השרה עליהם רוח רצינית שהחדירה בהם רעיונות והרהורי תשובה.

בית העלמין של פינסק היה במרחק של מיל בערך מן העיר. הדרך לשם עברה בתוך יער קטן.

פעם, ביום הולדתו של ר' שמעון, עברו בני הזוג ביער בדרכם חזרה מבית הקברות לפתע הבחינו בבעל-חי המתחפר באדמה. כשהסתכלו היטב לכיוון החפירה שנוצרה ראו שם כלי המזדקר מן האדמה. הם התקרבו למקום ומתוך סקרנות החלו לחפור סביב הכלי, ואז התגלה לעיניהם כד חרס גדוש מטבעות זהב. הם המשיכו לחפור ולנגד עיניהם התגלתה שורה של כלי חרס רבים מלאי מטבעות זהב. התברר להם שהם מצאו אוצר עשיר.

"רואה את?" - פנה ר' שמעון לאשתו המשתוממת - "הקב"ה שלח לנו אוצר. האין את חושבת שהוא נתן לנו אותו למטרה מסויימת? הרי אין כוונתו להעשיר אותנו יותר מאשר הננו, שהרי בעושר כבר התברכנו מלפני כן!"

"הצדק אתך, בעלי" - ענתה האשה - "עלינו להקדיש את האוצר כולו לתורה". ר' שמעון הסכים לכך. הם הביאו את האוצר לביתם, ומיד הלכו אל רב העיר וחתמו לו על שטר הקדשה של כל האוצר להרבצת התורה.

מאז נקרא ר' שמעון בפי כל בשם "בעל האוצר". מאות ישיבות נהנו מן האוצר הזה, כתוצאה מכך מצא לימוד התורה אחיזה נרחבת בקהלות רבות בארצות רבות.

לג א וזאת הברכה אשר בך משה איש
 האלהים את בני ישראל לפני מותו כס"ו:
 ב ויאמר יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו
 הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו
 איש דת למו כס"ז: ג אף חבב עמים כל-קדשיו
 בידך והם תכו לרגלך ישא מדברתיך כס"ח:
 ד תורה צוה לנו משה מורשה קהלת
 יעקב כס"ט: ה ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי

א וְדָא בְרִפְתָּא דִּי בְרִיךְ מֹשֶׁה
 נְבִיא דִּי יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְדָם
 מוֹתוּהּ: ב וַאֲמַר יְיָ מְסִינֵי אֲתַגְלִי
 וְזָהוּר יִקְרָה מִשְׁעִיר אֲתַחְזִי לְנָא
 אֲתַגְלִי בְּגַבְרַתָּהּ מִטוֹרָא דְפֶאֶרְן
 וְעַמָּה רַבְבַּת קְדִישִׁין כְּתִב מִימֵנָה
 מַגּוּ אֲשַׁתָּא אֹרִיתָא יְהִיב לְנָא:
 ג אֶף חֲבַבְנֹן לְשִׁבְטָא כָּל
 קְדִישׁוּהִי בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגַבְוֵרָא
 אֲפִקְנֹן מִמְצָרִים וְאֲנֹן מִדְּבָרִין
 תַּחֲת עֲנָנָה נְטִלִין עַל מִימְרָךְ:
 ד אֹרִיתָא יְהִיב לְנָא מֹשֶׁה מְסֵרָה
 יִרְתָּא לְכַנְשַׁת יַעֲקֹב: ה וַיְהִי
 בְּיִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ בְּאַתְכַּנְשׁוֹת רִישֵׁי

רש"י

קדשיו בידך. נפשות הצדיקים גנוזות אתו, כענין
 שנגאמר: (ש"א כה) "והיתה נפש אדני צרוּרה בצרוּר
 החיים את ה' אלהיך": והם תכו לרגלך. והם
 ראויים לכך, שהרי תכו עצמן לתוך תחתית הקר
 לרגלך, בסיני. תכו לשון פעלו, התוכפו לתוך
 מרגלותיך: ישא מדברתיך. נשאו עליהם על
 תורתך: מדברתיך. המ"ם בו קרוב ליסוד, כמו:
 (במדבר ז) "וישמע את הקול מדבר אליו", (יחזקאל
 ב) "ואשמע את מדבר אלי", כמו 'מתדבר אלי',
 אף זה "מדברתיך", מה שהיית מדבר להשמיעני
 לאמר להם. טיש פורפרליר"ש בלע"ז (ציינע
 אונטערערעדנוגען). ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים
 על פי דבריך, והמ"ם בו שמוש, משמשת לשון
 מן. דבר אחר: "אף חבב עמים", אף בשעת חבתן
 של האמות שהראית להם פנים שוחקות, ומסרת
 את ישראל בידם: כל-קדשיו בידך. כל צדיקיהם
 וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך, ואתה
 שומרם: והם תכו לרגלך. והם מתמצעים
 ומתבנסים לתחת צלך: ישא מדברתיך. מקבילים
 גזרותיך ודתותיך בשמחה, ואלה דבריהם:
 (ד) תורה. אשר צוה לנו משה, מורשה היא
 לקהלת יעקב, אחזניה ולא נעזבנה: (ה) ויהי.
 הקדוש ברוך הוא: בישראל מלך. תמיד על

(א) וזאת הברכה. לפני מותו. (ספרי) סמוך
 למיתתו שאם לא עכשו, אימתי?: (ב) ויאמר ה'
 מסיני בא. (שם) פתח תחלה בשבחו של מקום,
 ואחר כך פתח בצרכיהם של ישראל, ובשבח
 שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל. וכל זה דרך
 רצוי הוא, כלומר פדאי הם אלו שתחול עליהם
 ברכה: מסיני בא. יצא לקראתם כשבאו להתיצב
 בתחתית הקר, כחתן היוצא להקביל פני פלה,
 שנגאמר: (שמות יט) "לקראת האלהים", למדנו
 שיצא כנגדם: וזרח משעיר למו. (ספרי) שפתח
 לבני עשו שיקבלו את התורה, ולא רצו: הופיע
 להם: מהר פארן. שהלך שם ופתח לבני ישמעאל
 שיקבלוהו, ולא רצו: ואתה. לישראל (שם): מרבבת
 קדש. ועמו מקצת רבבות מלאכי קדש ולא כלם,
 ולא רבם, ולא פדרך בשור ודם שמראה כל כבוד
 עשרו ותפארתו ביום חפתו: איש דת. שהיתה
 כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה,
 נתן להם בלוחות כתב יד ימינו. דבר אחר: "אש
 דת", כתרגומו, שנתנה להם מתוך האש: (ג) אף
 חבב עמים. גם חבה יתרה חבב את השבטים, כל
 אחד ואחד קרוי 'עם', שהרי בנימין לבדו היה
 עתיד להולד כשאמר הקדוש ברוך הוא, ליעקב:
 (בראשית לה) "גוי וקהל גוים יהיה ממך": כל-

עִם יַחַד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כְּשִׁי: ו יַחֲוֵי רְאוּבֵן וְאֶל־
 יִמָּת וַיְהִי מִתְּיוֹ מִסֵּפֶר כְּשִׁי: ס וְזֹאת לַיהוּדָה
 וַיֹּאמֶר שָׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאֶל־עַמּוֹ
 תְּבִיאֵנוּ יְדִיו רַב לוֹ וְעֶזֶר מִצְרָיו תִּהְיֶה כְּשִׁי: פ
 לוי שְׁנֵי ח וּלְלוֹי אָמַר תְּמִיךְ וְאוּרִיךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ
 אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בְּמִסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל־מִי
 מְרִיבָה כְּשִׁי: ט הָאָמַר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו
 וְאֶת־אָחָיו לֹא הִכִּיר וְאֶת־בָּנָיו לֹא יָדַע

עמא כחדא שבטיא דישראל:
 ו יחי ראובן לחיי עלמא ומותא
 תננינא לא ימות ויקבלון בנוהי
 אחסנתהון במניניהון: ז ודא
 ליהודה ואמר קבל יי עלותה
 דיהודה במפקה (באגחא)
 לקרבא ולעמה תתיכנה לשלם
 ידוהי ועבדן לה פרענותא
 מסנאוהי וסעיד מפעלי דכבוהי
 הוי לה: ח וללוי אמר תמיך
 ואוריך אלבשתא לגבר דאשתכח
 חסידא קדמך די נסיתוהי בנסתא
 והוה שלים בחנתוהי על מי
 מצותא ואשתכח מהימן: ט דעל אבוהי ועל אמה לא רחם כד חבו מן דינא ואפי אחוהי ובנוהי לא

רש"י

לו. יריבו ריבו וינקמו ונקמתו: ועזר מצריו תהיה.
 על יהושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד:
 (דה"ב יח) "ויזעק יהושפט, וה' עזרו". דבר אחר:
 "שמע ה' קול יהודה", (ספרי) כאן רמז ברכה
 לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה. ואף כשחלקו
 ארץ ישראל, נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה,
 שנאמר: (יהושע יט) "מחבל בני יהודה נחלת בני
 שמעון". (ומפני מה לא יחד לו ברכה בפני עצמו?
 שהיה בלבד עליו על מה שעשה בשטים, כך פתוב
 באגדת תהלים) [מזמור צ]: (ח) וללוי אמר. ועל
 לוי אמר: תמיך ואוריך. כלפי שכינה הוא מדבר:
 אשר נסיתו במסה. שלא נתלוננו עם שאר
 המלינים: תריבהו וגו', פתרגומו, דבר אחר:
 "תריבהו", על מי מריבה, נסתקפת לו לבא
 בעלילה, אם משה אמר: (במדבר כ) "שמעו נא
 המורים", אהרן ומרים מה עשו?: (ט) האמר
 לאביו ולאמו לא ראיתיו. כשחטאו בעגל
 ואמרת: (שמות לב) "מי לה' אלי", נאספו אלי כל
 בני לוי, וצויתים להרג את אבי אמו והוא
 מישראל, או את אחיו מאמו, או את בן בתו, וכן
 עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש, ואחיו מאביו,
 וכן בניו ממש, שהרי לויים הם ומשבת לוי לא

מלכותו עליהם: בהתאסף. בכל התאסף ראשי
 חשבון אסיפתם: ראשי. כמו (שמות ל) "כי תשא
 את ראש", ראויין אלו שאברכם. דבר אחר:
 "בהתאסף", בהתאספם יחד, באגדה אחת ושלום
 ביניהם הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם:
 (ו) יחי ראובן. בעולם הזה: ואל-ימת. לעולם
 הבא, שלא יזכר לו מעשה בלחה: ויהי מתיו
 מספר. נמנין במנין שאר אחיו, דגמא היא זו פעננין
 שנאמר: (בראשית לה) "וישכב את בלחה, ויהיו בני
 יעקב שנים עשר", שלא יצא מן המנין: (ז) וזאת
 ליהודה. (מכות יא) סמך יהודה לראובן, מפני
 ששניהם הודו על קלקול שבטים, שנאמר: (איוב
 טו) "אשר חכמים יגידו וגו', להם לבדם וגו' ולא
 עבר זר בתוכם", (ב"ק צב) ועוד פרושו רבותינו שפל
 מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה
 מתגלגלין בארון מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר:
 (בראשית מד) "וחטאתי לאבי כל הימים", אמר
 משה: 'מי גרם לראובן שיודה? יהודה וכו': שמע
 ה' קול יהודה. תפלת דוד, ושלמה, ואסא מפני
 הכושים, ויהושפט מפני העמונים וחקקה מפני
 סנחריב: ואל-עמו תביאנו. לשלום מפני
 המלחמה (ספריים אחרים: מן המלחמה): ידיו רב

כִּי שָׁמְרוּ אִמְרֹתֶיךָ וּבְרִיתֶךָ יִנְצְרוּ כִּשׁ"י: י יוֹרוּ
 מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרֹתֶיךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁיִמוּ
 קְטוֹרֶה בְּאַפֶּךָ וְכִלְיִל עַל־מִזְבְּחֶךָ כִּשׁ"י: יא בְּרַךְ
 יְהוָה חֵילוֹ וּפְעָלֵי יָדָיו תִּרְצֶה מִחֵץ מַתְנַיִם
 קָמְיוֹ וּמִשְׁנָאֵיו מִן־יְקוּמוֹן כִּשׁ"י: ס יב לְבַנְיָמִן
 אָמַר יָדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבֵטַח עָלָיו חֲפָף עָלָיו
 כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן כִּשׁ"י: ס יִשְׂרָאֵל שְׁלִישִׁי
 יג וְלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרַכַת יְהוָה אֲרֻצּוֹ מִמֶּגֶד
 שָׁמַיִם מִפֶּלַע וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת כִּשׁ"י:
 יד וּמִמֶּגֶד תְּבוֹאֵת שֶׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֵּרֵשׁ

נסיב ארי נטרו מטרת מימרך
 וקנימך לא אשניו: י כשרין אלין
 דילפון דיניך ליעקב ואורייתך
 לישראל ישוון קטרת בוסמין
 קדמך וגמיר לרעוא על מדבחה:
 יא ברה יי נכסוהי וקרפן ידוהי
 תקבל ברעוא תבר סרעא
 דסנאוהי ודבעלי דכבוהי דלא
 יקומון: יב לבנימן אמר רחיקא
 דיי ישרי לרחצן עלוהי יהי מגן
 עלוהי כל יומא ובארעה תשרי
 שכנתא: יג וליוסף אמר מברכא
 מן קדם יי ארעה עבדא מגדנין
 מטלא דשמאי מלעלא וממבועי
 עינון ותהומין דנגדן ממעמקי
 ארעא מלרע: יד ועבדא מגדנין
 ועללן מיבול שמשא ועבדא

רש"י

שנאמר: (שם עח) "וימאס באהל יוסף וגו'", ולפי
 שבית עולמים חביב משילה, לכך הקדים בנימין
 ליוסף: חפף עליו. מכסה אותו ומגן עליו:
 כל-היום. לעולם. משנבחרה ירושלים, לא שרתה
 שכינה במקום אחר: ובין כתפיו שכן. בגבה ארצו
 הנה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך כ"ג אמה מעין
 עיטם, ושם הנה דעתו של דוד לבנותו, פדאיתא
 בשחיטת קדשים: 'אמרי נחתי ביה פורתא', משום
 דכתיב: "ובין כתפיו שכן", אין לך נאה בשור
 יותר מכתפיו: (יג) מברכת ה' ארצו. שלא היתה
 בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של
 יוסף: ממגד. לשון עדנים ומתק: ומתהום.
 שהתהום עולה ומלחלח אותה מלמטה. אפה
 מוצא בכל השבטים ברכתו של משה, מעין ברכתו
 של יעקב: (יד) וממגד תבואת שמש. שהיתה
 ארצו פתוחה לחמה, וממתקת הפרות: גרש
 ירחים. יש פרות שהלכנה מבשלתן, ואלו הן:
 קשואין ודלועין. דבר אחר: "גרש ירחים",
 שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש להחדש:

קטא אחד מהם, שנאמר: (שם) "כל בני לוי": פי
 שָׁמְרוּ אִמְרֹתֶיךָ. לא יהיה לך אלהים אחרים:
 וּבְרִיתֶךָ יִנְצְרוּ. ברית מילה, שאותם שנולדו
 במדבר של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו
 מולין ומלין את בניהם (ספרים אחרים: אותם
 שנולדו במדבר, שישראל לא מלו את בניהם, והם
 היו מולין): (י) יורו משפטיך. ראויין אלו לכה:
 וְכִלְיִל. עולה: (יא) מחץ מתנאים קמיו. מחץ
 קמיו מפת מתנים, כענין שנאמר: (תהלים ט)
 "ומתניהם תמיד המעד", ועל המעוררין על הפהנה
 אמר בן. דבר אחר: ראה שעתידין חשמונאי ובניו
 להלחם עם עובדי כוכבים, והתפלל עליהם, לפי
 שהיו מועטים: י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד
 כמה רבבות. לכה נאמר: "ברה ה' חילו ופעל ידיו
 תרצה": ומשנאיו מן יקומון. מחץ קמיו ומשנאיו
 מהיות להם תקומה: (יב) לבנימן אמר. לפי
 שברכת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבנין
 בית המקדש בחלקו, סמך זה לזה, וסמך יוסף
 אחריו שאף הוא משכן שילה הנה בנוי בחלקו,

יְרַחֵם כְּשִׁי': טו וּמְרֹאֵשׁ הַרְרֵי־קָדָם וּמִמְּגֵד
 גְּבֻעוֹת עוֹלָם כְּשִׁי': טז וּמִמְּגֵד אֶרֶץ וּמִלְאָה וּרְצוֹן
 שְׁכֵנֵי סִנְיָה תְּבֹאֲתָהּ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקַדְקֹד
 נְזִיר אַחִיו כְּשִׁי': יז בְּכוֹר שׁוֹרֹ הַדָּר לוֹ וְקַרְנֵי
 רֵאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יִנְגַח יַחְדָּו אֶפְסֵי־אֶרֶץ
 וְהֵם רַבְבוֹת אַפְרָיִם וְהֵם אֲלֵפֵי מְנַשֶּׁה כְּשִׁי': יח
 רְבִיעֵי יח וְלוֹזְבוֹלָן אָמַר שְׂמַח זְבוּלָן בְּצִאתְךָ
 וַיִּשְׁשַׁכֵּר בְּאֵהֲלֶיךָ כְּשִׁי': יט עַמִּים הַרְרֵי־קָדָמוֹ שֵׁם

מִגְדָּנִין מְרִישׁ יָרַח בִּירַח:
 טו וּמְרִישׁ טוֹרִיָּא בְּפִירִיָּא וּמִטוֹב
 רָמָן דְּלֵא פְּסָקָן: טז וּמִטוֹב
 אֶרְעָא וּמִלְאָה רְעֵי לֵה דְשִׁכְנָתָהּ
 בְּשִׁמְיָא וְעַל מִשָּׁה אֲתַגְלִי בְּאַסְנָא
 יִתְגָּן כָּל אֲלִין לְרִישָׁא דְיוֹסֵף
 וּלְגַבְרָא פְרִישָׁא דְאַחוּהִי: יז רְבָא
 דְכְנוּהִי זִינוּא לֵה וּגְבוּרָן
 דְאַתְעֵבִידָא לֵה מְקַדָּם תְּקַפָּא
 וְרִמָּא דִילֵה בְּגַבְרָתָהּ עַמְמִיָּא
 יִקְטֵל כְּחָדָא עַד סִיפֵי אֶרְעָא
 וְאַנּוּן רְבוּתָא דְבֵית אַפְרָיִם וְאַנּוּן

אֲלֵפִיָּא דְבֵית מְנַשֶּׁה: יח וְלוֹזְבוֹלָן אָמַר חֲדֵי זְבוּלָן בְּמִפְקֵךָ לְאַגְחָא קַרְבָּא עַל בְּעַלֵי דְכְבָךְ וַיִּשְׁשַׁכֵּר בְּמַהְרָךְ
 לְמַעַבְד זְמַנֵי מוֹעֲדֵיָא בִירוּשָׁלַם: יט שְׁבֻטֵיָא דְיִשְׂרָאֵל לְטוֹר בֵּית מְקַדְשָׁא יִתְכַנְשׁוּן תְּמָן יִכְסוּן נְכֹסֵת קוּדְשֵׁין

רש"י

(טו) וּמְרֹאֵשׁ הַרְרֵי־קָדָם. וּמְבִרְכַת מְרֹאֲשֵׁית
 בְּשׁוּל הַפְּרוֹת, שְׁהַרְרֵיָהּ מְקַדִּימִין לְבַכֵּר בְּשׁוּל
 פְּרוֹתֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר: מְגִיד שְׁקִדְמָה בְּרִיאתָן לְשֹׁאֵר
 הָרִים: גְּבֻעוֹת עוֹלָם. גְּבֻעוֹת הַעוֹשׂוֹת פְּרוֹת לְעוֹלָם
 וְאַיִנָּן פּוֹסְקוֹת מַעֲצָר הַגְּשָׁמִים: (טז) וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי
 סִנְיָה. כְּמוֹ שׁוֹכְנֵי סִנְיָה, וְתֵהָא אֶרְצוֹ מְבִרְכַת מְרֻצוֹנוֹ
 וְנַחַת רוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַנְּגִלָה עָלַי
 תְּחִלָּה בְּסִנְיָה: רְצוֹן. נַחַת רוּחַ וּפְיוּס, וְכֵן כָּל רְצוֹן
 שְׁבִמְקָרָא: תְּבֹאֲתָהּ. בְּרַכָּה זוֹ לְרֹאשׁ יוֹסֵף: נְזִיר
 אַחִיו. שְׁהַפְּרֵשׁ מֵאַחִיו בְּמַכִּירְתּוֹ: (יז) בְּכוֹר
 שׁוֹרוֹ. יֵשׁ בְּכוֹר שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה וּמַלְכוּת,
 שְׁנַאָמַר: (תהלים פט) "אֵף אֲנִי בְכוֹר אֶתְנַהוּ", וְכֵן:
 (שמות ד) "בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל": בְּכוֹר. מְלֶךְ הַיּוֹצֵא
 מִמִּנּוֹ, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ: שׁוֹרוֹ. שְׁפַחוּ קֶשֶׁה כְּשׁוֹר
 לְכַבֵּשׁ כְּפָה מְלָכִים: הָדָר לוֹ. נִתּוֹן לוֹ, שְׁנַאָמַר:
 (במדבר כז) "וְנִתְּתָהּ מֵהוֹדֵךְ עָלָיו": וְקַרְנֵי רֵאֵם
 קַרְנָיו. שׁוֹר כָּחוֹ קֶשֶׁה, וְאַיִן קַרְנָיו נְאוֹת, אֲבָל רֵאֵם
 קַרְנָיו נְאוֹת וְאַיִן כָּחוֹ קֶשֶׁה, נִתְּן לִיהוֹשֻׁעַ כָּחוֹ שֶׁל
 שׁוֹר, וַיּוֹפִי קַרְנֵי רֵאֵם: אֶפְסֵי־אֶרֶץ. שְׁלֵשִׁים וְאַחַד
 מְלָכִים, אֶפְשָׁר שְׁכָלֶם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ? אֲלֵא אֵין
 לָךְ כָּל מְלֶךְ וְשִׁלְטוֹן, שְׁלֵא קָנָה לוֹ פְּלִטְרִין וְאַחַזָּה
 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁחֻשׁוּבָה לְכָלֶם הִיא, שְׁנַאָמַר:
 (ירמיה ג) "נַחֲלַת צְבִי צְבָאוֹת גּוֹיִם": וְהֵם רַבְבוֹת

אַפְרָיִם. אוֹתָם הַמְּנַגְחִים הֵם הַרְבָּבוֹת שֶׁהֵרַג יְהוֹשֻׁעַ
 שָׁבָא מֵאַפְרָיִם: וְהֵם אֲלֵפֵי מְנַשֶּׁה. הֵם הָאֲלֵפִים
 שֶׁהֵרַג גְּדַעוֹן בְּמִדְיָן, שְׁנַאָמַר: (שופטים ח) "וְזָבַח
 וְצִלְמַנֵּעַ בְּקַרְקֵר וְגו'": (יח) וְלוֹזְבוֹלָן אָמַר. אֵלוֹ
 חֲמִשָּׁה שְׁבֻטִים שֶׁבָרַךְ בְּאַחֲרוֹנָה: זְבוּלָן גַּד דָּן
 נַפְתָּלִי וְאָשֶׁר, כְּפַל שְׁמוֹתֵיהֶם לְחַזְקָם וּלְהַגְבִּירָם,
 לְפִי שֶׁהָיוּ חֲלָשִׁים שְׁבָכַל הַשְׁבֻטִים, הֵם הֵם שֶׁהוֹלִיךְ
 יוֹסֵף לְפָנָי פְּרָעָה, שְׁנַאָמַר: (בראשית מז) "וּמִקְצֵה
 אַחִיו לְקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים", לְפִי שְׁנִרְאִים חֲלָשִׁים
 וְלֹא יֵשִׁים אוֹתָם לוֹ שְׂרִי מְלַחְמָתוֹ: שְׂמַח זְבוּלָן
 בְּצִאתְךָ וַיִּשְׁשַׁכֵּר בְּאֵהֲלֶיךָ. זְבוּלוֹן וַיִּשְׁשַׁכֵּר עָשׂוֹ
 שְׁתַּפּוֹת: "זְבוּלָן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכֵּן", וַיּוֹצֵא
 לְפָרְקַמְטֵיָא בְּסַפִּינּוֹת וּמִשְׁתַּכֵּר וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיּוֹ שֶׁל
 יִשְׁשַׁכֵּר, וְהֵם יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בְּתוֹרָה. לְפִיכָךְ
 הַקָּדִים זְבוּלוֹן לִישְׁשַׁכֵּר, שְׁתוֹרְתוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁכֵּר עַל
 יְדֵי זְבוּלוֹן הֵיטָה: שְׂמַח זְבוּלָן בְּצִאתְךָ. הַצֵּלַח
 בְּצִאתְךָ לְסַחֲוֹרָה: וַיִּשְׁשַׁכֵּר. הַצֵּלַח בִּישִׁיבַת אֵהֲלֶיךָ
 לְתוֹרָה, לִישִׁב וּלְעַבֵּר שָׁנִים וּלְקַבֵּעַ חֲדָשִׁים, כְּמוֹ
 שְׁנַאָמַר: (דה"א יב) "וּמִבְּנֵי יִשְׁשַׁכֵּר יוֹדְעֵי בִינָה
 לְעֵתִים, רֵאשִׁיָּהֶם מֵאַתִּים", רֵאשִׁי סִנְהֶדְרָאוֹת הָיוּ
 עוֹסְקִים בְּכָךְ, וְעַל פִּי קְבִיעַת עֵתֵיהֶם וְעִבּוּרֵיהֶם:
 (יט) עַמִּים. שֶׁל שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל: הַרְרֵי־קָדָמוֹ. לְהַר
 הַמּוֹרֵיָה יֶאֱסֹפוּ. כָּל אֲסִיפָה עַל יְדֵי קְרִיָּאָה הִיא,

יִזְבְּחוּ וּזְבַחַי צֶדֶק כִּי שִׁפַּע יָמִים יִינָקוּ וּשְׁפָנִי
 טְמוּנֵי חוֹל כִּסְיִי: ׀ ׀ וּלְגַד אָמַר בְּרִיךְ מְרַחֵב
 גָּד בְּלָבִיא שָׁכֵן וְטָרַף זְרוּעַ אֶף-קִדְקֹד כִּסְיִי:
 כא וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא כִּי-שָׁם חִלְקַת מְחַקֵּק סָפוּן
 וַיִּתֵּא רֵאשִׁי עִם צְדָקַת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטָיו
 עִם-יִשְׂרָאֵל כִּסְיִי: ׀ ׀ חֲמִישִׁי כב וּלְדָן אָמַר הֵן גִּיּוֹר

לרעוא ארי נכסי עממא ייכלון
 וסימא דמטמרא בחלא מתגליא
 להון: כ ולגד אמר בריך אפתי
 לגד פליתא שרי ויקטול שלטונין
 עם מלכין: כא ואתקבל
 בקדמתא דילה ארי תמן
 באחסנתה משה ספרא רבא
 דישראל קביר והוא נפק ועל
 בריש עמא זכון קדם יי עבד
 ודינוהי עם ישראל: כב ולדן
 אמר דן תקיף כגור ארינון ארעה

רש"י

גבורים: וטרף זרוע אף-קדקד. תרוגייהן היו
 נכרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת:
 (כא) וירא ראשית לו. ראה ליתן לו חלק בארץ
 סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ: כִּי-שָׁם
 חִלְקַת מְחַקֵּק. פי ידע אשר שם בנחלתו חלקת
 שדה קבורת מחקק, והוא משה: סָפוּן. אותה
 חלקה ספונה וטמונה מפל בריה, שנאמר: (לקמן
 לד) "ולא ידע איש את קבורתו": וַיִּתֵּא. גִּד: רֵאשִׁי
 עִם. הם היו הולכים לפני החלוצין בכבוש הארץ,
 לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר: (במדבר לב)
 "חלוצים תעברו לפני אחיכם וגו'": צְדָקַת ה'
 עֲשֵׂה. שהאמינו דברייהם ושקרו הבטחתם לעבר
 את הירדן, עד שכבשו וחלקו. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּתֵּא",
 מִשָּׁה. "רֵאשִׁי עִם": צְדָקַת ה' עֲשֵׂה. על משה
 אָמַר: (כב) דָּן גִּיּוֹר אַרְיֵה. אף הוא היה סמוך
 לספר, לפיכך משלו באריות: יִזְנֹק מִן-הַבֶּשֶׂן.
 שתרגומו, שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת
 פמיאס והיא לשם שהיא בחלקו של דן, שנאמר:
 (יהושע יט) "ויקראו ללשם דן", וזנוקו וקלוחו מן
 הבשן. דָּבָר אַחֵר: מה זנוק זה יוצא ממקום אחד
 ונחלק לשני מקומות, כף שבטו של דן נטלו חלק
 בשני מקומות, תחלה נטלו בצפונית מערבית,
 עקרון וסביבותיה, ולא ספקו להם, ובאו ונלחמו
 עם לשם, שהיא פמיאס, והיא בצפונית מזרחית,
 שהרי הירדן יוצא ממערת פמיאס, והוא במזרח
 של ארץ ישראל, ובא מהצפון לדרום וכלה בקצה

ושם יזבחו ברגלים זבחי-צדק: כִּי שִׁפַּע יָמִים
 יִינָקוּ. יששכר וזבולון, ויהא להם פנאי לעסק
 בתורה: וּשְׁפָנִי טְמוּנֵי חוֹל. (מגילה) כסוי טמוני
 חול: טרית, וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן היס
 ומן החול, ובחלקו של יששכר וזבולון היה, כמו
 שאמרו במסכת מגלה: (שופטים ה) "זבולון עם
 חרף נפשו למות", משום דנפתלי על מרומי שדה,
 שהיה מתרעם זבולון על חלקו: לְאָחִי נִתְּתָ שְׂדוֹת
 וּכְרָמִים וְכוּ': וּשְׁפָנִי. לשון כסוי, כמו שנאמר:
 (מ"א ו) "ויספן את הבית", (שם ז) "וספון בארז",
 ותרגומו: 'ומטלל בכיורי (ספרים אחרים: בכסוי)
 ארזא'. דָּבָר אַחֵר: "עַמִּים הֲרִיקְרָאוּ", על ידי
 פרקמטיא של זבולון, תגרי עובדי פוכבים באים
 אל ארצו, והוא עומד על הספר, והם אומרים:
 'הואיל ונצטערנו עד כאן, גלך עד ירושלים, ונראה
 מה יראתה של אמה זו ומה מעשיה, והם רואים
 פל ישראל עובדים לאלה אחד ואוכלים מאכל
 אחד, לפי שהעובדי פוכבים, אלהות של זה לא
 כאלהות של זה, ומאכלו של זה לא כמאכלו של
 זה, והם אומרים אין אומה בשרה פזו ומתגירין
 שם, שנאמר: "שם יזבחו זבחי-צדק": כִּי שִׁפַּע
 יָמִים יִינָקוּ. זבולון ויששכר הם נותן להם ממון
 בשפע: (כ) בָּרוּךְ מְרַחֵב גָּד. מלמד שהיה
 תחומו של גד מרחיב והולך פלפי מזרח: בְּלָבִיא
 שָׁכֵן. לפי שהיה סמוך לספר. לפיכך נמשל
 באריות, שפל הסמוכים לספר צריכים להיות

שתיא מן נחליא דנגדן מן מתגן :
 כג וילנפתלי אמר נפתלי שבע
 רעוא ומלי ברקן מן קדם יי
 מערב ים גנוסר ודרומא ירת :
 כד וילאשר אמר בריך מברפת
 בניא אשר יהי רעוא לאחיהי
 ויתרבי בתפנוקי מלכין :
 כה תקיף כפרזלא ונחשא וכיומי
 עולמתך תקפך : כו לית אלה
 כאלהא דישראל דשכנתה
 בשמיא בסעדך ותקפה בשמי
 שמיא : כז מדור אלהא די
 מלקדמין במימרה מתעבד עלמא

אריה יזנק מן הבשן כס"י : כג וילנפתלי אמר
 נפתלי שבע רצון ומלא ברכת יהוה ים
 ודרום ירשה כס"י : ס כד וילאשר אמר ברוך
 מבנים אשר יהי רצוי אחיו וטבל בשמן
 רגלו כס"י : כה ברזל ונחשת מנעלך וכימיה
 דבאך כס"י : כו אין פאל ישרון רכב שמים
 בעזרך ובגאותו שחקים כס"י : ששי כו מענה
 אלהי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניך

רש"י

לודקיא לשמן, מנו להם פולמוסוטים אחד וכו'
 כדאיתא במנחות (פ"ה): (כה) ברזל ונחשת
 מנעלך. עכשו הוא מדבר כנגד כל ישראל, שהיו
 גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלים אותה, שלא
 יוכלו האויבים ליכנס בה, כאלו היא סגורה
 במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת. דבר אחר:
 "ברזל ונחשת מנעלך", ארצכם נעולה בהרים
 שחוצבין מהם ברזל ונחשת, וארצו של אשר היתה
 מנעולה של ארץ ישראל: וכימיה דבאך. וכימיה
 שהם טובים לך, שהן ימי תחלתך, ימי נעורייך, כך
 יהיו ימי זקנתך, שהן דואכים, זבים ומתמוטטים.
 דבר אחר: "וכימיה דבאך", וכימיה שהם טובים
 לך, כמנן ימיה כל הימים אשר אתם עושים רצונו
 של מקום יהיו דבאך, שכל הארצות יהיו דובאות
 כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מברכת בפרות,
 וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה
 כספם וזהבם, אשקלונ"ט, הכסף והזהב פלה מהם,
 שהן מזיבות אותם לארצכם: (כו) אין פאל
 ישרון. דע לך ישרון, שאין פאל בכל אלהי
 העובדי פוכבים, ולא פצורך צורם: רכב שמים.
 הוא אותו אלה שבצורך, ובגאותו הוא רוכב
 שחקים: (כז) מענה אלהי קדם. למעון הם
 השחקים לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, וברר לו

ים המלח, שהוא במזרח יהודה, שנטל בדרומה
 של ארץ ישראל, כמו שמפרש בספר יהושע, והוא
 שנאמר: (שם) "ויצא גבול בני דן מהם, ויעלו בני
 דן וילחמו עם לשם וגו'", יצא גבולם מפל אותו
 הרוח שהתחילו לנחל בו: (כג) שבע רצון.
 שהיתה ארצו שבעה כל רצון יושביה: ים ודרום
 ירשה. ים כגרת נפלה בחלקו, ונטל מלא חבל
 חרם בדרומה, לפרש חרמים ומכמורות: ירשה.
 לשון צווי, כמו (דברים א) "עלה רש", והטעם
 שלמעלה ברי"ש מוכיח, כמו: ירש, ידע, לקח,
 שמע, כשמוסיף בו ה"א, יהיה הטעם למעלה:
 שמעה, ידעה, סלחה, לקחה, אף כאן: "ירשה",
 לשון צווי ובמסרת הגדולה מצינו באלפא ביתא
 לשון צווי דטעמיהון מלעיל: (כד) ברוך מבנים
 אשר. ראיתי בספרי: אין לך בכל השבטים
 שנתברך בבנים כאשר, ואיני יודע כיצד: יהי רצוי
 אחיו. שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקינון
 ובקפלאות, והם מרצין לו בתבואה. דבר אחר:
 "יהי רצוי אחיו", שהיו בנותיו נאות, והוא שנאמר
 בדברי הימים: (א ז) "הוא אבי ברזית", שהיו
 בנותיו נשואות לכהנים גדולים, הנמשחים בשמן
 זית: וטבל בשמן רגלו. (ספרי) שהיתה ארצו
 מושכת שמן כמעין, ומעשה שנצטרכו אנשי

אויב ויאמר השׁמֵד כס"י: כח וישכן ישראל בַּטַּח
 בְּרַד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֲרֶץ דָּגֵן וְתִירוֹשׁ אֶף-
 שָׁמִיּוֹ יַעֲרֹפוּ-טַל כס"י: כט אֲשֶׁרִיד יִשְׂרָאֵל מִי
 כְּמוֹד עִם נוֹשַׁע בִּיהוָה מִגֵּן עֲזָרָךְ וְאֲשֶׁר-חָרַב
 גְּאוֹתֶיךָ וַיִּבְחָשׁוּ אֵיבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ
 תִּדְרֹךְ כס"י: ס שביעי לד א וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֵרְבַת
 מוֹאָב אֶל-הַר נָבוֹ רֹאשׁ הַפְּסִנָּה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי
 יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֶת-הַגְּלֵעָד
 עַד-דָּן כס"י: ב וְאַתָּה כָּל-נַפְתָּלִי וְאַתָּה אֶפְרַיִם
 וּמְנַשֶּׁה וְאַתָּה כָּל-אֲרֶץ יְהוּדָה עַד הַיַּם

ותריף מקדמך סנאה ואמר שצי:
 כח ושרא ישראל לרחצן
 בלחודוהי פעין ברקתא דברכנון
 יעקב אבוהון לארעא עבדא עבור
 וחמר אף שמיא דעלויהון
 ישמשנון בטלא: כט טובך
 ישראל לית דכותך עמא דפרקנה
 (מן) קדם יי תקיף בסעדה ודמן
 קדמוהי נצחון גברותך ויכדבון
 סנאה לך ואת על פריקת צוארי
 מלכיהון תדרך: א וסלק משה
 ממישרא דמואב לטורא דנבו
 ריש רקתא די על אפי ירחו
 ואחזינה יי ית כל ארעא ית גלעד
 עד דן: ב וית כל נפתלי וית

רש"י

אשריף ישראל מי כמוך. תשועתך בה' אשר הוא
 מגן עזרך, (ואשר הוא) וחרב גאותך: ויבחשו
 איביך לך. כגון הגבעונים שאמרו: (יהושע ט)
 "מארץ רחוקה באו עבדיך וגו'": ואתה על-
 במותימו תדרך. פענן שנאמר: (שם י) "שימו את
 רגליכם על צוארי המלכים האלה": (א) מערכת
 מואב אל-הר נבו. כמה מעלות היו, ופסען משה
 בפסיעה אחת: את-כל-הארץ. הראהו את כל ארץ
 ישראל בשלותה והמציקין העתידין להיות מציקין
 לה: עד-דן. הראהו בני דן עובדים עבודת
 כוכבים, שנאמר: (שופטים יח) "ויקמו להם בני דן
 את הפסל", והראהו שמשון שעתיד לצאת ממנו
 למושיע: (ב) ואת כל-נפתלי. הראהו ארצו
 בשלותה וחרבנה, והראהו דבורה וברק מקדש
 נפתלי נלחמים עם סיסרא וחילותיו: ואת-ארץ
 אפרים ומנשה. הראהו ארצם בשלותה ויבחרבנה,
 והראהו יהושע נלחם עם מלכי פנען, שבא
 מאפרים, וגדעון שבא ממנשה, נלחם עם מדין
 ועמלק: ואת כל-ארץ יהודה. בשלותה ויבחרבנה,
 והראהו מלכות בית דוד ונצחונם: עד הים

שחקים לשבתו ומעונתו, ומתחת מעונתו כל בעלי
 זרוע שוכנים: זרעת עולם. סיחון ועוג ומלכי
 פנען, שהיו תקפו וגבורתו של עולם, לפיכך, על
 פרסם יחרדו וזוועו וכחם חלש מפניו. לעולם
 אימת הגבה על הנמוך, והוא שהלח והגבורה שלו
 בעזרך: ויגרש מפניך אויב. ויאמר לך 'השמד
 אותם': מענה. כל תבה שצריכה למ"ד בתחלתה
 הטיל לה ה"א בסופה: (כח) בטח בך. כל יחיד
 ויחיד "איש תחת גפנו ותחת תאנתו", מפזרין ואין
 צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב: עין
 יעקב. כמו: (כמדבר יא) "ועינו פעין הבללח", פעין
 הברכה שברכם יעקב, לא כבדך שאמר רמיה:
 (ירמיה טו) "בדך ישבתי", אלא פעין הבטחה
 שהבטיחם יעקב: (בראשית מח) "והיה אלהים
 עמכם, והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם": יערפו.
 יטיפו: אף שמיו יערפו-טל. אף ברכתו של יצחק
 נוספת על ברכתו של יעקב: (שם כז) "ויתן לך
 האלהים מטל השמים וגו'": (כט) אשריך
 ישראל. לאחר שפרט להם הברכות, אמר להם:
 'מה לי לפרט לכם, כלל דבר: הפל שלכם':

הַאֲחֵרוֹן כִּשׁ"י: ג וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכֶּכֶר בְּקָעַת
 יִרְחוּ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צָעַר כִּשׁ"י: ד וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
 לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ
 אֶתְנַנֶּה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינַיִךָ וְשָׂמָה לֹא
 תַעֲבֹר כִּשׁ"י: ה וַיָּמַת שָׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה
 בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה כִּשׁ"י: ו וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי
 בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בַּיִת פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע אִישׁ
 אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּשׁ"י: ז וּמֹשֶׁה בֶן־
 מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא־כָהֵתָה עֵינָיו
 וְלֹא־נָס לַחֹה כִּשׁ"י: ח וַיִּכְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־
 מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיָּתְמוּ יְמֵי

אַרְעָא דְאַפְרַיִם וּמְנַשֶׁה וְיֵת כָּל
 אַרְעָא דִּיהוּדָה עַד יָמָא מַעְרָבָא :
 ג וְיֵת דְרוֹמָא וְיֵת מִישְׂרָא בְּקָעַתָא
 דִּירְחוּ קְרָתָא דְדִקְלָא עַד צָעַר :
 ד וַאֲמַר יְיָ לֵה דָא אַרְעָא דִּי
 קְנִימִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
 לְמִימַר לְבְנֵיךָ אֶתְנַנֶּה אֲחֻזִּיתְךָ
 בְּעֵינַיִךָ וְלִתְמֹן לֹא תַעֲבַר :
 ה וּמִית תְּמֹן מֹשֶׁה עַבְדָּא דִּי
 בְּאַרְעָא דְמוֹאָב עַל מִימְרָא דִּי :
 ו וַיִּקְבֹּר יֵתָּה בְּחִילְתָא בְּאַרְעָא
 דְמוֹאָב לְקַבֵּל בַּיִת פְּעוֹר וְלֹא יָדַע
 אֲנִשׁ יֵת קְבֻרָתָה עַד יוֹמָא הַדִּין :
 ז וּמֹשֶׁה בַר מֵאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין
 בַּד מִית לֹא כָהֵת עֵינָוְהִי וְלֹא
 שָׁנָא זִיו וְקָרָא דְאַפּוֹהִי : ח וַיִּכְכּוּ
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת מֹשֶׁה בְּמִישְׂרָא

רש"י

חסר כלום, והוא אומר (לעיל לא): "לקוח את ספר
 התורה הזה?" אלא הקדוש ברוך הוא אומר,
 ומשה פותח בדמע: על-פי ה'. בנשיקה:
 (ו) ויקבר אותו. הקדוש ברוך הוא בכבודו. (ספרי
 נשא) רבי ישמעאל אומר: הוא קבר את עצמו, וזהו
 אחד משלשה אַתִּין שֶׁהִיָּה רַבִּי יִשְׁמַעֵאל דּוֹרֵשׁ בֶּן,
 כִּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר ו) "בַּיּוֹם מְלֹאת יְמֵי נְזֻרוֹ יָבִיא
 אוֹתוֹ", הוּא מְבִיא אֶת עֲצָמוֹ, כִּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא כב)
 "וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֹון אֲשָׁמָה", וְכִי אַחֲרַיִם מְשִׂיאִים
 אוֹתָם? אֵלָא הֵם מְשִׂיאִים אֶת עֲצָמָם: מוֹל בַּיִת
 פְּעוֹר. קְבֻרוֹ הִיָּה מוֹכֵן שֵׁם מִשְׁשֵׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית,
 לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְעוֹר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים
 שְׁנוֹבְרָאוּ בְּעֶרְבַת שְׁבַת בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת (אבות פ"ה):
 (ז) לֹא־כָהֵתָה עֵינָו. אַף מִשְׁמַת: וְלֹא־נָס לַחֹה.
 לְחִלּוּחִית שְׁבוֹ, לֹא שָׁלַט בּוֹ רְקֻבוֹן וְלֹא נִהַפְּךָ תֹאֵר
 פְּנָיו: (ח) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הַזְּכָרִים, אֲבָל בְּאֲהֲרֹן
 מִתּוֹךְ שֶׁהִיָּה רוֹדֵף שְׁלוֹם וְנוֹתֵן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ
 לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, נֹאֲמַר: (במדבר כ) "כֹּל

האחרון. ארץ המערב בשלוחות ובחרבנה. דבר
 אחר: אל תקרי "הים האחרון", אלא 'היום
 האחרון', הראהו הקדוש ברוך הוא כל המארכות
 שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים:
 (ג) ואת-הנגב. ארץ הדרום. דבר אחר: מערת
 המכפלה, שנאמר: (כמדבר יג) "ויצעלו בנגב, ויבא
 עד חברון": ואת-הכפר. הראהו שלמה יוצק כלי
 בית המקדש, שנאמר: (מלכים א ז) "בכפר הירדן
 יצקם המלך במעבה האדמה": (ד) לאמר לזרעך
 אתננה הראיתיך. כדי שתלך ותאמר לאברהם,
 ליצחק וליעקב: 'שבועה שנשבע לכם הקדוש
 ברוך הוא, קנימה', וזהו לאמר, לכך הראיתיך לך,
 אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבר, שאלולי
 כך, הייתי מקנימך עד שתראה אותם נטועים
 וקבועים בה, ותלך ותגיד להם: (ה) וימת שם
 משה. (ב"ב טו) אפשר משה מת, וכתוב: "וימת
 שם משה"? אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך
 כתב יהושע. רבי מאיר אומר: אפשר ספר התורה

בְּכִי אֲבָל מֹשֶׁה כִּסִּי: ט וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן מֵלֵא רֹחַ
 חֲכָמָה כִּי־סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ
 אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל
 כַּמֹּשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים כִּסִּי:
 יא לְכָל־הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוּ יְהוָה
 לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל־עַבְדָּיו
 וּלְכָל־אֶרְצוֹ: יב וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל
 הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל־
 יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: חזק

מ"א פסוקים גאוא"ל סימן

רש"י

בית ישראל, זכרים ונקבות: (י) אשר ידעו ה' פנים אל-פנים. שהיה לבו גם בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה, פענן שגאמר: (שמות לב) ועתה אעלה אל ה', (במדבר ט) עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם: (יב) ולכל היד החזקה. שקבל את התורה בלוחות בידיו: ולכל המורא הגדול.

נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא: לעיני כל-ישראל. שנשאו לבו לשפר הלווחות לעיניהם, שגאמר: (לעיל ט) ואשפרם לעיניכם, והספימה דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שגאמר: (לעיל י) "אשר שפרת", יישר כחך ששפרת (שבת פז): חסלת פרשת וזאת הברכה

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום ביהושע פרק א

א ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר יהוה אל-יהושע בן-נון משרת משה לאמר:
 ב משה עבדי מת ועתה קום עבד את-היהוה הזה וכל-העם הזה אל-הארץ אשר
 אנכי נתן להם לבני ישראל: ג כל-מקום אשר תדרוך פרגלכם בו לכם נתתיו כאשר
 דברתי אל-משה: ד מהמדבר והלבנון הזה ועד-הנהר הגדול נהר-פרת כל ארץ החתים
 ועד-הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם: ה לא-יתצב איש לפניך כל ימי חיך כאשר
 הייתי עם-משה אהיה עמך לא ארפך ולא אעזבך: ו חזק ואמץ כי אתה תנחיל את-העם
 הזה את-הארץ אשר-נשבעתי לאבותם לתת להם: ז רק חזק ואמץ מאד לשמר לעשות
 בכל-התורה אשר צוה משה עבדי אל-תסור ממנו ימין ושמאול למען תשכיל בכל אשר
 תלך: ח לא-ימוש ספר התורה הזה מפוך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות
 בכל-הפיתוב בו כראו תצליח את-דרךך ואז תשכיל: ט הלוא צויתוך חזק ואמץ
 אל-תערץ ואל-תחת כי עמך יהוה אלהיך בכל אשר תלך: י ויצו יהושע את-שטרי העם

לאמור: יא עבְרוּ | בְּקֶרֶב הַמִּחְנֶה וְצִוּוּ אֶת־הָעַם לֵאמֹר הִכִּינוּ לָכֶם צִדָּה כִּי בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לָרֶשֶׁתָּהּ: יב וְלִרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְּנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג זְכוּר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מְנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: יד גִּישְׁכֶם טַפְכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמִשִּׁים לִפְנֵי אַחֵיכֶם כֹּל גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעֲזַרְתֶּם אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לְאַחֵיכֶם כָּכֶם וַיִּרְשׁוּ גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם וְשַׁבְתֶּם לְאָרֶץ יִרְשַׁתְכֶם וַיִּרְשַׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר | נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: טז וַיַּעֲנֶה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתֵנוּ נַעֲשֶׂה וְאֵל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלַחְנוּ גִלְדָּה: יז כָּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה בֶּן נֹשָׁמַע אֱלֹהֶיךָ רָק יְהִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ כֹּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה: יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכֹל אֲשֶׁר־תִּצְוֶנוּ יוֹמָת רַק חֲזַק וְאַמִּץ:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אל

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachasidus@dvarmalchus.org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס